

EIŽENS POČS

**LAIKMETA
KRUSTPUNKTĀ**

**DIPLOMĀTA
ATKLĀSMES**

EIŽENS POČS

Laikmeta krustpunktā:
Diplomāta atklāsmes

UDK 327(474.3)

Po037

Izdevējs: SIA "Goldberg Trust"

© Eižens Počs, teksts

© Andis Laizāns, mākslinieciskais noformējums

Korektore: Elga Rūberga

Foto no autora Eižena Poča privātā arhīva

ISBN 978-9934-8755-0-2

*“Nemo restituet annos, nemo iterum te tibi reddet.
lbit qua coepit aetas, nec cursum suum aut revocabit
aut supprimet: nihil tumultuabitur, nihil admonebit
velocitatis suae: tacita labetur.”*

Seneka

*“Aizgājušos gadus nevar atgriezt, ne atpakaļ atgūt.
Dienas aiziet tāpat kā atnākušas, ne tās var atsaukt,
ne apturēt, tās aiziet bez trokšņa un brīdinājuma
ar savu ātrumu un klusumu.”*

Seneka, Konstantīna Poča tulkojums

Saturs

Ievads.....	7
Bērnība un skola (1939–1957).....	11
Jaunība un komjaunatne (1957–1970).....	21
Diplomātiskā akadēmija (1970–1973).....	37
Poču dzimtas faktors	46
Karjera Vašingtonā (1973–1980)	51
Darbs augstākās raudzes diplomātu kolektīvā	59
ASV latviešu emigrantu intelektuāļi	76
Jezga ar pārbēdzējiem	83
Piedzīvojumi ar tautiešu uzņemšanu.....	87
Maskavā, PSRS Ārlietu ministrijā (1980–1985)	96
Ģenerālkonsuls Indonēzijā (1985–1988)	103
Indonēzieši un viņu tikumi	109
Ševardnadzes faktors.....	113
Konsulārā departamenta direktora pirmais vietnieks (1988–1989)	116
Latvijas PSR ārlietu ministra amatā (1989–1990)	122
Izvēlos eksotiku – Zambiju (1990–1992).....	135
1991. gada pučs un PSRS sabrukums	146
Darbs privātos uzņēmumos (1993–2010)	154
Paaudžu sarunas	169
Fragmenti no sarunas ar mazdēlu Nilu.....	170
Fragmenti no sarunas ar mazmeitu Anitu	174
Intervijas preseī	179
Fotogalerija	219

Ievads

“Laikmeta krustpunktā: Diplomāta atklāsmes” ir manas pirmās 2023. gadā izdotās grāmatas “Počs PSRS un Latvijas diplomātijas gaitēnos” otrais būtiski papildinātais izdevums. Savu pirmo grāmatu rakstīju ļoti kautrīgi, neatklājot šo faktu saviem ģimenes locekļiem. Jau drīz vien pēc grāmatas nākšanas klajā sarunās ar tuviniekiem noskaidrojās, ka daudzus interesantus faktus un atgadījumus esmu piemirsis. Sāku apjaust, ka mans dzīves gājums bijis daudz straujāks, dažādiem notikumiem piesātinātāks, nekā tas man šķita iepriekš.

Grāmatas rakstīšana pati par sevi ir ļoti konstruktīva un pozitīva lieta. Rakstīšanas process sakārto atmiņas noteiktā secībā. Rakstīšana, tā taču ir secīga loģiska domāšana, kuras laikā atmiņā ik brīdi uzaust sen piemirstas lietas. Grāmatas rakstīšana ir arī emocionāla nodarbe – viss jaukais un nejaukais atmiņās jāpārcilā un vēlreiz jāizdzīvo. Dzīvestāsta rakstīšana ir lielisks veids, kā pabūt kopā ar ģimeni un daudzas stundas pavadīt patīkamās sarunās par pagātnē piedzīvoto.

Savas dzīves stāstu izklāstīju hronoloģiskā secībā, sākot no bērnības, skolas gadiem, studijām, dienesta padomju armijā līdz karjeras sākumiem, tās gaitām, līdz pat tās loģiskam noslēgumam – pensijai un dzīves baudīšanai.

Lasot šo stāstu, iespējams, arī jūs nonāksiet pie vērtīgām atziņām. Man pašam nozīmīgas šķiet vairākas.

Esmu visai droši pārliecināts, ka likteni veido un nosaka neatlaidība, zinātkāre, pašcieņa un izlēmība. Šo atziņu manī nostiprināja manas dzīves gājuma salīdzinājums ar maniem radniekiem Počiem. Gan Konstantīns Počs, gan Remigijs Počs savas karjeras augstumus sasniedza, tajā skaitā pateicoties tieši šīm īpašībām. Lepojos ar to, ka esmu Počs, un ceru, ka arī nākamās Poču paaudzes būs lepnas par mūsu uzvārdu un arī par maniem veikumiem. Konstantīnam un Remigijam nenācās viegli. Taču arī man neklājās nemaz tik ļoti spīdoši. Manas karjeras pašā plaukumā nokļuvu laikmeta krustpunktā – sociālās, politiskās un ekonomiskās dzīves tektonisko izmaiņu epicentrā. Faktiski dažu mēnešu laikā nomainījās iekārta un valsts. Sociālisms pārvērtās mežonīgā kapitālismā, un sabruka valstiskais veidojums PSRS, kurā es biju sasniedzis karjeras virsotnes. Atdzima mūsu neatkarīgā Latvijas Republika. Milzīgs prieks par manas dižās Latvijas neatkarības atdzimšanu, un reizē arī tik daudz dažādu izšķirošu lēmumu un emocionāli piesātinātu pārdzīvojumu brīžu.

Varat man droši ticēt – likteni noteikti veido un ietekmē prasme sazināties un sastrādāties ar cilvēkiem, prasme izveidot kontaktus ar sev tīkamām, pozitīvām un uz izaugsmi tendētām personībām.

Pareizā laikā pieņemt pareizos lēmumus un nebīties no izaicinājumiem – arī šīs spējas var būtiski ietekmēt ikviena cilvēka dzīves gājumu.

Mūsdienu karjeras konsultanti droši var izmantot manu dzīvesstāstu kā piemēru karjeras veidošanai. Būtībā jau mūsu veiksmju un neveiksmju cēloņi meklējami mūsos pašos un mūsu spējā veidot cilvēciskas attiecības. Tā ir liela māka – spēt ikvienā cilvēkā saskatīt labo un konstruktīvo.

Centos atminēties savas attiecības un tikšanās ar daudzām pasaulē pazīstamām personībām. Nenoliedzami man dzīvē veicies sastapt cilvēkus, kuri spēj citus iedvesmot.

Īsāk sakot, es lepojos ar sevi un droši saku, ka esmu veiksmnieks un liels malacis. Manā rīcībā joprojām nav informācijas, ka pēc Otrā pasaules kara kāds latvietis būtu ieņēmis tik augstu amatu PSRS diplomātijā, kādu ieņēmu es, strādājot PSRS vēstniecībā ASV pirmā sekretāra amatā, pēc tam PSRS ģenerālkonsula, PSRS un Krievijas Federācijas vēstnieka amatā, kā arī PSRS Ārlietu ministrijas Konsulārā departamenta vadītāja pirmā vietnieka amatā un Krievijas Ārlietu ministrijas īpašo uzdevumu vēstnieka amatā. Straujajā karjeras skrējienā man bija gods būt arī Latvijas PSR pēdējam ārlietu ministram.

Šī grāmata ir veltījums pirmām kārtām manai ģimenei un nākamajām Poču dzimtas paaudzēm, maniem draugiem, bijušajiem kolēģiem un laikmetam, kurā es dzīvoju un veidoju savu karjeru.

Īpašs paldies grāmatas otrā izdevuma tapšanā manai sievai Gunai par pacietību, izturību, meitām Ivetai un Līvijai

par skubinājumiem, uzmundrinājumiem, par palīdzēšanu atminēties daudzus jo daudzus notikumus. Sirsnīgs paldies manam znotam Andrejam, bez kura neatlaidības faktu pārbaudē, to apkopošanā, sistematizēšanā, rokrakstu rediģēšanā otrā izdevuma klajā nākšana nebūtu iespējama. Paldies maniem mazbērniem – mazdēlam Nilam un mazmeitai Anitai – par manis iztaujāšanu un interesi par manis piedzīvoto.

Bērnība un skola (1939–1957)

Saules gaismu ieraudzīju 1939. gada 28. martā. 3 kilometrus no rajona centra Viļāniem ziemeļrietumu virzienā, mana tēva Antona Poča saimniecībā. Andrieva dēls Antons dzimis 1891. gadā Varakļānu pagasta Poču ciemā. Poči. Tas ir vietvārds, uzvārds, nosaukums? Ne es viens par to interesējos. Publicists Bronislavs Romanovskis izvirzījis šādu versiju, aprakstot Latgales žurnāla “Dzeive” 1966. gada 1. maija numurā Konstantīna Poča biogrāfiju: “Būtu interesanti zināt vārda Počs-Poči izcelsmi. Vai tas nebūtu saistāms ar seno grieķu dorīšu dialekta vārdu “ποτί” (poti), kas nozīmē “tuvu”, “pie”, “krastā”? Tādējādi pie Maltas – Maltas upes krastā. Mūsu apstākļu vārds “pie tā” ir grieķu “poti” turpinājums.” Kā seno grieķu dialekts varēja parādīties latgaļu nomaļu kartē, man nav ne jausmas. Bet citu versiju Poču skaidrojumam līdz šim neesmu atradis.

Mana tēva ģimene dzīvoja koka mājā ar salmu jumtu. Antons – jaunākais no septiņiem bērniem, viņa vecākais brālis Pēteris bija par viņu 20 gadus vecāks. Jaunībā piedalījies 1. pasaules karā. Dienējis Krievijas armijā Gžatskā (mūsdienās Gagarina Smoļenskas apgabalā Krievijā). Kara laikā kritis gūstā Vācijā, kur sabijis līdz kara beigām. Tur arī iemācījies vācu

valodu. Tēvs vēlāk stāstīja par to gadu nemierīgajiem notikumiem (piemēram, kā viņam blakus uzsprāga šāviņš tranšejā), bet toreiz es šajos stāstos nemaz neklausījos – ļoti žēl!

Pēc kara Antons vairākus gadus dzīvojis Rīgā, strādājis par viesmili restorānā. Pēc tam, pārnācis dzimtajā vietā, sāka domāt, ko darīt tālāk. Jaunajam puisim bez šaubām bija, ko padomāt. Nolēma precēties. 1925. gadā apprecējies ar Teklu Ādama m. Pastars no Pastariem, no mācītāja ģimenes. Tekla bija 13 gadus jaunāka par Antonu, dzimusi 1904. gadā kaimiņpilsētā Varakļānos.

Antonam, kā jaunākajam no Andrieva ģimenes, zemes dalīšana bija svarīga lieta. Viņam pienācās apmēram 22 hektāri zemes, tajā skaitā 5 hektāri meža. Nākamais svarīgais jautājums – jāsāk ar mājas un citu saimniecības ēku būvniecību. Valsts banka nāca palīgā. Uzcēla akmens kūti ar nerūsējošo skārda jumtu (labklājības zīme!), dzīvojamo māju, šķūni, klēti un otru mazāku šķūnīti arī. Tad Antons laida pasaulē piecus bērnus, tajā skaitā arī mani.

Dzīvojām pat to laiku standartiem ļoti pieticīgi – vienā mājā, kurai bija atsevišķas istabas, sadzīvoja trīs ģimenes – kopā 18 cilvēku. Tēva vecākus – savus vecvecākus Andrievu Poču un Agnesi Poču – es nesastapu, jo viņi nomira, pirms es piedzimu. Arī mātes tēvu Ādamu neatminos, jo, kad piedzimu, arī viņš nebija starp dzīvajiem. Mani vecvecāki ar mums kopā nedzīvoja. Mamma mamma, mana vecmamma Bārbala Pastare, reizī trijos mēnešos no Varakļānu novada nāca uz baznīcu Viļānos. 7 kilometrus garo ceļu viņa mēroja kājām. Tajās reizēs viņa parasti palika pie mums pa nakti. Vecmammu ļoti gaidīju – viņa man cienastā parasti nesa garšīgu siera

gabalu. Viņa ar mani aprunājās par dzīvi, par to, kā man iet un ko es daru, un dziedāja ar mani baznīcas dziesmas.

Mūsu ģimenē augām pieci bērni. Man bija trīs vecākie brāļi Voldis (Vladislavs), Jānis, Jāzeps un māsa Tekla. Visciešākās attiecības bērībā man izveidojās ar māsu Teklu un brāli Jāni (tuvā draudzība ar brāli Voldi izveidojās vēlāk). Tekla bija 12 gadu vecāka par mani, Jānis četrus gadus vecāks. Ar viņiem kopā vienmēr bija jauki, varēja parunāties, arī viņi man daudz ko interesantu pastāstīja, parādīja, pamācīja un, galvenais, dažkārt pažēloja ikdienas sūrajās darba gaitās. Tekla bija iemanījusies apgūt pavāra un virtuves saimnieces prasmes. Viņa mūsu novadā kļuva par ļoti pieprasītu saimnieci smalkiem godiem, kāzām, bērēm, dažādām jubilejām. Tā kā Tekla tādējādi atradās ļoti tuvu visādiem gardiem ēdieniem, sapratu, ka tas nu gan ir viens ļoti labs un saprātīgs arods.

Mani bērni un mazbērni bieži vaicājuši, kādas ir manas visspilgtākās bērības atmiņas, es neko daudz nevaru atbildēt. Nekā spilgta nebija, ko atcerēties. Sirdij joprojām tuvas atmiņas palikušas par dažādām svinībām un biežajiem baznīcas svētkiem, kad kājām devāmies uz 7 kilometrus attālo Varakļānu baznīcu vai 3 kilometrus attālo Viļānu dievnamu. Viss pārējais nemitīgs, sūrs, nogurdinošs, garlaicīgs lauku darbs. Pats trakākais, un to atskārtu jau agrā bērībā, – tie lauku darbi nekad nav padarāmi. Vienalga cik čakli un uzcītīgi tu tos darītu, tie nāk tev virsū cits aiz cita kā odu un dunduru mākonis un sūc no tevis ārā visu dzīvības sulu. Man nācās darīt visu agrā bērībā, jo bieži man lika ganīt piecas govīs un aitu baru. Jāceļas agri aukstos, mitros rītos un jāuzmana, lai tie lopi nepazūd krūmos vai neiebrien sakņu dārzā. Mūsu saimei bija jāapsaimnieko pļavas un aramzemes,

lopi, dārzs, arī mežs. Lai arī kopējā saimniecības platība it kā salīdzinoši neliela, mums tas tolaik nozīmēja sūru darbu no agra rīta līdz vēlām vakara stundām, faktiski bez brīvdienām. Protams, ne man vienam nācās strādāt. Čakli muguras lieca visa mūsu saime. Tādēļ jau arī ikvienī godi vai baznīcas svētki tika gaidīti ar lielu nepacietību. Šajā daudzo un bezgalīgi darāmo darbu jūklī kopš agras bērnības par mazu saulainu salīņu kļuva mūzika, muzicēšana, dziedāšana.

Es biju pārāk jauns, lai atcerētos Sarkanās armijas ierašanos un padomju varu 1940. gada vasarā. Atminos tikai to, ka kopš tā brīža viss strauji mainījās, visa ierastā kārtība sagriezās kājām gaisā, ģimenē valdīja neziņa, kas nu tālāk būs.

Karš brāzās pāri mūsu sētai bez traģiskām sekām. Armijas nāca un gāja. Mani vecāki neizrādīja īpašu labvēlību ne pret vienu no ienākošajām vai aizejošajām armijām – ne vāciešiem, ne krieviem. Atminos, ka mūsu mājās uz neilgu laiku apmetās divi vācu armijas militāristi. Tas gan bija labi caur bērna prizmu. Viņi cienāja mūs ar konfektēm. Viņiem līdzī bija savi gaļas konservi un manām bērna acīm citi dažādi neredzēti smalki labumi. Vecāki vāciešiem deva kartupeļus, olas, speķi un citus lauku produktus. Viņi dzīvoja klētī.

Kara beigās tā īsti neatminos. Vien to, ka visi kļuva pēkšņi priecīgi, jo tā vai citādi, bet visām tām jūkām beidzot esot pielikts punkts.

Radnieki man teica, ka mans brālēns Konstantīns, 27 gadus par mani vecāks, fizikas skolotājs Rēzeknē, īsi pirms kara beigām, 1945. gada sākumā, ar prāmi pārcēlās uz Vāciju. Pirms prom braukšanas viņš aicināja mukt prom arī manu brālēnu, kurš atteicās to darīt. Brālēns savu izvēli pamatoja ar to,

ka viņam jāpalīdz uzturēt saimniecību un jārūpējas par māti. Daudz vēlāk es uzzināju no Konstantīna oficiālās biogrāfijas, ka vācieši viņu ar varu mobilizējuši un nosūtījuši uz Vāciju, kur pie Berlīnes viņam bijis jācīnās leģiona rindās. No turienes viņam esot izdevies aizmukt pie sabiedrotajiem. No Vācijas Konstantīns pārcēlās uz Angliju, pēc tam uz Kanādu un visbeidzot uz ASV, kur galu galā kļuva par slavenu fiziķi un meteorologu.

Diemžēl manu māsīcu Antoņinu, Konstantīna vecāko māsu, izsūtīja uz Sibīriju, uz Tomsku, kur viņa pēc nepilna gada nomira no tuberkulozes. Viņa bija stipri vecāka par mani, bet es viņu labi atceros. Par Antoņinas likteni vēlāk uzzinājām no viņas vecākiem, Pētera un Viktorijas, kuri pāris mēnešus pie mums dzīvoja.

Kara pēdējos mēnešos, kā arī pēc kara mežos sabēga daudz vietējo puīšu. Viņi slēpās no iesaukuma padomju armijā. Viņus masveidā iesauca Bruņotajos spēkos un lika cīnīties Kurzemes katlā par padomju varu. Pazinu trīs šādus “bēgļus” – savu brālēnu, kaimiņa tēvu un vēl vienu kaimiņu. Viņi šad tad gulēja pie mums mājās pa nakti uz grīdas. Mammai lūdza, lai iedod spilvenus. Par viņiem nedrīkstējām nevienam neko stāstīt. Dienā viņi slēpās mežā. 1947. gadā visi trīs pieteicās Rēzeknē oficiālajām varas iestādēm un pēc filtrācijas palika dzīvi, sveiki un veseli un uzsāka normālas civilās dzīves gaitas.

Uzreiz pēc kara Viļānos uzradās daudz krievu ģimeņu ar bērniem. Masveida un plānveida migrācijas rezultātā Viļāni kļuva par divvalodīgu pilsētu. Līdz pat šai dienai Viļānos dzīvo vairāk nekā 50% krievu un tikai 47% latviešu. Ulmaņa laiku Latvijā Viļānos dzīvoja 1,3 tūkstoši cilvēku. Padomju laikos to skaits pieauga līdz 4,7 tūkstošiem. Tagad, pēc

statistikas datiem šīs grāmatas tapšanas brīdī, Viļānos dzīvo mazāk nekā 3 tūkstoši iedzīvotāju. Ļoti labi atminos ieceļotāju plūsmas no lielās PSRS. No mūsu mājām varēja labi redzēt dzelzceļa līniju, pa kuru no Maskavas uz Rīgu virzījās vagonu sastāvi ar ieceļotājiem. Daudzi no viņiem sēdēja uz vagonu jumtiem. Ar izbadējušos skatienu, noplukuši, netīri, viņi noraudzījās uz mūsu tūrumiem, mežiem, ēkām, cilvēkiem.

Protams, karš lika sevi manīt. Valdīja trūkums. Nekā nebija. Tā kā mums bija sava saimniecība, badā nemirām. Ap 1949.–1950. gadu mūsu saimniecības zeme un lopi nonāca sovhoza īpašumā, vēlāk – Viļānu selekcijas un izmēģinājumu stacijā. Mums visžēlīgi atstāja vienu govī. Uz Sibīriju mūs neizsūtīja, jo laikam pēc varas standartiem skaitījāmies trūcīgu ļaužu kārtā.

Notikumi nāca un gāja, un arī es augu līdz ar tiem. Mani iesvētīja 1945. gadā.

Baznīcas svētki bija jauki, taču mani lielākie svētki bija skolas brīvlaiks. Skolas laikā par veldzi manai dvēselei kļuva muzicēšana. Dziedāju skolas korī, dejuju, spēlēju pūšamos instrumentus – tauri, tenora ragu.

Mācījos Viļānu vidusskolā. 3 kilometrus no rīta turpu, 3 kilometrus vakarā atpakaļ. Kopā iešana notika ar Leonu Tutānu un Ādolfu Samiņu. Staigāšana rosināja domāšanu. Ejot varēja pārdomāt visdažādākās lietas un izdungot pie sevis kaut kur dzirdētās melodijas. Mācības skolā noritēja trijās paralēlklasēs – divās latviešu, vienā krievu. Manā klasē mācījās 25 skolēni. Mani mīļākie mācību priekšmeti bija ģeogrāfija un vēsture. Nemīļākais priekšmets – matemātika. No svešvalodām mums mācīja krievu un angļu valodu.

Lai arī krievu valodu mums sāka mācīt tikai 4. klasē, krieviski iemācījos runāt daudz agrāk. Visapkārt pēc kara bija saradušies ļoti daudz krievu valodā runājošu bērnu. Kaut kā jau vajadzēja attiecības skaidrot.

Oktobrēnu kustības tanī laikā vēl nebija. 1950. gadā visu mūsu klasi pierakstīja pionieros. Izniedza sarkanos kaklautos. Ikdienā tos nenēsājām – uzsējām tikai svētku reizēs. Pionieru vadītājs mums bija vīrietis. Uzņemšana pionieros izvērtās jau arī tāda nenopietni formāla. Pionieru vadītājs ienāca klasē un mums jautāja, vai mēs piekrītam pievienoties lielajam padomju pionieru pulkam. Atbildējām, ka vienmēr gatavi. Mums tas neko nenozīmēja. Visi piekrita. Bet arī jau citas izvēles nebija.

Pirmais skolas izbrauciens notika 3. vai 4. klasē uz Koknesi. Devāmies apskatīt pilsdrupas, kuras tolaik vēl bija ļoti labi saglabājušās. Mūs veda ar smago mašīnu kravas kastē. Pārus gadus vēlāk no skolas devāmies ekskursijā uz Siguldu. Ar deju kolektīvu piedalījās braucienā uz Alūksni. Pirmo reizi nokļuvu Rīgā, kad mācījos 10. klasē. Vecāki mūs nekur nevizināja. Mājās mani gaidīja tikai darbs, darbs un darbs. Bez tam vecākiem jau arī nebija, ar ko vizināt – ar divriteni jau nekur tālu neaizbrauksi.

Dzimtās Latvijas izzināšana notika, tieši pateicoties skolai un vēlāk arī dažādiem pulciņiem, īpaši dziedāšanai un dejošanai. Mūsu mājās līdz 1950. gadam pat elektrības nebija. Darbinājām vecu radio, no kura saņēmām ziņas par pasaulē notiekošo. Klausījāmies “Amerikas balsi” latviešu valodā no Vašingtonas. Klausījāmies, piespiežot radio pie auss, jo Rietumu pārraides ļoti traucēja padomju slāpēšanas iekārtas.

Par vienu no manām iecienītākajām vietām Viļānos kļuva kinoteātris. Par kinoteātri to varēja saukt ļoti nosacīti. Filmas

sākumā rādīja selekcijas stacijas šķūnī uz sienas, vēlāk selekcijas stacija uzbūvēja klubu, un tad jau kluba zālē filmu demonstrēšana notika nedaudz cienīgākos apstākļos. Parasti centos jaunākās filmas noskatīties pa ceļam no skolas uz mājām. Tā laika filmu repertuārs bija šaurs un nožēlojams – tikai par karu un kara varoņiem. Daudz reižu skatījos filmu par Pavļiku Morozovu. Sapratu, ka ar to Pavļika morāli kaut kas nav kārtībā.

Notikumi nāca un gāja. Staļins nomira. Tajā dienā skolā un citur it kā cilvēki staigāja apkārt klusi un noskumuši. Bet tikai it kā. Vecāki mājās priecājās. Šo prieku uz āru gan nedrīkstēja izrādīt. Tēvs kā parasti bija aizņemts ar rūpēm par darbu un runāja par to, ka jānodod valstij mežizstrādē koki un graudi. Līdz 1950. gadam to visu vedām uz Viļāniem un nodevām valstij. Par smagajām valsts nodevām tolaik tauta visvairāk runāja.

1950. gadā tēvs iestājās darbā sovhozā, vēlāk selekcijas stacijā. Līdz 1952. gadam tēvam algu maksāja graudā – produktos, kurus ražoja sovhozs un selekcijas stacija. Jau vēlāk sāka izmaksāt naudu. Tie bija ļoti trūcīgi laiki. Mamma darbā negāja, jo turēja rūpi par mums, pieciem bērniem.

Atminos, kā māsa Tekla precējās ar vietējo puisi varakļānieti Konstantīnu Broku. 1947. gadā viņai bija 21 gads. Kāzas svinējām pie mums un pēc tam jau nākamajā dienā viņa mājā Varakļānu novadā. Pagalmā bija sabraukuši 15 zirgu pajūgi. Tiem laikiem tās skaitījās labas, pamatīgas, turīgas un plašas kāzas. Konstantīns, tāpat kā viņa vecāki, bija būvnieks.

Mani 3 brāļi tika iesaukti un dienēja padomju armijā. Voldis (Vladislavs) 3 gadus nodienēja Krasnodarā, Jāzeps dienestā pabija 4 gadus kaut kur Krievijā – tā arī nezinu īsti, kur. Arī Jānis dienēja Krievijā, un arī īsti nezinu, kur.

Liekulīgās skumjas par Staļina nāvi pagaisa, un sākās Hruščova laiki. Atnāca arī daudz anekdošu – ne jau par kukurūzu, bet gan par tās cienītāju un kukurūzas audzēšanas idejisko tēvu Hruščovu.

Ģimenē daudz tika pieminēts toreizējais Latvijas PSR Komunistiskās partijas Centrālās komitejas pirmais sekretārs Jānis Kalnbērziņš. Tauta par viņu labi atsaucās. Mani vecāki un viņu paziņas sarunās teica, ka Kalnbērziņš esot īsts zemnieku milulis, daudz palīdzot zemniekiem un jūtot tautas sāpi.

Lai arī padomju vara oficiāli sludināja ateismu, to, ka baznīcā iet ir slikti un ka Dieva neesot, turpināju apmeklēt baznīcu un, būdams skolnieks, pat baznīcas korī dziedāju. Būdams bērns un skolnieks, itin bieži saskāros ar to, ka oficiālā vara saka vienu, bet reālajā dzīvē viss notiek pavisam citādi, turklāt tas viss kopumā tiek uztverts par absolūto dzīves normu. Daudz un dažādas runas dzirdēju. Kā nekā selekcijas stacijā tēvam un viņa kolēģim bija jāuzpasē 30 zirgu. Katru dienu pēc skolas un arī sestdienās un svētdienās es palīdzēju kopt zirgus – ganīju viņus gan pa dienu, gan vasarās arī pa nakti, palīdzēju barot, tīrīju kūtis, grābu mēslus. Pauzēs klausījos pieaugušo runas. Par ko tik tur nerunāja. Sākot no politikas, beidzot ar visparastākām sadzīves lietām, kur ko dabūt nopirkt vai kaut ko samainīt pret kaut ko.

Nu nekādi nevarēju skolā lepoties ar sekmēm. Tāda klasiska viduvējība – mācījos uz trijniekiem un četriniekiem (pēc tā laika piecu ballu sistēmas). Kā jau zemnieks. Tā tas bija! Vēlāk oficiālās formās ailē “izcelsme” ierakstīju – “no zemniekiem”.

Gadi nāca, gadi gāja, un jau vienpadsmitās klases izlaidums. Pietika prāta pēdējā skolas gadā nokārtot smagās

mašīnas autovadītāja tiesības. Tādas iespējas puisiem deva, jo padomju vara tādējādi gatavoja jauniešus iesaukumam armijā. Skaitījās labs stils, ja jauniešs armijai jau sagatavots, kaut vai kā automašīnas vadītājs.

Skolas beigās jāpieņem atbildīgs lēmums, ko darīt tālāk. Variantu nav daudz. Palikt sovhozā par šoferi un gaidīt iesaukumu padomju armijā vai arī virzīties prom no tēva mājām un iestāties kādā augstskolā. Mamma vienmēr sapņoja, ka kļušu par skolotāju vietējā skolā – tajos laikos tā bija ļoti cienīta profesija.

Mani ļoti interesēja mūzika. Pirmie instrumenti, kurus es apguvu, bija ermoņikas un ģitāra. Tiem sekoja pūšamie instrumenti. Skolā piedalījās pūtēju orķestrī. Selekcijas stacijā bija divi bajāni. Vienu man uzticēja, un tad nu es čakli mācījos uz tā spēlēt. Selekcijas stacijas ballēs spēlēju bajānu. Pēc tam apguvu arī akordeonu. Tas viss notika pašmācības ceļā. Es jau tolaik biju ļoti muzikāls.

Kādas tad bija manas turpmākās iespējas dzīves ceļam pēc 11. klases? Iespējas intelektuālā izaugsmē Viļānos jaunietim tuvu nullei. Jābrauc uz Rīgu vai citām pilsētām. Visu jau nosaka nauda, nauda, nauda. Paldies Dievam, mana klases audzinātāja Vera Maltiniece, cēlusies no Alūksnes, bija ļoti prātīga sieviete. Viņa man deva gudru padomu – braukt uz Liepāju un iestāties Liepājas Pedagoģiskajā institūtā. Viņas domu gājieni man bija skaidrs – esmu vairāk tā kā humanitārās ievirzes cilvēks ar noslieci uz mūziku. Varbūt labs pedagogs sanāks – droši vien sprieda audzinātāja Vera. Labi, ka viņai paklausīju. Nenožēloju ne mirkli. Arī mamma bija ļoti apmierināta ar manu izvēli.

Jaunība un komjaunatne (1957–1970)

Domāts darīts – jāstājas augstskolā. Ja pietiks apņēmības un uzspīdēs veiksmē – iestāšos, citu šķēršļu nevar būt. Mātes un skolotājas vēlmju ietekmēts, sāku savu ceļu uz izredzēto profesiju. Jāmeklē Pedagoģiskais institūts. Tolaik Latvijā skolotājus, ja neskaita Latvijas universitāti, sagatavoja trijos pedagoģiskajos institūtos Daugavpilī, Liepājā un Rīgā. Līdz Daugavpilij no mūsu mājas var aizbraukt pāris stundās. Un tā, 1957. gada vasarā saņēmis Viļānu vidusskolas diplomu, devos uz Daugavpils Pedagoģisko institūtu. Pirmais, kas mani pārsteidza Daugavpils augstākajā mācību iestādē – visi runāja latgaliski. Mēs mājās runājāmies latgaliski, Viļānu skolā mācības notika latviešu valodā un arī sarunājāmies latviski. Otra lieta, kura mani pagalam pārsteidza, – Daugavpilī abiturientus vērtēja nevis pēc sekmēm un prāta spējām, bet pēc tā, vai esi komjaunietis un cik aktīvs tu esi komjaunatnes darbā. Es nebiju komjaunietis. Sapratu, ka Daugavpils nav mana sapņu pilsēta, tur augstskolā nestāšos. Devos uz Liepājas Pedagoģisko institūtu.

Liepājā abiturientus vērtēja nevis pēc viņu aktivitātēm komjaunatnē, bet gan pēc prāta spējām, sekmēm mācībās,

zināšanām, spriestspējas. Kārtoju iestājeksāmenus. Pirmais eksāmens latviešu literatūrā. Bija jāizvēlas, par kāda rakstnieka daiļdarbiem rakstīt sacerējumu – Andreja Upīša, Valda Luksa, Viļa Lāča, Rūdolfa Blaumaņa vai Arvīda Griģuļa. Izvēlējos rakstīt sacerējumu par sociālistisko reālismu Arvīda Griģuļa daiļradē. Pārējos priekšmetos – matemātikā un vēsturē – kārtoju mutiskos eksāmenus. Visi eksāmeni notika latviešu valodā.

Veiksmīgi iestājos un jau 1. septembrī uzsāku mācības. Liepājas institūtā tajā laikā noritēja fakultāšu reorganizācija. Iestājos jaunizveidotajā Pedagoģijas un psiholoģijas fakultātē. Mana specializācija bija latviešu valoda un literatūra 5.–8. klasēm. Institūtā mācījās arī daudz studentu no Baltkrievijas. Viņiem mācības notika krievu valodā.

Jau mācoties pirmajā kursā, kā papildu priekšmetu izvēlējos mūziku. Pēc lekcijām un semināriem praktizējos akordeona spēlē. Mūzika bija mans hobijs. Spēlēju gan klavieres, gan pūšamos instrumentus, gan akordeonu.

Uz mūzikas pamata sapazināties un saliedējamies 5 studenti no dažādiem kursiem. Nodibinājām nelielu orķestri. Katru piektdienu institūtā tika rīkoti deju vakari. Mēs cītīgi spēlējām deju mūziku. Tā bija latviešu estrādes mūzika un vācu melodijas.

Spēlējām ne tikai institūtā. Ar koncertiem braukājām pa visu Kurzemi, spēlējām kāzās un visādās viesībās. Ar to pelnījām arī nelielu naudiņu.

Institūtā aizrautīgi studēju vēsturi un latviešu literatūru. Pie sirds mazāk gāja matemātika, fizika, ķīmija. Jāatzīst, ka arī eksāmeni šajos priekšmetos notika, garām ejot, pa

vieglo, sarunu formā. Angļu valodu cītīgi studēju jau no pirmā kursa. No rakstniekiem man patika Vilis Lācis. Ļoti mīlēju viņa romānus. Īpaši 1933. gadā sarakstīto romānu “Putni bez spārniem”. Mani ļoti iespaidoja tās galvenā varoņa jaunā jūrnieka Volda Vītola raksturs. Voldis Vītols tāpat kā pats rakstnieks mīl literatūru un mēģina kaut ko uzrakstīt un izdot, taču viņam neveicas. Romānā Vilis Lācis apraksta pats sevi. Aizrautīgi lasīju arī visus citus viņa romānus. Atzīstos, ka no manas puses tas bija pārkāpums – es Andreja Upīša romānu “Zaļā zeme” tā arī neizlasīju – man tas kaut kā tā īpaši negāja pie sirds. Viņš bija garlaicīgs.

Ar grāmatām biju lielos draugos jau kopš skolas gadiem. Viļānu grāmatnīcā strādāja mana novadniece no Poču ciema. Viņai veikalā ienācās daudz latviešu un ārzemju grāmatu no rietumiem. Novadniece izrādījās man vērtīgs labu un dažādu grāmatu avots. Vecākās klasēs viņa man iedeva izlasīt arī Džovanni Bokačo “Dekameronu”.

No sporta veidiem par visiecienītāko kļuva basketbols. Futbols man nepadevās, savukārt tenisu Liepājā neviens nespēlēja. To es apguvu jau krietni vēlāk.

Kā jau visus padomju studentus, mūs sūtīja uz kartupeļu talkām, uz Saldus rajonu. Vienu gadu man tur notika traks piedzīvojums, bet ar labām beigām. Reiz vakarā pienāca pie mums sieviete un jautāja, vai kādam no mums, studentiem, nav smagās mašīnas braukšanas apliecības. Izrādījās, ka tāda ir tikai man. Viņa ļoti lūdza aizvest viņas meitu uz slimnīcu ar apendicīta sāpēm. Pieejamā smagā automašīna bija galīgi švaka, praktiski bez bremzēm, savukārt es bez braukšanas praktiskās pieredzes. Meita jāglābj. Melnas nakts vidū pa

tumsu ar automašīnu katastrofālā tehniskā stāvoklī vedu slimu cilvēku uz slimnīcu. Viss beidzās laimīgi. Meiteni izdevās glābt, un arī es atbraucu pie savējiem priecīgs un neskarts.

Studijas iegriezās savā noteiktā ritmā. Reizi divos mēnešos devos uz mājām, apciemoju vecākus. Arī studiju brīvdienas vasarās un ziemās pavadīju dzimtajās mājās.

Mamma mani vienmēr gaidīja ar nepacietību un ēdieniem bagātīgi klātu galdu. Laukos vajadzēja palīgus. Mani gaidīja sūrie, grūtie lauku darbi dārzā un kūtī. Tēvs iesaistīties mājas darbos ar pietiekamu atdevi nevarēja, jo viņa pārziņā joprojām atradās selekcijas stacijas 30 zirgi. Arī tos es ik pa brīdim palīdzēju aprūpēt. Jo īpaši vasarās devos ar zirgiem pieguļā.

Tā vai citādi, bet politika manai dzīvei zagās aizvien tuvāk. Izvērtējot kopējo situāciju, sapratu, ka komjaunatni ar likumu apiet nebūs iespējams un to mēģināt darīt arī būtu visai bezjēdzīgi. Studiju otrajā kursā iestājos komjaunatnē. Tobrīd PSRS kompartijas ģenerālsēkretārs Ņikita Hruščovs veica ļoti apjomīgas reorganizācijas Latvijas kompartijas un citās struktūrās. Tajā laikā Ministru kabineta priekšsēdētājs bija Vilis Lācis. Viņa vietnieki pret padomju varu bija noskaņoti visai naidīgi. Hruščovs viņus atbrīvoja no amata. Tajā laikā arī manā paziņu lokā visi simpātizēja šiem nacionāli noskaņotajiem komunistiem. Viņi rūpējās par latviešu valodas lietošanu. Krievu valoda viņu laikā tika atbīdīta otrā plānā. Vilis Lācis par notiekošo latviešu valodas celšanu uz pjedestāla bija lietas kursā, taču par to klusēja. Tāpat viņš klusēja arī tad, kad tika represēti nacionāļkomunisti. Klusēja – jo ko gan citu viņš varēja darīt.

Pēc Liepājas Pedagoģiskā institūta absolvēšanas mani norīkoja strādāt Dekšāru astoņgadīgajā skolā par skolotāju. Šis

skolas direktors Antons Skromulis par to parūpējās slepus no manis – uzrakstīja oficiālu pieprasījumu manam Pedagoģiskajam institūtam. Viņš bija labs manu vecāku draugs un ļoti vēlējās iegūt spēcīgu jaunu skolotāju savā skolā, kas tikko bija pārcēlusies uz jaunu divstāvu ķieģeļu ēku. Nekāda vaina – tuvu mājām – starp Viļāniem un Varakļāniem. No mājām līdz skolai – tikai 7 km, nokļuvu ar velosipēdu. Un tur atkal politika priekšā. Tieši 1. septembrī no darba tika atstādināts skolas direktors. Vietējie komunisti skolas direktora izteikumos bija pamanījuši partijai tolaik nepieņemamas frāzes par nacionālo politiku. Noskaidrojās, ka skolas direktors Varakļānos publiskā uzstāšanās reizē pateicis kaut ko tādu, kas nepavisam neatbilda padomju ideoloģijai, un kur nu vēl, ja to saka pats skolas direktors. Skolā ar atstādināto direktoru man izdevās nostrādāt tikai nepilnus divus mēnešus. Pa šo laiku man izdevās izveidot kori Dekšāros – un novembrī mani iesauca militārajā dienestā ar diviem Sarkanajiem karogiem apbalvotajā Baltijas flotē.

Toreiz dienesta ilgums flotē bija trīs gadi, bet iesaucamajiem ar augstāko izglītību – tikai divi gadi. Pirmo gadu es nodienēju Kaļiņingradas apgabalā, Baltijskā, Baltijas flotes galvenajā bāzē. Tur mani apmācīja radio tehnikā un kuģu sakaru iekārtās. Izplatīta padomju prakse bija sūtīt iesaucamos dienēt pēc iespējas tālāk no savas dzīvesvietas. Man par lielu pārsteigumu, beidzoties pirmajam dienesta gadam Jūras kara flotē, man ļāva izvēlēties turpmāko dienesta vietu. Protams, izvēlēties varēja tikai no piedāvātajiem variantiem. Nav šaubu – izvēlējos vietu, kura atradās vistuvāk manām mājām – Rīgas pievārtē, Bolderāju. Šādas iespējas, izvēlēties turpmāko dienesta vietu, piešķīra tikai tiem kareivjiem, kuri pirmā dienesta gada laikā bija uzrādījuši visaugstākos rezultātus.

Bolderājā tajā laikā dislocējās PSRS Bruņoto spēku Jūras kara flotes bāze. Tolaik Bolderāja, precīzāk, Buļļi, bija slēgtā teritorija. To apdzīvoja tikai militārpersonas un viņu ģimenes locekļi. Turpināju dienēt uz dažāda veida kara kuģiem, lielāko tiesu uz nelieliem robežsardzes kuģiem. Pārraudzīju kuģa radiosakaru iekārtas. Jāatzīst, ka šīs šķietami vērtīgās radiosakaru iekārtu uzturēšanas prasmes turpmākajā dzīvē man tā arī ne reizes nenoderēja.

Tā kā jau pirms armijas biju saskāries ar darbu komjaunatnē, kara daļā man lūdza šo “nozari” pieskatīt un uzņemt daļas komjaunatnes sekretāra pienākumus. Galvenais darbs komjaunatnes sekretāra amatā – skaidrot PSRS kompartijas kongresu un plēnumu lēmumus, kareivjiem mācīt un stāstīt, cik ļauni un bīstami ir ASV un NATO spēku imperiālistiskie tīkojumi.

Tieši komjaunatnes darbs armijā nospēlēja izšķirošo lomu manā dzīvē. Kā tā? Ļoti vienkārši. Man kā komjaunatnes sekretāram kopā ar daļas komandieriem vajadzēja itin bieži mūsu kara daļā uzņemt augstos viesus no Latvijas kompartijas vadības, kā arī augsta ranga kultūras darbiniekus flotes bāzē. Tā es sapazinots ar daudziem ietekmīgiem cilvēkiem, kuri patiesi manā dzīvē vēlāk nospēlēja izšķiroši pozitīvu lomu.

Bolderājas kara daļu un flotes priekšniekus apciemoja Arnolds Liniņš – Dailes teātra galvenais režisors, LPSR Ministru padomes augsta ranga darbinieks Jānis Šneiders, no LPSR Komjaunatnes centrālās komitejas Edmunds Johansons. Šo vizīšu laikā uzstājos dažādos pasākumos un runāju ar augstajiem viesiem latviešu valodā. Tagad tas var šķist neticami, bet toreiz es biju vienīgais latvietis, kas dienēja Rīgas

kara flotes bāzē! Liniņam stāstīju par sevi: kādu augstskolu beidzu, kādas man zināšanas, arī par savu mīlestību pret mūziku. Liniņš rekomendēja, lai es noteikti aizeju uz Kultūras ministriju un tiekos ar tā laika LPSR kultūras ministru Vladimiru Kaupužu. Liniņš pauda ieinteresētību, lai es pēc armijas dodos strādāt Latvijas kultūras sistēmā. Aicinājumam piekritu un pat biju apmeklējis Kultūras ministriju. Bet arī Johansons mani aicināja pie sevis, iepazīstināja ar Komjauņatnes centrālās komitejas pirmo sekretāru Leonardu Bartkeviču. Tādu lomu nospēlēja liktenis, ka, tieši dienējot flotē, man radās izdevība karjeras sākšanai.

Tajā laikā aizvien vairāk nācās saskarties ar eksistenciālo un filozofisko jautājumu apzināšanu par komunismu, par to, vai komunisms ir labi vai slikti un cik labs tas ir, un kāda vaina ir sociālismam. Par sociālismu aizdomājos īpaši. Ļoti daudzas lietas padomju sociālistiskajā iekārtā es atbalstīju, jo uzskatīju tās par pareizām.

Mana pārliecība par sociālisma priekšrocībām nekādā gadījumā nebija saistāma ar centieniem pēc straujas izaugsmes karjerā, bet gan tā bāzējās uz racionālo pragmatismu – ir labi tā, kā ir.

Dienesta pēdējā gadā, 1964. gada vasarā, manā dzīvē notika pats galvenais izšķirošais notikums. Reiz, matroža formā braucot vilcienā no mājām uz Rīgu, pamanīju vienu ļoti jauku meiteni – skaistu ar sirsnīgiem, labestīgiem sejas vaibstiem. Manī uzjundīja milzu interese par šo mīļo būtni, jo tādu nūdien līdz tam nebiju manījis. Izkāpis Rīgā no vilciena, sāku viņai sekot. Mans pēkšņi uzsāktais operatīvais pasākums noslēdzās ar pietiekami apjomīgas informācijas ievākšanu. Izrādījās, jaukā

meitene strādā Juglā, veikalā, un viņu sauc Guna. Iepazināties. Pēc kāda laika viņa kļuva par manu sievu un māti manām meitām. Laimīgi kopā dzīvojam vēl šobaltdien.

Pēc demobilizācijas 1964. gada rudenī man piedāvāja nokārtot eksāmenu jaunākā leitnanta pakāpei. To nokārtoju veiksmīgi un, leitnanta formā demobilizējies, atgriezos mājās. Īsi paciemojies pie ģimenes, devos uz Rīgu.

Šajā brīdī liktenis nospēlēja izšķirīgu lomu. Starp dienesta beigām un pirmo darba piedāvājumu jeb Arnolda Liniņa piedāvājumu un darba sākumu Kultūras ministrijā bija ļoti maz laika. Tādā steigā nav iespējams pa dzīvi skriet. Tādējādi svaru kausi nosvērās par labu Edmunda Johansona piedāvājumam. Devos iekārtoties darbā Komjaunatnes centrālkomitejā pie komjaunieša Johansona. Tiku iecelts par Latvijas Komjaunatnes centrālās komitejas instruktoru un kultūras sektora vadītāju.

Būtisks jautājums – kādēļ gan tik ietekmīgi vīri izrādīja man savu labvēlību. Gadiem ejot, par to esmu domājis. Visticamāk, ka viņu abu labvēlība skaidrojama ar gluži pragmatisku aprēķinu. Tajā laikā, līdzīgi kā šodien, ikvienai struktūrai vajadzēja papildinājumu ar jauniem kadriem. Problēma tāda, ka ne visos amatos derēja jaunieši ar jēlcādu biogrāfiju. Īpaši jau ideoloģiskajā darbā bija nepieciešams atrast radniekus ar pēc iespējas tīrāku biogrāfiju. Pēckara gados izglītotu jaunieši ar izcili tīru biogrāfiju grūti sameklēt. Lielākajai daļai rados vai nu mežabrāļi, vai uz ārzemēm aizmukušie, citiem ļoti tuvi radnieki uz Sibīriju izsūtīti. Mana biogrāfija ļoti iederējās padomju varas kanonā – cēlies no zemniekiem, ļoti tuvu radu aprindās nav izsūtīto, mežabrāļu, uz ārzemēm aizmukušo.

Paralēli darba un karjeras lietām nepiemirsu kārtot arī savus privātos jautājumus. 1965. gada pavasarī sarunājām doties ciemos pie Gunas vecākiem Alfona un Klementīnas. Guna, tāpat kā es, uzaugusi kuplā latgaļu lauku ģimenē, Opiņķu sētā pie Rogovkas Nautrēnu pagastā (50 kilometru no manām mājām). Guna ir vecākā no septiņiem māsām un brāļiem un jau no mazotnes uz saviem pleciem nesa daudzus mājas darbus. Gunas tēvs Alfons Melnis bija vispusīgs cilvēks, būvnieks, darbojās lielā saimniecībā, lai pabarotu savu kuplo ģimeni. Visu dzīvi brauca ar motociklu ar piekabi. Viņš bija ļoti aktīvs, sabiedrīks un draudzīgs cilvēks, kuru pazina un cienīja visā apkārtnē. Alfona dēls (un Gunas jaunākais brālis) Pāvels Melnis kļuva par vienu no lielākajiem piensaimniekiem Latgalē, bet mazdēls Kaspars Melnis – par Latvijas klimata un enerģētikas ministru (kopš 2023. gada). No šīs pašas apkārtnes nākuši daudzi slaveni latgalieši: dzejnieks Pēteris Jurciņš, kurš uzrakstīja dziesmu “Vālodzīte”, ko tautā uzskata par Latgales himnu, kardināls Jānis Pujats, dzejnieks Antons Kūkojs, rakstniece Anna Rancāne.

Gunas mamma Klīma mums par godu bija uzklājusi ļoti bagātu galdu. Es tik gardas un bagātīgas vakariņas līdz tam savā dzīvē nekad nebiju ēdis. Uz iepazīšanos mēs ar Alfonu iedzērām daudz šņabja (mana ciešā un siltā draudzība ar Gunas vecākiem ilga visu mūžu, līdz viņu nāvei ļoti sirmā vecumā). Tanī pašā gadā mēs ar Gunu devāmies uz Poču saimniecību, lai satiktos ar manu tēvu un mammu.

1966. gads manā dzīvē ienāca ar vētrainiem, emocionāli spēcīgiem, paliekošiem notikumiem.

6. februārī mūžībā aizgāja mans iemīļotais rakstnieks Vilis Lācis. No Komjaunatnes centrālkomitejas tiku sūtīts

stāvēt godasardzē pie rakstnieka zārka Operas namā, no kurienes viņš tika izvadīts uz mūža mājām Meža kapiem. Tas man bija milzu gods. Kā nekā biju izlasījis gandrīz visas rakstnieka grāmatas.

23. aprīlī sekoja vēl vienas bēres. Viņā saulē devās mans tēvs. Sēras, protams, aizēnoja vienu no dzīves priecīgākajiem notikumiem – manas un Gunas kāzas 14. maijā. Jau nība un darba degsme palīdz visām grūtībām tikt pāri. Man, tolaik LPSR Komjaunatnes centrālkomitejas kultūras sektora vadītājam, bija jāraugās nākotnē. 1966. gada 6. decembrī mūsu jauno ģimenīti papildināja pirmā meitiņa Iveta.

Tagad, šķirstot Latvijas Nacionālās bibliotēkas periodikas sadaļā ievietotās digitalizētās avīzes, atminos, ka starp šiem emocionāli piesātinātajiem notikumiem darīju savu pamatdarbu, strādāju ar cilvēkiem. Daugavpils laikraksts “Avangards” man atgādina, ka 1966. gada marta beigās esmu viesojies Daugavpilī, kur kā LPSR Komjaunatnes centrālkomitejas instruktors esmu ticis ar pilsētas un rajona komjaunatnes pirmorganizāciju pārstāvjiem. Esam pārrunājuši tēmas par jaunatnes militāri patriotisko audzināšanu.

Esmu arī nodarbojies ar žurnālistiku un publicējis mūsdienu cilvēka acīm krimināli sodāmas lietas, piemēram, par naudas maksāšanu aploksnēs. Tolaik naudas maksāšana aploksnēs skaitījās pilnīgi normāla goda lieta. Otrs variants bija maksāt naudu bez aploksnes – pa tiešo saujā. Mūsdienās par ikvienu šādu darbību draud kriminālsods un tas tiktu formulēts kā izvairīšanās no nodokļiem.

Bez tam, spriežot no publikācijām, biju atļāvies slavināt tiem laikiem nepieņemamas lietas, kā, piemēram, būt bagātam.

Padomju laikos bagātība un bagātie tika nicināti. Pareizi bija būt trūcīgam – bagātie skaitījās zemnieku un strādnieku ie-naidnieki. Tā, piemēram, žurnāla “Liesma” 1966. gada jūlija numurā es kā LĻKJS CK kultūras sektora vadītājs, runājot par darba tikumu un turību publikācijā “Izejot dzīvē”, esmu cita starpā rakstījis sekojošo: “Lapmežciemā pēc lomiem bagātas vasaras un rudens, kad zvejniekiem brīvāks laiks, zvejnieku kolhoza vecie komunisti un komjaunatnes pirmorganizācija organizē jauno zvejnieku uzņemšanu kolektīvā. Vakarā skan zvejnieku iemīļotās dziesmas. Pionieri, skolotāji un vecie zvejniēki apsveic jaunos. Katrs jaunais zvejnieks saņem piemiņas apliecību un velti – miniatūru zvejas murdu, kuģa maketu un tml. Vecās paaudzes pārstāvis nodod jaunajiem tradicionālo albumu, kura lapas viņiem jāpieraksta ar panākumiem darbā un sadzīvē. Pats jaunākais kolhoza loceklis pasniedz visvecākajam zvejniekam ziedus. Vēl viena jauna apsveicama tradīcija ir pirmās algas diena. Pagaidām gan to praktizē tikai lielākajās rūpnīcās. Pirmo algu šeit neizsniedz pie kases lodziņa. Pirmo paša pelnīto naudu jaunajam strādniekam svinīgi pasniedz uzpostā ceħa sarkanajā stūrītī kāds no vecākajiem strādniekiem, kam ir daudz ko teikt par saviem pirmajiem darba soļiem un nopelnīto algu. Pēc profesionāli tehniskās izglītības skolas beigšanas uz Rīgas Gaļas kombinātu nosūtīja darbā 60 jauniešu. Pirmo algu pasniedza aploksnēs darba veterāni, pensionāri kluba telpās ar rajona komjaunatnes aktīva piedalīšanos. Nebūtu slikti, ja šādiem pasākumiem iespiestu dziesmu tekstus un tās kopīgi dziedātu. Krievu valodā ir speciāli šim gadījumam uzrakstīta dziesma “Es bagāts cilvēks”. Lietderīgi būtu šīs dziesmas vārdus tulkot latviešu valodā, kā arī mūsu komponistiem radīt jaunas dziesmas, kas veltītas jaunatnei un darbam.

Mācoties no citu pieredzes, domāsim un radīsim jaunas tradīcijas arī paši.”

1967. gada janvāra beigās saņēmu būtisku paaugstinājumu komjaunatnes struktūrā. Tiku ievēlēts par Limbažu rajona Komjaunatnes komitejas pirmo sekretāru – mūsdienu izpratnē – pirmais un galvenais jaunietis Limbažos un Limbažu rajonā. Šim amatam mani izvirzīja LPSR Komjaunatnes centrālkomitejas pirmais sekretārs Leonards Bartkevičs. Vēl vienkāršākā valodā runājot – komjaunatnes darbā pievirzījos vēl tuvāk tautai un vēl tuvāk komjaunatnes un līdz ar to arī Latvijas PSR kompartijas vadītājiem. Būdam Limbažu komjaunatnes pirmais sekretārs, Rīgā regulāri tikos dažādos pasākumos, konferencēs ar Alfrēdu Rubiku, tolaik Rīgas pilsētas komjaunatnes pirmo sekretāru, arī ar Vilni Bresi – Gulbenes rajona komjaunatnes pirmo sekretāru. Regulāri sazvanījāties arī ar Anatoliju Gorbunovu – tolaik Rīgas Politehniskā institūta komjaunatnes sekretāru.

Amatā Limbažos nostrādāju vairāk nekā gadu. Rajona komitejā, kuru vadīju, bija apmēram piecdesmit locekļi. Laikraksts “Padomju Jaunatne” 1967. gada 5. februāra publikācijā zem nosaukuma “Pirmā komjaunatnes konference” vēstīja: “Limbažos notika rajona komjaunatnes organizācijas pirmā konference. Par komjauniešu uzdevumiem Padomju valsts jubilejas gadā referēja organizācijas biroja priekšsēdētājs E. Počs. Pēc referāta apspriešanas notika rajona komitejas un revīzijas komisijas vēlēšanas. Rajona komitejas pirmajā plēnumā tika ievēlēts birojs un apstiprināti nodaļu vadītāji. Par komjaunatnes rajona komitejas pirmo sekretāru ievēlēja Eiženu Poču. Konferences un plēnuma darbā piedalījās Latvijas LKJS CK sekretārs J. Barkāns.”

Darbs man patiešām patika. Patīkami strādāt ar aktīviem jauniešiem, kuri nemitīgi visādu ideju un iniciatīvu pārņēmti. Lielākai daļai no viņiem acīs dega uguntiņas paveikt ko lielu, cēlu un paliekošu. Mans galvenais uzdevums bija viņu degsmi ievirzīt pareizajā racionālajā gultnē. Manu darba ikdienu visai precīzi raksturo 1967. gada 11. oktobra publikācija laikrakstā “Padomju Jaunatne” ar nosaukumu “Komitejā uz kafiju”: “Grūti pateikt, kam pirmajam no komjaunatnes rajona komitejas darbiniekiem radās doma, ka vajadzētu ataicināt jaunos speciālistus tuvāk iepazīties ar viņiem. Nav viegli uzreiz iekļauties neierastos apstākļos, aprast ar citu apkārtni, atrast jaunus draugus. Un arī pašiem komitejā ne mazums bijis strīdu par komjaunatnes darbu, tā stilu un būtību. Varbūt jaunie biedri nāks ar savām iecerēm un ierosmī? Meitenes, rajona jaunās skolotājas, atnāca samulsušas un izbrīnījušas – kāpēc gan aicinātas uz komiteju? Un tad skolu nodaļas vadītāja Velta Vītoliņa ieveda viņas pirmā sekretāra Eižena Poča kabinetā. Tomēr gaidītā oficiāluma nebija. Varbūt vainīgs bija patīkamais pārsteigums, varbūt kūpošās kafijas tases, par ko bija parūpējušās komitejas meitenes, bet jaunās skolotājas drīz vien atsila un iesākās saruna. Ļoti atklāta, nopietna un vajadzīga saruna. Par komjaunatni, par mūsu pilsētu, par to, kā viņas pie mums iedzīvojušās.”

Piebildīšu, ka kafija padomju varas gados skaitījās visai liels deficīts un, piemēram, vienkāršām lauku rajonu skolotājām tā nemaz tik vienkārši nebija pieejama. Mēs zinājām, kā ielīksmot jauniešu sirdis – ne jau ar oficiālām runām, bet gan ar cieņpilnu attieksmi un kaut ko garšīgu.

Tikšanās ar jauniešiem nebūt nebija mana vienīgā nodarbe. Iesaistījos arī sabiedriskos pasākumos. Vēl strādājot

par LPSR Komjaunatnes CK sektora vadītāju, 1965. gadā tiku nozīmēts par XIV Vispārējo latviešu Dziesmu un Deju svētku konkursa komisijas locekli. Kļuva par dziesmu apkopojuma izdevuma "Vārds dziesmai!" ("Zvaigzne", 1965.) sastādītāju.

Strādājot Limbažos, uzņēmos iniciatīvu dibināt un vadīt rajona Grāmatu draugu biedrību. Vadīju rajona jaunatnes festivālus un organizēju jaunā speciālista dienas.

Strādājot Limbažos, tur dzīvoju viens, bet pa brīvdienām devos pie ģimenes Rīgā. Pirmo dzīvokli, ja to tā var nosaukt, man piešķīra izteikti askētisku – komunālajā dzīvoklī Maskavas ielā 266, tagad Latgales iela. Piešķīra vienu istabiņu. Trīsistabu dzīvoklī vienā no istabām dzīvojām mēs – es, sieva Guna un meitiņa Iveta. Pārējās divas istabas apdzīvoja vēl trīs cilvēki. Pēc pusgada saņēmām jaunu divistabu dzīvokli, arī tajā pašā rajonā, Ķengaragā, tikai Lokomotīves ielā.

Atmiņā palikusi viena briesmīga situācija. Iveta bija palikusi viena spēlējamies istabā. Ienāku un redzu viņu izkārušos ārā no piektā stāva palodzes. Pēdējā mirklī noķēru viņu aiz kājām. Tās briesmas atceros vēl līdz šai baltai dienai. Mazus bērnus bez uzraudzības nedrīkst atstāt nekad ne pie kādiem apstākļiem, pat ne uz mirkli.

Nākamo dzīvokli man piešķīra jau ar trim istabām un tuvāk centram, Viļa Lāča ielā, tagad Eksporta iela.

Pēc padomju cilvēka labklājības standartiem, materiālā dzīves puse skaitās sakārtota, ja tev ir dzīvoklis, automašīna un vasarnīca, vēlams, pie jūras. Dzīvoklis man bija daudz maz ciešams. Ķēros pie automašīnas. Pirmā manis iegādātā automašīna "Moskvič" nāca no Somijas. Tā bija krāsota gaišā krāsā

ar melnu jumtu. Padomju cilvēkiem tādas ar melnu jumtu netika tirgotas. Tādas eksportēja uz Somiju. Tur tās nokalpoja 1–2 gadus un pēc tam no Somijas tika sūtītas atpakaļ uz PSRS, konkrētajā gadījumā uz Rīgu. Vēl šai manai mašīnai valsts reģistrācijas numura zīme sākās ar kirilicas burtiem “ЛІАВ”, kas līdzinājās angļu vārdam “love” (“mīlestība”).

Kaimiņi prasīja, vai es esmu iegādājies auto no taksoometru parka. Jautājums tādēļ, ka Rīgā nebija ierasti redzēt gaišu “Moskvič” ar melnu jumtu. Līdzīgi bija krāsotas taksoometru parka “Volga” automašīnas – gaišs auto, bet sarkans jumts. Man tā arī toreiz neizdevās noskaidrot, vai jumts melnā krāsā tika krāsots auto rūpnīcā Maskavā, vai tas tika pārkrāsots Helsinkos.

Mana izaugsme komjaunatnes karjerā sakrita ar lielām izmaiņām PSRS un LPSR vadībā. 1964. gada 14. oktobrī Ņikita Hruščovs tika atstādināts no visiem ieņemamajiem amatiem. Faktiski notika viņa tuvāko līdzgaitnieku Leonīda Brežņeva un Nikolaja Podgornija organizēta sazvērestība. Varu PSRS pārņēma Brežņevs. Savukārt 1966. gada 15. aprīlī, mēnesi pirms manām kāzām ar Gunu, visu latvisko nīstošo Arvīdu Pelši LKP CK pirmā sekretāra amatā nomainīja Augusts Voss. Pelše pārcēlās uz Maskavu, kur kļuva par PSKP CK Politbiroja locekli.

Nevarētu teikt, ka uz notiekošajiem procesiem raudzijos ar bažām. Drīzāk ar interesi.

Cerēju, ka Brežņevs mūsu dzīvē ieviesīs ko jaunu. Latvijā pēc Vosa nākšanas pie varas zuda briesmas latviskajam dzīvesveidam. Voss orientējās uz rūpīgu vērošanu, kas notiek Maskavas varas gaitēnos.

Jutos pilnībā ierauts jaunatnes darba organizēšanas rutīnā, un tomēr, neraugoties uz ikdienu, mani nekādi nepameta doma par dzīves jēgu un tās pilnvērtīgu piepildījumu. Jutos īsti ne savā vietā. Apzinājos, ka spēju darboties citā, augstākā un intelektuāli smalkākā, orbītā. Augstskolā gūtās zināšanas vēsturē, apjausma par sabiedriskiem procesiem un likumsakarībām, kā arī manas gūtās prasmes, studējot Latvijas Universitātes Juridiskajā fakultātē, vilināt vilina mani apgūt ārlietu noslēpumus.

Tolaik Latvijā zināšanas ārlietās iegūt nevarēja. Regulāri skatījos televīzijā pārraidītās politiskās diskusijas un domāju, ka arī es varētu tajās piedalīties. Taču es nezināju, kādā veidā iekļūt diplomātu apritē. Man bija kontakti ar cilvēkiem no Latvijas PSR Komitejas kultūras sakariem ar tautiešiem ārzemēs. Viņi sūtīja savus pārstāvjus uz Zviedriju. Viņi strādāja PSRS vēstniecībā Stokholmā. Es centos pietuvināties šiem Stokholmā strādājošajiem izredzētajiem. Bet tad pēkšņi noskaidroju, ka padomju diplomātus gatavo tieši Maskavā, nevis Stokholmā. Vienīgā iespēja, doties uz Maskavu. Bet kas mani Maskavā pretim ņems? PSRS Ārlietu ministrijas Augstākās diplomātiskās skolas, tagad Diplomātiskās akadēmijas, durvis gribētājiem atvēra tikai ar atbilstošu norīkojumu. Tādu varēja iegūt, draudzējoties ar Latvijas varas pārstāvjiem. Būdam atvērts un komunikabls, savā ikdienas darbā interesi par ārlietām neslēpu. Jau drīz vien mana vēlme rada dzirdīgas ausis. Mani eņģeļi sapņu īstenošanā izrādījās LPSR Ministru padomes lietu pārvaldnieks Jānis Šneiders un viņa sieva Biruta Šneidere. Biruta strādāja par vadītāju Latvijas PSR Komitejā kultūras sakariem ar tautiešiem ārzemēs, tolaik Gorkija ielā 11a, tagadējā Krišjāņa Valdemāra ielā, Kultūras ministrijas ēkā.

Diplomātiskā akadēmija (1970–1973)

1970. gadā PSRS ārlietu ministrs Andrejs Andrejevičs Gromiko brālīgo padomju republiku vadītājiem izsūtīja apkārtrakstu ar aicinājumu atlasīt kadrus nosūtīšanai studijām uz Maskavu, tādus kadrus, kuri ir cienīgi apgūt diplomātu iemaņas darbam ārlietās. Latvijas PSR Ministru padome pieņēma lēmumu uz Maskavu nosūtīt mani.

Tā bija pirmā reize PSRS pastāvēšanas vēsturē, kad no visām republikām tika aicināti studēt diplomātiju nacionālie kadri. Diplomātijas akadēmija, līdzīgi kā Maskavas Valsts starptautisko attiecību institūts (MGIMO), ietilpa PSRS Ārlietu ministrijas sistēmā kā tās struktūrvienība.

Ziņu par savu nozīmēšanu uz Maskavu, uz studijām ārlietās, saņēmu 1970. gada aprīlī. LPSR Ministru padomē pacilātā gaisotnē mani informēja par Maskavā gaidāmajiem pārbaudes testiem un tajos iztīrājamo jautājumu loku. Tādējādi papildus savām zināšanām pāris mēnešos šo to piemācījos klāt. 1970. gads bija vienīgais unikālais gads, kad Diplomātiskajā akadēmijā tika uzņemti nacionālie kadri ar tiešajiem norīkojumiem no republikām. Katra republika uz mācībām Diplomātiskajā akadēmijā delegēja tikai vienu

kandidātu. Tādējādi biju vienīgais no Latvijas. Arī nākamajos gados no PSRS republikām akadēmijā iestājās studenti, taču jau ne kā nacionālie kadri ar tiešo deleģējumu.

1970. gada jūnijā vilciens “Rīga–Maskava” mani līgani pievizināja pie padomju galvaspilsētas dzelzceļa stacijas *Rižskaja* perona.

Lai arī manā ikdienas politiskajā dzīvē un darba dunā komjaunatnē daudzkas griezās ap vārdu “Maskava”, šajā pilsētā īsā vizītē pabiju tikai vienu reizi. Piedalījos kaut kādā komjaunatnes salidojumā vai konferencē. Dzīvoju viesnīcā “Junostj”, blakus Lužņiku stadionam.

Ierados akadēmijā, kur jau pulcējās 14 brālīgo republiku atlasītie pārstāvji, to skaitā arī viens Maskavas pārstāvis. Pirmā saskarsme akadēmijā notika ar šīs mācību iestādes prorektoru, atbildīgo par zinātnes jomu Andreju Ivanoviču Stepanovu. Viņš bija pazīstams PSRS un pēc tam Krievijas diplomāts, arī Maskavas Starptautisko attiecību institūta rektors. Vēlāk viņš ilgus gadus strādāja par PSRS un Krievijas vēstnieku Austrijā, Šveicē un Lihtenšteinā.

Stepanovs mūs, zinātkāros reflektantus, informēja, ka nākamajā dienā jāpilda pārbaudes darbs, jāraksta eseja par ārlietām. Man ietrāpījās tēma par Apvienoto Nāciju Organizāciju. Pēc esejas sarakstīšanas nākamajā dienā notika saruna ar uzņemšanas īpašo komisiju, kura man un pārējiem uzdeva visdažādākos jautājumus par dažādām tēmām. Komisija klausīnāja manu viedokli un zināšanas gan par ANO, gan par NATO un Varšavas līguma valstīm. Saruna ar komisiju ilga divas stundas, un tās laikā man uzdeva arī

pavisam negaidītus jautājumus, piemēram, par vecotēvu, tēvu, brāļiem, māsām, brālēniem, māsīcām. Pēc esejas uzrakstīšanas un sarunas ar uzņemšanas komisiju rezultātus nepaziņoja. Vēlēja doties mājup, solot, ka vajadzīgo paziņošot vēlāk.

Atgriezās Rīgā. 1970. gada augusta vidū LPSR Ministru padome saņēma telegrammu ar paziņojumu, ka esmu uzņemts PSRS Ārlietu ministrijas Diplomātiskajā akadēmijā.

Septembra sākumā atkal devos uz Maskavu. 5. septembrī sākās mācības. Pamazām centos iepazīt savus kursa biedrus, pasniedzējus un akadēmijas vadību.

PSRS galvaspilsēta Maskava uz mani atstāja ļoti lielu iespaidu. Atminos, ar kādu pietāti pirmo reizi braucu ar metro. Akadēmijā iepazinos ar Igaunijas un Lietuvas kolēģiem studentiem, un mēs trijātā uzsākām galvaspilsētas apgūšanu. Lietuvietis Dapkunas jau iepriekš bija dzīvojis Maskavā un šo to no pilsētas pārzināja. Mēs ar igauni staigājām viņam pakaļ. Cita starpā Petras Edmundas Dapkunas meita ir Ingeborga Dapkunaite, starptautiski slavena kinozvaigzne. Studiju sākumā divus mēnešus dzīvojām Diplomātiskās akadēmijas kopmītnē pie metro stacijas "Paveļeckaja", vēlāk, pirms Oktobra revolūcijas svētkiem novembrī, man piešķīra dzīvokli *Slavjanskij* bulvārī.

Maskava pārsteidza ar milzīgo pilsētas vērienu, plašumu un varenību. Es jūsmoju par Maskavu. Maskava un Rīga vai Maskava un Latvija ir ļoti grūti salīdzināmas. Ja nu vienīgi tā, ka Maskavā visapkārt iespaidīgas celtnes un būves, plašas ielas un sarežģītas pazemes komunikācijas, bet Latvijā skaistās vecpilsētas, jūra, skaistā daba, kūdra un grants.

Studiju gados mēs ar ģimeni nekur tālāk par Maskavu īpaši neceļojām. Toties mums izveidojās tuva draudzība ar dzīvesvietas kaimiņiem – aviācijas inženiera pulkveža Valentīna ģimeni. Izrādījās, ka ar savu nākamo sievu Svetlanu viņš iepazinās, studējot Rīgā.

Kā jau jaunībā, naudas nekam nepietika. Stipendija tikai 220 rubļi mēnesī. Lai arī tiem laikiem tā skaitījās salīdzinoši laba nauda, Maskavā nauda izgaisa, kā nebijusi. Aizņēmāmies no draugiem, lai varētu nopirkt dažas mēbeles. Guna nestrādāja, jo uzpasēja Ivetu, kurai tajā laikā bija pieci gadi. Brīvajos brīžos, ja nu vispār mājsaimniecībā tādi bija, Guna nodarbojās ar apģērbu šūšanu sev un meitai. Lai nu kā, bet Iveta, spēlējoties ar kaimiņu bērniem, ātri apguva krievu valodu. Tam bija izšķirīga nozīme, lai sagatavotos skolas gaitām.

Jau pirmajās studiju dienās uzzināju, ka nebūt ne visi vasarā republiku atlasītie un testētie nacionālie kadri izturējuši pārbaudi – īpaši pārstāvji no Vidusāzijas republikām. Kirgizstānas un Tadžikistānas republikām nācies sūtīt pārstāvjus trīs reizes, jo pirmie divi atsūtītie ārlietām izrādījušies pagalam nederīgi.

Pirmajā mācību dienā augstskolas rektors Viktors Ivanovičs Popovs mūs iepazīstināja ar mācībspēkiem – doktoriem, habilitētiem doktoriem, profesoriem, akadēmiķiem, PSRS Zinātņu akadēmijas korespondētājlocekļiem. Saskaitīju, ka kopumā mums noprezentēti 20 mācībspēki. Rektors sniedza informāciju par katru pasniedzēju un tad pasniedzējam ļāva stāstīt par sevi un savu mācāmo priekšmetu.

Tiesību katedra, ārpolitikas katedra, ekonomikas katedra un valodu katedras – ķīniešu, kantoniešu, indonēziešu, japāņu, angļu, franču, vācu, itāļu spāņu... tas viss nīrbēja gar ausīm un acīm. Cik gan daudz visa kā jauna.

Mani iedalīja tiesību katedrā, angļu un indonēziešu valodu grupā. Man liktenis valodas lēma studēt kopā ar Kazahstānas pārstāvi. Studiju gaitā tas izrādījās milzīgs mīnuss. Kazahstānas kolēģim angļu valoda nekādi nepadevās. Indonēziešu valodā mani apmācīja Indonēzijā dzimis indonēzietis, kurš bija pārcēlies uz dzīvi Maskavā un kļuvis par mācībspēku Diplomātiskajā akadēmijā. Valodas mums mācīja katru dienu pa divām stundām.

Apmācības vispārīzglītojošos priekšmetos neko daudz neatšķīrās no apmācībām klasiskā augstskolā – lekcijas mijās ar semināriem, kam sekoja ieskaites un eksāmeni.

Specializējos tiesību jautājumos. Citi kolēģi padziļināti apguva politiku vai ekonomiku. Lekcijās pie mums, piecpadsmīt brālīgo republiku klausītājiem, piedrojas klausītāji no Kara akadēmijas, arī studenti, kapteiņi, vecākie leitnanti, tostarp arī PSRS Bruņoto spēku militārā izlūkošanas dienesta jaunākie virsnieki.

Mācības ilga trīs gadus. Mans Kazahstānas biedrs trešajā kursā ziemas sesijas laikā saslima ar kaut kādu elpošanas ceļu infekciju un nomira. Līdz ar mana studiju biedra nāvi atklājās vēl kāda nelāga lieta. Angļu valodas pedagogs, sekojot savām profesionālajām interesēm, orientējās uz vājākā līmeni. Tādējādi mans angļu valodas līmenis izrādījās krietni vien zemāks nekā pārējiem augstskolas studentiem. Sekmes nācās piedzīt paša spēkiem. Pienāca prakses laiks.

Akadēmijā jau pēc otrā kursa 1972. gada vasarā mūs sūtīja uz trīs mēnešiem uz ārzemēm. Mani aizsūtīja uz Ņujorku, uz PSRS ANO pārstāvniecību, un uz PSRS vēstniecību Vašingtonā.

Man, kā padomju cilvēkam, tas bija pirmais nopietnais ārvalstu brauciens un vēl uz imperiālisma citadeli – ASV. Galvu reibinoša veiksmē.

Ņujorka – pasaules galvaspilsēta. Visapkārt rosās dažādas tautības, dažādu reliģiju pārstāvji, bagātnieki un nabadzīgie, uzņēmēji un mākslinieki, labie un ļaunie, godīgie un blēži. Ņujorkā pārstāvēta visa cilvēce visdažādākās tās izpausmes formās. Grandiozs iespaids. Uz debesskrāpjiem skatījos ar atvērtu muti. Pirmo mēnesi Ņujorkā, ANO pārstāvniecībā, no akadēmijas bijām trīs praktikanti – es, lietuvietis un ukraiņis. Pēc mēneša viņus nosūtīja uz Vašingtonu. Es paliku vēl mēnesi Ņujorkā. Viens no Apvienoto Nāciju pārstāvniecības darbiniekiem, jurists, kurš tur jau strādāja septīto gadu, ierādīja man darba vietu kabinetā un izsniedza daudz dažādu informatīvo materiālu studēšanai. Šajā vienkāršam cilvēkam nepieejamajā informācijas gūzmā uzzināju daudz ko ļoti vērtīgu un noderīgu manā turpmākajā karjerā. Biju ļoti pateicīgs šim cilvēkam.

Prakses laikā tiku izmitināts, dzīvoju ANO Padomju pārstāvniecības rezidencē Riverdālē, kas atradās ārpus Ņujorkas, aptuveni 20 kilometru no pilsētas teritorijas. Padomju rezidence Riverdālē – nevis viena lepna savrupmāja, bet gan liela teritorija ar vairākām dzīvojamām mājām.

Amerikas bagātība, produktu un preču pārpilnība, salīdzinot ar PSRS, – atkal nesalīdzināmas lietas. ASV

neviens rindās pēc sviesta un cīsiņiem nestāvēja. Rindas bija vienīgi pie biļešu kasēm uz populāriem koncertiem un tad tikai retu reizi.

Iekšēji sirdī pārdzīvoju, ka Amerika dzīvo tik bagāti, cilvēki ir tik turīgi, brauc ar lepnām automašīnām. Turpretim padomju iekārtā pat motocikls ar blakusvāģi skaitījās liela laime. Mūsu veikalos trūka produktu, arī kārtīgas drēbes nevarēja nopirkt. Pirms ierašanās Amerikā, daudz ko dzirdēju par tās bagātību, bet nedomāju, ka Amerika ir tik pārbagāta valsts. Pirmajās dienās jutos ļoti pārsteigts un dziļi sirdī satriekts.

PSRS ANO pārstāvniecībā Ņujorkā man uzreiz piestiprināja kuratoru – it kā politiķi, varbūt ne politiķi, bet padomju slepenā dienesta pārstāvi. Godīgi gan jāatzīst, ka piestiprinātais kurators manām gaitām ASV īpaši līdzī nesekoja. Man uzticēja darbu ar klasificētajiem ANO dokumentiem. Sekoju līdzī Drošības padomes darba kārtībai. Regulāri kā klausītājs apmeklēju sēžu zāli un ieņēmu vietu pēdējā rindā. Uzmanīgi sekoju līdzī runās teiktajam. Apguvu svešvalodas.

Divus mēnešus nostrādāju ANO mītnē un pēc tam devos uz Vašingtonu, uz Anatolija Fjodoroviča Dobriņina vadīto PSRS vēstniecību ASV. Protams, ka šāda pārvietošanās tika saskaņota ar Maskavu.

Dobriņins – sava laika izcilākais PSRS diplomāts, kārtīgs vīrs, godājams cilvēks. Par viņu joprojām nevaru pateikt neviena slikta vārda.

Ierodoties vēstniecībā, mani pieņēma vēstnieka vietnieks Aleksandrs Aleksandrovičs Bessmertnihs.

Astoņpadsmit gadu vēlāk viņš kļuva par vēstnieku vēstniecībā Vašingtonā un pēc tam īsu brīdi arī par PSRS ārlietu ministru. Pirmajā tikšanās reizē sasveicinājāmies, viņš pavaicāja, kā man klājas ASV un vēl šo to. Saruna ātri beidzās. Vecākais padomnieks man uzjautāja, vai kāds no vēstniecības darbiniekiem mani neapbižo. Atbildēju, ka nē, viss ir kārtībā. Ko gan citu es varēju pateikt? Vispār jau šādam jautājumam nebija reāla pamata. Vēstniecībā neviens man nevēlējās kaut kā kaitēt vai ieriebt. Dobriņinam bija izdevies izveidot ļoti veselīgu, draudzīgu, saliedētu kolektīvu.

Atminos gadījumu no prakses laika Vašingtonā. Vēstnieka otrais vietnieks sūtnis Voroncovs devās komandējumā uz Sanfrancisko. Mums, trim praktikantiem, vajadzēja pašiem izlemt, kurš no mums brauks līdzī Voroncovam. Neticami, bet izvilku pareizo lozi. Devos uz Sanfrancisko kopā ar Voroncovu. Pavadīt braucienā tik augsta ranga profesionāli, kāds bija Voroncovs, – liels gods un iespēja vērot, kā diplomātija tiek realizēta dzīvē. Esmu liktenim ļoti pateicīgs par šādu iespēju. Iespējams, “iekritu viņam acīs”, un jau vēlāk viņš bija iniciators tam, ka atkal atgriezos Vašingtonā. Bet neskriesim notikumiem pa priekšu.

Pēc trim praksē pavadītajiem mēnešiem atgriezos Maskavā un 1. septembrī turpināju mācības akadēmijā.

Akadēmiju absolvēju ar sarkano diplomu – visos priekšmetos saņēmu augstāko atzīmi – teicami. Atklāts jautājums – uz kuru pusi liktenis mani tālāk vedīs?

Vēl pirms diploma izsniegšanas saņēmu informāciju, ka esmu nozīmēts darbā Irākā, Bagdādē.

Ja Irāka, tad Irāka. Tajā laikā PSRS un Irākas attiecības bija ļoti augstā līmenī, un šī tikšanās izskatījās diezgan daudzsološa.

Pagāja vēl pāris nedēļas, un saņēmu jaunu ziņu – nekāda Irāka – jābrauc atpakaļ uz Vašingtonu. Šoreiz pa īstam un nopietni.

Ardievu jaukie studiju gadi. Gaišā atmiņā gan pasnie-dzēji, gan studiju biedri. Vēl vairākus gadus pēc studijām uzturēju ciešas attiecības ar Dapkunasu, ar igauni Eduardu Andrusovu, moldāvu studiju biedru un kirgīzu Raatu Isa-kovu. Rakstījām viens otram vēstules.

Dapkunasu nosūtīja uz Šrilanku. Andrusovs nomira desmit gadu pēc akadēmijas absolvēšanas.

Poču dzimtas faktors

Liktenim noteikti ir sava loma dzīves likločos. Un tomēr, manuprāt, likteni veido it kā šķietami mazi, bet tomēr svarīgi priekšnosacījumi. Var jau teikt – lūk, tev, lauku puisim no Latgales, vienkārši dzīvē veicies – piedzimis pareizajā laikā un vietā, izrādījies zemnieku kārtas, noveicās ar komjaunatni un kolēģiem un, re, nokļuvi Maskavā, pašā elites spicē, diplomātijā, un vēl Vašingtonā, un Ņujorkā.

Šeit pieminama viena neliela, bet ļoti būtiska detaļa. Tā slēpjas iekšējā dzinulī sasniegt virsotnes un būt labākajam no labākiem, darīt savu darbu tā, lai tam būtu paliekoša vērtība. Tas iekšējais dzinulis jau nebija kritis no debesīm un tieši manī.

Ir tāds Poču faktors.

Poču saimei piemīt globālā intelekta dzinulis. To sajutu pirms studiju gadiem un pēc tam, jo īpaši savā profesionālajā darbībā diplomātijas jomā.

Poču intelektuālā dzinuļa apliecinājums ir mans brālēns – ASV zinātnes virsotnes sasniegušais Konstantīns Počs (1912–1994). Konstantīna gaitas lakoniski aprakstījis

viņa brāļadēls, otrs mans slavens un zinātnes virsotnes sa-
sniegušais radnieks, Remigijs Počs Poču dzimtai veltītajā
biogrāfiskajā izdevumā “*Viļānu Maltas Poču dzimta un
tās dzīvesvietas*”.

Pēc šīs grāmatas datiem, 1934. gadā Konstantīns imatri-
kulējās Latvijas Universitātes Matemātikas un dabaszināt-
ņu fakultātē, kuru beidza 1940. gadā ar *mag. rer. nat.* grādu.
Pēc tam strādājis par fizikas skolotāju Rēzeknes ģimnāzijā
un komercskolā. No kara vētrām arī Konstantīnam neizde-
vās izvairīties. Karš savā mutulī ierāva arī Konstantīnu.

1944. gadā nacistiskās varas iestādes viņu aizturēja un
piespiedu kārtā mobilizēja 15. Latviešu leģiona divīzijas
artilērijas vienībā. 1945. gada pavasarī viņš nonāca Berlī-
nē, no kurienes viņam izdevās aizbēgt uz sabiedroto oku-
pācijas zonu. Tur viņš latviešu bēgļu nometnē nodibināja
ģimnāziju un paralēli turpināja studijas fizikā Getingenes
Universitātē. Jau 1947. gadā viņš pārcēlās uz Angliju.

Šajā dzīves posmā izpaudās Poču stingrais raksturs spējā
pastāvēt par savu taisnību un saglabāt pašcieņu visdažādākās
dzīves situācijās. To lakoniski aprakstījis Konstantīna draugs
rakstnieks Jānis Klīdzējs emigrācijas izdevuma “Gaisma”
1980. gada 4. numurā:

“Konstantīns pa vakariem mācās angļu valodu un tās iz-
runu tik intensīvi, ka mati tam kļūst karsti. Bet drīzi vien
viņš atkal sāk staigāt pa angļu iestādēm un – kā viņš pats
saka – meklēt latviešu kanaka taisnību!

“Jūs esat DP (*Displaced Person*, “pārvietota persona”).
Ko jūs īsti vēlaties?”

“Es vairs neesmu nekāds DP. Esmu Latvijas pilsonis. Man ir Latvijas Universitātes izglītība. Esmu pasniedzis dabaszinātnes, fiziku un matemātiku Latvijas ģimnāzijās. Esmu strādājis Latvijas Dabas bagātību pētīšanas institūtā. Meklēju savām pieredzēm piemērotu darbu. Es nedomāju, ka man piemērotais darbs būtu pannu mazgāšana hosteļos.”

Kādus mēnešus viņam iet šā un tā, bet Konstantīns nekaunējās angļu iestādēm sevi atgādināt. Rezultātā viņš tiek pieņemts darbā kā fiziķis-zinātnieks Mančestrā, pie Nacionālās Ogļu pārvaldes Centrālajā laboratorijā.

Par saviem piedzīvojumiem Anglijā viņš prot tik dedzīgi stāstīt, ka klausītājos stundām skan smiekli. Tādās reizēs Konstantīnam esmu teicis: “Ja tu savu zinātņu vietā būtu nomaldījies kaut kādās vieglprātīgākās gaitās, piemēram, rakstniecībā, arī šinī laukā tu būtu pārāks par mani un daudziem citiem, kas saņēmuši pat Kultūras Fonda godalgas.””

Spēja un prasme pastāvēt par savu taisnību lika par sevi manīt arī turpmākajā Konstantīna dzīves posmā. 1956. gadā viņš pārcēlās uz Kanādu, kur pabeidza meteoroloģijas kursus Toronto Universitātē, un pēc tam uz ASV. Jau 1958. gadā viņš ieņēma *CBS Electronics* vecākā inženiera amatu Lovelā Masačūsetsā, pēc tam sāka strādāt ASV Gaisa spēku pētniecības laboratorijā (*Air Force Cambridge Research Laboratories*) Bostonā. Šajā laboratorijā viņš nostrādāja gandrīz 30 gadu. Savas zinātniskās darbības laikā veicis pētījumus fizikā, meteoroloģijā, radioelektronikā un citās jomās. Attīstījis meteoroloģijas raķetes (ASV Mēness

pētījumu programmas ietvaros), instrumentāriju raķešu li-
dojumu sekošanai augstākajos atmosfēras slāņos. Konstan-
tīns ir viens no militāro brīdinājumu un kontroles iekārtas
AWACS (*Airborne Warning and Control System*) izgudro-
tājiem. 1970. gadā patentēja vienu no saviem izgudroju-
miem – mikroviļņu antenas un staru reducēšanas aparātu.
Vairāk nekā 50 publikāciju autors dažādos zinātniskajos iz-
devumos. Lasījis lekcijas un uzstājies vairākās zinātniskajās
konferencēs Kanādā, ASV, Francijā un citās valstīs.

Konstantīns Latviju pirmo reizi pēc kara apmeklēja jau
1976. gadā, kur tikās ar sava brāļa Jāņa radiem viņu mājās
Rīgā, Vecmīlgrāvī.

Kad stājos Diplomātu akadēmijā, mani Maskavā ļoti sīki
izprašāja par tuvākajiem radiem. Taču par Konstantīnu gan
neko nejautāja. Bet, tā kā man par viņu neko nejautāja, es arī
neko par Konstantīnu neteicu. Nebija jau īsti, ko teikt, jo tajā
laikā es neko nezināju par viņa likteni.

Būdam Amerikā praksē un vēlāk jau komandējumā
diplomātiskajā darbā, es vienmēr turēju prātā, ka ASV, Bos-
tonā, dzīvo mans brālēns Konstantīns. ASV izdotajā latvie-
šu avīzē “Latvijas Laiks” Konstantīns bieži tika intervēts, un
publikācijās bija norādīts arī viņa tālruņa numurs. Zvanīju
viņam pāris reizes, bet neviens necēla klausuli. Visā savā
darba laikā ASV nevienu reizi ar Konstantīnu tā arī neizde-
vās satīkties un aprunāties.

Otrs mans tuvs radnieks ir ievērojams latviešu ekono-
mists un akadēmiķis Remigijs Počs, mana brālēna Jāņa dēls
un Konstantīna brāļadēls. Pazinu viņu no jaunības, kad vie-
sojos pie Jāņa, un kopš tā laika esam regulāri sazinājušies.

1971. gadā Remigijs absolvēja Latvijas Valsts universitātes Ekonomikas fakultāti un sāka strādāt LPSR Zinātņu akadēmijas Ekonomikas institūtā. Tur nostrādāja 20 gadu, publicējis zinātniskos rakstus vietējos un starptautiskos žurnālos, ka arī rakstījis monogrāfijas par matemātiskās modulēšanas jautājumiem ekonomikā. 1992. gadā Latvijas Zinātnes padome viņam piešķīra habilitētā zinātņu doktora grādu ekonomikā (*Dr. habil. oec.*). 90. gadu sākumā viņš neilgu laiku nostrādāja Latvijas Republikas Ekonomikas ministrijā Makroekonomiskās analīzes departamenta direktora amatā. Pēc tam strādā par profesoru Rīgas Tehniskajā universitātē (RTU), lasījis studiju kursus un sarakstījis mācību līdzekli “Kvantitatīvās metodes ekonomikā un vadībā”. Pētījis un apkopojis zinātnisko monogrāfiju “Simtam pāri. Viedā Latvija”. Dažus gadus Remigijs vadīja RTU Starptautisko ekonomisko sakaru, transporta ekonomikas un loģistikas katedru, bijis RTU Starptautisko ekonomisko sakaru un muitas institūta direktors, RTU Inženierekonomikas un vadības fakultātes dekāns un Profesoru padomes priekšsēdētājs, Profesoru padomes loceklis Latvijas Lauksaimniecības universitātē. RTU Goda darbinieks. 2016. gadā ievēlēts par Latvijas Zinātņu akadēmijas akadēmiķi.

Karjera Vašingtonā (1973–1980)

1973. gada 25. augustā devos uz man jau daudz maz pazīstamo Vašingtonu, kur PSRS vēstniecībā nostrādāju turpmākos 6,5 gadus. Uz ASV lidoju kopā ar sievu un meitu no Maskavas caur Parīzi uz Ņūfaundlendu Kanādā, un tad laimīgi piezemējāmies ASV.

Vašingtonā, vēstniecībā, darbinieki man ierādīja darba kabinetu. Sāku savu diplomāta karjeru PSRS vēstniecības ASV trešā sekretāra rangā. Pirmās četras dienas pamatā nodarbojos ar kabineta iekārtošanu un gaidīšanu, kad mani pie sevis izsauks vēstnieks Dobriņins. Tāda tolaik un, cik zinu, arī tagad ir ierastā lietu kārtība. Jaunam diplomātam ierodoties vēstniecībā, viņu pieņem vēstnieks. Notiek savstarpējā iepazīšanās. Vēstnieks diplomātu iztaujā un informē par darba specifiku. Līdz vizītei pie vēstnieka kontaktējos ar vēstnieka vietnieku, sūtni-padomnieku, angļiski *minister-counsellor*, Voroncovu. Dobriņinam bija divi vietnieki – Voroncovs un Bessmertnihs.

Vienlaikus ar iedzīvošanos darba atmosfērā kārtoju arī savas sadzīves jautājumus, meklēju automašīnu un dzīvokli. Visus tos, kuri tikko ieradās vēstniecībā, no sākuma izvietoja

tehnisko darbinieku mājā. Tur dzīvojot, varēja sākt meklēt pastāvīgu dzīvokli. Mēs darbinieku mājā nodzīvojām ap 1–1,5 mēnesi. Kāpēc tik svarīgi bija uzreiz iegādāties auto? Gluži vienkārši: ASV atšķirībā no PSRS gan tolaik, gan arī tagad neko bez auto nav iespējams iesākt. Tā bija pirmās nepieciešamības lieta sadzīvē, bez kuras nav iespējams nokļūt ne līdz veikalam, ne pie ārsta, līdz ķīmiskai tīrītavai vai koncertam. Auto iegādājos no viena padomju diplomāta, kuram bija pienācis laiks rotēt atpakaļ uz Maskavu. Neatminos, par cik to auto nopirku, taču joprojām labi atceros savu pirmo auto – ASV ražoto pamatīgi lietoto *Ford Maverick*. Auto iegāde atvieglāja dzīvokļa meklējumus.

Līdz 70. gadu pašām beigām padomju vēstniecība ieņēma tikai nelielu ēku 16. ielā, desmit minūšu gājiena attālumā no Baltā nama. Tur nebija vietas darbinieku dzīvojamām telpām, tāpēc PSRS diplomāti dzīvoja ārpus vēstniecības. Atbilstoši padomju rekomendācijām diplomātiem vajadzēja dzīvot vairākiem vienā rajonā vai pat vienā daudzdzīvokļu mājā. Meklējumos centos ievērot šos principus. Viens no pieņemamākajiem piedāvājumiem šķita kāds dzīvoklis Virdžīnijas štatā, aptuveni septiņus astoņus kilometrus no PSRS vēstniecības ēkas. Kopā ar mani dzīvokli meklēja vēl viens PSRS diplomāts, kurš misijā bija atsūtīts neilgi pirms manis. Beigu beigās abi ar kolēģi noīrējām sev dzīvokļus blakus mājās *Columbia Pike* netālu no Pentagona Virdžīnijas štatā. Blakus mājai atradās armijas golfa klubs, no kura mūsu teritorijā regulāri lidoja bumbiņas. Par 3 istabu dzīvokli saimnieks man prasīja 300 ASV dolāru mēnesī. Tolaik tā skaitījās cienīga summa. Mūsdienās tā varbūt izklausās smieklīgi maza.

Kādu laiku vēlāk mūsu vēstniecības draugi pārlicināja mūs pārcelties uz viņu dzīvokļu kompleksu *Prince George's* apgabalā, Merilendas štatā, lai mēs kopā varētu pavadīt vairāk brīvā laika. Bet mēs tur gan ilgi nenodzīvojām. Publika apkārt tāda aizdomīgi krimināla. Reiz gadījās tā, ka nakts vidū mūsu dzīvokli kāds ielīda. Ielīdušo pamanījām. Cilvēks satraucās un skrēja prom. Nabags, skrienot prom, ietriecās uz mūsu balkona stāvošajā kastrolī. Mēs dzīvojām 4. vai 5. stāvā. Kur viņš pazuda no mūsu balkona, nevarējām saprast. Varbūt aizmuka caur kaimiņu balkonu? Gāju pie kaimiņa, kurš mums blakus dzīvoja, skaidrot, kas tas par noslēpumaino nelūgto apmeklētāju. Kaimiņš tik raustīja plecus, ka te pie mums nevarot būt nekādi nelūgtie apmeklētāji. Viņš kategoriski visu noliedza. Mājas administrācija arī nekā nenoreagēja uz šo nelabo situāciju. Visi izlikās, ka nekas nav noticis. Tas bija šausmīgs pārdzīvojums. Gunai vēl ilgi naktīs rādījās murgi. Pēc šī gadījuma mēs jau drīz vien pārcelāmies atpakaļ uz *Columbia Pike*.

Loģiski, ka Vašingtonā ierados ne jau ar milzīgu dolāru žūksni kabatā. Pirmo algu pat vēl nebiju saņēmis, tādēļ naudu sadzīves iekārtošanai, tostarp auto iegādei, aizņēmos no vēstniecības kases. Tolaik aizņemties naudu no iestādes, kurā strādā, skaitījās normāla lieta. Devos pie vēstniecības grāmatveža un paskaidroju, ka esmu ieradies, lai čakli strādātu, tādēļ lūdzu piešķirt man aizdevumu uz trim gadiem. Protams, ka par aizņemto naudu nopirku arī diplomāta statusam cienīgu apģērbu. Kā nekā Vašingtonā ierados, tērpies padomju fabriku ražotajā žaketē un dīvainas izcelsmes apavos. Iegādājos melnu, elegantu,

ASV ražotu uzvalku un glaunas džentlmeņa kājai atbilstošas kurpes. Trešā sekretāra statusā algā mēnesī saņēmu 800 ASV dolāru. No šīs algas katru mēnesi vēstniecības kasē atdevu daļu no aizņemtās summas. Sieva pirmos trīs gadus nestrādāja. Tikai pēc trim gadiem viņai izdevās dabūt darbu PSRS konsulātā Vašingtonā, vīzu daļā. Tas mūsu ģimenei izrādījās nozīmīgs finansiāls atspaidis.

Īpaši pirmos dzīves mēnešus Vašingtonā ļoti piedomājām pie pārtikas pirkumiem. No šodienas skatu punkta varam teikt, ka ekonomējām uz pārtiku. Meita Iveta joprojām atminas, kā mēs pirkām pārtiku veikalu tīklā *Safeway*. Bet arī ekonomējot, pēc Padomju Savienības trūcīgā produktu asortimenta mēs izbaudījām daudz nepierastu produktu. Piemēram, no saldētajiem produktiem Ivetai ļoti patika saldētie *cheese cake*. To kādu laiku pirms lietošanas bija jāpasilda, un tas ļoti garšoja gan pašiem, gan arī mūsu ciemiņiem. Tagad tas nav nekāds brīnums, bet tad likās delikatese. Laiku pa laikam kopā ar draugu ģimenēm Vašingtonas parkos cepām BBQ, gatavojām garšīgus hamburgerus. Ar laiku, kad varējām atļauties, svētkos tirgū pirkām dzīvos krabjus, kurus mājās vārījām ar garšvielām.

Vēstniecībā mēs bijām vienīgie latvieši. Taču strādāja lietuvieši, ar kuriem mēs sadraudzējāmies. Guna un Iveta intensīvi papildināja savas angļu valodas zināšanas. Amerikāņu draugu, ar kuriem varētu runāt angļiski, sākumā nebija, arī amerikāņu bērnu apkārt nebija, jo Iveta gāja Padomju vēstniecības skolā un ne meitai, ne man ar Gunu kontakta ar vietējiem praktiski nebija. Nācās valodu apgūt, skatoties televizoru un komunicējot veikalos,

kafejnīcās un citās sadzīves pakalpojumu vietās. Dzīvojot šādos apstākļos, televizors kļuva par svarīgu personīgās izaugsmes un zināšanu papildināšanas elementu. Protams, ka mēs apmeklējām arī dažādas publiskas vietas kā, piemēram, koncertus. Man ar Gunu un Ivetu izdevās pabūt pat vienā no pēdējiem Elvisa Preslija koncertiem īsi pirms viņa nāves. Bieži devāmies uz kinoteātriem, lai baudītu kārtējo ASV kino industrijas produktu. Atmiņā joprojām palikusi filma “Krusttēvs”. Es pats vairāk pielipu televizoram ziņu raidījumu dēļ. Interneta nebija, tātad TV bija viens no publiskās informācijas avotiem. Mani interesēja TV ziņas, atbilstoši darba pienākumiem man bija vienmēr jābūt lietas kursā par pēdējiem notikumiem ASV un pasaulē. Kopīgi ģimenē skatījāmies arī tolaik ASV populāros TV seriālus – *“Little House on the Prairie”*, *“The Brady Bunch”* un šovu *“Sonny & Cher”*.

Diplomāta dzīvei piemita viena būtiska sadzīviska burvība – gadskārtējais atvaļinājums. Ja parastajiem darba rūķiem gadskārtējo apmaksāto atvaļinājumu piešķīra, maksimums, 24 darba dienas – nepilnu mēnesi jeb mazāk nekā četras nedēļas, tad mums, diplomātiem, piecas nedēļas. Parasti pirmās divas nedēļas pavadījām savā dzīvoklī Maskavā. Pāris nedēļas – arī Rīgā, pie radiem laukos Opiņkos un Viļānos. Atvaļinājuma pēdējo nedēļu noslēdzām Maskavā. Tā kā Rīgā mums nebija, kur palikt, jo pašiem sava dzīvokļa tolaik nebija, nakšņojām viesnīcās vai arī palikām pie draugiem.

Ikgadējos atvaļinājumus mēs visi ļoti gaidījām, jo tā bija vienīgā reize gadā, kad varējām pabūt dzimtenē. Citiem vēstniecības darbiniekiem gadījās komandējumi uz

PSRS arī starp ikgadējiem atvaļinājumiem. Mani tādos komandējumos nesūtīja, jo nebija nekādas īpašas vajadzības.

Savu karjeru vēstniecībā sāku kā trešais sekretārs. Vēlāk mani paaugstināja amatā par otro un tad par pirmo sekretāru.

Pirmos trīs gadus strādāju padomnieka, Eiropas lietu speciālista Leva Dmitrijeviča Iljina pakļautībā. Kad kļuvu par pirmo sekretāru, pats kļuvu par priekšnieku nelielam diplomātu kolektīvam. Man uzticēja vadīt sociālistisko valstu jautājumu sektoru astoņu diplomātu sastāvā.

Diplomāta ārvalstu komandējuma standarta termiņš ir četri gadi. Šo termiņu var pagarināt, ja vien ir pamatojums vajadzībai pēc konkrētā diplomāta noteiktu uzdevumu izpildes. Lēmumu par termiņa pagarinājumu pieņem vēstnieks. Katra gada maijā vēstniekam Dobriņinam tika sagatavots saraksts, kuri diplomāti dosies atceļā uz Maskavu un kuri darbu turpinās. Kad bija pienākušas mana četrus gadu termiņa beigas, izskatot šo sarakstu, Dobriņins lēma mani paturēt Vašingtonā uz gadu, pēc tam uz vēl vienu gadu.

Neņemos vērtēt, kādu iemeslu dēļ Dobriņins pagarināja manu komandējuma termiņu divus gadus pēc kārtas. Tādi lēmumi parasti netika skaidroti. Varu tikai teikt to, ka manos ikdienas darba rutīnas pienākumos ietilpa regulāro darba kontaktu uzturēšana ar ASV Valsts departamenta sociālistisko valstu sektora vadītāju. Bieži apmeklēju arī Kapitoliju un piedalījos parlamenta komisijas sēdēs, lai klausītos debates par konkrētiem jautājumiem – piemēram, kad parlamentā izskatīja ASV un Čehoslovākijas attiecību

jautājumus utt. Tās parasti bija ļoti atklātas sarunas starp kompetentiem debatētājiem. Sēdēju, klausījos un pierakstīju. Pienākumus, kuri man tika uzticēti, pildīju pēc vislabākās sirdsapziņas. Mēs vēstniecībā visi ļoti respektējām Dobriņinu, Voroncovu un Bessmertnihu. Viņus augsti vērtēja ne tikai mūsu, bet arī daudzu ārvalstu diplomāti un ASV amatpersonas. Pats personīgi, saistībā ar savas kompetences jautājumiem, cieši kontaktējos ar diplomātiem-padomniekiem no citām valstīm. Protams, ka nācās stāties sakaros arī ar priekšniecību PSRS Ārlietu ministrijā. Ar Sergeju Petroviču Tarasenko, jau esot Vašingtonā, komunicēju kā līdzīgs ar līdzīgu. Vēlāk viņš kļuva par nozares vadītāju Ārlietu ministrijas ASV departamentā. Kad atgriezos Maskavā, bieži mums nācās strādāt kopā saistībā ar dažādiem jautājumiem. Viņš bija ļoti vienkāršs, bet ļoti zinošs cilvēks. Risinot pat vissarežģītākos dienesta jautājumus, viņš to darīja viegli, it kā spēlējoties, bez īpašas piepūles – apsēdās pie galda un stundas laikā uzrakstīja visu, kas attiecās uz konkrēto tēmu. Tarasenko bija spīdošs orators. 1985. gadā Tarasenko kļuva par ārlietu ministra Eduarda Ševardnades neaizvietojamu palīgu un padomnieku un pēc tam par PSRS Ārlietu ministrijas sekretariāta vadītāju.

Pēdējo divu Vašingtonas komandējuma gadu laikā man izveidojās lietišķas un sirsnīgas attiecības arī ar Vitāliju Ivanoviču Čurkinu. Ļoti talantīgs diplomāts. Ne velti viņš tika nozīmēts par PSRS pārstāvniecības ANO vadītāju.

Saistībā ar ciešajiem kontaktiem ar citu valstu diplomātiem noteikti jāpiemin Čehoslovākijas vēstniecības ASV padomnieks Eduards Kukans. Kā nekā Maskavas Starptautisko attiecību institūta absolvents. Tobrīd nenojautām

un nevarējām nojaust, ka pēc divdesmit gadiem viņš kļuvis par Slovākijas ārlietu ministru (1998–2006), bet 2004. gadā kļuvis par Slovākijas valsts prezidenta kandidātu. 1999. gadā Kukans kļuva par speciālo ANO sūtni Kosovā. Meita Iveta ļoti labi atminas, ka mēs ar Kukanu ne tikai bieži pārmijām viedokļus darba jautājumos, bet arī draudzējāmies ģimenēm. Iveta joprojām turpina kontaktēties ar Eduarda meitu Sonju, savukārt es pats ar Eduardu pēc misijas ASV neesmu saticies un arī kontaktējies.

Darbs augstākās raudzes diplomātu kolektīvā

Dzīve, sadzīve, ikdienas darba rutīna – tā ir tikai viena no daudzajām ASV komandējuma laikā piedzīvotajām šķautnēm. Nonākot darbā PSRS vēstniecībā ASV Vašingtonā, es vienlaikus nonācu talantīga un pasaulē slavena diplomāta netiešā pakļautībā.

Savā ceturtajā darba dienā beidzot saņēmu uzaicinājumu ierasties pie vēstnieka Anatolija Dobriņina. Pēc sa sveicināšanās viņš pavaicāja, kā jūtos jaunajā darbā un kolektīvā. Vēstnieks vispārējos vilcienos informēja mani par darba specifiku. Mūsu saruna ilga aptuveni trīsdesmit minūšu. Pēc laba novēlējumiem viņš man ieteica padziļināti iepazīt ASV. Mēs šķīrāmies.

Pēc tikšanās atmiņā pārcilāju runāto. Secināju, ka vēstnieks ne reizes man nepavaicāja, ko es domāju par ASV un PSRS attiecībām. Tas man šķita dīvaini. Vai tad galvenais mūsu darbā nebija šīs tik svarīgās attiecības? Tiku nozīmēts vēstnieka vietnieka Voroncova pakļautībā, Eiropas lietu nodaļas vadītāja Leva Iljina pārziņā.

Ikdienas darbā ar Dobriņinu tikos diezgan bieži. Viņš mani izsauca pie sevis ar sava palīga starpniecību. Parasti es stāvot kājās uzklusīju viņa viedokli saistībā ar notikumiem un dažādiem politiskiem procesiem sociālistiskajās valstīs – Bulgārijā, Čehoslovākijā, Vācijas Demokrātiskajā Republikā, Rumānijā, Dienvidslāvijā, Albānijā, Polijā, Ungārijā. Tā kā viņš bieži tikās ar dažādu valstu vēstniekiem, pēc šīm tikšanās reizēm dažkārt man vajadzēja steidzīgi gatavot ziņojuma telegrammu Maskavai. Tā, stāvot kājās, 5 līdz 10 minūtes uzklusīju vēstnieku, reizēm knapi saprotot, ko viņš saka. Dobriņins runāja ātri, un bieži vien visu nevarēja līdz galam sadzirdēt. Bez tam vēstnieka runāto vajadzēja arī pierakstīt.

Lai arī Dobriņins pret saviem darbiniekiem izturējās distancēti, taču tajā pašā laikā labvēlīgi, pat draudzīgi, viņš vēstniecības diplomātu savstarpējās attiecībās nekad neiejaucās. To darīja citi viņa pakļautie, piemēram, kompartijas pirmorganizācijas sekretārs Vladimirs Aleksandrovičs Romančenko – tajā laikā arī mans labs paziņa.

Vēstniekam pietuvināts skaitījās arī bijušais Staļina tulks, vēstnieka padomnieks PSRS – ASV kultūras sakaros Valentīns Mihailovičs Berežkovs. Ar viņu uzturēju regulārus kontaktus. Berežkova dēls Andrejs mācījās vienā klasē ar manu meitu Ivetu.

Pirmkārt, Dobriņinu cienīja dēļ profesionālisma – diplomāts bija nevis vienkārši diplomāts, bet izcils diplomāts. Arī uz saviem padotajiem diplomātiem vēstniecības kolektīvā viņš raudzījās un viņus vērtēja no profesionālā viedokļa. Pārlicinošs līderis, kurš mazsvarīgos sīkumos

neiedziļinājās, līdz niecībām nenolaidās. Visu sešu komandējuma gadu garumā nekad viņu neredzēju dusmīgu, noskaitušos, ar paaugstinātu balsi, kaut ko kādam blāujam.

Atceros vienu no daudzajiem svinīgajiem koncertiem vēstniecības Zelta zālē trešajā stāvā, par godu kaut kādam PSRS notikumam, iespējams, 1. maijam, 9. maijam vai 7. novembrim. Zālē sēdēja visi mūsu darbinieki, pirmajā rindā Dobriņins ar kundzi, arī vēstnieki no brālīgajām sociālistiskajām valstīm Čehoslovākijas, Ungārijas. Ciemos pie mums Vašingtonā bija ieradies arī komponists PSRS Tautas skatuves mākslinieks Dmitrijs Borisovičs Kabaļevskis, viens no PSRS oficiāli atzītākajiem autoriem, PSRS mūzikas jomas funkcionārs.

Starp daudzajiem māksliniekiem uz skatuves kāpa arī mūsu meita Iveta. Tobrīd viņai bija 9 gadi. Skaisti paklanījusies publikai, viņa sēdās pie klavierēm un sāka spēlēt Bēthovena miniatūru "Elīzei". Te pēkšņi viņa kaut kur nokļūdījās un sāka spēlēt etīdi no sākuma. Pēc izpildījuma meita pieskrēja pie mums, no pārdzīvojuma visa asarās. Mierināju meitiņu – viss taču ir kārtībā, uzslavēju par labu spēlēšanu, publika visu uztvēra labvēlīgi, arī vēstnieka sejā varēja manīt labestīgu smaidu.

Pēc komandējuma ASV ar Voroncovu es vairs praktiski nesaskāros. Savukārt ar Bessmertnihu turpinājām uzturēt ļoti labas attiecības. Kad viņš PSRS Ārlietu ministrijā kļuva par ASV nodaļas vadītāju, bieži ieslīdēju pie viņa kabinetā, lai apmainītos ar viedokļiem. Viņš mani vienmēr uzmanīgi uzklausīja un parasti piekrita manam viedoklim. Ļoti bieži pārrunājām arī personīgās lietas par ģimeni, bērniem.

Savā ikdienas darbā es ne tikai rakstīju ziņojumus un atskaites par Austrumeiropas valstu un ASV attiecībām, to veidošanu, jaunumiem un pavērsieniem tajās, bet arī ar vēstniecības auto ceļoju pa dažādiem ASV štatiem. Dažādas ASV universitātes mani aicināja lasīt lekcijas. Man personīgi šādas vizītes izvērtās par smagu uzdevumu. ASV studenti nebija pasīvi klausītāji. Manā priekšā auditorijas solos parasti sēdēja vairāk nekā simts zinātkāru jauniešu, kuri savās alkās pēc jaunām zināšanām bija gatavi no lektora izžmiegt maksimālu atdevi – visas intelektuālās dzīvības sulas. Parasti lekciju lasīju apmēram 40 minūšu. Pēc tam divas, reizēm pat trīs stundas atbildēju uz daudzajiem, reizēm ļoti sarežģītiem jautājumiem. Pēdējā mana tikšanās ar ASV studentiem notika Ziemeļkarolīnas štatā 1979. gadā. Arī citi PSRS diplomāti nodarbojās ar lekciju lasīšanu.

ASV studenti un arī viņu pasniedzēji ļoti interesējās par notikumiem un dzīvi PSRS. Par Latviju viņi pirms tam neko nebija dzirdējuši. Atklājās, ka viens no pasniedzējiem kā tūrists pabijis Ļeņingradā un Maskavā. Viņš atminējās lielo preču deficītu šo pilsētu veikalos. Studenti vaicāja par uzņemšanas noteikumiem PSRS augstskolās, par studentu stipendijām, par sportu, arī par pensijām un to, kāda veida demokrātija ir PSRS un kā tā darbojas. Studenti vaicāja, vai tā ir taisnība, ka par divām košļājamās gumijas paciņām var iekļūt ledus arēnā uz PSRS augstākās līgas hokeja maču.

Ne vienmēr braukāju pa ASV tikai darba darīšanās. Ar sievu bieži apmeklēju Ņujorku, tās teātrus, citus kultūras vai sporta pasākumus. Pabiju arī Bufalo un pie Niagāras

ūdenskrituma, kas atrodas pie ASV un Kanādas robežas. Regulāri divas reizes nedēļā spēlēju tenisu. Tenisa raketi pirmo reizi rokās paņēmu un tās vadīšanas mākslu apguvu, strādājot Vašingtonā.

Savu laiku paņēma arī sadzīve. Vašingtonā darbojās padomju skola, kurā mācījās mana meita Iveta un citi padomju diplomātiskā korpusa un citu sociālistisko valstu vēstniecību darbinieku bērni. Viņi tur ieguva astoņu klašu pamatizglītību.

Būdams melomāns, daudz laika tērēju mūzikas ierakstu, skaņu plašu un videoierakstu iegādēm, kā arī attiecīgās kvalitātes aparatūras iegādei un uzstādīšanai. Savu dzīvokli aprīkoju ar tā laika modernāko audio un video atskaņošanas aparatūru. Kolīdz pārrados no darba, uzreiz ieslēdzu atskaņotāju ar kādu no sev tīkamajiem mūzikas ierakstiem. Nopirku divus fotoaparātus *Nikon* un *Nikormax*. Aizrāvos ar diapozitīviem.

Bieži apmeklēju Kapitoliju. Pārsvārā, ikdienas darba rutīnas vajadzību dzīts. Kad ASV ieradās ievērojamāki viesi no PSRS un arī mūsu Latvijas, pavadīju viņus ekskursijās Baltajā namā, kā, piemēram, mūsu LPSR Augstākās padomes prezidija priekšsēdētāju Pēteri Strautmani un LPSR kompartijas pirmo sekretāru Augustu Vosu. Parasti tur apmeklējām Ovālo kabinetu un kārtīgi nopētījām ASV valsts prezidenta rakstāmgaldu. Tolaik ekskursijās laida apmeklētājus visai brīvi – pat pie ieejas ar metāla detektoru cilvēkus nepārbaudīja. Tas gan nenozīmē, ka neviens ekskursantus neuzraudzīja. Uzraudzīja. Un kā vēl.

Cita starpā atmiņā palikušas vērienīgās ASV 200. gadadienas svinības 1976. gada 4. jūlijā. ASV valsts dzimšanas

dienas svinību vēriens mani pamatīgi pārsteidza. PSRS un arī kur citur neko tamlīdzīgu līdz tam nebiju baudījis. Mēs ar ģimeni krāšņajā parādē piedalījāmies puslegāli, jo mūsu vēstniecībā tā bija darba diena, bez tam šādu svētku svinēšanu vadība un galvenokārt Maskava kaut kādu iemeslu dēļ īsti neatbalstīja. Lielo svētku gājienu, kurš notika Vašingtonas centrā, vērojām un tajā arī piedalījāmies kopā ar Rimasu un Ņijolu Mališauskasiem. Mališauskas strādāja komitejā, kura atbildēja par tautiešiem svešumā. Rimas darbojās ar savējiem ASV dzīvojošajiem lietuviešiem.

Vašingtonā 1977. gada 7. novembrī tika svinēti arī PSRS svētki – Lielās Oktobra sociālistiskās revolūcijas 60. gadadiena.

Protams, ka svinību vēriens ne tuvu nelīdzinājās ASV divsimtgades svinībām, taču tika rīkotas plašas diplomātiskās pieņemšanas. Uz vienu no šādām pieņemšanām uz PSRS vēstniecību atbrauca Kisindžers. Vēstniecībā viņš pabija apmēram pusstundu. Stāvot kājās aprunājās ar Dobriņinu un tad steidzīgi brauca prom. Viņa limuzīns visu apmeklējuma laiku gaidīja, stāvot pie pašām vēstniecības ieejas durvīm.

PSRS un ASV pilnīgi atšķirīgās pasaules nācās novērot ne tikai uz ielām, veikalos, veikalu skatlogos. Kontrasti un atšķirīgās pasaules nevarēja nemanīt arī ASV iedzīvotāju pasaules lietu un procesu redzējumā. Viņiem pret visu ko attieksme bija savādāka nekā padomju cilvēkam.

PSRS vēstniecība ASV darbojās daudz lielākā mērogā nekā vēstniecība tās klasiskajā izpratnē. Vēstniecības ietvarā strādāja ļoti plaša tirdzniecības pārstāvniecība, militārais

atašejs, PSRS ziņu aģentūra APN. Vēstniecība Vašingtonā nodarbojās ne tikai ar PSRS ārpolitikas realizēšanu ASV, bet arī ar PSRS interešu realizēšanu daudzos citos virzienos. Ne velti vēstniecībā bija Eiropas, Dienvidāzijas, Ķīnas, Tuvo Austrumu, Latīņamerikas un Āfrikas nodaļas. Vienlaikus darbojās iekšpolitikas, ekonomikas, zinātnes un tehnikas, kultūras sakaru, informācijas nodaļas. Protams, neatņemama vēstniecības sastāvdaļa – konsulāti. Kad es tur ierados, vēstniecībā strādāja vairāk nekā 50 darbinieku ar diplomātiskā statusa pasēm. Tanī laikā tā bija lielākā PSRS vēstniecība pasaulē. Milzīgo vēstniecības darbinieku skaitu noteica tās svars aukstā kara apstākļos, kā arī iespēja tieši no ASV kārtot PSRS interesēm vajadzīgos jautājumus daudzās pasaules valstīs.

Ierados Vašingtonā kā priekšvēstnesis ASV prezidenta Ričarda Niksona valdīšanas beigām. Pieļauju, ka tobrīd, 1973. gada augustā, nevienam no PSRS vēstniecības pat prātā nevarēja ienākt, ka jau pēc gada, 1974. gada 9. augustā, Niksons kļuvis par pirmo ASV prezidentu, kurš pats labprātīgi atteicies no prezidenta krēsla. Tā vai citādi, bet mans diplomāta karjeras sākums saistīts ar Niksona valdīšanas laiku.

Ričards Niksons, nonākot ASV prezidenta amatā 1969. gada 20. janvārī, sākotnēji sludināja stingru pretpadomju kursu. Līdz ar to pirmajos Niksona valdīšanas mēnešos Kremļa attieksme pret viņu bija piesardzīga. Vēl jo vairāk tādēļ, ka ASV aktivizēja savu politisko un ekonomisko interešu realizāciju Eiropā, Tuvajos Austrumos un trešajās pasaules valstīs. Turklāt ASV bija uzsākušas īpašu flirtu ar Ķīnu un tās mērķis – radīt pretsvaru PSRS. Prezidentūras

sākmā Niksons nesteidzās ar sarunu turpināšanu ar Maskavu par ieroču, īpaši kodolieroču, kontroli. Šādas sarunas veiksmīgi aizsāka viņa priekšgājēji Džons Kenedijs un Lindons Džonsons.

Šajā grūtajā periodā PSRS vēstniecība Vašingtonā saskārās ar sarežģītu uzdevumu – nodibināt un attīstīt saites ar jauno administrāciju. Galvenā uzdevuma īstenošanas nasta gūlās uz vēstniecības diplomātisko personālu, pārsvarā tieši uz vēstnieku.

Šeit ir īstais brīdis plašāk pastāstīt par visu laiku spožāko un ilglaicīgāko ārvalstu vēstnieku ASV, manu priekšnieku Anatoliju Dobriņinu. Viņš PSRS vēstnieka amatā ASV Vašingtonā pabija 24 gadus. No šīs saules apdāvinātais talantīgais diplomāts atvadījās 2010. gada aprīlī 90 gadu vecumā.

Dobriņins vēstnieka amatā stājās 1962. gada martā. Iecelšanu viņš detalizēti aprakstījis savos 2001. gadā ASV izdotajos memuāros *“In Confidence: Moscow’s Ambassador to Six Cold War Presidents”*.

Daba Dobriņinu bija apveltījusi ar īpašām dotībām nodibināt un uzturēt cilvēciskas attiecības un biznesa kontaktus ar augstākās elites pārstāvjiem. Gandrīz nebija neviena augsta ranga ASV politiķa vai augstākās elites pārstāvja, ar kuru Dobriņins nebūtu pazīstams. Viņš iepazinās un uzturēja labas attiecības ne tikai ar valsts amatpersonām, Kongresa locekļiem, bet arī ar vadošajām personām sabiedriskajā un kultūras dzīvē, biznesa aprindās un mediju biznesā. Dobriņins nekad neslicās vairāk vai mazāk atbalstīt vai uzsvartu attiecību veidošanā likt uz demokrātiem vai republikāņiem. Viņš pārāk labi izprata modeļus, pēc

kuriem darbojās Amerikas politiskais mehānisms. Dobriņina diplomātiskās prasmes novērtēja arī daudzi citu ārvalstu diplomāti. Ņemot vērā uzkrāto darba pieredzi ASV, viņš vairākus gadus bija Vašingtonas diplomātiskā korpusa duajēns – diplomātiskā korpusa vecākais augstākā ranga diplomātiskais pārstāvis, kas konkrētajā valstī vada diplomātisko korpusu.

Laika gaitā ievirzījās tā, ka faktiski visa uzticības saišu uzturēšanas nasta starp abu valstu vadībām aukstā kara periodā, sākot no 60. gadiem, gūla uz Dobriņina pleciem.

Ierodoties Vašingtonā, zināju daudz ko par Dobriņina spožajām diplomāta prasmēm rast kontaktus ietekmīgās aprindās, tos nostiprināt un, tos izmantojot, panākt PSRS interesēm vairāk vai mazāk atbilstošu lēmumu pieņemšanu. Biju dzirdējis par viņa īpaši slepenajiem komunikēšanas kanāliem. Taču, tā kā par slepenām lietām ar kolēģiem nebija pieņemts runāt, es, saprotams, par to visu arī neinteresējos.

Dobriņins diplomātijai piegāja radoši. Ko nevarēja paveikt oficiāli, to vienmēr vai gandrīz vienmēr varēja panākt neoficiāli. Lai lietas kustētos, Dobriņins izveidoja konfidenciālu sakaru kanālu ar ASV administrāciju, protams, apejot diplomātiskos dienestus. Par šo kanālu zināja tikai stingri ierobežots cilvēku loks. Pa to notika aktīva Dobriņina personiskā sarakste pa tiešo starp PSRS un ASV vadītājiem. Tika meklēti risinājumi krīzes situācijām un strupceļiem sarežģītās diplomātiskās sarunās. Šāda slēpta kanāla esamība ne visai ierakstījās konfrontējošo attiecību modeļos aukstā kara periodā. Tomēr dzīve

apliecināja kanāla produktivitāti. Ar tā palīdzību kodolraķešu lielvalstu attiecībās izdevās ieviest stabilitātes un zināmas paredzamības elementus. Tas mazināja nopietnu konfliktu risku un veicināja abpusēji pieņemamu risinājumu meklēšanu.

Paralēli notika Dobriņina privātās konfidenciālās tikšanās personīgi ar ASV prezidentu un prezidenta padomnieku nacionālās drošības jautājumos Henriju Kisindžeru. Tas būtiski veicināja uzticības vairošanos starp abu valstu vadībām. Starp padomju vēstnieku un Balto namu darbojās tieša slēgtā telefona līnija.

Ne velti Kisindžers izteicās, ka viņa sarunu partneris vēstnieks Dobriņins “ir brīvs no parasto padomju diplomātu tieksmes uz sīkām ķildām, lai demonstrētu savu modrību saviem priekšniekiem”. Dobriņins lieliski saprata, ka ārlietās uzticamība un reputācija ir svarīga priekšrocība. Manas ierašanās laikā Dobriņins Vašingtonas augstākajos ešelonos nešaubīgi bija iemantojis spožu slavu un kļuvis par ietekmīgāko PSRS vēstnieku visā padomju un Amerikas attiecību vēsturē.

No 1970. gadu sākuma stratēģisko un vēlāk kosmisko ieroču ierobežošana kļuva par prioritāti. Kļuva arvien skaidrāks, ka stratēģisko ieroču uzkrāšanas apjomi abās pusēs tuvojās bīstamai līnijai, aiz kuras vīdēja pasaules katastrofa.

Konfidenciālais kanāls šeit lieti noderēja, un tas arī tika aktīvi izmantots. Visi galvenie jautājumi vispirms tika izstrādāti Dobriņina – Kisindžera līmenī. Tur tika meklēti risinājumi un noteikts ietvars iespējamiem kompromisiem. Kad puses panāca zināmu savstarpējas sapratnes līmeni

galvenajos jautājumos, tika noformulētas nostājas, uz kurām balstoties, izstrādāja vienošanās, kuras pēc tam tika nodotas starptautiskajām delegācijām Helsinkos, lai veiktu juridisko un militāri-tehnisko pārskatīšanu.

Veiksmīgs divu līmeņu darbs attiecību veidošanā, vienlaikus izmantojot gan slēptos, gan konvencionālos, diplomātiskos kanālus, deva būtiskus sasniegumus sarunu jomā par ieroču ierobežošanu un samazināšanu.

ASV līderi bija pārliecināti slēptās diplomātijas atbalstītāji, uzskatot, ka šādā veidā var panākt vairāk nekā parastās sarunās. Viņi lieliski apzinājās, ka parastās sarunas vienmēr pakļautas propagandas un polemikas ietekmei. Tajās vienmēr pastāv konfidencialas informācijas noplūdes riski.

Ne velti Niksons publiski teica, ka “klusēšana ir īpaši efektīva diplomātiskā taktika. Pat ja darbības runā skaļāk par vārdiem, joprojām ir reizes, kad klusums runā skaļāk”. Kā piemēru teiktajam viņš minēja Dobriņina – Kisindžera atbruņošanās sarunas.

Sarunas vainagojās ar noslēgtajiem atbruņošanās līgumiem SALT-1 un pretballistisko raķešu līgumu (ABM), kas tika parakstīts 1972. gadā un joprojām ir viens no visa kodolieroču un stratēģisko ieroču ierobežošanas un samazināšanas procesa pamatiem.

Kopumā Dobriņina laikā tika noslēgti daudzi līgumi par dažādiem divpusējo attiecību aspektiem. Tomēr ne visi lietderīgie līgumi guva nepieciešamo sabiedrības atzinību vai slavu. Ideoloģiskās un citas pretrunas abu valstu starpā saglabājās. Tās turpināja dominēt laikabiedru prātos.

Izmantojot slepeno kanālu, tika risināti gan atbrūņošānās, gan arī citi, piemēram, reģionālie jautājumi par Vjetnamu, Tuvajiem Austrumiem, Afganistānu, Kambodžu, Angolu un Nikaragvu. Patiesībā nebija nevienas globālas vai reģionālas problēmas, kuru risināšanā neiesaistītos PSRS vēstniecība Vašingtonā.

Līdzīgi kā daudzi citi pagājušā gadsimta 70. gadu notikumu apskatnieki, arī es sliecos domāt, ka Dobriņins nodemonstrēja pasaulei izcilāko diplomātijas mākslu. Neraugoties uz daudzajiem pozitīvajiem risinājumiem starpvalstu attiecībās, nemainīgs padomju un amerikāņu attiecībās palika fundamentālais jautājums – *détente* (relaksācija, atkusnis tulk. no franču valodas) vai konfrontācija? Ne velti prezidents Džimijs Kārters 1978. gadā savā publiskajā padomju vadībai adresētajā runā uzdeva savu slaveno jautājumu: “Konfrontācija vai *détente*?” Viņš gan pats arī nesniedza atbildi uz šo jautājumu un jau gadu vēlāk ieslīdēja tiešā konfrontācijā ar PSRS. Jāatzīst, ka vainīga konfrontācijā gan bija PSRS, uzsākot karu Afganistānā.

Šis iebrukums vistiešākajā veidā skāra arī mani. Man kā diplomātam visu laiku bija jāmelo. Arī neoficiālās sarunās drīkstēju paust tikai oficiālo viedokli. Grūtas izvērtās īpaši pirmās iebrukuma nedēļas – amerikāņi mums uzdeva ļoti daudz jautājumu. PSRS atradās ASV diplomātu, preses un arī sabiedrības dienaskārtības augšgalā.

Tieši tajā laikā mani kontakti ar amerikāņiem kļuva daudz intensīvāki. Jautājumi, jautājumi, jautājumi. Katru dienu. Amerikāņus ļoti izbrīnīja PSRS lēmums par

karaspēka ievēšanu Afganistānā. Uz visiem neskaitāmiem jautājumiem drīkstēju atbildēt tikai oficiālo versiju, un tā bija skaidra, sekla, baltiem diegiem šūta.

Afganistāna – delikāts jautājums.

Turpmākās sarunas par atbruņošanu tika iesaldētas. “Kamēr šis iebrukums turpinās, mēs un citas pasaules valstis nevaram veikt darījumus ar Padomju Savienību,” paziņoja Kārteris savā 1980. gada 23. janvāra uzrunā par stāvokli attiecībās ar PSRS. Kārteris izsludināja PSRS bargas ekonomiskās sankcijas, piemēram, aizliegumu padomju kuģiem zvejot ASV piekrastes ūdeņos, piekļuves pārtraukšanu augstajām tehnoloģijām un lauksaimniecības produktiem. Tika ieviesti arī citi tirdzniecības ierobežojumi. “Es esmu paziņojis Olimpiskajai komitejai, ka padomju okupācijas spēku dēļ Afganistānā ne amerikāņi, ne es neatbalstīsim olimpiskās komandas nosūtīšanu uz Maskavu,” teica ASV prezidents.

Kārtera atbalstam Afganistānas un Pakistānas karaspēkam un ASV 1980. gada Maskavas olimpisko spēļu boikotam sekoja Ronalda Reigana ievēlēšana.

Viņš *détente* attiecībās ar PSRS nodēvēja par “vienvirziena ielu, ko Padomju Savienība ir izmantojusi savu mērķu sasniegšanai”, un nosauca PSRS par “ļauņuma impēriju”. Aukstais karš spēji saasinājās.

PSRS ārlietu ministra Gromiko vizītes Vašingtonā vienmēr bija kas īpašs. Tām ļoti gatavojāmies. Mana komandējuma laikā Gromiko viesojās ASV, gan Vašingtonā, gan Ņujorkā, apmēram pāris reizes gadā. Viņš arī piedalījās Apvienoto Nāciju sesijās. Tikās arī ar ASV prezidentu. Mums

nācās gatavot šīm vizītēm neskaitāmus ziņojumus ar informāciju. Kā jau šādās vizītēs klājas, arī vēstniecības diplomātiem nākas sveicināties ar pasaulē ietekmīgiem vīriem un arī sievietēm. Šī iemesla dēļ līdz mūsu dienām saglabājies foto, kur es un mana sieva Guna esam iemūžināti kopā ar ASV prezidenta Džimija Kārtera sievu.

Jebkurā gadījumā, lai arī ar Dobriņinu savā ikdienas darbā praktiski nesaskāros, viņa skola un prasmes kalpoja kā iedvesmas avots manai diplomātiskajai darbībai.

Viņš nekad neatbalstīja prastus deklaratīvus gājienu, pakļaujoties neinformētas sabiedrības noskaņojumam. Viņš vienmēr deva priekšroku ilgstošām sarunām ar mērķi rast kompromisa risinājumus ļoti sarežģītām situācijām. Viņam piemita īpašas spējas vest sarunas. Pateicoties Dobriņinam, PSRS Ārlietu ministrijā veidojās laba praktiskā diplomātu – sarunu vedēju – skola. No tās arī es smēlos vairākas atziņas.

Piemēram, diplomāts ir savas valsts oficiāls pārstāvis un viņam nav tiesību kaut ko patvaļīgu gvelzt vai improvizēt. Ja nezināt, ko teikt, vislabāk ir klusēt. Kompetence ir neatņemama diplomāta īpašība. Sarunās nedrīkst izrādīt emocijas, turpretim jāizmanto otras puses emocionalitāte. Katram sarunu partnerim ir sava pieeja, ņemot vērā viņa stiprās un vājās puses. Nedrīkst sasteigt sarunas, pretējā gadījumā jūs zaudēsiet. Ir absolūti nepieņemami nekavējoties atklāt visas kārtis, vēlētis atrisināt problēmu vienā rāvienā. Diplomātam galvenais ir iekšējā pārliecība, ka viņš savas valsts interešu vārdā aizstāv taisnīgu lietu.

Dobriņins prata veidot sarunu variantus atkarībā no sarunu biedra rakstura un situācijas. Rūpīgi tām gatavojoties, viņš savā prātā, un tur viņam palīdzēja zināšanas šaha spēlē, izkārtēja savu argumentu sistēmu un mēģināja paredzēt otras puses aizsardzības vai uzbrukuma sistēmu. Tādējādi viņš jau iepriekš veidoja sarunas loģikas mugurkaulu. Lai mazinātu saspringtus tikšanās brīžus, sarunas gaitā neizpalika bez dažiem jokiem vai humora.

Dobriņins pat oficiālās sarunas izvērtā nestandarta veidā. Viņš ļoti reti ņēma līdzīgu palīgus, nekad neņēma līdzīgu tulkus. Viņš atturējās no sarunas ierakstītāju izmantošanas. Parasti citi vēstnieki, un jo īpaši ASV administrācijas pārstāvji, palāvās uz speciālistiem stenogrāfistiem. Kā likums, uz sarunu Dobriņins ieradās viens pats. Dialoga gaitā pierakstīja maz vai pat pilnīgi neko. Apveltīts ar fenomenālu atmiņu, viņš, atgriežoties no sarunas, parasti ieslēdzās kabinetā un pēc atmiņas precīzi pierakstīja sarunas saturu. Tad sarunas esenci telegrammas veidā nosūtīja uz Maskavu.

Vai nu tajā pašā telegrammā, vai tūlīt pēc tās viņš sniedza sarunas vai saņemtā ziņojuma analīzi, atklāja demarša motīvus un ierosināja priekšlikumus tālākiem soļiem. Dobriņins saprata, ka Maskavai lēmumu pieņemšanai nepieciešama ne tikai informācija par notiekošo, bet arī notikumu, motīvu un informācijas avotu analīze. Viņš saprata, kāda vērtība ir atklāt pretējās puses patiesos nodomus. Nodomu uzminēšana vienmēr ir visgrūtākais diplomātijas uzdevums.

Dobriņins valstisko lēmumu izstrādē vēstnieka lomu pacēla galvenajos pasaules politikas jautājumos. Astoņdesmito gadu vidū iezīmējās iespējas izbeigt auksto karu.

Šie un citi apsvērumi lika PSRS vadībai atsaukt Dobriņinu no Vašingtonas, nozīmējot viņu vēl atbildīgākā darbā. 1986. gada pavasarī viņu iecēla par PSKP CK starptautisko lietu sekretāru un CK attiecīgās nodaļas vadītāju. Šī iecelšana bija zināms pārsteigums pašam vēstniekam, jo viņš visu savu dzīvi bija veltījis tikai diplomātiskajam darbam, nevis darbam partijas amatos. Kad žurnālisti vaicāja ASV prezidentam Ronaldam Reiganam, ko viņš domā par Dobriņina iecelšanu par PSRS Komunistiskās partijas Centrālkomitejas locekli, Reigans pārjautāja, vai tad Dobriņins ir Komunistiskās partijas biedrs. Viņš tam nespēja noticēt.

Mani nekad nepameta doma, ka viņš ir cilvēks, kurš pilnībā sevi ziedo diplomāta darbam, ka viņš ir tāds cilvēks, kuram nav savas personiskās dzīves, un, ja tā ir, tad tā tāpat ir ļoti cieši saistīta ar darbu. Viņš nedzīvoja kā citi diplomāti ārpus vēstniecības. Viņa dzīvoklis atradās vēstniecības ēkas ceturtajā stāvā. Viņš no savas guļamistabas uz darba kabinetu vārda burtiskā nozīmē varēja pārvietoties rīta čībās. Šādu skatu gan neviens no vēstniecības darbiniekiem nekad netika manījis. Tikai retu reizi Dobriņins izbrauca uz savu apmēram 70 kilometru attālo vēstnieka rezidenci. Tur parasti pavadīja tikai vienu nakti un jau nākamajā rītā traucās atpakaļ uz Vašingtonu un pa taisno devās nevis uz savu dzīvokli ceturtajā stāvā, bet gan uz sava darba kabinetu otrajā stāvā. Šād tad un reizēm pat visai bieži Dobriņinu izsauca uz Maskavu. Protams, ka viņš bieži un regulāri viesojās Baltajā namā. ASV prezidenti nāca un gāja, bet Dobriņins kā patiesā vērtība turējās. Retu reizi viņš devās arī attālākos braucienos pa ASV, piemēram, uz rietumu krastu, Sanfrancisko vai arī netālo Ņujorku. Tur viņš parasti tikās

ar PSRS ģenerālkonsuliem un vietējās varas un sabiedrības pārstāvjiem.

Mans pirmais tiešais priekšnieks PSRS vēstniecībā Vašingtonā bija sūtnis-padomnieks Jūlijs Mihailovičs Voroncovs. Brīnišķīgs cilvēks. Inteliģents, iejūtīgs, kompetents savā jomā, prasmīgs sarunu vedējs. Diplomāts otrajā paaudzē. Interessants vēsturisks fakts par viņa tēvu – Mihails Aleksandrovičs Voroncovs 1939. gada jūlijā tika iecelts par PSRS Jūras spēku atašeju Berlīnē. Mēnesi pirms kara sākuma Mihails Voroncovs nosūtīja savu ģimeni atvaļinājumā. Viņam tapa zināms Vācijas uzbrukuma PSRS datums. Admirāļa Voroncova ziņojumi Staļinam tika nodoti divas reizes – 1941. gada maijā un jūnijā, bet vadonis tos abas reizes nolika malā.

1977. gadā ASV Voroncovu nomainīja Aleksandrs Aleksandrovičs Bessmertnihs. Par viņu varu teikt tieši to pašu, ko par Jūliju. Arī ar Aleksandru man izveidojās labas attiecības. Pat ļoti labas. Ne velti viņš brauca pie manis ciemos uz Rīgu, kad strādāja par PSRS ārlietu ministra pirmo vietnieku.

Arī pašlaik ar Aleksandru Aleksandroviču uzturu sakarus. Viņš vienmēr atceras mani dzimšanas dienās, apsveic arī citos manas dzīves ievērojamajos notikumos. Politika ir politika. Ir lietas, kuras mēs apspriežam detalizēti, bet ir jautājumi, par kuriem mēs nerunājam, piemēram, par Krievijas agresiju Ukrainā.

ASV latviešu emigrantu intelektuāļi

Delikāts manā diplomāta darbā izvērtās darbs jeb, precīzāk, saskarsme ar ASV latviešiem, tautiešiem.

Informāciju par latviešiem Amerikā smēlos no preses izdevumiem. Komandējuma sākumā maz ko par tautiešiem zināju un praktiski ar viņiem nekontaktējos. No manas puses sarkanās līnijas nepastāvēja, taču zināju, ka latviešu diaspora no padomju vēstniecības turas pa gabalu. Zināju, ka latviešu diasporai bija tikai viens lozungs – brīva Latvija! Citu sarunu ar padomju varas pārstāvjiem būt nevarēja, to viņu prāts nekādi nepieļāva. Visu šo teikto pareizi ir attiecināt uz tā laika lielāko ASV dzīvojošo tautiešu daļu. Kā jau šādās reizēs mēdz būt – ir arī brīvdomātāji jeb cilvēki, kuriem tādu vai citādu iemeslu dēļ izveidojusies cita attieksme nekā lielākajai sabiedrības daļai. Dzīvot un strādāt ASV un netikt ar tautiešiem – arī nav prāta darbs. Vēl jo vairāk – starp viņiem taču bija daudzi izcili zinātnieki, politiķi, kultūras un mākslas pārstāvji.

Šķiet, kas gan tur ko nediskutēt ar tautiešiem. Un ja vēl vēstniecības drošībnieks pret to neiebilst. Jāatgādina skaidrā patiesība, ka mums, padomju cilvēkiem, bija izstrādājusies

dubultā domāšana, dubultais standarts – viens, ko tu drīksti teikt, pavisam cits, ko tu domā par dzirdēto un redzēto, bet paturi to pie sevis. Padomju laikā tikai dažās virtuvēs atklāti visu runāja un tad tikai retajās virtuvēs, un kopā ar cilvēkiem, kuri viens par otru pietiekami daudz zināja un uzticējās viens otram. Piemēri tam, kas notiek, ja šie standarti netiek ievēroti, jau nebija tālu jāmeklē – Gunārs Astra par saviem uzskatiem par padomju režīmu, precīzāk, par šo uzskatu klaju paušanu, tika notiesāts un ieslodzīts cietumā. Viņam tagad ir uzcelts piemineklis Rīgas centrā.

Ar Konstantīnu Poču būtu noteikti runājis atklāti. Bet? Lielais “bet”. Strādājot Vašingtonā, zināju, ka Konstantīns dzīvo Bostonā. Mēģināju viņu vairākas reizes sazvanīt, bet viņš neatbildēja. Tā kā Konstantīns viesojās pie sava brāļa Jāņa Latvijā 1976. gada septembrī, visticamāk, ka arī Konstantīns bija lietas kursā, ka es atrodos ASV un strādāju PSRS vēstniecībā. Varbūt viņš nevēlējās ar mani kontaktēties, lai pasargātu mani no dažādām iespējamām nepatīkšanām.

Kad ierados ASV, pievērsu uzmanību latviešu vidū ļoti populārajam laikrakstam “Laiks”. To pasūtīju uz savas dzīvesvietas adresi Vašingtonā. Avīzē regulāri publicējās Pasaules brīvo latviešu apvienības vadītājs Gunārs Meierovics. Atradu viņa telefona numuru. Par Gunāru Meierovicu uzzināju no avīzēm. Sazinājāties. Sākām kontaktēties. Gunārs Meierovics – Latvijas pirmā ārlietu ministra un Latvijas *de iure* celmlauža Zigfrīda Annas Meierovica dēls, latviešu diasporas ASV priekšsēdētājs, pasaules mēroga cilvēks. Es savas vēstniecības drošības dienesta pārstāvim pateicu, ka vēlos tikt ar Meierovicu. Drošībnieks

to uztvēra kā pašsaprotamu un šim jautājumam piegāja ļoti pragmatiski.

Pēc dabas būdams piesardzīgs, ar ASV cilvēkiem izvairījies runāt par politiku. Parasti apspriedām dažādas ar dzīvi un sadzīvi, kultūru, sportu saistītas tēmas, taču sanāca tā, ka ar Meierovicu diskutējām gandrīz tikai par politiku.

Pirmo reizi viņu sazvanījis, teicu, ka esmu latvietis no Latvijas un strādāju Padomju vēstniecībā Vašingtonā. Ar lielu interesi viņš mani uzklausīja, un sarunājām tikšanos. Par tikšanās vietu izvēlējamies vienu no daudzajiem Vašingtonas restorāniem. Saruna izvērtās ļoti interesanta, kā nekā tikos un runāju ar slavenā latviešu diplomāta Zigfrīda Annas Meierovica dēlu Gunāru. Pēc šīs sarunas restorānos tikāmies regulāri. Es viņu aicināju ciemos pie sevis, uz ko viņš atbildēja ar uzaicinājumu pie savas ģimenes. Gunāra pirmā sieva zobārste mums uzklāja ļoti bagātīgu galdu. Zīmīgi, ka viņa klāja galdu ar īpašiem traukiem, kādus es tobrīd savā mūžā vēl netiku redzējis. Dzērām Kalifornijas vīnu un cildinājām namamāti. Ar Gunāru runājām par neatkarīgās Latvijas vēsturi, pirmajiem valsts vadītājiem, par Kārli Ulmani, kurš, starp citu, bija Gunāra krusttēvs. Par mūsu regulārām tikšanām ar Gunāru nevienam nestāstīju. To turēju lielā slepenībā, jo kā nekā Gunārs strādāja Pentagonā, ASV Aizsardzības ministrijā.

Kādā no tikšanās reizēm Gunārs mani iepazīstināja ar vienu savu draugu Georgu Karro. Viņš ar nelielu akcentu ļoti labi runāja latviski. Sarunā Georgam atklāju, ka esmu uzaicināts uz gadskārtējo tūrisma salidojumu Jaunorleānā, taču man pietrūkst līdzekļu, lai tur nokļūtu. Georgs mani

mierināja, ka tie esot sīkumi. Viņš visu nokārtošot un mani nodrošināšot ar aviobiļetēm. Tā mēs jau pēc dažām dienām lidojām kopā no Vašingtonas uz Jaunorleānu. Šajā starptautiskajā pasākumā PSRS vēstniecību pārstāvēju viens pats. Vēstniecības vārdā uzstājos ar runu. Kādā no ostas tēmām veltītajiem pasākumiem kāds vietējais jūrnieks mums piedāvāja dzīvus krabjus. Tas man bija patīkams pārsteigums. Kādā no vakara pastaigām Georgs pēkšņi pajautāja, kādas ir manas domas par sadarbošanos ar ASV slepenajiem dienestiem. Atbildēju, ka mani ar nepacietību gaida mājās Vašingtonā atgriežamies sieva, meita un tūlīt dzims otra meita, es kategoriski noraidu šādu piedāvājumu.

1980. gada nogalē mans termiņš ASV bija beidzies un es ar ģimeni atgriezos Maskavā.

Šad tad es satikos ar Džordžtaunas universitātes ekonomikas profesoru Džordžu Juri Viksniņu – īstenu latvieti. Viņš pirmais mani uzaicināja pie sevis ciemos uz savām mājām. Protams, ka sarunājāties latviski. Viksniņam bija liela ģimene, pieci bērni, divi no kuriem tajā laikā bija tik mazi, ka vēl čakli rāpoja pa grīdu. Jurim PSRS un viss ar to saistītais bija pilnīgi nepieņemams. Padomju cilvēkus viņš uzskatīja par plebejiem, tādiem, kuri neprot domāt un redzēt pasauli savādāk un nemaz nevēlas justies vai kļūt brīvi. Līdzīgi par PSRS un padomju cilvēkiem domāja un attiecās lielākā daļa amerikāņu. Taču, kā par brīnumu, šis apstāklis nepavisam netraucēja mums satīties un pavadīt laiku interesantās sarunās. Visu cieņu Jurim – kad PSRS sabruka, viņš ieradās Latvijā un daudz ko darīja mūsu valsts finanšu sistēmas izveidošanas labā.

Strādājot PSRS vēstniecībā, man tomēr tika nodrošināta iespēja tikties kā ar Juri, tā arī ar citiem amerikāņiem ārpus vēstniecības. Vēstnieka un drošības dienestu uzticības procents skaitījās ļoti liels, un tas man deva iespēju tikties ar amerikāņiem, neprasot īpašu atļauju. Gan Dobriņins, gan viņa vietnieks Voroncovs – lietišķi, pragmatiski augstākās raudzes diplomāti, kuri saprata, ka tikšanās ar vietējiem pārstāvjiem, jo īpaši situētiem, tās ir ikviena diplomāta svarīgas darba lietas, kur ieguvēja ir valsts.

Neba nu viss gāja tā, ka varējām dzīvot, aizmirstot par modrību. Skaidrs, ka mūs, mani, manus kolēģus un manu ģimeni, vēroja gan PSRS drošības dienesti, gan ASV slepenais serviss. Kurš kurā brīdī ko vēroja vai izspiegoja – kas to lai zina, bet to, ka mūs novēro, vajadzēja vienmēr paturēt prātā.

Atminos gadījumu, ka es dzīvoklī *Columbia Pike* garderobē atradu noklausīšanās sistēmu. Pārkrāmēju kaut kādu kartona kasti, un te pēkšņi neliela noklausāmā sistēma no tās izkrita ārā. Es to nodevu mājas pārvaldniekam.

Par to neviens pēc tam nerunāja, arī es nekādus jautājumus nevienam par to neuzdevu. Skaidrs, ka vajadzēja uzmanīties un vienmēr piedomāt, ko runāt, ko nerunāt. Varēja jau just, ka visur kāds seko līdzī, noklausās telefonus, novēro.

Par to, ka katrs telefona zvans no vēstniecības tika noklausīts, mums nebija nekādu šaubu. Vēstniecībā bija tikai trīs vai četri telefoni, uz kuriem atbildēja vēstniecības darbiniece. Visi zvani tika ierakstīti. No mājas telefona varēja zvanīt brīvāk, bet gan jau arī to noklausījās.

Tajā pašā laikā, kā man to ne reizes vien ir atgādinājusi meita Iveta, ceļot pa ASV mēs varējām, taču tikām informēti par to, uz kurām vietām mēs nedrīkstam doties. Pirms došanās ceļojumā ārpus Vašingtonas vajadzēja rakstīt mūsu sūtnim adresētu iesniegumu. Sūtnim bija jādod sava piekrišana, jo viņš vislabāk no visiem darbiniekiem pārzināja situāciju ASV, kurp drīkst vai nedrīkst doties. Mani braucieni lielāko tiesu bija saistīti ar lekciju lasīšanu citās pilsētās. Bet dažreiz izbraucām arī ar ģimeni, kopā ar lietuviešu draugiem no vēstniecības brīvdienās, piemēram, uz *Atlantic City*. Bija tā saucamie “brīvie ceļi”, pa kuriem padomju cilvēki drīkstēja brīvi pārvietoties. Tomēr ceļojuma maršrutu pirms brauciena vajadzēja iesniegt ASV Valsts departamentā. Iesniegumā detalizēti uzrādījām pilnīgi visus ceļus, pa kuriem plānojam braukt. Tā īsti jau nekad nevarēja saprast, vai amerikāņi sekoja mums līdz vai ne. Taču vienu reizi notika gadījums. Mēs ar ģimeni ceļojām ārpus pilsētas. Navigatoru tad vēl nebija. Nogriezāmies uz nepareiza ceļa. Pēc īsa mirkļa mūs panāca policijas mašīna, apstādināja. Policijas virsnieks laipni palūdza griezties apkārt un doties uz pareizo, mums atļauto, šoseju. Taču aizliegto maršrutu nebija tik daudz un tie nebūt netraucēja mums ceļot. Bieži braucām uz Ņujorku. Ļoti patika braukt līdz Atlantijas okeānam un vērot okeāna plašumus.

Spilgtā atmiņā palicis brauciens ar sūtni Voroncovu uz Sanfrancisko, uz PSRS Ģenerālkonsulāta jaunās ēkas atvēršanu. Tas bija mans otrais brauciens uz šo ASV Rietumkrasta pilsētu. Pirmo reizi šajā pilsētā pabiju, atrodoties ASV praksē.

Vēl atminos iespaidīgo četru dienu ceļojumu ar ģimeni uz Niagāras ūdenskritumu. Vēstniecība iedeva mums lielo astoņu cilindru limuzīnu. Braucām kā lieli kungi.

ASV ir kontrastu zeme. Atpūta mijās ar spriedzi. Spriedze gan sadzīvē, gan darbā.

Ne jau tikai ar lepniem limuzīniem vizinājos. Ar automašīnu pa pilsētu pārvietojos tad, kad kaut kur devāties ar ģimeni, taču, ja man kaut kur bija jānokļūst vienam, labprāt izmantoju arī metro. ASV gan nācās ļoti piesargāties no bīstamajiem pilsētu rajoniem. Tā saucamos melno rajonus apbraucām ar lielu līkumu, bet, ja nu tur gadījās iegriezties, steidzāmies šīs vietas pamest, cik vien ātri iespējams.

Iveta atminas gadījumu Ņujorkā. Braucām trijatā mašīnā un nokļuvām Hārlemā. Pie luksofora apstājāmies, un kāds vīrietis pa loga šķirbu iemeta kaut kādu metāla priekšmetu. Kas tas bija, nezinu, nobijāmies, to izmetām, bet nepatīkama sajūta nepameta kādu laiku.

Neraugoties uz visām šīm, no šodienas skatu punkta, es pat teiktu, nelielajām, negācijām, mēs ļoti bieži apmeklējām koncertus Kenedija hallē. Jūsmojām par varenajiem muzejiem, jo īpaši Smitsona institūta muzeju, pastaigājāmies gar Džefersona un Linkolna pieminekļiem, gan Vašingtona memoriālu "Zīmuli". Mums ļoti patika pastaigas pa Vītona parku (*Wheaton Park*). Ar kolēģi Trifonovu bieži braucām makšķerēt uz Akotinkas ezeru (*Lake Accotink*). Tā kā lai nokļūtu uz copi īstajā laikā, nācās no rīta agri celties, gadījās šad tad laivā iemigt. Ezerā laivā salds miegs.

Jezga ar pārbēdzējiem

Viens no faktoriem, kurš uzjundīja salīdzinoši mierīgo diplomāta dzīvi, padarot to nervozu un intensīvu, bija PSRS amatpersonu pārbēgšanas gadījumi uz ASV.

1978. gada aprīlī uz ASV pārbēga PSRS pilsonis, ANO ģenerālsekretāra vietnieks Arkādijs Ševčenko. 1998. gada martā, viņa nāves dienā, Krievijas un ASV laikrakstus rotāja virsraksti “Slavenākais pārbēdzējs ir miris”, “Spiega nāve”, “ASV miris slavenākais pārbēdzējs no PSRS”. Laikraksti ziņoja, ka Vašingtonas apkaimē, būdams viens pats savā lauku mājā, ar sirdslēkmi miris 67 gadus vecais Arkādijs Ševčenko, bijušais padomju elitārais diplomāts.

Kā vēstija avīzes, 70. gadu vidū PSRS ārlietu ministra Gromiko palīga Arkādija Ševčenko karjera sasniedza augstāko punktu: viņš tika nosūtīts darbam ANO, vispirms par Ukrainas pilnvaroto pārstāvi, bet pēc tam kļuva par ANO ģenerālsekretāra vietnieku. 1978. gada aprīlī izcēlās septiņdesmito gadu lielākais diplomātiskais skandāls: augsta ranga padomju diplomāts, atsakoties atgriezties PSRS, lūdza politisko patvērumu ASV. PSRS paziņoja, ka ASV viņu vardarbīgi piespiedusi pārbēgt. Vēlāk noskaidrojās, ka uzreiz

pēc augstā amata saņemšanas ANO Ševčenko savervēja Centrālā izlūkošanas pārvalde, kurai viņš dāsni sniedzis slepenu diplomātisko informāciju. Ševčenko ASV pilsonību saņēma 1986. gada 28. februārī. Viņa sieva Jeļena atgriezās Maskavā un drīz izdarīja pašnāvību, saindējoties ar miegazālēm. Dzīvojot ASV, Ševčenko iztiku pelnīja, lasot lekcijas un sniedzot dažādas konsultācijas. Viņa dzīve ritēja vienmuļi, taču pārticīgi. Kaislības uzjundīja publiskotās skandalozās viņa vervēšanas detaļas. Kāda labi apmaksāta izpriecu meitene vienam no laikrakstiem atklāja, ka Centrālā izlūkošanas pārvalde viņai maksājusi par sazināšanos ar Ševčenko un par noslēpumu izvilināšanu no viņa.

Uz šā viņa tā paša gada septembrī notika vēl viena pārbēgšana. 1976. gadā uz Ņujorku, ANO mītni, kā tulks tika atkomandēts Latvijas PSR Sakariem ar tautiešiem ārvalstīs darbinieks, laikraksta “Dzimtenes Bals” galvenais redaktors Imants Lešinskis. Ņujorkā viņš ieradās kopā ar sievu Rasmu un meitu Ievu. 1978. gada 3. septembrī viņš ASV Valsts departamentā pieprasīja politisko patvērumu sev un ģimenei. Pēc pārbēgšanas ASV prese par viņu publicēja daudz un dažādas detaļas. Piemēram, to, ka viņš 1956. gadā ticis šantažēts un spiests darboties kā VDK informators, ka viņš jau 1960. gada vasaras olimpisko spēļu laikā Romā vērsies ASV vēstniecībā, lūdzot politisko patvērumu. Lūgums noraidīts, taču tā vietā viņš saņēmis piedāvājumu kļūt par Centrālās izlūkošanas pārvaldes informatoru. Šo piedāvājumu viņš pieņēmis.

1978. gada septembra beigās Dobriņins mani izsauca pie sevis. Saņēmu uzdevumu – jādodas uz Valsts departamentu un jātiekas ar tautieti Lešinski. Ierodoties Valsts

departamentā, es un vēl viens PSRS vēstniecības darbinieks iegājām norādītajā kabinetā, apsēdāmies pie galda. Pēc neilga brīža telpā ienāca Valsts departamenta pārstāvji un mani labi paziņas Imants, viņa sieva Rasma un meita Ieva. Viņi trijātā apsēdās un nolika uz galda PSRS pases. Imants, vēšoties pie manis, angļiski paziņoja: “Es vairs nekādus sakarus ar PSRS neturpināšu.” Kopā ar mani esošais zemāka ranga PSRS diplomāts visu cītīgi pierakstīja. Imantam pārvaicāju, vai viņš savu lēmumu ir rūpīgi izsvēris un visu līdz galam kārtīgi apdomājis. Imants lepni atbildēja: “Es visas lietas esmu izsvēris pareizi.” Imantam piebalsoja arī sieva un meita.

Mēs ar Imantu bijām pazīstami jau no tā brīža, kad viņš saka strādāt Rīgā, “Dzimtenes Balsī”. Viņu Rīgā vairākkārt apmeklēju arī tad, kad jau strādāju vēstniecībā Vašingtonā. Ar Imantu vienmēr bija patīkami parunāties, kā jau ar gudru un īpaši erudītu cilvēku.

Pēc ierašanās Ņujorkā viņš vairākas reizes ciemojās arī pie manis Vašingtonā. Sēdējām gan krogos, dzerot alu un pļāpājot, gan arī pie manis mājās, baudot pusdienas un Kalifornijas vīnus. Sarunas vienmēr izvērtās interesantas, jo jutu, ka Imants uztver pasauli un spriež par notikumiem un to kopsakarībām līdzīgi kā es. Nevienā no mūsu kopīgām pasēdēšanas reizēm nemanīju, ka viņš būtu gatavs pāriet ASV pusē. Mēs gan par darba lietām runājām ļoti maz. Pamatā par sadzīvīskām un vispārīgām tēmām.

Imants, viesojoties pie manis Vašingtonā, vienmēr bija ļoti runātīgs. Laikam ejot, tiku domājis, vai tādējādi nenotika manis zondēšana par manu gatavību arī pāriet ASV pusē. Nezinu. Varbūt.

Man daudzas reizes dažādi ļaudis ir taujājuši, kādu apsvērumu dēļ Imants pārmetās pie ASV. Pilnībā nepiekrītu publiski paustajiem pieņēmumiem, ka pāriešana ASV pusē saistīta ar mantkārību, alkohola lietošanu un labākas dzīves meklējumiem. Manuprāt, viņam apnika būt dubultaģentam. Lai arī pēc pāriešanas ASV pusē ASV laikraksti par viņu vēstīja gari un plaši, PSRS vēstniecība savos ziņojumos Maskavai par viņu neko nerakstīja. Arī tas, ka tieši mani norīkoja uz tikšanos Valsts departamentā saņemt no Imanta un viņa ģimenes PSRS pasēs, no vēstnieka puses būtu uzskatāms par pārsteidzīgu soli. Taču, ja tā labi padomā, tas bija tikai un vienīgi vēstnieka uzticības apliecinājums man un nekādā ziņā ne vēstnieka cerība, ka mēģināšu Lešinsku ģimeni atrunāt atteikties no PSRS pilsonības. Iespējams, ka pāriešana ASV pusē bija saistīta ar to, ka viņš kā dubultaģents sevi bija izsmēlis, jo visu, kas viņam vērtīgs bija zināms par PSRS amatpersonām, jau bija nodevis ASV pusei. Imanta rīcībā bija šķietami ne pārāk vērtīga, taču nozīmīga informācija par personām. Viņš ANO misijā Ņujorkā pildīja ne tikai tulka, bet arī kompartijas pirmorganizācijas sekretāra pienākumus. Pirmorganizācijas sekretāru rīcībā ir detalizēta informācija par daudzām augstām amatpersonām.

Kad 2018. gadā viņa meita Ieva kopā ar kinorežisoru Gintu Grūbi uzņēma filmu par Imantu, viņi ieradās pie manis un man nācās atbildēt uz daudziem jautājumiem. Bet es jau neko jaunu nespēju atbildēt. Toreiz Imanta pāriešana ASV pusē man bija liels jaunums, par ko es uzzināju no avīzēm. Arī to, ka viņš ir bijis dubultaģents, uzzināju no vietējiem laikrakstiem. Joprojām viņu uzskatu par kārtīgu cilvēku, pat nezinot apstākļus, kādēļ viņš piekrita sadarboties ar PSRS VDK vai ASV specdienestiem.

Piedzīvojumi ar tautiešu uzņemšanu

Nākamais aspekts, kas atņēma daudz laika diplomātiskajā darbā Vašingtonā, bija tautiešu vizītes – gan privātie, gan oficiālie braucieni.

Piemēram, Latvijas PSR kompartijas pirmais sekretārs Augusts Voss pa ceļam uz Venecuēlas kompartijas kārtējo kongresu, gan arī atpakaļ no Venecuēlas viesojās Vašingtonā un Ņujorkā, tajā skaitā pie manis dzīvoklī.

Vosam ierodoties Vašingtonā, vēstnieks Dobriņins uzaiicināja Vosu pusdienās. Tajās es arī piedalījos. Voss apbrīnoja vēstnieka izturību un māku sadzīvot ar “imperiālisma citadeles” vadītājiem. Augusts Voss daudz runāja par Latvijas lomu PSRS tautsaimniecībā, par praktiski neizsalstošajām republikas ostām, par Rīgas kultūras objektiem. Īpaši viņš cildināja Latvijas Dziesmu un deju svētkus, Lielo gājienu pa Rīgas ielām un noslēguma koncertu Mežaparka estrādē. Dobriņins Vosa stāstā ieinteresēti klausījās un no savas puses arī atzīmēja Latvijas lomu starptautisko jautājumu risināšanā. Vēstnieks uzsvēra, ka ne velti sarunā piedalās arī Eižens Počs.

Aicināju Vosu arī ciemos pie sevis dzīvoklī Vašingtonā. Voss ir Voss. Voss nav Imants. Jādomā, ko Vosam galdā celt. Kompartijas sekretāri – ļoti izlutināti ļaudis. Visu ko jau ir baudījuši. Ar sievu Gunu nolēmām biedru Vosu uzciņāt ar krabjiem. Tādus viņš nevarētu būt ēdis nedz Rīgā, nedz Maskavā. Bingo! Voss patiesi neko tādu nebija baudījis. Mācīju viņam, kā ar krabjiem rīkoties un kā tikt pie to garšīgās gaļas. Ciemošanās laikā Voss dzēra savu ierasto dienišķo šņabi “Smirnoff” no lielajām stikla pudelēm ar rokturi. Glāzēs tika liets uz nebēdu. Tagad es to atceros ar smaidu, bet šādas vizītes pēc tam vairākas dienas izsvītro no dzīves. Intensīva gatavošanās pirms vizītes un pēc tam mokoša atjēgšanās. Vēl taču man nācās Vosu vadāt ekskursijā pa Ņujorku. Tas arī izvērtās par varenu piedzīvojumu un pārdzīvojumu. Augusts izrādījās visai drošsirdīgs. Lai arī Ņujorkā grūti apmaldīties, viņš dažkārt mēdza uzņemt tādu tempu, ka netiku viņam līdzī. Augusts Eduardovičs bezbailīgi devās iekšā šķērsielās, kurās es no laba prāta ne pa kam savu kāju nespertu. Tās skaitījās melnādaino ielas, kur baltajam savu degunu neklājas bāzt. Bet Vosam visa pasaule pie kājām. Nekādas apsardzes jau mums nebija. Amerikāņiem vienalga, kas ir Voss – padomju kompartijas pirmais sekretārs vai sētnieks.

Vosu vairāk iepazīnu, tieši strādājot ASV vēstniecībā, tieši brīžos, kad viņu pavadīju dažādos pasākumos ASV. Neņemos apgalvot, ka ar Vosu bijām draugos, bet labi paziņas gan.

Augusta apņēmību un pašpārliecinātību man reiz spilgti nācās izbaudīt, viņu pavadot Ņujorkā. Vairākas dienas pirms pastaigas pa Ņujorku viņam stāstīju, ka Ņujorka ir tāda specifiska pilsēta, kurā piesardzība kaunu nedara.

Solis pa labi vai solis pa kreisi, un jau esi iekāpis pilsētas teritorijā, kurā valda citi, ne civilās sabiedrības likumi.

Izrādās, ka Augustam šādi brīdinājumi kā pīlei ūdens. Ņujorkā gan Voss, gan es apmetāties viesnīcā. Es dzīvoju numurā divus stāvus virs Vosa. Satikāties viesnīcas foajē un devāties pastaigā pa pilsētu. Staigājot iegriezāties vairākās kafejnīcās. Dzērām tikai un vienīgi melnu kafiju – neko vairāk. Sarunājāties. Ne par valsts lietām. Apspriedām tīri sadzīviskas lietas. No šodienas viedokļa mūsu sarunu temati bija tik nenozīmīgi, ka nav atmiņā palikuši. Voss ieslīdēja arī pāris veikalos, taču tur neko nenopirka. Trakākais ar Augustu – pēkšņi redzu, notiek tas, ko jau iepriekš minēju: uzņēmis platu soli, Voss strauji virzās uz to nelāgo vietu, no kurienes ir lielas iespējas atgriezties, labākā gadījumā, bez maka, pasēs un mēteļa. Ko nu? Neko. Ļāvos liktenim un prātoju, kas notiks ar mani, ja kas notiks ar Augustu. Viss beidzās laimīgi. Iegriežoties kārtējā kafejnīcā, Augusts tā arī neattapa, kāpēc man sviedri uz sejas un kreklis slapjš.

Dzīves ceļi ar Augustu krustojās ne tikai ASV. Viņš mani uzaicināja ciemos viņa rezidencē Jūrmalā. Uzaicinājumu pieņēmu. Ierodoties Rīgā, viņam piezvanīju. Augusts mani ļoti labi atcerējās. Norunājām tikties pie viņa vasarnīcā Lielupē. Ierados kopā ar sievu un meitu. Ieturējām ļoti bagātīgas pusdienas, protams, ar visaugstākās kvalitātes šņabi. Pasākums uzņēma apgriezienus pat tik tālu, ka dejojot es aizķēru un nogāzu Augusta sievas Tamāras Mihailovnas viskrāšņāko vāzi. Šis negadījums mani satrieca, taču Tamāra Mihailovna mani mierināja, kā vien spēdama, un teica, ka viņas rīcībā esot vairākas līdzīgas vāzes, un smejojoties aicināja mani par notikušo aizmirst.

Kad partija Augustu no Rīgas pārcēla uz Maskavu un iecēla PSRS Tautību padomes priekšsēdētāja amatā, viņš mani izsauca pie sevis uz Kremli. Augusts man piedāvāja pāriet pie viņa darbā par padomnieku: “Re, kur tukšs kabinets, nāc un sāc strādāt, tev kabinetā būs ļoti daudz telefonu – sēdi un zvani!” Sarunā jutu, ka viņš pats par šo savu amatu ir ne visai apmierināts. To tikai sajutu, bet par to mēs Kremli ar viņu nerunājām. Augusts ļoti centās mani pierunāt pārnākt darbā pie viņa. Piedāvāja arī vasarnīcu Piemaskavā un automašīnu. Tieši tajā brīdī tika formēti dokumenti manam braucienam uz Indonēziju par ģenerālkonsulu. Nogaidīju divas nedēļas un Augustam atteicu. Paskaidroju, ka tieku formēts uz Indonēziju, uz ģenerālkonsula vakanci. Uzmanīgi mani uzklausījis, brīdī padomājis, viņš noteica: “Ja reiz tā, tad šo amatu nāksies piedāvāt kādam citam.” Nezinu, kādēļ, bet sev par padomnieku viņš vēlējās redzēt tieši latvieti.

Augusts piedzima Sibīrijā. Pēc Tjumeņas Skolotāju institūta absolvēšanas 1939. gadā viņš uzsāka darbu vidusskolā. Otrā pasaules kara laikā strādāja politiskajā darbā padomju armijā. 1949. gadā kļuva par Latvijas PSR Kompartijas Centrālkomitejas Zinātnes un augstskolu sektora vadītāju, pēc tam Latvijas Universitātes kompartijas organizācijas sekretāru. 1953. gadā ieguvis ekonomikas doktora grādu. 1966. gada aprīlī nomainīja amatā uz Maskavu pārcelto Latvijas PSR Kompartijas pirmo sekretāru Arvīdu Pelši. Laikabiedri Augustu Vosu raksturoja kā stingras un apņēmīgas dabas cilvēku, kurš prasmīgi uzturēja labas attiecības starp latviešiem un krievvalodīgajiem iedzīvotājiem. Viņš runāja latviski, bet ne publiski. Miris 1994. gada februārī, apbedīts Trojekurovskas kapsētā Maskavā.

Vašingtonā viesojās arī Latvijas PSR Augstākās padomes prezidija priekšsēdētājs Pēteris Strautmanis. Viņu uzņēmu ne tikai pie sevis dzīvoklī, bet arī kā gids izrādīju Vašingtonu, tajā skaitā ar gida palīdzību izvadāju ekskursijā pa Balto namu. Strautmanis tikās ar ASV Kongresa, Senāta un Pārstāvju palātas līderiem. Viņš devās izbraucienos arī uz citiem ASV štatiem. Viņa sarunās un izbraucienos pa ASV es nepiedalījos.

Mazāk spiedīgi, taču arī atbildīgi izvērtās daudzo Latvijas PSR, nemaz jau nerunājot par visas pārējās PSRS, kultūras delegāciju ASV apmeklējumi. Man bija jādodas uz viņu pasākumiem, koncertiem un tikšanās ar vietējo sabiedrību.

Spilgtākā mākslinieku delegācija no Latvijas manā laikā bija dziedātāji Ojārs Grīnbergs un Margarita Vilcāne. Ar viņiem tikos, vadāju pa Vašingtonu un Ņujorku. Devos uz koncertiem arī Kārnegija zālē. Tajā uzstājās ļoti pazīstami mākslinieki.

Ļoti bieža viesņa ASV tolaik bija slavenā krievu dziedātāja un Leonīda Brežņeva favorīte Ludmila Zikina. Atmetot visus politiskos aizspriedumus, viņa tiešām bija izcila. Reiz viņas turnejā pa ASV slavenais impresārijs Solomons Juroks, pamanījis viņas priekšnesumu, ieteica dziedātājai izveidot savu pavadītāju komandu. 1977. gadā dziedātāja izveidoja ansambli "Krievija". Muzikālās kristības notika Kārnegija zālē. Pēc tam šajā pašā slavenajā zālē grupa sniedza vairāk nekā 40 koncertu.

Vašingtonā notika arī tikšanās ar PSRS hokeja izlases uzbrucēju Helmutu Balderi. Viņš man uzdāvināja hokeja nūju ar visu izlases spēlētāju autogrāfiem.

ASV tikāmies arī ar mūsu slaveno dzejnieku un tolaik topošo diplomātu Jāni Peteru. Viņš mana darba laikā ASV šajā valstī pabija divas nedēļas. Pie kā viņš viesojās ASV – es to nezinu, iespējams, pie ASV kolēģiem dzejniekiem, literātiem.

Jau pēc komandējuma Vašingtonā man bieži paziņas vaicāja – kā, vai tad tu Raimonu Paulu nesatīki, viņš taču arī viesojās ASV?

Stāsts par mūsu latviešu kultūras darbinieku ierašanos ir šāds.

1977. gada septembrī ieradās delegācija no Latvijas. Sagaidījām Margaritu Vilcāni, Ojāru Grīnbergu, Robertu Anspaku un citus Latvijas kultūras darbiniekus. Viņiem par godu Čikāgā tika organizēta tikšanās ar ASV latviešiem, kā arī organizēts viņu koncerts latviešu publikai.

ASV latviešu laikraksts “Čikāgas Ziņas” 1977. gada 1. novembra numurā zem virsraksta “Okupētās Latvijas delegācija Čikāgā” vēstīja sekojošo: “No 16. līdz 19. septembrim Čikāgā uzturējās 14 latviešu delegācija no dzimtenes. Tās oficiālie ielūdzēji un uzņēmēji Čikāgā bija ASV – PSRS draugu biedrība, kurai tanī laikā Čikāgā bija “draudzības konvents”. Grupā bija 6 mākslinieki. Tos koncertiem latviešu sabiedrībā piedāvāja PSRS sūtniecības darbinieks Eižens Počs. Latviešu iniciatori koncertu 18. sept. vakarā bija noorganizējuši Midlandes viesnīcā, pilsētas centrā. Ieeja bija \$5.00 no pers. Koncerts devis apm. \$200.00 atlikumu. Iniciatori un daži citi tautieši delegāciju sagaidīja 15. septembrī lidlaukā, lai pēc iespējas drīz uzņemtu personīgu kontaktu ar iebraucējiem. Tā paša iemesla dēļ daži latvieši

apmeklēja arī “draudzības konventu” Palmera viesnīcā. Tur *demonstrēt* bija gājis Tedis Zieriņš, bet izmests ārā. Tedis tomēr arī svētdienas vakarā stāvēja pie Midlandes viesnīcas ar ķēdēm un plakātu, izpelnoties mūsu pašu Čikāgas latviešu pateicību – un arī lāstus. Koncerta apmeklētājiem bija iespējams uzrakstīt jautājumus, kurus iespēju robežās delegācijas dalībnieki pēc koncerta atbildētu. Bet jautājumu nebija. Personīgu sakaru uzņemšana bija zināmā mērā sekmējusies. Vairāki grupas dalībnieki viesojās latviešu mājās gan sestdien, gan arī vēl pirmdien. Čikāgas latviešu draudžu sadarbības komiteja savā 30. septembra sēdē nolēma lūgt iniciatoru grupu izdarīt rūpīgu visu notikumu izvērtējumu, pieaicinot arī draudžu sadarbības komiteju.”

Čikāgā ar mūsu latviešiem no Latvijas tikās arī ASV dzīvojošie igauņi un lietuvieši. Es mūsu delegāciju pavadīju tikai Čikāgā, taču viņi tikās ar tautiešiem un sniedza koncertus arī citās pilsētās.

Raimonda Paula tajā delegācijā nebija, un mana komandējuma laikā Amerikā ar viņu ASV ne reizes netiku saticies. Taču ar viņu biju pazīstams. Maestro satiku, būdams Rīgā. Jānis Šneiders uzaicināja mūsu ģimeni pie sevis uz pirti. Tur tajā brīdī viesojās arī Pauls. Pauls mani ļoti skubināja vest no ASV mūzikas ierakstus – kasetes, skaņuplates. Viņš nosauca virkni izpildītāju, kādiem vajadzētu pievērst uzmanību, un lūdza atsevišķus izpildītājus, ja tādi atrodami skaņuplatēs, viņam atsūtīt. Vakars ievilkās. Raimonds izrādīja iejūtību un atsaucību un aizveda Ivetu uz Jūrmalu, uz viesnīcu “Dzintarkrasts”, kur bijām apmetušies. Mēs ar Gunu Šneidera ģimenes somu pirti palikām līdz vēlai naktij.

Vēl runājot par latviešiem ASV, atmiņā palicis kāds joks. Te nu atkal jāuzteic īpašais ASV tautiešu humors un jāatsaucas uz jau pieminēto laikrakstu “Čikāgas Ziņas”, 1979. gada 1. marta numuru. Virsraksts publikācijai: “Joks vai patiesība”. Tur par mani bija sacerēts sekojošais: “No Laimoņa Niedres un Žaņa Skudras prāvas atreferējumiem CĪŅĀ un DZIMTENES BAL-SĪ mēs uzzinājām, ka Andrejs Eglītis ir tā nokārtojis lietas ar ķīniešiem, ka latviešu pārbēdzējus Ķīnā nost nešausot. Šī gada sākumā Ķīna atvērs savu sūtniecību Vašingtonā. Bet viņiem ir liela problēma sagādāt tādus darbiniekus, kas pazīst Vašingtonu un Amerikas apstākļus, jo tik ilgus gadus sarkanajiem ķīniešiem nav bijis sakaru ar Savienotajām Valstīm. Šīs grūtības mēs redzējam ļoti uzskatāmi parādītas Čikāgas lielajos laikrakstos janvāra vidū – redzējam foto, kurā kāda amerikāņu dāma, pacēlusi bruncēnus līdz padusēm, rādīja ķīnietim, kas esot bikšuzekes (*pantyhose*). Šie fakti, kā ziņo ČZ Vašingtonas korespondents E. J. D. (tālrunis (202)Quincy 7-7000), esot mudinājuši krievu sūtniecības 2. sekretāru Eiženu Poču pieteikties darbā Ķīnas sūtniecībā. Savu rīcību Počs mūsu korespondentam motivējis, citēdams veco Ulmaņa laika padomu: “Kaimiņš kaimiņam – ariet zemi rudenī!” un vēl vecāko tautas gudrību: ja jau kalpo svešam kungam, tad kalpo tam, kurš maksā vairāk. Izrādās, ka latviešu tautības augstākā ranga diplomāts Počs nu ir savā karjerā pakāpis vēl vienu pakāpienu augstāk, jo ķīnieši viņu darbā esot pieņēmuši par sūtniecības 1. sekretāru. Jaunajos pienākumos Poča kungs stāšoties ar šī gada 1. aprīli. Līdz tam laikam viņam apsveikumus ar panākumiem var sūtīt uz līdzšinējo adresi: Eižens Počs, *USSR Embassy, 1125 Sixteenth Street NW, Washington, DC 20036*. Uz aploksnas ieteicams arī uzrakstīt “*Personal — Confidential*”.”

Nu ko lai es tur komentēju – fakts par paaugstinājumu patiens, bet ironija – tā nu tolaik tāda bija pret mums, tautiešiem no PSRS.

ASV komandējuma pēdējos mēnešos notika kas ļoti priecīgs, miļš un jauks. 1979. gada 2. novembrī mūsu ģimeņi papildināja otrā meita Līvija. Nekādas svinības vēstniecības līmenī nerīkojām. Vēstniecībā bērnu piedzimšana neskaitījās nekas īpašs. Daudzas sievietes dzemdēja mazuļus. Arī darbā nekādu atvaļinājumu par godu šim notikumam neņēmu. Tajā brīdī jau mēs zinājām, ka pēc Jaungada sagaidīšanas būs lēnām jāsāk gatavoties atgriezties Maskavā. Zināju arī, kādā nodaļā strādāšu PSRS Ārlietu ministrijā.

Šie mēneši no Līvijas piedzimšanas līdz atgriešanās brīdim Maskavā paskrēja, kā nebijuši. Nācās nokārtot daudz un dažādus jautājumus. Pat tādus, kuri it kā nebija manā tiešā dienaskārtībā. Lai arī PSRS vēstniecība Vašingtonā tiešā veidā nebija iesaistīta Maskavas olimpiādes pasākumu organizēšanā, tomēr šādi tādi mazi darbiņi arī mums uzradās. Man piezvanīja ASV dzīvojošā mākslinieka Jāņa Gaiļa gleznu kolekciju direktors un lūdza palīdzēt nogādāt aptuveni 20 gleznas no ASV uz Rīgu Latvijas Miera aizstāvēšanas komitejai, kuras priekšnieka vietniece bija mana laba paziņa Biruta Šneidere. Protams, ka es noorganizēju šo gleznu pārsūtīšanu uz Latviju. Jānis Gailis ir visai pazīstams latviešu gleznotājs, kurš ieradās Amerikā 1945. gadā un līdz savas dzīves beigām nodzīvoja tur. Man laimējās vienu no Gaiļa gleznām ar bangojošu jūru iegūt savā īpašumā. Viena no gleznām tika uzdāvināta arī manam priekšniekam Voroncovam.

Maskavā, PSRS Ārlietu ministrijā (1980–1985)

1980. gada augustā olimpiādes norises kulminācijas brīdī pēc sešu gadu ilgā komandējuma atgriezāties atpakaļ Maskavā. Leonīda Brežņeva runu olimpisko spēļu atklāšanā Lužņiku stadionā vēl klausījāties, būdami Vašingtonā.

Jau pirmajos mirkļos pamanījām ko neparastu – pilsēta pustukša. Salīdzinoši varētu pat teikt – tukša. Kur palikuši cilvēki? Visi pulcējas olimpisko spēļu norises vietās? Vēlāk jau noskaidrojās – tauta lūgta doties no pilsētas prom, savukārt šaubīgie elementi – kabatas zagļi, prostitūtas un VDK redzeslokā nonākušie pretpadomju pārstāvji – ar varu deportēti aiz 101 kilometra no Maskavas.

Pilsēta tukša, taču veikalos varēja nopirkt *Pepsi Cola*, bet olimpisko spēļu norises vietās arī *Coca Cola*. Cita starpā, neraugoties uz ASV olimpisko spēļu boikotu PSRS iebrukuma Afganistānā dēļ, *Coca Cola* palika par Maskavas olimpisko spēļu sponsoru. Teikšu godīgi – tajā brīdī veikali ar savu PSRS standartiem bagāto preču un produktu klāstu mūsu ģimeni nesaistīja. Pēc sešu gadu ilgstošās

prombūtnes nācās ķerties pie neskaitāmu sīku sadzīvīsku jautājumu risināšanas.

Mani nozīmēja darbā PSRS Ārlietu ministrijas ASV un Kanādas nodaļā pirmā sekretāra un padomnieka amatā. Mans tiešais priekšnieks nodaļas vadītājs bija Viktors Komplektovs. Kopš 60. gadu beigām viņš nepārtraukti strādāja Ārlietu ministrijas centrālajā birojā. Visādi citādi ļoti gudrs, kārtīgs un, galvenais, nosvērts cilvēks. Pēc atgriešanās no ASV viņš man uzreiz piedāvāja izvēlēties darba kabinetu. Izvēlējos kabinetu, kurā strādāja sektora vadītājs Mikoļčaks. Gatavoju pārskatus par Eiropas attiecībām ar ASV. Pamatā balstījāties uz to informāciju, kuru saņēmām no vēstniecības Vašingtonā. Katru dienu no turienes pienāca telegrammas. Divas reizes mēnesī ar diplomātisko pastu saņēmām apjomīgākas dokumentu pakas – izziņas un ziņojumus. Visu šo informācijas gūzmu apkopojām, no tās izvilcām esenci un devām norādes vēstniecībai, kā tai turpmāk rīkoties. Labi, ka ASV vēstniecībā vēl strādāja Dobriņins, bet Maskavā ministrijā prātīgais Komplektovs, kurš vēlāk – 1982. gada decembrī – kļuva par ārlietu ministra vietnieku.

Stāstot par manas karjeras likločiem, pāris vārdos pieminēšanas vērta ir ar darbu saistītā ēka – Arbata ielas galā esošā Krievijas Ārlietu ministrijas galvenā mītne, Staļina laika augstceltne, kura ir līdzīga Latvijas Zinātņu akadēmijas ēkai, tikai izmēros daudz lielāka.

Tās celtniecība sākās 1931. gadā. Celtniecības laikā un arī pēc tās tā vairākkārt tika pārbūvēta, līdz 1948. gadā tika nolemts to pārbūvēt par Staļina augstceltni. Būvniecība tika pabeigta 1952. gada jūlijā. Būve līdzinājās Vulvortas

ēkai Manhetenā Ņujorkā – angļu gotikas laikmeta stilā. Ēkas centrālajai daļai ir 27 stāvi. Tās augstums ir 172 metri. Cokols ir izklāts ar sarkanu granītu, fasāde ar viegliem keramikas blokiem. Uz galvenās fasādes 114 metru augstumā uzstādīts PSRS ģerbonis. 1951. gadā ēka bija gandrīz pabeigta, kad tika konstatēts defekts – smaile bija pārāk trausla un var sabrukt. Tāpēc Ārlietu ministrijas ēka ir vienīgais staļiniskais debesskrāpis, kas nav vainagojies ar piecstaru zvaigzni. Kļīst leģenda, ka arhitekts Minkus pēc Staļina nāves uzrakstīja vēstuli Ņikitam Hruščovam ar lūgumu demontēt smaili, taču saņēma atteikumu ar komentāru: “Lai smaile paliek pieminēklis Staļina stulbumam.” No 1972. līdz 2009. gadam smaile pārbaudīta vismaz sešas reizes. Inženieri atzīmēja tās neapmierinošo stāvokli. 1984. gadā viens no smailē torņiem sabruka. 2017. gadā smailē konstrukcija tika pilnībā pārbūvēta.

Ikdienas rutīnu nav jēgas aprakstīt. Mēs, diplomāti, tāpat kā pārējā padomju tauta, sekojām līdzī arī notikumiem iekšzemē. 1982. gada 10. novembris mūs pārsteidza ar PSRS vadītāja Leonīda Iljiča Brežņeva nāvi. Patiesībā jau mani nepārsteidza. Brežņevs bija vecs, un par viņa bēdīgo veselības stāvokli varas koridoros šad tad arī kāds drošsirdis šo to pastāstīja. Mums Ārlietu ministrijā, vismaz mūsu ASV nodaļā, nekādi pasākumi sakarā ar Brežņeva nāvi netika organizēti. Prātojām, kas nāks Brežņeva vietā. Pēcāk Iveta mums stāstīja, ka, uzzinot par Brežņeva nāvi, viņas skolā klases audzinātāja raudājusi, skolā esot izsludinātas sēras, bet aiz skolas logiem, kur netālu atradās Badajeva alus brūzis, skanējušas sirēnas par godu aizsaulē aizgājušajam PSRS kompartijas vadītājam.

Brežņeva pēctecis Jurijs Vladimirovičs Andropovs savu valdīšanu uzsāka visai jaudīgi ar vēršanos pret organizēto noziedzību un dīkdienību. Ikvienā dzīves jomā varēja manīt centienus ieviest kārtību, kas PSRS gadījumā bija viena vienīga utopija.

Neraugoties uz visaptverošo un visapkārt manāmo Andropova iniciēto kārtības ieviešanas rosību, mūsu darbu Ārlietu ministrijā notiekošais ne mazākā mērā neietekmēja, jo pie mums jau tāpat disciplīna bija stingra.

Tajā laikā it kā bijām tuvu, bet arī tikpat tālu no citiem notikumiem pasaulē. Kad man vaicā – kas notika PSRS Ārlietu ministrijā pēc traģiskā incidenta – Dienvidkorejas lidmašīnas *Boeing* notriekšanas 1983. gada 1. septembrī –, man īsti nav, ko atbildēt. Atminos, ka ar publisku runu PSRS Centrālajā televīzijā uzstājās PSRS Bruņoto spēku Ģenerālštāba priekšnieks. Visi mani kolēģi un arī es uzmanīgi sekojām līdzī viņa runai. Viņš teica, ka Padomju Savienība absolūti nav iejaukta šajā incidentā.

Tā vai citādi, bet mūsu darbu ministrijā incidents ietekmēja par tik, cik nācās vairāk ražot dažādus papīrus un tos izsūtīt dažādiem resoriem PSRS un ārvalstīs.

Manu sirdi īpaši silda citas, arī ar darbu saistītas atmiņas. Vienā jaukā dienā mani izsauca pie sevis uz kabinetu jau pieminētais mans tiešais priekšnieks, PSRS Ārlietu ministrijas ASV un Kanādas nodaļas vadītājs Komplektovs. Atvēru sava priekšnieka kabineta durvis, un, kā jūs domājat, ko es tur ieraudzīju? Komplektova istabā sēž mūsu Rīgas kinostudijas kinorežisors Aloizs Brenčs. Es viņu zināju, taču personīgi nebiju ar viņu pazīstams. Viss, ko

Komplektovs man tajā brīdī pateica – jūs te esat kopā divi latvieši, tad nu paši arī tieciet galā. Izrādījās, Brenčs vēlas taisīt filmu par ASV. To pašu filmu, kuru mēs visi pazīstam kā filmu “Mirāža” ar Mirdzu Martinsoni un Mārtiņu Vilsonu galvenajās lomās. Komplektovs vien piebilda – es atļāuju Eiženam darboties ar pilnu jaudu šajā kino projektā, bet ar norunu, ka Eižens nepārtaps kinoaktierī. Tā es kļuvi par konsultantu filmai “Mirāža”. Pēc šīm īsajām Komplektova norādēm mēs abi ar Brenču devāmies uz manu kabinetu, kur jau detalizēti izrunājām mūsu turpmāko sadarbību saistībā ar filmas projekta īstenošanu. Tā kā “Mirāžas” scenārija epizodes bija cieši saistītas ar darbību ASV un tās tika filmētas Rīgā un Tallinā, bieži devos komandējumos gan uz Rīgu, gan Tallinu. Tur tad arī sniedzu filmas tapšanai nepieciešamās konsultācijas. Kad filma tika nodota skatītājiem, daudzi manu uzvārdu pamanīja filmas titros un vaicāja, kā esmu kļuvis par šīs filmas konsultantu?

Vēl viena pieminēšanas vērtā epizode par to, kā manas zināšanas par ASV tika izmantotas plašajā Sibīrijā. Pie manas priekšniecības vērsās PSRS Zinību biedrība. Viņi lūdza Komplektovam nosūtīt uz Tomsku kādu speciālistu ASV jautājumos. Komplektovs, ilgi nedomādams, izsauca mani pie sevis un tiešā tekstā vaicāja: vai tu nevēlies aizbraukt uz Sibīriju, uz vienu lielu Sibīrijas pilsētu. Šādam vilinošam priekšlikumam piekritu zibenīgi. Man paziņoja, ka jau pēc nedēļas uz desmit dienām jālido uz Tomsku. Tomskā un Tomskas apgabalā uzstājos ar lekcijām dažādās vietās – militārās struktūrās, augstskolās, rūpnīcās, lauksaimniecības kolektīvos. Tā kā Sibīrijā no viena punkta līdz otram ir milzīgi attālumi, mani vadāja ar helikopteru.

Cita starpā Tomskā sastapos ar PSRS Kompartijas ģenerālsekretāra Konstantīna Čerņenko dēlu. Viņš bija Tomskas apgabala propagandas nodaļas vadītājs. Satikos, iepazīnāties, parunājām. Tomēr braucienos uz lekcijām man līdzī piestiprināja lektoru grupas vadītāju. Tomskas apgabala vadība un klausītāji par manu uzstāšanos bija lielā sajūsmā. Parasti lekcijā runāju aptuveni stundu, pārējā laikā atbildēju uz jautājumiem.

Pēdējā manas lekciju turnejas dienā tika savākti vienkopus visu Tomskas augstskolu rektori – pavisam kopā no vienpadsmit augstskolām, tostarp universitātēm. Man par godu tika sarīkotas lepnas pusdienas. Ēdām tikai pelmeņus. Ļoti sirsnīgi cilvēki. Man blakus sēdēja Tomskas universitātes prorektore. Viņa savā sirsnībā bija gatava man tos pelmeņus pat mutē bāzt. Atminos to, ka pelmeņi bija ļoti garšīgi, dažādi, ar dažādām garšām. Biju kārtīgi ilgam laikam ne tikai saēdies pelmeņus, bet vēl neilgi pēc atgriešanās Maskavā no Zinību biedrības saņēmu aprēķinu. Tajā bija redzams, ka es par savām lekcijām esmu saņēmis honorāru – vairākus simtus rubļu. Tā tolaik skaitījās liela nauda – vairāku mēnešu viena strādnieka darba alga.

Tobrīd nerāvos atpakaļ uz ārzemēm. Vēlējos, lai Iveta Maskavā pabeidz skolu. Otra meita Līvija bija vēl maza. Dzīvojām dzīvoklī *Slavjanskij* bulvāra rajonā Kuncēvā. Mani ar auto uz darbu neviens nevadāja. No mājām uz darbu un atpakaļ pārvietojos ar metro un autobusu. Kad kļuva par PSRS autobūves lepnuma “Žiguļa” īpašnieku, tad jau braucu uz darbu savā auto. Auto braukšana iepatikās. Turpināju attīstīties arī šajā jomā un iegādājos “Volgu”. Vecākā meita iestājās Maskavas Valsts universitātē, bet sieva Guna

pieskatīja jaunāko meitu un tādēļ algotu darbu nestrādāja. Beidzot ceturtajā darba gadā nodaļas vadītājam teicu: “Pie-tiek man šeit centrā strādāt, varbūt varat mani aizsūtīt uz ārzemēm.”

1985. gada 11. marts atnāca ar lielām cerībām, ka reiz beigsies iesīkstējusi veco Kremļa vīru stagnācija. Varu val-stī pārņēma Mihails Sergejevičs Gorbačovs.

Taču manu likteni vairāk izšķīra cita formālā tikšanās ar PSRS ārlietu ministru Andreju Gromiko. Tā bija ļoti īsa, pāris minūtes ilga vizīte ministra kabinetā. Laimīgu ceļu! Vēlu veiksmi, man novēlēja Gromiko! Tā bija PSRS ārlietu ministra protokola ceļamaize man, topošajam PSRS ģene-rālkonsulam Indonēzijā, pirms došanās uz Surabaju.

1985. gada jūlijā Gorbačovs apstiprināja amatā jaunu PSRS ārlietu ministru Eduardu Ševardnadzi. Tajā laikā ār-lietu dienaskārtībā atradās ASV un PSRS attiecību jautāju-mi. Par šo periodu var uzrakstīt veselu grāmatu un daudzas jau ir arī uzrakstītas. Arī tolaik attiecības starp divām liel-valstīm, valstīm bija ļoti jūtīgas.

Ģenerālkonsuls Indonēzijā (1985–1988)

Pēc četrus gadus darba Ārlietu ministrijā, Vecā Arbata ielas galā, biju nobriedis nākamajam ārvalstu komandējumam. Pēc nostrādātā stāža un ranga varēju pretendēt uz ģenerālkonsula amatu, ja ne ģenerālkonsula, tad uz jebkādu amatu – galvenais, lai sūta mani uz ārzemēm.

ASV un Kanādas nodaļas vadītājs sazinājās ar Kadru pārvaldes priekšnieku. Pēc neilga laika tiku izsaukts pie viņa. Kadrinieks man vaicāja, vai nevēlos doties uz Indonēziju par ģenerālkonsulu? Kāda runa – labprāt! Galu galā, indonēziešu valodu nedaudz mācēju.

Ārlietu ministrijas speciālisti ģenerālkonsula amatam mani gatavoja trīs mēnešus. Pienāca 1985. gada februāris. Man uzšuva ģenerālkonsula formastērpu no gaišas, varētu teikt, nosacīti baltas, labas kvalitātes vadmalas. Pat kurpes tika speciāli darinātas atbilstoši formas standartam. Tā es pirmo reizi tiku pie formastērpa. Vēlāk, kad jau kļuvis par PSRS vēstnieku, forma palika tā pati, tikai uzplečiem tika piestiprināta vēl viena zvaigznīte. Tā kā biju kļuvis par

ģenerālkonsulu, tad arī lidmašīnā varēju lidot, nevis saspie-
dies kopā ar tūristiem, bet atbilstoši savam amata statusam –
pirmajā klasē.

Cita starpā 1985. gada jūlijā PSRS ārlietu ministru Gro-
miko amatā nomainīja Eduards Ševardnadze. Savukārt mans
tiešais priekšnieks Ārlietu ministrijā Komplektovs kļuva par
Ševardnadzes vietnieku. Tas, protams, manā turpmākajā
karjerā izrādījās labvēlīgs faktors.

Jebkurš ilgstošs ārzemju komandējums saistīts ar ļoti
daudzu ģimenisku, sadzīvisku un svarīgu lietu sakārtošanu.
Pirms došanās uz Indonēziju sāpīgākais jautājums ģimenē –
meita Iveta. Diplomāti drīkstēja ņemt līdzi tikai nepilngadī-
gus bērnus. Iveta bija pilngadīga otrā kursa studente Mas-
kavas Valsts universitātes Ģeogrāfijas fakultātē. It kā jau, no
vienas puses, saprotami, taču ilgstoša neredzēšanās ar meitu
vienmēr ir sāpīga. Jau tajā laikā Iveta bija ļoti patstāvīga un
nopietna meitene. Sarunājām, ka sazvanīsimies ar viņu vie-
nu reizi mēnesī. Biežāk nesanāca, jo telefona sakari maksāja
lielu naudu. Apmainījāmies arī ar audio vēstījumiem – sakā-
mo tuviniekiem ierunājām magnetofona kasetēs.

1985. gada augustā no *Šeremetjevo-2* kopā ar sievu un
jaunāko meitu Līviju aizlidojām uz Singapūru, un tad ar citu
lidmašīnu vajadzēja doties uz Indonēzijas galvaspilsētu Dža-
kartu. Tolaik no Singapūras uz Džakartu lidmašīna lidoja
reizi diennaktī. Singapūrā ierados ar aptuveni divu stundu
nokavēšanos. Mans Džakartas reiss bija jau izlidojis. Nācās
diennakti pavadīt Singapūrā. Mani kopā ar ģimeni kā pir-
mās klases pasažierus aizveda uz lidostas luksusa viesnīcu.
Tik lepnu viesnīcu savā dzīvē pirmo reizi tiku redzējis un tik

augstas klases apkalpošanu baudījis. No sirds priecājos par to, kādu līmeni Singapūra sasniegusi.

Ierados PSRS vēstniecībā Džakartā un ziņoju par savu laimīgo nonākšanu tālajā zemē. Jau nākamajā dienā vēstnieks mani aizveda uz Indonēzijas Ārlietu ministriju. Pirmo nedēļu pavadīju vēstniecībā. Iepazinos ar tur strādājošo personālu. Indonēzijā darbojās trīs PSRS konsulāti. Viens PSRS vēstniecībā Džakartā un ģenerālkonsulāti Medanā un Surabajā. Mani norīkoja darbā par ģenerālkonsulu uz liela-ko pēc Džakartas pilsētu Surabaju – 2,3 miljoni iedzīvotāju. Salīdzinoši Džakartā – 8,5 miljoni. Jautājums – kāpēc PSRS tik daudz konsulātu Indonēzijā? Liela padomju tautas apgrozība. Indonēzijas ostās regulāri tauvojās kuģi. Jau padomju gados bija vērojams PSRS tūristu pieplūdums Bali salā. Tas viss ietilpa mūsu konsulārajā uzraudzībā.

Pēc divām pavadītām nedēļām Džakartā devāmies uz Surabaju. Ģenerālkonsulātā strādāja apmēram 20 cilvēku, tostarp arī ziņu aģentūras APN darbinieks un vēl atbildīgais pārstāvis par PSRS kultūras sakariem ar ārzemēm, trešais sekretārs, vicekonsuls un ģenerālkonsuls.

Darba mums pietika. Vajadzēja konsulāri apkalpot ne tikai jūrniekus, bet arī padomju ekskursantus, gan tos, kuri ieradās zvilnēt pie jūras, gan tos, kuri devās izzināt lielākos budistu tempļus pasaulē *Borobudur* un *Prambanan*.

Daba un kultūrvēsturiskie pieminekļi – tas ir kas patiesi ievērības cienīgs. Tie arī uz mani atstāja pamatīgu iespaidu. Kā nekā *Borobudur* celts 9. gadsimtā Sailendras dinastijas valdīšanas laikā. Tas sastāv no deviņām sakrātām platformām, sešām kvadrātveida un trim apaļām platformām ar centrālo

kupolu augšpusē. Kupolu rotā 2672 reljefa paneli un 504 Budas statujas. Vērienīgi. Savukārt līdzīgā stilā ieturētā Prambanana ir 9. gadsimta hinduistu tempļu kopums. Tas veltīts trim dieviem – Brahmam, Višnu un Šivam. Pirmo reizi ieraugot *Prambanan* un *Borbudur* tempļu kompleksu, apjautu tā unikalitāti. Ne velti tas ir iekļauts UNESCO Pasaules mantojuma sarakstā.

Mani pirmie iespaidi par Indonēziju un Surabaju – milzīgais cilvēku daudzums uz vienu kvadrātkilometru. Pareizāk gan būtu teikt, uz vienu kvadrātmetru. Valstī tajā laikā dzīvoja 166 miljoni cilvēku (tagad – 286 miljoni!). Morāli bijām gatavi lieliem kontrastiem. Protams, jau izkāpjot no lidmašīnas, jaušams pilnīgi cits klimats – pat ne silts, ne karsts, bet sutīgs. Visapkārt visur zaļš visdažādāko augu klājums. Mums jau tāpat bija silti, bet pārsteidza, ka vietējie jau pie +25 grādiem sāka vilkt siltās jakas.

Nepatīkamas sajūtas, it īpaši pirmajos mēnešos, radīja netīrība – netīrās ielas un citas sabiedriskās vietas. Mūsu dzīvesvietai garām plūda kanāls, kur iedzīvotāji kārtoja savas darīšanas, un turpat citi mazgājās un sievietes skaloja veļu. Mājā dažreiz atradām ļoti lielas cikādes. Tās trokšņoja, un reizēm naktīs dēļ tā, sākumā, nevarējām izgulēties. Par šiem radījumiem īpaši nebija sajūsmā vecākā meita Iveta, kad pirmo reizi ieradās pie mums ciemos. Bet mazākā spēlējās, mēģinot tās noķert, bet tās, hops, asti nomet un pazūd.

Taču sadzīviskos nelabumus dāsni kompensēja vēsturiskie pieminekļi, daba, ļoti daudz okeāna salu. Arī ēdieni. Mūsu iecienītākie indonēziešu ēdieni – pirmām kārtām garneles – bija pieejami uz katra soļa. To daudzveidību un garšu spektru ne vienmēr spējām novērtēt. Milzīgā zivju izvēle radīja patiesu

apjukumu. Bieži mīlējām doties brīvdienu atpūtā kalnos uz Tretes. Peldes ledusaukstā ūdenī atpūtināja un uzmundrināja vienlaicīgi. Tur garšīgi baroja ar zivi, rīsiem, vistas gaļu – viss gatavots ar vietējām garšvielām un pamatīgi pikants.

Protams, ka darbs vēstniecībā Vašingtonā padomnieka amatā un darbs ģenerālkonsula amatā Surabajā – nesalīdzināmas lietas. Dažādas vietas, atšķirīgi uzdevumi un darba organizācija. Mūsu darbu Indonēzijā uzraudzīja PSRS ārlietu ministra vietnieks Mihails Stepanovičs Kapica, leģendārais Āzijas diplomātijas eksperts. Pirms došanās uz Indonēziju es Maskavā viņu apmeklēju. Toreiz no viņa izpelnījos pamatīgu kritiku par to, ka pie viņa biju ieradies tumšā uzvalkā un šlipsisē, bet, viņaprāt, nepareizi tika piemeklētas gaišās dzeltenās kurbēs.

Taču visādi citādi saruna noritēja draudzīgi – droši man zvani pa taisno, vēlīgi teica Kapica un iedeva man savu tiešā telefona numuru. Šo iespēju visā savā Indonēzijas komandējuma laikā tā arī ne reizi neizmantoju. Kapica vēl pārus gadus pabija par ministra vietnieku, tad aizgāja pensijā un drīz vien pēc tam devās viņā saulē.

Jāatzīst, ka visa komandējuma garumā īpašas vajadzības sazināties ar Maskavu man tā arī neradās. Katru mēnesi lidoju uz Džakartu, uz PSRS vēstniecību, turklāt neatkarīgi no laika apstākļiem. Arī negaisa mākoņu, zibeņu un lietus laikā. Brīnījos, kā indonēzieši nebaidās lidot tik šausmīgos laika apstākļos. Dēļ sliktā gadalaika reisi nekad netika atcelti. Lidojums ilga aptuveni stundu. Ierodoties vēstniecībā, pirmām kārtām devos pie vēstnieka un tad tikos ar pārējiem darbiniekiem. Vēstnieks Staņislavs Ivanovičs Semivoloss Džakartā nostrādāja vien divus vai trīs gadus. Uzturēju ciešus sakarus arī ar padomju

ģenerālkonsulu Medanā. Viņš jau bija paguvis uzkrāt ģenerālkonsula amata pieredzi arī citās zemēs. Savā pieredzē viņi ar mani dalījās ļoti labprāt. Tomēr jāatzīst, ka Medanā un Surabajas ģenerālkonsulātos tika risināti dažādi jautājumi. Surabaja – otra lielākā ostas pilsēta Indonēzijā. Tas arī noteica mūsu galveno darba kārtību. Caur šo ostu kursēja daudzi kuģi ar konteineriem un precēm no PSRS uz Austrāliju un arī uz citām valstīm. Surabajā tie uz dažām dienām piestāja. Mūsu pienākumos ietilpa sagaidīt kuģu apkalpes, kārtot viņiem dokumentus, un, protams, viņi apmeklēja arī ģenerālkonsulātu. Mani novērojumi, pretēji sabiedrībā izplatītajam viedoklim par jūrniekiem, – pieklājīgi ļaudis – nekad nekādu skandālu. Manā laikā caur Indonēziju, tostarp Surabaju, sāka ceļot arvien vairāk tūristu. Nezinu, kādu iemeslu dēļ, bet 2000. gadu sākumā PSRS mantiniece Krievija ģenerālkonsulātus Surabajā un Medanā slēdza.

Surabajā tiku izmitināts PSRS konsulārās pārvaldes iegādātā mājā. Man vistuvāk dzīvoja mūsu ģenerālkonsulāta kancelejas vadītāja. Viņas vīrs strādāja par atašeju. Darba pirmajos mēnešos viņu uzreiz iecēlu par pirmo sekretāru. Viņš divus gadus bija gaidījis, kad nomainīsies ģenerālkonsuls, jo nekāda labā komunikācija ar iepriekšējo ģenerālkonsulu viņam nebija izveidojusies. Ikdienā komunicējot ar šo diplomātu, sapratu, ka viņš ir pietiekami sakarīgs un gudrs cilvēks. Tādēļ pieņēmu lēmumu paaugstināt viņu amatā. Turklāt viņš ļoti labi pārvaldīja indonēziešu valodu.

No tehniskā sastāva darbiniekiem ļoti labi atminos saimniecības daļas vadītāju Maratu Sitdikovu. Ļoti izpalīdzīgs un godīgs cilvēks. Jau vēlāk, kad tiku nozīmēts vēstnieka amatā, tieši viņu izvēlējās ņemt līdzi par saimniecības daļas vadītāju uz Zambiju.

Indonēzieši un viņu tikumi

Jau darba pirmajās dienās tikos ar štata gubernatoru Vahono, kādreizējo Indonēzijas prezidenta Sukarno galveno padomnieku. Sukarno bija Indonēzijas prezidents no 1945. gada līdz 1967. gadam. Viņš tiek uzskatīts par Indonēzijas nacionālo varoni. Viens no Indonēzijas Nacionālās partijas dibinātājiem un Indonēzijas nacionālisma dibinātājiem. Sukarno vēsturē kļuvis slavens ar komunistiskās partijas aizliegšanu un komunistu vajāšanu – arī fizisku iznīcināšanu.

1980. gados asās ideoloģiskās pretrunas starp Indonēziju un PSRS atgāja otrajā plānā. Starp valstīm aizsākās pragmatiska sadarbība ekonomikā un humanitārā jomā. Tādējādi Austrumjavas gubernators kļuva par piemēru politiķiem, kā starptautiskajās attiecībās pāriet no konfrontācijas uz labām attiecībām.

Surabajas Vahono bija viens no galvenajiem politiskajiem vadītājiem. Tajā pašā laikā viņš bija ļoti godājams cilvēks. Iepazināties. Pēc tam regulāri, reizi nedēļā, ar viņu spēlēju tenisu. Par tiem šausmīgajiem laikiem gubernators ar mani nerunāja ne viena vārda, it kā pagātne

nemaz neeksistētu. Viņš cita starpā zināja holandiešu valodu, jo savulaik Indonēzija atradās Nīderlandes kontrolē. Es pats arī spēju komunicēt vietējā valodā un tīri labi iztiku ar tām indonēziešu valodas zināšanām, kuras biju apguvis, studējot Diplomātiskajā akadēmijā. Piemums Ģenerālkonsulātā strādāja aptuveni pieci vietējie darbinieki, un es ar viņiem varēju sarunāties indonēziski. Indonēzieši pārsvarā prata angļu valodu, it īpaši restorānos, publiskās iestādēs, nemaz jau nerunājot par varas vīriem. Pārsvarā komunikācija notika angļiski. Informatīvā ziņā tīri labi iztiku ar vietējām avīzēm angļu valodā. Ja vajadzēja ko īpašu, prasīju kolēģim, kurš pārvaldīja indonēziešu valodu, pārtulkot tās publikācijas, kuras mani interesēja.

Bet atgriežoties pie maniem sakariem ar vietējo varu, joprojām siltā atmiņā turu sirsnību un godu, ar kādu mani šajā valstī uzņēma.

Lai nokļūtu uz tenisa spēli, parasti pēc manis ieradās trīs formās tērpti motociklisti. Motociklistu pavadībā tiku nogādāts pie gubernatora tenisa laukumā.

Pēc kāda laika viņš atklāja mūsu biežās tikšanās iemeslus – tu man uzreiz iepatīkies no pirmā acu uzmetiena, smejojies skaidroja gubernators. Parasti runājāmies apmēram stundu. Sarunas laikā tika pasniegta kafija un vieglas uzkodas. Ar gubernatoru tenisu spēlēja četri pieci cilvēki, galvenokārt militāristi. Parasti viņš spēlēja pusstundu un pēc tam piecpadsmit minūtes sēdēja ēnā krēslā un atpūtās. Tad atkal turpināja spēli. Tā viņš tenisa kortā aizvadīja divas vai trīs stundas. Šīs tenisa spēles

notika sestdienās. Reiz ieminējos, ka man sestdien jādo-
das uz vēstniecību pie vēstnieka. Gubernators ironizējot
norādīja – ko gan tev jaunu vēstnieks var pateikt – lūk,
man pieder visa angļu prese un es visu zinu. Neraugoties
uz gubernatora kompetenci un viņa zināšanām arī par to,
ko dara Indonēzijas prezidents, man nekādu informāci-
ju no viņa nevajadzēja. Mēs ar viņu neapspriedām nedz
jautājumus, kuri saistīti ar Indonēzijas prezidentu, nedz
arī runājām par Indonēzijas iekšpolitiku un ārpolitiku.
Sarunājāmies tikai par sportu, mašīnām, kuģiem, kas ie-
nāk Surabajas ostā, un citām sadzīves tēmām. Sarunas par
šādām neitrālām, vieglām tēmām ietilpa diplomāta darbā.
No vienas puses, tās bija ne par ko, bet, no otras, – tās vei-
cināja divpusējo attiecību dibināšanu.

Arī es aicināju gubernatoru ciemos pie sevis Ģene-
rālkonsulāta telpās. Kad tika svinētas kādas gadadienas,
gubernators ar sievu un savu svītu, ieskaitot militāro ko-
mandieri, viesojās pie mums.

Atminos gadījumu, kad mēs nolēmām aizbraukt līdz
Bali salai. Šī pasaulē izdaudzīnātā tūrisma vieta ietilpa
manā Surabajas konsulārajā iecirknī. Bali sala atradās ti-
kai 130 kilometru no mūsu dzīvesvietas Javas provinces.
Tā nu mēs, sieva Guna, meitas Iveta un Līvija, jau no
paša agra rīta devāmies ceļā. Mūsu šoferis bija vietējais
indonēzietis. Viņš strādāja pie mums par autotransporta
vadītāju. Sala ir sala. Jābrauc arī ar tvaikoni. Uzkāpām uz
tvaikoņa. Tajā bez cilvēkiem vēl aptuveni 20 automašīnu.
Laiks mierīgs. Attālums līdz Bali salai aptuveni 5 kilo-
metri. Kad jau bijām nopeldējuši pusi ceļa, nez no kurie-
nes uznāca milzīgs viesulis, sacēlās vilņi, sākās negaiss.

Automašīnas sāka zvalstīties no viena prāmja borta līdz otram. Pasažierus pārņēma pārbīlis. No Bali salas mums palīgā tika nosūtīts glābšanas kuģis. Plānotās pusstundas mierīgā braucienā vietā divas stundas glābāmies no dabas stihijas. Tvaikonis nostājās jūrā starp salām un bangojošajos viļņos gaidīja, kad vētra beigsies. Pēc pāris stundām tropiskā vētra beidzās. Tas izvērtās par varonīgu ceļojumu, kurš palicis atmiņā uz visu mūžu.

Ševardnadzes faktors

Otrs ar Bali salu saistītais gadījums notika PSRS ārlietu ministra Eduarda Ševardnadzes vizītes laikā 1987. gada februāra pašās beigās. Ministrs pa ceļam uz Austrāliju bija nolēmis apmeklēt arī pasakaini skaisto Bali salu. Manos pienākumos ietilpa satīties ar salas municipalitātes vadītāju un nokārtot visas ar Ševardnadzes un viņa sievas vienas dienas viesošanas salā saistītās formalitātes. Dienu iepriekš mēs ar sievu aizgājām līdz jūrai un es kā kādreizējais jūrnieks, armijā dienēju Jūras kara flotē, nolēmu izpeldēties. Bangoja viļņi aptuveni 2 metru augstumā. Kad iebrīdu jūrā, man šķita, ka tikšu galā ar viļņu spēku. Pārrēķinājos. Straume mani vilka iekšā okeānā aizvien tālāk no krasta. Spēki sāka izsīkt. Saucu pēc palīdzības. Par laimi, man tuvumā uz dēļa pa viļņiem vizinājās kāds tūrists no Austrālijas. Viņš mani ar mokām uzvilka uz sava dēļa, lai nogādātu krastā. Izrādījās, krava par smagu. Austrālietis pieaicināja talkā vēl vienu dēļa braucēju. Tā ar diviem sērfo-tājiem un viņu palīdzību laimīgi nokļuvu krastā. Jutos patiesā pārlaimē un kopš šī gadījuma ar okeānu vairs nejokoju.

Ševardnadze ar sievu Nanuli Ražģenovnu nolēma īsi apstāties Bali salā, dodoties darba vizītē uz Austrāliju. Mēs ar

Gunu viņiem sastādījām kompāniju ceļojumā uz Bali, izrādījām labākās un krāšņākās salas vietas. Nanuli sūdzējās, ka vīrs pārāk strauji pārvietojas un viņa viņu nespēj panākt.

Sirsnīgo sarunu laikā ar Ševardnadzi vienmēr paturēju prātā to, par ko runāja Ārlietu ministrijā, – ka viņam ir unikāla atmiņa – kolēģijas sēdē ministrijā viņš no galvas atcerējās visus uzvārdus, faktus, notikumus. Viņš gulēja 4 stundas diennaktī. Intensīvi pats strādāja un visus pārējos aicināja darīt tāpat. Salīdzinoši, Gromiko mēs ne redzējām, ne sajūtām. Tikai divreiz gadā Gromiko uzstājās diplomātiskā korpusa darbinieku sanāksmē aktu zālē ministrijā. Mans kolēģis no ASV nodaļas, sektora vadītājs Tarasenko, pārgāja strādāt pie Ševardnadzes par padomnieku. Arī viņam kopā ar ministru nācās strādāt dienu un nakti. Ar Ševardnadzes kļūšanu par ministru daudz kas mainījās uz labo pusi. Izjutu viņa pozitīvās ievirzes lēmumus. Uz slikto pusi nekas nemainījās. Mēs zinājām, ka viņš bieži un cieši konsultējās ar Gorbačovu, kuru viņš pats un mēs visi ļoti cienījām. Pārzināja visas ārlietas, ceļoja pa daudzām valstīm.

Jā, Bali salā mums pietika laika kārtīgi izrunāties par pasaules notikumiem, par reģionālajiem jautājumiem.

Godpilni uzņemot un sirsnīgās sarunās pavadot laiku ar ministru, domāju ne jau par savu karjeru. Cienīgi sagaidīt viesus – tā ir diplomāta uzvedības norma, etiķete. Tāpat bieži tikos un aicināju ciemos savus kolēģus diplomātus no citām valstīm. Arī ASV ģenerālkonsuls apmeklēja mūsu Ģenerālkonsulātu. Viņš pat kopā ar mums piedalījās padomju filmu seansos. Kopā ar viņu devāmies uz

pieņemšanām valsts iestādēs un konsulātos. Viņš zināja, ka pirms tam esmu sešus gadus strādājis vēstniecībā Vašingtonā, taču šim apstāklim mūsu attiecībās liela nozīme netika piešķirta. Regulāri tikos un uzturēju ciešus kontaktus ar Indonēzijas, Pakistānas, Ķīnas diplomātiem. Zīmīgi, ka ķīniešu diplomāti perfekti pārvaldīja indonēziešu valodu.

1987. gada 17. decembrī saņēmu sēru vēsti par savas mātes došanos viņā saulē. Tieši tajā laikā pirms Ziemassvētkiem Indonēzijā ieradās PSRS ārlietu ministra vietnieks kadru jautājumos Valentīns Mihailovičs Ņikiforovs. Džakartā viņam paziņoju: “Man nomira māte.” Izteicis man līdzjūtību, Ņikiforovs teica: “Protams, ka Tev ir jābrauc pie tuviniekiem.” Saņēmu līdzjūtību un mudinājumu ātrāk doties uz Latviju. Pasūtīju aviobiļetes. Devos divu nedēļu braucienā uz Dzimteni. Guna ar Līviju palika Surabajā. Maskavā ceļā uz Latviju man pievienojās Iveta.

Konsulārā departamenta direktora pirmais vietnieks (1988–1989)

Ar savu darbu un karjeru jutos pilnībā apmierināts. 1988. gadā mans termiņš ģenerālkonsula amatā Indonēzijā vēl nebija beidzies. Taču atgadījās kas pavisam neplānots. 1988. gada oktobra beigās atrodoties darba darīšanās Maskavā, Ārlietu ministrijā, nedēļu pirms atgriešanās Indonēzijā uzzināju, ka esmu iecelts par PSRS Ārlietu ministrijas Konsulārā departamenta direktora pirmo vietnieku. Tas nozīmēja, ka jāsāk darbs jaunajā cienīgajā, augstajā postenī jau no 1. novembra. Ja ne šis jaunais amats, mans komandējums Indonēzijā ilgtu vēl vismaz vienu divus gadus.

Radās maza problēma. Ģenerālkonsulāts par godu Lielās Oktobra sociālistiskās revolūcijas kārtējai gadadienai dažas dienas pirms 7. novembra rīkoja pieņemšanu. Tā kā man aizvietotājs vēl nebija nozīmēts, šajā pasākumā man obligāti vajadzēja piedalīties. Maigi teikts, ka vajadzēja – es kā ģenerālkonsuls biju šī pasākuma nagla, namatēvs. Vadība mani lūdza aizlidot no Maskavas uz Surabaju, lai godam novadītu šo pasākumu. Tanī laikā, kā jau minēju, manā vietā cits

ģenerālkonsuls vēl nebija atrasts. Loģiski, ka tik ātri atbildīgi lēmumi par ģenerālkonsuliem netiek pieņemti.

Pavisam Konsulārās pārvaldes direktoram bija četri vietnieki. Pārvaldē strādāja apmēram 200 darbinieku. PSRS Ārlietu ministrijas struktūrā Konsulārā pārvalde bija vislielākā.

Ar ko tad nodarbojās PSRS Ārlietu ministrijas Konsulārais departaments? Viena no pamata funkcijām – lēmumu pieņemšana par vīzu režīmiem, izceļošanas un ieceļošanas vīzām. Jāpaskaidro, ka PSRS laikos, lai izbrauktu uz ārzemēm, bija nepieciešama ne tikai tās valsts vīza jeb ieceļošanas atļauja, uz kuriem PSRS pilsonis devās, bet arī izceļošanas atļauja no PSRS. Uz izceļošanas atļaujas pamata PSRS pilsonim tika izsniegta ārzemju ceļošanas pase. Vispirms vajadzēja saņemt izceļošanas atļauju. Lēmumu izsniegt vai neizsniegt šo atļauju pamatā pieņēma iekšlietu un valsts drošības orgāni. Mums atsevišķos gadījumos nācās pieņemt gala lēmumu.

Godīgi sakot, lēmumi par vīzām – ļoti smalks jautājums, jo to pieņemšanā patiesībā sadarbojās daudzas instances – gan drošības orgāni, gan partijas centrālā komiteja, mūsu ministrijas vadība, mūsu ministra vietnieki deva konkrētus rīkojumus.

Viss atkarīgs no gadījumiem, no personas svara un personas biogrāfijas tīrības un atbilstības PSRS standartiem. Es biju pēdējā amatpersona, kura deva rīkojumu izsniegt vīzu vai nē. Boriss Nikolajevičs Čaplins, ministra vietnieks, atsevišķos gadījumos arī deva rīkojumus pa tiešo. Lēmumus, saistītus ar sadarbību, arī politisko sadarbību ar citām valstīm, pārsvarā parakstīja mans tiešais priekšnieks,

departamenta vadītājs Viktors Matvejevičs Zeļenovs, savukārt visus vīzu jautājumus mēs kopīgi risinājām ar vīzu izsniegšanas departamentu. Parasti cilvēks, lūdzot izceļošanas vīzu, nezināja, cik instances izskatīs viņa lietu.

Reizēm piņķerīgi kļuva jautājumi par ieceļošanas vīzu izsniegšanu ārvalstu pilsoņiem. Pamatā jau viss bija atkarīgs no politikas. Daudziem vīzas atteica, jo viņi pārlietu kritizēja PSRS iekārtu. Šādi atteikumi parasti attiecās uz tūristu vīzām.

Lietu izskatīšana nenotika ātri – citkārt pat vairākus mēnešus. Manā laikā datoru nebija, tikai telegrāfs. Ja ārzemnieks plānoja ieceļot PSRS, informācija par viņu pienāca no attiecīgās valsts PSRS vēstniecības konsulārās daļas. Attiecīgie speciālisti konkrētās valsts vēstniecībā veica primāro datu ievākšanu par personu, uzkrāja un apkopoja informāciju un to sūtīja uz Maskavu.

Lēmumu pieņemšanā nenoliedzami dominēja subjektīvais faktors. Cik varēju, tik palīdzēju, lai vīzas bez aizķeršanās un pēc iespējas īsākā periodā saņemtu mani tautieši. Centos palīdzēt Latvijas cilvēkiem. Piemēram, Valdim Birkavam izsniedzu izbraukšanas vīzu dažu stundu laikā. Palīdzēju arī bijušajam Rīgas mēram Gunāram Ziemeļim un daudziem citiem.

Man bieži vaicā – vai tad korupcijas Konsulārajā departamentā nebija un par naudu neko nevarēja sarunāt? Mana atbilde: pilnīgi noteikti nē – korupcijas PSRS Ārlietu ministrijā nebija.

Lēmumu pieņemšanai vajadzēja iegūt dažādu iestāžu dokumentus, tos vajadzēja iegūt tūlīt un tagad – citiem

vārdiem, steidzami. Lai to paveiktu, vajadzīgi lietpratīgi kadri. Nācās gausi strādājošos darbiniekus nomainīt ar čaklākiem, kuri ātri izpilda rīkojumus un nevilcinās ar problēmu risināšanu. Mana pieeja kadru jautājumam daudz raisīja izbrīnu un pat neapmierinātību. Pamazām konsulārais dienests sāka strādāt aizvien efektīvāk. Tas kļuva aizvien vairāk jūtams – samazinājās vīzu izsniegšanas termiņi, samazinājās sūdzību skaits par vīzu atteikumiem un daudz mazāk sūdzību krājās uz ministra galda. Ne velti pie manis pēc palīdzības vērsās arī daudzi Latvijas pārstāvji, kuriem vajadzēja palīdzēt nokārtot gan izbraukšanas, gan ieceļošanas vīzas. Nemitīgi nācās saskarties ar daudz un dažādiem cilvēkiem. Piemēram, tobrīd man pat sapņos nerādījās, ka palīdzu nokārtot dokumentus cilvēkam, kurš jau pēc dažiem gadiem kļūs par neatkarīgās Latvijas ārlietu ministru un premjeru. Ikdienas darbā komunicēju ne tikai ar dažādu PSRS iestāžu vadītājiem, bet, lai saskaņotu konsulāros dokumentus, bieži nācās tikties ar sociālistisko valstu konsulāro dienestu priekšniekiem. Viņi regulāri apmeklēja Maskavu. Arī es devos komandējumos pie viņiem.

Strādājot Konsulārās pārvaldes priekšnieka vietnieka amatā, centos attaisnot man izrādīto uzticību, centos pildīt savus pienākumus pēc labākās sirdsapziņas. Izstrādāju jaunu vīzu izsniegšanas kārtību, sakārtoju vīzu gaidīšanas laiku un rindas, nomainīju personālstāvu konsulārajā dienestā. Mani šajos jautājumos ļoti atbalstīja ārlietu ministra vietnieks Čaplins. Viņš, starp citu, man ieteica piedalīties ministrijas kolēģijas sēdēs. Tas bija svarīgi, jo tādējādi biju lietas kursā par visiem

nozīmīgākajiem ārpolitikas jautājumiem pasaulē. Strādājot Konsulārajā pārvaldē, nācās doties komandējumos uz Kanādu, Čehoslovākiju un Vācijas Demokrātisko Republiku. Šajā amatā nostrādāju vairāk nekā gadu. Manas labās attiecības ar ministra vietnieku nospēlēja pozitīvu lomu, jo faktiski ministra vietnieks man deva rīkojumus pa tiešo. Reizēm nesapratu, kurš tad īsti ir mans tiešais priekšnieks, kaut gan ļoti cienīju Konsulārās pārvaldes priekšnieku Viktoru Zeļenovu. Diemžēl Zeļenovs devās viņā saulē pārāgri.

1988. gada 18. decembrī, sava darba pirmajās dienās jaunajā amatā, saņēmu priecīgu vēsti par mazmeitas Anitas nākšanu pasaulē. Nedaudz vairāk kā trīs mēnešu laikā – 1989. gada 28. martā svinēju savu 50. dzimšanas dienu savā dzīvoklī kopā ar ģimeni un tuvākajiem draugiem, tostarp ar ārlietu ministra pirmo vietnieku Bessmertnihu. Ar dzīvi jutos apmierināts. Plānoju turpināt strādāt.

Rūpīgi sekoju līdzī vētrainajiem notikumiem Latvijā, Latvijas Tautas frontes izveidošanai 1988. gada oktobrī, tās pārliecinošai uzvarai PSRS Tautas deputātu vēlēšanās 1989. gada aprīlī. Bieži apmeklēju Latviju. Divas reizes Daugavas krastmalā piedalījos mītiņos par Latvijas brīvību. Es ar lielām simpātijām sekoju līdzī 1989. gada 23. augustā Molotova–Ribentropa pakta 50. gadadienai veltītajai protesta akcijai “Baltijas ceļš”. Man bieži vaicā, vai PSRS Ārlietu ministrijā apsprieda Baltijas republiku Tautas fronšu uzsāktās no PSRS varasiestādēm neatkarīgās starptautiskās aktivitātes? Mana atbilde ir – nē, neapsprieda. Tas tolaik PSRS varai nešķīta svarīgi un nozīmīgi. Vajadzēja risināt nesalīdzināmi būtiskākus jautājumus.

Tolaik ne mazāk svarīgi notikumi risinājās arī Vācijā. Kā reizi divas nedēļas pirms Berlīnes mūra krišanas 1989. gada 9. novembrī atrados komandējumā Vācijā. Apmeklēju vēsturisko Berlīnes mūri.

Ja Maskavā ar kolēģiem par notiekošo Latvijā un Baltijā maz vai gandrīz nemaz nerunājām, tad Latvijā notiekošo regulāri analizēju kopā ar saviem domubiedriem – Nikolaju Neilandu, Ivaru Ņezberu, Robertu Anspaku. Viņi visos notikumos bija ļoti kompetenti. No viņiem smēlos informāciju un ar viņiem arī konsultējos.

Latvijas PSR ārlietu ministra amatā (1989–1990)

Laikā kopš manas atgriešanās Maskavā pēc darba Indonēzijā Latvijā Mihaila Gorbačova izsludinātās perestroikas, atklātības un demokratizācijas ietekmē strauji dzima Trešā atmoda, kuru arī dēvēja par dziesmoto revolūciju. Jau 1987. gada vasarā un rudenī notika ar PSRS totalitārismu Latvijā neapmierinātās sabiedrības daļas publiskie protesti. 1987. gada 14. jūnijā sabiedriskā kustība “Helsinki-86” publiski nolika ziedus pie Brīvības pieminekļa Rīgā 1941. gada jūnija deportāciju upuru piemiņai. Vēl pirms gada nekas tāds nebūtu iedomājams. 1987. gada 23. augustā pie Brīvības pieminekļa notika ar padomju režīmu neapmierināto iedzīvotāju protesta mītiņš. 1988. gada 23. martā Latvijas Rakstnieku savienība izveidoja staļinisma ļaundarību apzināšanas komisiju Jāņa Stradiņa vadībā. 1.–2. jūnijā notika Radošo savienību plēnums. Tajā TV raidījuma “Globuss” politisko notikumu komentētājs Mavriks Vulfsons nolasīja Molotova–Ribentropa pakta slepenos protokolus un publicēja Latvijas okupācijas faktu. Tas bija kā bumbas sprādziens. Tādējādi politiskajiem procesiem virzībā uz Latvijas

neatkarību tika pielietā pamatīga degvielas deva. 14. jūnijā notika tautas mītiņš pie Politiskās izglītības nama un gājiens uz Brāļu kapiem, kura priekšgalā pirmo reizi pēc Otrā pasaules kara cauri Rīgai nesa sarkanbaltsarkano karogu. 6. oktobrī par LPSR Ministru padomes priekšsēdētāju iecēla Vilni Edvīnu Bresī, bet 7. oktobrī Mežaparkā notika Tautas manifestācija Latvijas valsts simbolikas atjaunošanai un jau nākamajā dienā Politiskās izglītības namā notika Latvijas Tautas frontes Pirmais kongress, kurā par pirmo LTF vadītāju ievēlēja publicistu Daini Īvānu. 11. novembrī, atzīmējot Lāčplēša dienu, notika Tautas manifestācija Daugavmalā un Latvijas Valsts karoga pacelšana Rīgas pils Svētā Gara tornī.

1989. gada vasarā savā kārtējā komandējumā Maskavā bija ieradies LPSR Ministru padomes priekšsēdētājs Vilnis Edvīns Bresis. Parasti viņš apmetās nevis Maskavas viesnīcās, bet gan LPSR Ministru padomes pārstāvniecībā, tagadējā Latvijas Republikas vēstniecībā Maskavā, Čapligina ielā 3, netālu no metro stacijas *Čistije Prudi*. Tā kā sekoju līdzī notikumiem Latvijā un uzturēju kontaktus ar paziņām no Rīgas, sarunājām satīkties pārstāvniecības kafejnīcā. Sarunas gaitā Bresis pastāstīja man par notiekošo Latvijā un uzstājīgi piedāvāja padomāt par iespēju kļūt par Latvijas PSR ārlietu ministru. Viņš mani atminējās vēl no komjaunatnes darba laikiem. Sarunā viņš pastāstīja dažādas detaļas par Latvijas valdības plāniem un Atmodas ietekmi uz politisko procesu dinamiku. Bresis bez aplinkiem klāja vaļā tikšanās iemeslu – Latvijas valdībai vajadzīgi zinoši kadri. Bresī rūpīgi uzklausījis, pateicos par izrādīto godu un atbildēju, ka man priekšlikums jāizvērtē.

Pēc sarunas ar Bresi satikos ar savu tiešo priekšnieku Zeļenovu un informēju viņu par šādu piedāvājumu. Viņa reakcija: “Ļoti interesants piedāvājums!” Vaicāju – vai tu iztiksi bez manis? Būs vien jāiztiek, atbildēja Zeļenovs.

Rudens sākumā Bresi atkal viesojās Maskavā. Satikāmies, un es viņam paziņoju, ka pieņemu viņa izaicinošo piedāvājumu. Novembra sākumā devos uz Rīgu. Devos intriģējošā godpilnā pasākumā. Patiesībā devos pilnīgi nezināmā un līdz galam juridiski īsti nedefinētā jomā. PSRS republikām savas ārlietas jau nemaz nevarēja būt. PSRS Ārlietu ministrijas vadība man pilnībā uzticējās, un faktiski manās rokās atradās *carte blanche* (tiesības rīkoties pēc saviem ieskatiem). Kad no Maskavas devos ceļā uz Rīgu, mani pavadīja Čaplins ar vēlējumu, lai es rīkojos tā, kā uzskatu par pareizu. Viņš to pateica tā, it kā Latvija jau būtu atdalījusies no PSRS.

Risku savā karjerā pilnībā uzņēmos uz sevi. Toreizējai PSRS Ārlietu ministrijas vadībai pat nevaicāju par iespēju neveiksmes gadījumā atgriezties strādāt iepriekšējā darba vietā. No visiem saviem kolēģiem godam atvadījos ar absolūto pārliecību, ka atgriežos Latvijā uz visiem laikiem.

Ar manu piekrišanu jaunajam amatam vien nepietika. Vajadzēja mani oficiāli apstiprināt amatā. Tas jau bija kolektīvs lēmums.

Par manu iecelšanu Latvijas PSR ārlietu ministra amatā ziņoja praktiski visi Latvijas un arī daudzi pasaules, jo īpaši, latviešu emigrācijas, laikraksti. Tā, piemēram, pazīstamais latviešu emigrācijas žurnālists Juris Kaža “Londonas Avīzes” 1990. gada 29. janvāra numurā bija sacerējis apjomīgu dzelīgu ievadrakstu ““Surabajas Eižens” ieņem

starta pozīciju”. Tur cita starpā teikts: “Cerība jau ir, ka “profīkis” Eižens vienkārši pārspīdēs LTF (domāta Latvijas Tautas fronte) gariņus, lai gan uzdevums ir itin izmisīgs –pārdot anticivilizācijas jaunāko latviski- tautisko masku kā “tiesisku un suverēnu valsti”. Mērķis ir skaidrs – iegūt maksimālo ārzemju atzišanu un atbalstu “gaišo spēku” vadītai “jaunai”, pat ekstrēmā gadījumā “neatkarīgai” Latvijas PSR, t. i., Maskavas bantustānai. Ne jau par velti vēl vecā “stagnātiskā” Augstākā padome apstiprināja Latvijas Republikas karogu un himnu par LPSR simboliku. Daudzi par to ir dziļi sašutuši un aizvainoti, bet man, apzinoties, ka viss notiek “pirmspastardienas” gaisotnē, nāk ciniski smieklī. Tas ir it kā redzēt īstu latviešu pasaku velnu, ar ragiem un asti, pēc augstākās pavēles tērtu svēta cienīgtēva drānās, tikai aste ceļ talāru un atmasko visu... Varbūt Eižens tiešām arī vēlas neatkarīgu Latviju. Savā laikā viņš esot kādam tuviniekam žēlojies, cik grūti būt “īstam” latvietim un kalpot padomju diplomātijai. Taču privātas nopūtas un profesijas prasības ir divas dažādas lietas. Un profesionālisma Eiženam netrūkst.”

Kopumā ņemot, jo īpaši Latvijas, mediji par manu iecelšanu amatā izteicās labvēlīgi vai arī neitrāli.

Kopš 1988. gada vasaras Bresis ļoti bieži uzstājās publikas priekšā. Viņš tautai skaidroja, kā Mihaila Gorbačova izsludinātās perestroikas apstākļos Latvijai veidot saimnieciskās attiecības ar PSRS centrālajiem orgāniem un citām republikām. Bresis uzsvēra, ka attiecības jāveido uz savstarpēji izdevīgiem līguma pamatiem. Pēc viņa domām, tam jābūt saimnieciskam līgumam, ar kuru abas puses uzņemas attiecīgas saistības. Vilnis Bresis kritizēja pastāvošo

plānošanas sistēmu un birokrātiju. “Mēs esam par līguma principiem, taisni tāpēc mēs esam par saimniecisko aprēķinu. Bet republikas saimnieciskais aprēķins nav naturālā saimniecība un nav arī ekonomiskā pašizolācija, kā daži biedri šeit mēģina iztēlot. Pat gluži pretēji – tas ved uz Vis-savienības tirgus izveidošanu, efektīvu Vissavienības darba dalīšanas formu meklējumiem. Republikas saimnieciskais aprēķins paredz arī tiesības uz cenu veidošanu, patstāvīgu kredītresursu pārvaldīšanu un mehānismu radīšanu iedzīvotāju aizsargāšanai pret tirgus stihiju. Ekonomiskā suverenitāte ir gan patstāvīgi starptautiskie sakari, gan valūtas atmaksāšanās. Pirms divarpus gadiem noteiktā valūtas atskaitījumu sistēma nenodrošina valūtas pašfinansēšanos pat uzņēmumu vairākuma līmenī, jo valsts atņem līdz 70 procentiem valūtas ieņēmumu,” vienā no savām uzrunām klāstīja Bresis. Viņš lepojās ar to, ka Latvijā pieņemts likums par zemnieku saimniecībām, ar kuru zemniekiem zeme tiek piešķirta mūžīgā lietošanā un viss zemnieka īpašums pāriet mantojumā. “Radusies cerība, ka zeme iegūs saimnieku. Šogad vien šādu saimnieku mūsu republikā ir apmēram tūkstotis. Taču zemniekam šobrīd ir ārkārtīgi grūti. Lai izveidotu normālu ģimenes saimniecību, jārada fondi pat līdz 100 tūkstošu rubļu apjomā, bet pagaidām nav iespējams pietiekami nodrošināt zemniekus ar kredītu, tehniku un materiāliem. Visu lauksaimniecības darbinieku intereses tagad sākusi aizstāvēt pie mums izveidotā Latvijas Lauksaimnieku savienība. Šī saimnieciski ekonomiskā organizācija gatavojas nopietni palīdzēt zemniekiem. Taču mūs ļoti satrauc tas, kas patlaban tiek darīts ar lauksaimniecības produkcijas iepirkuma cenām. Šķiet, ka vienaldzīgie

funkcionāri gatavojas nožņaugt pat visjaunākos valdības lēmumus par lauksaimniecību,” publiskajā runā 1988. gada jūnijā skaidroja Bresis. Pateicoties Breša aktivitātēm, Latvijā izveidojās apmēram 8000 saimniecību. Šo saimniecību īpašniekus tautā nodēvēja par “Breša zemniekiem”. Individuālās saimniekošanas ēra Latvijā bija aizsākusies vēl pirms īstās neatkarības atgūšanas. Loģiski, ka viņa jaunajām iniciatīvām un to realizācijai bija vajadzīgi savi uzticami cilvēki. Kā gan lai es viņam atsaku?

1989. gadā atgriezos Rīgā. Man kā Latvijas ārlietu ministram ierādīja dzīvesvietu Elizabetes un Pulkveža Brieža ielu stūrī. Kaut arī man bija automašīna, uz darbu no rītiem devos kājām. Augstākajā padomē par manu kandidatūru nobalsoja visi, izņemot Imantu Daudišu. Viņš man atklāti pateica, ka esot balsojis par otru kandidātu – Nikolaju Neilandu jeb Niku, kuru viņš ļoti labi pazina. Vienlaicīgi ar mani Augstākā padome apstiprināja amatā vēl trīs ministrus, to skaitā kultūras ministru Raimondu Paulu.

Nikolajs Neilands kā ārlietu ministra vietnieks darbojās diezgan ilgu laika periodu. Es viņam izstāstīju, kas ar mani notika pēdējā pusgada laikā. Viņš zināja, kāda ir mana iepriekšējā darbība. Viņš apmierinoši piekrita teiktajam. Viņš bija labās attiecībās ar premjeru Bresi, jo visu priekšvēsturi viņš ļoti labi pārzināja. Viņš joprojām vadīja pārraides televīzijā, arī radio, tikās ar ārzemju pārstāvjiem Latvijā. Vārdu sakot, mēs dzīvojām diezgan “savrupu” dzīvi, jo viņam ministrijas jautājumi maz interesēja.

Ar Nikolaju iepazīnos, vēl pirms devos studēt uz Maskavu. Uzturējām regulārus sakarus. Vienmēr, kad atgriezos

Rīgā, viņu apciemoju. Nikolajs strādāja Latvijas Televīzijas un radiokomitejā par priekšsēdētāja vietnieku. Tiekoties neformālā gaisotnē, mēs pārrunājām daudzas lietas, tajā skaitā ārpolitiskās un iekšpolitiskās problēmas. Kad Nikolajs kļuva par ārlietu ministra vietnieku, viņš devās uz Maskavu. Tur es viņu iepazīstināju ar PSRS Ārlietu ministrijas ASV un Kanādas nodaļas vadītāju Viktoru Komplektovu. Mums notika saruna par Latvijas iekļaušanu ārlietu resora aprītē, par sadarbību ar Amerikā dzīvojošajiem latviešiem un citiem jautājumiem. Izvērtās saturiski piesātināta saruna par Maskavas attieksmi pret PSRS republikām, par to, kā veidojas PSRS ārpolitiskais kurss un kāda loma tajā pieder Latvijai. Pēc tam Nikolajs ASV un Kanādas nodaļas darbiniekiem noturēja priekšlasījumu. Komplektovs aicināja Nikolaju biežāk braukt uz Maskavu un apciemot PSRS Ārlietu ministriju, tajā skaitā ASV un Kanādas nodaļu.

Ar ko tad īsti nodarbojās struktūra, kura tik cieņpilni sevi dēvēja par LPSR Ārlietu ministriju? Padomju varas gados pamatā zem šīs cieņpilnās izkārtnes notika profesionāls darbs ar latviešu emigrāciju pasaulē. Mūsdienu Latvijas vēsturnieki, tostarp Anatolijs Zunda savā 2011. gada akadēmiskajā publikācijā “Latviešu trimdas loma Latvijas neatkarības idejas uzturēšanā”, balstoties uz arhīvos izpētītajiem dokumentiem, uzsver ministrijas darbu, kura mērķis esot bijis sabiedriski aktīvāko trimdas latviešu un to izveidoto organizāciju diskreditācija un nomelnošana, “kontrpropagandas darbs ar latviešu buržuāziskajiem nacionālistiem”. Pirmās pēckara desmitgades tas tā arī varēja būt, taču, sākot no 1987., un vēl jo vairāk jau 1989. gadā, ministrijas galvenā funkcija – izmantojot ārvalstīs dzīvojošos

latviešus, attīstīt, pilnveidot un paplašināt dialogu un veicināt visdažādākos sakarus starp PSRS un Rietumiem. Runāt par patstāvīgas Latvijas ārpolitikas veidošanu 1989. gadā vēl bija pārāgri.

Sākotnēji ministrijas štats bija niecīgs – mans vietnieks Nikolajs Neilands un vēl daži darbinieki. Uzturēt un veidot dialogu un sakarus ar ārvalstīm – tieši tas, ko biju līdz šim darījis. Uz Latvijas valstisko neatkarību vērsto procesu dēļ mūsu ārlietu resoram strauji nāca klāt aizvien jaunas funkcijas – Latvijas politiķu vizīšu organizēšana uz ārvalstīm un augsto ārvalstu viesu uzņemšana. Pamazām Latvijai sāka veidoties sava sadarbība ar rietumvalstu augsta ranga amatpersonām. Ne velti mēs, Latvijas valdības delegācija, kopā ar Bresi 1990. gada februārī devāmies vizītē uz Zviedriju un Somiju, savukārt Zviedrijas tieslietu (un vēlāk ārlietu) ministre latviete Laila Freivalde ieradās pie mums vizītē Rīgā. Veidojās sakari ar zemāka ranga pārstāvjiem.

Nevarētu teikt, ka darbu Latvijas PSR ārlietu ministra amatā sāku no nulles un tukšā vietā. Struktūrai bija savas iestrādes un sapratne par to, kā jautājumi risināmi. Man paveicās ar to, ka personīgi pazinu bijušos un tā laika Latvijas PSR valdības vadītājus – Viktoru Krūmiņu – LPSR ārlietu ministru no 1960. līdz 1985. gadam. Viņš vienlaikus bija arī LPSR Ministru padomes priekšsēdētāja vietnieks. Labi pazinu Jāni Vanagu – LPSR AP priekšsēdētāju no 1957. līdz 1963. gadam, Gunāru Ziemeli – Rīgas mēru no 1969. līdz 1976. gadam, Leonardu Bartkeviču – LPSR Ministru padomes priekšsēdētāja vietnieku un LPSR ārlietu ministru no 1985. līdz 1989. gadam un LPSR Komjaunatnes centrālkomitejas pirmo sekretāru no 1963. līdz 1969. gadam.

Šeit vietā piebilst, ka Bartkevičs bija mans priekšnieks manas komjaunatnes karjeras laikos, kā arī es viņu nomainīju LPSR ārlietu ministra amatā 1989. gadā, tādējādi kļūstot par pēdējo Latvijas PSR ārlietu ministru.

Man ar Vilni Bresi izdevās viegli un produktīvi sastrādāties.

Viņš ārlietās neiesaistījās. Apmainījāmos viedokļiem par tekošajiem jautājumiem Ministru padomes sēdēs, citās tikšanās reizēs.

Latvijas Ārlietu ministrija aizvien vairāk atdalījās no Maskavas un kļuva aizvien patstāvīgāka. Tas pats gan notika arī ar citām ministrijām. Braucienus uz ārzemēm mēs plānojām paši. Lielos vilcienos nozīmīgākos braucienus ar Maskavu tomēr vajadzēja saskaņot. Breša vizītes uz Zviedriju un Somiju gan bija mūsu Latvijas Ārlietu ministrijas iniciatīva. Maskavai par šīm vizītēm atskaitīties nevajadzēja. Ar šīm valstīm mēģinājām veidot sadarbību ekonomikas jautājumos. Apmeklējām šo Skandināvijas valstu uzņēmumus un saimniecības. Zviedrijas rūpniecības uzņēmumi jau sāka izrādīt interesi un ar savām investīcijām pamazām ienāca Latvijā. Vienā no tikšanās reizēm Somijā ar viņu varas vīriem piedalījās arī PSRS vēstnieks Somijā Boriss Ivanovičs Aristovs, bijušais PSRS ārējās tirdzniecības ministrs un PSRS ārlietu ministra vietnieks, kuru es ļoti labi pazinu. Nevarētu teikt, ka tas būtiski veicināja mūsu sarunu panākumus, tomēr tas somiem apliecināja, ka diplomātiskajās aprindās neesam ar pīpi uz jumta un turklāt esam atpazīstami arī starptautiski.

Tā kā darba kļuva aizvien vairāk, ministrijā izveidoju jaunas nodaļas. Konsulārā nodaļa jau darbojās, man

atnākot. Izveidoju ekonomikas un ideoloģijas nodaļas. Papildus pieņēmu darbā apmēram 10 speciālistus.

Par norisēm mūsu ministrijā ik pa laikam informēju PSRS ārlietu ministra vietnieku Čaplinu un arī Bessmertnihu.

Rūpējoties par Latvijas amatpersonu un augsto ārvalstu viesu vizītēm, vienlaikus rūpīgi sekoju līdzī notikumiem Maskavā. Jautājums par Latvijas atdalīšanos no PSRS tajā laikā jau atradās diskusiju degpunktā. Bresis mani iesaistīja Deklarācijas par Latvijas neatkarības atjaunošanu projekta sastādīšanā. 1990. gada martā dokumentu viņš kopā ar Anatoliju Gorbunovu, Daini Īvānu un Ilmāru Bišeru aizveda uz Maskavu atrādīt Gorbačovam un Rižkovam.

Čakli strādājām plecu pie pleca ar pārējiem ministriem. Darba gaitā Pauls šad tad vērsās pie manis ar dažādiem jautājumiem par to, kas notiek tajā vai citā valstī kultūras jomā.

Bresis savos lēmumos tomēr respektēja arī LPSR Kompartijas pirmā sekretāra Jāņa Vagra norādījumus. Pēc īsa laika Vagris pameta amatu. Viņa krēslā sēdās Alfrēds Rubiks. Pēc jaunā amata saņemšanas satiku Rubiku uz ielas. Mēs viens no otra netālu dzīvojām. Viņš mani atcerējās no komjaunatnes laikiem, uzaicināja pie sevis uz biroju apmainīties viedokļiem.

Kopā ar Bresi un kolēģiem ministriem gatavojāmajos vēsturiskajām 1990. gada maija Latvijas Augstākās padomes vēlēšanām.

Bresis mani ņēma līdzī savos braucienos pa Latviju, kur viņš uzstājās tautas priekšā. Arī man deva vārdu stāstīt tautai par ārlietu jautājumiem.

Mēs nepievērsām lielu vērību tam, kā vēlēšanām gatavojās un kādas direktīvas no Maskavas saņēma Latvijas Kompartija. Latvijas Kompartiju no Maskavas puses tajā laikā uzraudzīja PSRS Kompartijas Centrālās komitejas organizatorisko jautājumu daļas vadītāja vietnieks. Viņš regulāri brauca uz Rīgu.

Protams, ka notiekošajiem procesiem Baltijas republikās sekoja līdzīgi Politbiroja loceklis Aleksandrs Nikolajevičs Jakovļevs, arī Gorbačovs.

1990. gadā Jakovļevs ieradās Rīgā un paziņoja, ka Latvija atklātības, pārbūves un demokratizācijas ceļā iet pareizā virzienā. Viņš jau ļoti labi visu saprata, uz kuriem Latvija virzās.

1990. gada martā tika atcelts PSRS Konstitūcijas 6. pants par Komunistiskās partijas vadošo lomu. Kompartija jau labu laiku Latvijā neietekmēja politiskos procesus. Šī panta atcelšana Latvijai neko nenozīmēja. Gluži otrādi, tas bija likumsakarīgs rezultāts notiekošajiem politiskajiem procesiem Baltijā un PSRS kopumā.

Laikaposmā no 1988. gada Latvijas PSR Kompartijas vadībai nomainījās trīs vadītāji. Krievijas latvietis Boriss Karlovičs Pugo Kompartiju Latvijā novadīja līdz 1988. gada oktobrim, tad vadību pārņēma Jānis Vagris – no 1988. gada oktobra līdz 1990. gada aprīlim. Vagris partijas vadības grožus nodeva Alfrēdam Rubikam, kurš partiju vadīja līdz beigu galam – 1991. gada septembrim. Viņi visi bija pilnīgi dažādi cilvēki ar pilnīgi dažādām pieejām gan organizācijas vadīšanā, gan ideoloģiskajās nostādnēs. Tādējādi LPSR Kompartijai zuda vadības stila

pārmantojamība. Dažādie vadības stili nekādi neveicināja iekšpartijiskās vienotības stiprināšanu. Boriss Pugo līdz matu galiņam bija izteikts padomju iekārtas funkcionārs, pārliecināts komunist, dogmatiķis. Vagris praktiķis racionālists, prata ieklausīties cilvēkos. Rubiks – prasīgs pret padotajiem, gatavs iedziļināties katra lemjamā jautājuma vissīkākajā detaļā. Kompartijas kariete pēdējos eksisten-ces gadus tika vadīta ļoti saraustīti.

Ar tagadējo skatu raugoties uz 1990. gada notikumiem, varu pilnīgi droši teikt, ka procesus sabiedrībā vairs nespēja ietekmēt nedz Rubiks, nedz Vagris, nedz Bresis, nedz es kā ārlietu ministrs. Tautas balsij piederēja izšķirošā loma.

Latvijas PSR Augstākā padome 1990. gada 4. maijā pieņēma deklarāciju “Par Latvijas Republikas neatkarības atjaunošanu”. Augstākajā padomē 1990. gada vēlēšanās bija ievēlēts 201 deputāts. Tas nozīmēja, ka, lai pieņemtu deklarāciju “Par Latvijas Republikas neatkarības atjaunošanu”, vajadzēja 2/3 no deputātu skaita jeb 134 balsis. Deputāti nobalsoja “par” ar 138 balsīm. Vēsturisks un Latvijas likteni izšķirošs balsojums. Tas nozīmēja ne tikai *de iure* Latvijas neatkarības atjaunošanu, bet vēl arī virkni juridisku un politisku procedūru, tostarp jaunas valdības veidošanu. Breša valdībai pilnvaras beidzās 22. maijā. Vilnis Bresis atkāpās no amata. Viņa krēslā iesēdās Ivars Godmanis, bet manējā – Jānis Jurkāns. Godmanis manu veikumu prata novērtēt un par padarīto pateica lielu paldies. Viņš man piedāvāja palikt valdībā un strādāt ārējo ekonomisko sakaru pārvaldē par direktoru. Jurkāns man piedāvāja palikt ārlietu resorā par ministra vietnieku. Zinot premjera nostāju pret manu kandidatūru, stipri apšaubīju šāda piedāvājuma racionālo pusi. Es no šiem amatiem atteicos.

Šķiroties no Breša, viņš man atvadoties teica: “Uz drīzu redzēšanos.” Intuitīvi jutu, ka drīz atgriezīšos valdības koridoros.

Ar Bresi bieži satikāties arī pēc kopā strādāšanas valdībā. Kā nekā mēs dzīvojām vienā mājā Sporta ielā. Bieži viņu sastapu, kad jau strādāju Zambijā un uzturējos atvaļinājumos Latvijā. Bريس bija ļoti mērķtiecīgs cilvēks. Nosprauda uzdevumus un centās tos realizēt. Kādu laiku viņš turpināja darboties dažādos neatkarīgās Latvijas valsts amatos. Viņšaulē devās 2017. gada oktobrī.

Ko darīt tālāk. Bez darba nevar ilgi dzīvot. Tādos brīžos – zvans draugam. Lai arī Ševardnadze man nebija īsti draugs, bet gan labs augsti situēts un pret mani labvēlīgi noskaņots kolēģis, PSRS ārlietu ministrs ļoti dzīvi interesējās par notikumiem savienotajās republikās. Arī šoreiz viņš man pajautāja, kā es jūtos, nebūdamas Latvijas jaunās valdības loceklis. Tad viņš teica: “Laiki ir mainīgi, laiks doties atpakaļ uz Maskavu!” Padomāju – kāpēc gan ne?

1990. gada jūlijā es atkal atgriezos Ārlietu ministrijas augstceltnē Smoļenskas laukumā.

Izvēlos eksotiku – Zambiju (1990–1992)

Maskavā mani pieņēma PSRS ārlietu ministra vietnieks Ņikiforovs. Tikšanās laikā izvaicāja, kā man klājas, ko daru un plānoju darīt. Runājot par manām karjeras iespējām Ārlietu ministrijā, viņš piedāvāja valstis, kurās es varētu būt par vēstnieku. Nosauca Āfrikas valstis – Namībiju, Botsvānu, Zambiju. Jāatzīst, ka uz to brīdi pieredzes, uz kuru balstīt izvēli, man nebija. Vienīgās praktiskās zināšanas par Āfriku – tūrisma brauciens uz Ēģipti jaunībā, laikā, kad strādāju komjaunatnes sistēmā. Padomāju un piegāju jautājuma lemšanā no citām pozīcijām, proti, tā kā līdz šim ārvalstīs esmu strādājis urbānā vidē, tostarp ASV, nemaz nerunājot par Maskavu, tad nu beidzot pienācis laiks izvēlēties ko eksotiskāku. Izvēlējos Zambiju. Pieņēmis lēmumu, devos uz Ārlietu ministrijas bibliotēku. Šķirstīju monogrāfijas un dažādas publikācijas par Āfrikas kontinentu. Dīvaini, bet bibliotēkā tieši par Zambiju neko neatradu. Ar lielām grūtībām sameklēju literatūru par Ziemeļu un Dienvidu Rodēziju. Centīgi lasīju visu par šo reģionu, pilnīgi visu, ko vien varēju atrast. Konspektēju, analizēju faktus, mēģināju savā prātā apkopot svarīgāko. Intelektuālās pūles izrādījās tieši

vietā, jo ar iepriekšējo PSRS vēstnieku Zambijā tik vien kā tikos vienu nedēļu pirms savas došanās misijā uz Āfriku, līdz ar ko pat nodot man lietas viņam laika neatlika.

Un tā es 1990. gada augustā kļuva par PSRS vēstnieku Zambijā.

Zambijas Neatkarīgā Republika tika izveidota 1964. gada 24. oktobrī no bijušās Lielbritānijas kolonijas Ziemeļrodēzijas. Par tās prezidentu kļuva Kenets Kaunda. Spēkā stājās konstitūcija, saskaņā ar kuru koloniālistu atņemtās afrikāņu zemes nonāca valsts īpašumā, nostiprināta daudzpartiju sistēma. Jaunā valsts nekavējoties pievienojās Nepievienotās kustībai un nodibināja diplomātiskās attiecības ar PSRS.

Valsts, kurā man vajadzēja pārstāvēt PSRS intereses, tolaik bija slavena ar krāsaino metālu rūdas ieguvi un citām dabas bagātībām, kā arī krāšņiem dabasskatiem, slaveno Viktorijas ūdenskritumu, kokiem, kuri visu gadu zied, laipniem cilvēkiem.

Zambijas galvaspilsētas Lusakas lidostā kopā ar sievu un jaunāko meitu ielidoju 1990. gada 15. augustā ap 10.00 no rīta. Pa ceļam no lidostas guvu pirmos iespaidus par zemi, kurā turpmākos gadus man lemts strādāt. Visapkārt pārsvarā tuksnesis, šur tur nelieli krūmi, sarkanās krāsas augsne.

Ierodoties vēstniecībā, atbildīgajām personām paziņoju, ka vakarā 17.00 vēlos satīties ar visiem, kas strādāja tanī laikā Lusakā, – vēstniecības darbiniekiem, tirdzniecības pārstāvjiem, ārstiem, žurnālistiem, ģeologiem – un viņu ģimenēm – tobrīd aptuveni 100 cilvēkiem. Devos uz man ierādīto dzīvesvietu vēstnieka rezidencē. Divas stundas pagulēju un atgriezos vēstniecībā. Gāju uz vēstniecības aktu zāli, kurā

mani jau gaidīja saaicinātie darbinieki ar savām otrajām pusēm. Noturēju vairāk nekā stundu garu runu bez piezīmēm un iepriekš sagatavota teksta. Runāju par uzdevumiem, kuri jau tuvākajā laikā mums visiem kopā veicami. Veicamos uzdevumus apzināju, vēl atrodoties Maskavā, apspriežoties ar PSRS Ārlietu ministrijas Otrās Āfrikas nodaļas priekšnieku Vladilenu Mihailoviču Vasjevu. Viņš mani informēja par to, kādi uzdevumi Zambijā veicami pirmām kārtām. Viens no galvenajiem bija atgūt no Zambijas savulaik PSRS aizdotos līdzekļus 325 miljonu ASV dolāru apmērā. Tajā laikā Zambija ārējo parādu atdeva tikai Holandei un Dānijai. Par parāda atdošanu PSRS tā nelikās ne zinis. Jau pirmās tikšanās laikā ar prezidentu Kaundu cēlu augšā šo Zambijai sāpīgo jautājumu. Man vajadzēja risināt arī citus ar lauksaimniecību, rūpniecību, kultūru un sportu saistītos jautājumus.

Jau pēc neilga laika saprašana par Zambiju un tajā notiekošo ļāva man salīdzināt to ar Indonēziju – manu iepriekšējo darbavietu. Indonēzija un Zambija – abās valstīs līdzīgs tropiskais klimats, tomēr Zambijā tas bija daudz sausāks. Zambijā bija daudz vairāk tuksnešu. Arī ekonomika šinīs valstīs līdzīgā līmenī. Indonēzijā tajā laikā dzīvoja ap 120 miljonu musulmaņu. Jau tolaik tā skaitījās ļoti pārāpdzīvota valsts ar musulmaņu tradīcijām, arhitektūru, kultūras kodu. Zambijā cilvēku bija stipri mazāk. Neraugoties uz to, drošības situācija Zambijā bija daudz bēdīgākā stāvoklī. Pilsētā, staigājot pa ielām, vajadzēja krietni uzmanīties, jo varēja apzagt itin viegli gaišā dienas laikā. Mēs dzīvojām rajonā, kurā mitinājās turīgi cilvēki. Mūsu mājas atradās aiz augstiem žogiem, un tādējādi tur dzīvot skaitījās droši. Tā kā valstī bija ļoti izplatīts HIV vīruss,

mūsu apsardzei, kura komplektējās no vietējiem iedzīvotājiem, regulāri ņēma analīzes. Taču tās nebūt nebija vienīgās briesmas. Arī malārija, dizentērija, čūskas baseinā – ko tik visu nenācās piedzīvot.

Mana jaunākā meita Līvija joprojām atminas gadījumu, kad Jaungada vakarā kaimiņu jaunieši ballējoties palaida asaru gāzi. Vējš to atpūta uz mūsu pusi. Tieši tajā laikā pie mums ciemojās vecākā meita ar ģimeni un trīsgadīgo mazmeitu. Visi skrējām uz vannasistabu slēpties no gāzes. Trakums beidzās laimīgi. Izklūvām sveikā ar nelielu šoku. Nākamajā dienā rakstījām kaimiņiem protesta vēstuli.

Taču dažas šīs sadzīviskās neērtības kompensēja Zambijas iespaidīgā daba. To mēs, ceļojot pa valsti, regulāri baudījām. Uz leģendāro Viktorijas ūdenskritumu nācās braukāt itin bieži – to vēlējās redzēt mani draugi un vēstniecības viesi. Tas atrodas apmēram 150 kilometru no Lusakas. Ūdenskritums ir apmēram 1700 metru plats un līdz 108 metriem augsts. Ūdens krīt ļoti šaurā dziļā ieplakā. Kritošais ūdens veido skaistas šlakatas un miglu. Viktorijas ūdenskritums ir pasaulē vienīgais ūdenskritums, kas ir vairāk nekā 100 metru augsts un vairāk nekā kilometru plats.

Atmiņā palicis dārgakmeņu ieguves šahtas apmeklējums. Apmeklēju arī misiņa un vara rūdas šahtas. Laidos pazemē 100 metru dziļumā. Un, protams, kā gan bez tā – manas meitas iemīļotais Tangaņikas ezers. Reiz ar meitu devāmies ciemos pie vietējās cilts vadoņa. Izrādījām viens otram abpusējus cieņas apliecinājumus, un tad, kā gadījās, kā ne, pēkšņi skatos, Līvija ierāpusies cilts vadoņa tronī – visnozīmīgākajā laicīgajā svētvietā. Varēja beigties

visādi – tur taču Eiropas likumi nestrādā – arī Zambijas likumi. Beidzās laimīgi, jo esam joprojām dzīvi, sveiki un veseli.

Ceļojām ne tikai pa Zambiju. Apmeklējām arī citas Āfrikas valstis – Zimbabvi, Botsvānu, Dienvidāfrikas Republiku.

Cita starpā no Maskavas pa tiešo līdz Lusakai atlidot nevarēja. Parasti lidoju līdz Angolai un no tās ar pārsēšanos līdz Lusakai. Ceļš no Maskavas līdz Lusakai ilga 15 stundu.

Ja Indonēzijas pārtikas izstrādājumi palikuši spilgtā atmiņā, tad to pašu nevaru sacīt par Zambijas virtuvi. Visparastākie vienkāršākie Eiropas ēdieni. Arī tikšanās brīžos ar amatpersonām un kokteiļu vakaros tās pašas eiropiskās uzkodas un ierastie dzērieni. Pēc tenisa spēlēm, kā ierasts, parasti baudījām alu.

Atminoties ceļojumus pa Zambiju, jau pieminēju savus draugus un viesus. Šķiet, kur gan viņiem pašā Āfrikas vidienē uzrasties. Bet nē – mūsējie prata ierasties regulāri! Brauca pie mums man pazīstami cilvēki. Brauca arī no PSRS Ārlietu ministrijas dažāda ranga amatpersonas. Piemēram, mani apraudzīt ieradās PSRS Ārlietu ministrijas Āfrikas valstu pārvaldes priekšnieks Vladimirs Nikolajevičs Kazimirovs, PSRS vēstnieks Kongo Anatolijs Sofronovičs Zaicevs, PSRS Pirmā kanāla raidījumu vadītājs un zinātnieks Nikolajs Nikolajevičs Drozdovs. Drozdovs palicis atmiņā kā ļoti interesants vīrs, kurš bīda zinātniskos pētījumus. Viņš pilnīgā mierā piegāja klāt pie mūsu militārā atašeja niknā suņa. Tā neko. Arī suns tā neko. Pēc tam abu kontaktēšanos ilgi apspriedām. Zambijā mēdza viesoties un man nācās pieņemt arī mums labi zināmas slavenības. Piemēram, kosmonauti Valentīnu

Tereškovu. Ēdot pusdienas, viņa man vaicāja, vai es varu tev kaut ko palīdzēt? Man ir tik lielas iespējas palīdzēt cilvēkiem, bet vēlos palīdzēt īpaši tev. Atbildēju – sirsnīgs paldies, bet man jau visa kā gana. Viņa manai meitai uzdāvināja pulksteni ar savu foto uz ciparnīcas. Pēc daudziem gadiem meklējām šo Valentīnas Tereškovas dāvāto pulksteni, taču nekur vairs to nevarējām atrast.

Zambijā pie manis vēstniecībā viesojās arī ārsti Viktors Kalnbērzs un Māris Toms. Viņi no Lusakas devās tālākā ceļā uz Dienvidāfriku. Lai arī viņu vizīte neiekļāvās manā diplomātiskajā darba kalendārā, Lusakā izkārtāju lietas tā, ka viņus Zambijā ielaida bez vīzas. Piezvanīju Zambijas Ārlietu ministrijas atbildīgajam darbiniekam un izskaidroju, ka man ir ļoti cieši sakari ar diviem cilvēkiem, kuri šobrīd atrodas Lusakas lidostā. Saņēmu atbildi: “Piekrītam, ka uz trim dienām viņi drīkst ieceļot Zambijā.”

Gandrīz katru nedēļu arī paši devāmos ciemos uz kādu pieņemšanu. Mani visur pavadīja sieva Guna. Paldies viņai par izturību un iznesību! It visur bija labi jāizskatās, jābūt iznesīgai, gan ciemojoties, gan ciemiņus pieņemot vēstniecībā un vēstnieka rezidencē. To viņa prata lieliski. Līdzīgi kā Surabajā, Guna nekādus citus darbus nedarīja – oficiālais amats – diplomāta sieva. Taču tas nenozīmē, ka viņai darba nebija. Jāpieskata, vai gana labi viss saposts, organizēts, vai bibliotēkā pieejama pēdējā svaigākā periodika. Bibliotēkā diplomātu sievām tika organizēti arī dažādi pasākumi. Zīmīgi, ka padomju laikā vēstnieka sieva nedrīkstēja viena staigāt pa pilsētu, lai gan Lusaka skaitījās mierīga un uz Āfrikas kopējā fona salīdzinoši droša pilsēta.

Mūsu vēstniecības kolektīvs pats par sevi, salīdzinot ar citām PSRS vēstniecībām, bija neliels – aptuveni desmit diplomātu un tik pat tehnisko darbinieku. Taču Lusakā rezidēja ļoti daudz dažādas PSRS pārstāvniecības, tostarp VDK. Mums pašiem bija savs ārsts, skola bērniem, atpūtas teritorija, tenisa korti.

Manā vēstnieka darbā visas aktivitātes bija pakārtotas diplomātiskajiem uzdevumiem, proti, sekot līdzi, kā Zambija sadarbojas ar citām valstīm, galvenokārt Āfrikas kontinentā, uzraudzīt un vest sarunas par to, lai vērtīgo vara rūdu Zambija eksportētu uz PSRS un tādējādi dzēstu savu parādu. Katru otro mēnesi valsts prezidents Kaunda aicināja pie sevis visus viņa valsti akreditēto valstu vēstniekus. Mēs sēdējām viņa rezidencē atklātā terasē vai parkā.

Līdz brīdim, kad mani iecēla par vēstnieku Zambijā, Kaunda bija nepārtraukti vadījis šo valsti vairāk nekā 25 gadus. Kaunda bija ļoti simpātisks un salīdzinoši inteliģents cilvēks. Beidzis universitāti Anglijā. Runāja tīrā, labā angļu valodā. Kopumā diplomātiskās attiecības starp PSRS un Zambiju balstījās uz principu – neaiztiek mani un es tevi neaiztīkšu. Kenets Deivids Bučaizja Kaunda dzimis 1924. gada 28. aprīlī. Viņa tēvs Deivids Kaunda bija priesteris no Malāvijas, bet māte viena no pirmajām sievietēm skolotājām Ziemeļrodēzijā. Pēc skološanās un darba valsts pārvaldes administrācijas sistēmā Kaunda 1948. gadā nodibināja Ziemeļrodēzijas Āfrikas Nacionālā kongresa nodaļu. Šī organizācija cīnījās pret rasu segregāciju, centās panākt afrikāņu pārstāvniecību valdībā un vispārēju vienlīdzīgu vēlēšanu tiesību ieviešanu.

Kaunda sev līdzī vienmēr nēsāja žaketes kabatiņā divas pildspalvas un bija vienmēr tērpies tumšā apģērbā. Kad viņam vaicāju – vai tu uzreiz ar abām pildspalvām raksti, – viņš atbildēja – nekad! Tumšais apģērbs labi kontrastēja ar balto lakatiņu, kurš vienmēr bija aptīts ap diviem rokas pirkstiem. Kāpēc baltais lakatiņš? Atbilde: kontrastam. Baltais lakatiņš izcēla viņa piederību afrikāņiem. Publiski Kaunda vienmēr bija redzams tikai ar lakatiņu. Visādi citādi ļoti progresīvs un tautā mīlēts politiķis. Viņš spēja sataustīt zambiešu dvēseles stīgas. Kaunda prata publiski runāt ļoti vienkāršā valodā. Cilvēkiem tas patika. 7 miljoni cilvēku ilgu gadu balsoja tieši par viņu. Zambijā noritēja spraiga cīņa par daudzpartijas sistēmas ieviešanu. Tā kā Kaunda bija guvis izglītību Anglijā, tad arī no turienes tika nedaudz ietekmēts. Lai arī Zambija formāli neatkarību ieguva 1964. gadā, tomēr pilnībā valsts līdz galam tā arī neķļuva pavisam neatkarīga. Kaunda tā arī valdīja valsti, britu ietekmēts. Briti bija pret daudzpartiju sistēmas ieviešanu. Kā nekā viņus interesēja tikai un vienīgi lēta un ērta piekļuve Zambijas derīgajiem izrakteņiem.

Notikumiem garām ejot, pieminams viens svarīgs elements – PSRS militāro atašeju un militāro darbinieku klātbūtne. Salīdzinoši Botsvānā PSRS vispār nebija militāro atašeju. Pie mums vēstniecībā Lusakā strādāja četri militāristi. Visi viņi staigāja uzplečos. Atminos gaisa flotes priekšnieku un kājnieku priekšnieku. Viņi staigāja apkārt parasti kopā. Tā bija pieņemts. Arī viņi ziņoja PSRS par situāciju Zambijā un sniedza rekomendācijas, kā mūsu varai rīkoties. Vienu brīdi jau šķita, ka starp PSRS un Zambiju sāk veidoties lieli draudzības sakari.

Tolaik Dienvidāfrikā nebija PSRS vēstniecības – vien pārstāvniecība 3 cilvēku sastāvā. Tādēļ manos uzdevumos ietilpa šad tad tikties ar mūsu pārstāvjiem Dienvidāfrikā. Ar viņiem regulāri sazvanījos. Reiz nācās pašam doties uz Dienvidāfriku, lai tiktos personīgi ar pārstāvi no Maskavas. Divas dienas pavadīju Dienvidāfrikā un devos atceļā uz Lusaku. Tā kā regulāro reisu starp Lusaku un Dienvidāfriku nebija, braucu ar savu automašīnu. Mani veda mūsu vēstniecības šoferis. Sešas stundas turp, sešas atceļā. Lai gan pirms tam tika dzirdēti dažādi stāsti par iespējamām briesmām, kuras apdraud ceļiniekus, gan turp, gan atpakaļ izbraucām veiksmīgi. Ceļš uz Dienvidāfriku no Zambijas ved cauri Zimbabvei un Botsvānai. Man pašam gan brauciens nešķita tik ļoti bīstams. Šoferis ceļā man rādīja rajonus, kuros dzīvo tikai vietējie afrikāņi, kuri esot gatavi baltajiem cilvēkiem pārgriezt rīkli. Pati Dienvidāfrika atstāja attīstītas valsts iespaidu. Ēdienkartē visa bija vairāk, nekā vajag. Tur tikos arī ar žurnālistu Nikolajevu. Viņš pēc darba Dienvidāfrikā noslika Azovas jūrā.

Runājot par Dienvidāfriku, būtu grēks nepieminēt pasaulē pazīstamo politiķi Nelsonu Mandelu. Protams, ka savas īsās vizītes laikā Dienvidāfrikā ar Mandelu nesatikos. Viņš nesen kā bija atbrīvots no ieslodzījuma. Ar viņu satikos Lusakā, Zambijas galvaspilsētā, kur viņš ieradās uz reģionālo konferenci. Tajā konferencē piedalījās daudzu valstu vēstnieki. Tobrīd Mandela bija Āfrikas Nacionālā kongresa partijas prezidenta vietnieks. Man ar Mandelu divatā notika saruna nepilnas stundas garumā. Viņam skaidroju, cik ļoti populārs viņš ir PSRS. Nenoliedzami arī manās acīs viņš bija neparasti spilgta personība. Savā pasaules

kārtības redzējumā nesalaužams cilvēks, vienreizēja individualitāte. Pasaules slavenākais cilvēktiesību aizstāvis pēc 27 cietumā pavadītiem gadiem 1994. gada 10. maijā tika inaugurēts par Dienvidāfrikas pirmo demokrātiski ievēlēto prezidentu. Savā 80. dzimšanas dienā 1998. gadā viņš apprecējās ar savu trešo sievu Grasu Mačelu. Viņam ir seši bērni un 17 mazbērni. Turot savu solījumu, Mandela atkāpās no amata 1999. gadā pēc viena termiņa prezidenta amatā. Viņš turpināja strādāt ar Nelsona Mandelas bērnu fondu, ko viņš izveidoja 1995. gadā.

Mandela man pastāstīja par saviem nākotnes plāniem, par savu cīņu par valsts brīvību. Tajā laikā Dienvidāfrika bija vēl stipri atkarīga no Anglijas. Mandela aizrautīgi stāstīja par sevi, par savu arestu, kur viņš bija ieslodzīts uz vienas no Dienvidāfrikai piederošajām salām. Pārsteidza, cik emocionāli un krāšņi viņš spēja aprakstīt šo salu. Ļoti vienkāršs, sirsnīgs un patīkams cilvēks. Viņš lielāko savas dzīves daļu veltīja cīņai par brīvību un to panāca pēc 27 cīņas gadiem. Saprātu, ka Mandela agri vai vēlu kļūs par Dienvidāfrikas valsts prezidentu un nomainīs šajā krēslā ilgus gadus tur sēdējušo balto cilvēku. Tā arī notika, Mandela balotējās vēlēšanās. Tauta viņu atbalstīja, un viņš kļuva par Dienvidāfrikas valsts prezidentu. Mandelas viens no pirmajiem soļiem varas realizācijā bija daudzpartiju sistēmas ieviešana Dienvidāfrikā.

Ikdienas vēstnieka darbā regulāri tikos ar valsts prezidentu Kaundu un viņa ministriem, atkarībā no risināmiem uzdevumiem, kurus saņēmu no Maskavas. Īpaši sadraudzējos ar Zambijas lauksaimniecības ministru. Īsts vietējais melnādainais puisis. Viņš nāca pie manis ciemos arī uz vēstnieka

rezidenci. Ierodoties viņš jau zināja, kur ir ledusskapis, piegāja pie tā, izņēma desas luņķi un priecīgi smaidot to apēda. Tad ielēja sev viskiju, un saruna varēja sākties. Būdams kopā ar viņu, vienmēr varēju justies droši, ka mums neviens virsū neklups. Viņš man cita starpā piedāvāja nomāt zemi Zambezī upes krastā, 10 000 ha, uz 50 gadiem un pēc tam to atdot pavisam. Tā bija visauglīgākā vieta Zambezī upes krastā. Viņš solīja pat sarūpēt Jaunzēlandes menedžeri apsaimniekojamajai teritorijai, kurš visu uzmanītu un organizētu biznesu, un saimniecībai piestiprināt arī lietpratīgu agronomu. Nu kam man tas viss, es smējos.

Sirdi un miesu Zambijā sildīja daudzas lietas, bet jo īpaši mūsu vēstniecības tenisa korti. Tur spēlēja tenisu ar dažādiem politiķiem un kaimiņiem, kaimiņu rezidencēs dzīvojošajiem diplomātiem. Arī tenisa korti ir lieliska vieta, kur neformālā gaisotnē var izrunāt visdažādākos jautājumus.

Diplomātiskā dzīve griezās ne jau tikai ap oficiālām pieņemšanām un vēstniecības tenisa kortu. Arī bēres bija neizbēgama protokola sastāvdaļa. Bērēs arī tika pārmiti vārdi ar vēstniekiem par svarīgiem diplomātiskiem jautājumiem. Kāpēc īpaši pieminu bēres? Tāpēc, ka atbilstoši turienes izvadīšanas tradīcijām visu dienu bija jāsež baznīcā un jāpieņem aizgājējs, kuru apglabāja tikai nākamajā dienā, savukārt mākslīgie vainagi izvadīšanas vietā tika turēti pat visa gada garumā.

1991. gada pučs un PSRS sabrukums

Ziņas no Eiropas saņēmu kā visi parastie ļaudis ar TV starpniecību. Diplomātiskajā pastā informācija kā vienmēr bija lietišķa. Sekoju līdzī notikumiem Latvijā, kas uzņēmusi izšķirošu kursu uz deklarētās neatkarības nostiprināšanu. Visā šajā notikumu jūklī un ikdienas rūpēs par tekošo uzdevumu izpildi tomēr sajutu nelielu trauksmi. Sapratu, ka birst kaut kādas pārmaiņas. Kaut kam jānotiek. 1990. gada 20. decembrī man kļuva zināms par Eduarda Ševardnadzes atkāpšanos no amata. Publiski tika paziņots, ka viņš atkāpies, “protestējot pret gaidāmo diktatūru”.

Uzmanīgi klausījos ziņas no Maskavas un tajā brīdī nevarēju saprast, kāpēc viņš bija izlēmis tā darīt. It kā nekādas diktatūras taču nebija. Gorbačova demokratizācijas un atklātuma politika uzņēma apgriezienus. Ševardnadze kopā ar Gorbačovu bija nostrādājuši piecus gadus. Man labi pazīstamā Bessmertniha iecelšana ārlietu ministra amatā izgaisināja visas domas un šaubas par jēlkādiem diktatūras draudiem. Nosūtīju Bessmertniham apsveikuma telegrammu. Manu darbu Zambijā ārlietu ministru maiņa nekādi neietekmēja.

Taču jau pēc pāris nedēļām sekoja asiņainie notikumi Viļņā un pēc tam Rīgā. Barikāžu laiks. Vēl esot Latvijas ārlietu ministra amatā, sapratu, ka kaut kas nelāgs bries no komunistiski radikāli noskaņoto PSRS spēka struktūru puses. Tā kā liktenis mani aiznesa uz Zambiju, par to, loģiski, pārstāju domāt. Asiņainajās barikāžu dienās jutu līdzī savai tautai. Uz āru nekādas emocijas neizrādīju un vēstniecībā par šo tēmu ne ar vienu nerunāju. Sekoju ziņām televīzijā.

1991. gada augustā ar ģimeni atrados kārtējā atvaļinājumā Latvijā. Augusta pučs. Gorbačovs apcietinājumā pie Melnās jūras. Valsts bez vadītāja. Divas dienas valsts vadītājs apcietinājumā! Viņš jau tajā brīdī praktiski vairs nebija PSRS prezidents. Dažu dienu laikā ļoti daudzi vēsturiski notikumi. Kļuva skaidrs, ka Gorbačovs vairs nespēj vadīt valsti. Viņš it kā esot aizbraucis “atpūsties ar sievu”. It kā pats izdarījis šādu izvēli. Interesants jautājums. Par šīm lietām mēs varam parunāt daudz un dikti. Pagaidām paklusēšu. Lai arī varu it kā pārņēma GKČP astoņu cilvēku sastāvā, ieskaitot bijušo Latvijas PSRS kompartijas pirmo sekretāru Borisu Pugo, visapkārt bija skaidri jaušams varas vakuums.

Latvijā sēdēju savā dzīvoklī, savā deklarētajā adresē, un gaidīju, kādi rīkojumi sekos. Taču tādu nebija! Nebija nekādu rīkojumu! Pilnīgi nekā!

Tajā laikā Zambijā manus vēstnieka pienākumus pildīja padomnieks. Viņš manā vietā tikās ar Kaundu un nolasiņa viņam īpašo telegrammu, ko bija saņēmis no Maskavas. Proti, ka visas lietas PSRS turpmāk pārvaldīs Valsts ārkārtas stāvokļa komiteja (VĀSK) jeb GKČP. Mans vietnieks vaicāja Kaundam, kāds ir viņa viedoklis par notiekošo PSRS.

Kaunda viņam atbildēja: “Bet tā taču ir jūsu valsts iekšējā lieta.” Atvaļinājuma laiks iztecēja, devos atpakaļ uz Maskavu, uz Ārlietu ministriju. Tur man paziņoja – viss kārtībā, brauc uz savu Zambiju. Kad atgriezos vēstniecībā, politiskā situācija jau bija pilnībā normalizējusies. Gorbačovs bija atgriezies Maskavā un turpināja pildīt savus pienākumus. Tiesa gan, ļoti neilgi.

Pēc vētrainajiem notikumiem un jau vēlāk pēc tam, atgriežoties Latvijā, man dažkārt vaicāja, kāda bija mana reakcija uz ziņām par Borisa Pugo un viņa sievas pašnāvību pēc puča – kurš kuru nošāva pirmais – sieva viņu vai viņš sievu? Nav precīzas atbildes. Atminos Pugo kā ļoti pelēcīgu cilvēku, kā PSRS iekšlietu ministru ar lieliem uzplečiem, ar lielu zvaigzni uz katra pleca. Pugo palicis atmiņā kā klasisks par komunisma ideju pārliecināts komunisti, kurš pats arī tic komunisma uzvarai. Viņš ar abām rokām un kājām bija gatavs cīnīties par komunistu uzvaru visā PSRS teritorijā un ne tikai. Atminos, ka viņam bija viens dēls. Runājot par pašnāvību, grūti pateikt, kurš kuru. Dzirdēju tikai to, ka tas viss notika guļamistabā. Tik daudz jautājumu par to bija. Visi sprieda par to, bet tā arī palika – notikums tika formulēts kā pašnāvība.

Personīgi ar Pugo nekad neesmu bijis pazīstams. Viņu zināju tikai distancēti kā PSRS iekšlietu ministru no 1990. līdz 1991. gadam, pirms tam kā partijas un komjaunatnes vadītāju, un arī no 1980. līdz 1984. gadam kā Latvijas PSRS VDK priekšsēdētāju.

PSRS bija devusies nebūtībā. Strādāju citas valsts pakļautībā, proti, Krievijas Federācijas. Nekas manos pienākumos

nemainījās. Viss notika klusi, mierīgi. Visi man apkārtējie kolēģi notikušo uztvēra kā pašsaprotamu lietu.

Darbinieki tie paši, tikai visas veidlapas jāpārtaisa, titullapas, dokumenti. Vēstniecības teritorijā nolaidām PSRS karogu. Pacēlām Krievijas karogu, kuru uzšuva vēstniecības darbinieces. To tad arī pacēlām mastā. Lai arī speciālu pieņemšanu par godu šim notikumam nerīkojām, sapulcējās paprāvs ļaužu bariņš – diplomāti un mums pazīstamie no politiskām un ekonomiskām aprindām. Arī mana meita Iveta ar znotu Andreju piedalījās šajā vēsturiskajā pasākumā. Protams, neizpalika bez žurnālistiem. Publisks pasākums. Uzciņāju visus ar šampanieša glāzi. Iedzērām par raženu Krievijas attīstību. Patiešām, pēc būtības jau nekas nemainījās. Tā pati valūta. Rubļa kurss jau bija sācis savu konsekvento lejupslīdi. Vēstniecības darbu valsts nomaina nekādi neietekmēja.

Turpinājām diplomātisko darbību. Mums bija jauna valsts, jauns ārlietu ministrs – Bessmertnihu amatā nomainīja Andrejs Kozirevs. Pēc Kozireva rīkojuma, arī Ārlietu ministrijā mainījās daudzi vadošie darbinieki. Mani tas it kā neietekmēja, lai gan cits cilvēks koordinēja arī Zambijas lietas. Taču man ar Ārlietu ministrijas vadošajiem darbiniekiem vienmēr bijušas lietišķas, konstruktīvas attiecības. Tajā laikā Kozirevs ministriju vadīja nepilnu gadu. Viņu 1996. gada janvārī amatā nomainīja bijušais Krievijas Ārējā izlūkošanas dienesta šefs Jevgēņijs Primakovs. Ar atalgojumu un citiem maksājumiem viss bija kārtībā, vēstniecības darbinieki visu saņēma regulāri. Pret notiekošajām izmaiņām valstī visi izturējās saprotoši.

Karstajiem augusta notikumiem sekoja vēl viens spraigs notikums. 1991. gada novembrī notika Zambijas valsts prezidenta vēlēšanas. Cerēju, ka amatā paliks talantīgais un tautā mīlētais Kaunda. Bet nekā. Ārlietu ministrijas Āfrikas nodaļa sūtīja daudzus un dažādus uzdevumus situācijas un politisko procesu izzināšanai. Man pašam šķita, ka Kaunda paliks par prezidentu arī uz nākamo termiņu. Kļūdijos. Jā, toreiz ar savu pārliecību, ka Kaunda tiks ievēlēts, izgāzos! Dīvaini! Visa prese atbalstīja Kaundu. Tauta tomēr lēma citādi. Vēlēšanās uzvarēja Frederiks Čiluba. Laikam jau tautai Kaunda bija apnicis – pārāk ilgi – divdesmit gadu – viņš valdījis. Politisko situāciju Zambijā nācās pamatīgi izvērtēt un pārvērtēt. Čiluba – augumā 150 cm ar iesauku *Four-foot Dwarf*. Mana meita Līvija vēl ilgi atminējās, kā mācījusies kopā ar jaunā prezidenta dēlu, bija klasesbiedri starptautiskajā skolā, *Lake Road International School*.

Čiluba valsts prezidenta amatā aizvadīja vairāk nekā desmit gadu no 1991. līdz 2002. gada janvārim. Zambijas tauta prezidentu maiņu uztvēra mierīgi. Čiluba sludināja, ka visas zemes dzīles pieder Zambijas tautai un jo īpaši vara rūdas atradnes. Mēs vēstniecībā cerējām, un arī Maskava cerēja, ka rūda beidzot tiks sūtīta uz Krieviju, bet tā tas nenotika. Par Čilubu sniedzu Maskavai visu nepieciešamo pamatinformāciju, arī par viņa īstenoto politiski-ekonomisko kursu.

Vienlaicīgi notika cita drāma. Un tā notika manī. Krievija ir Krievija, Latvija ir Latvija. Es esmu latvietis un Latvijas valstspiederīgais, bet strādāju par Krievijas vēstnieku, pārstāvot Krievijas intereses. Pienācis laiks izšķirties un pieņemt pareizos lēmumus. 1992. gadā pēc garām un intensīvām pārdomām, esot Krievijas vēstnieka amatā Zambijā, nosūtīju

ziņu Krievijas Ārlietu ministrijai ar lūgumu atbrīvot mani no ieņemamā amata sakarā ar PSRS sabrukumu. Krievija bija kļuvusi par neatkarīgu valsti. Lūgumu pamatoju ar to, ka Diplomātiskajā akadēmijā esmu uzņemts kā nacionālais kadrs, taču tagad, kad Latvija kļuvusi neatkarīga valsts, esmu nolēmis atgriezties dzimtenē Rīgā. Turklāt nevienam nebija mani jāpierunā atgriezties Latvijā. Tā bija manis paša griba.

Sagatavoju nosūtīšanai uz Maskavu telegrammu par savu lēmumu pamest vēstnieka posteni un atgriezties Rīgā. Nobrīdināju to cilvēku, kas sūtīja to telegrammu, lai nevienam nestāsta par to, kas teikts telegrammā. Taču viņš to ignorēja un izstāstīja! Visiem un uzreiz! Ko lai es daru ar tādu cilvēku? Pēc diviem mēnešiem nosūtīju uz Maskavu atkārtotu lūgumu. Arī par šo telegrammu darbinieks visiem pastāstīja! Neraugoties uz visu jezgu, beidzot Maskava manam lūgumam piekrita.

Protams, nācās pašam sasaukt struktūrvienību vadītājus un paziņot savu motivēto lēmumu. Ķīniešu restorānā sarīkoju pieņemšanu, atvadu balli. Uzaicināju ļoti daudz cilvēku no vēstniecības, citus vēstniekus, Zambijas ārlietu ministru un ministra vietnieku, citus politiķus. Mani kolēģi uz manu lēmumu reaģēja visumā saprotoši. Izskaidroju, ka esmu nacionālais kadrs, nevis PSRS sistēmas iecelts vēstnieks, un ka man nav sakara ar Krievijas diplomātiju kā tādu. Latvija ir atsevišķa valsts, Krievija atsevišķa valsts.

Oficiālā pieņemšanā devos pie Zambijas ārlietu ministra vietnieka. Paziņoju, ka beidzu darbu. Tas bija trešais gads kopš manas ierašanās Zambijā. Afrikāņi pret manu lēmumu izturējās ļoti saprotoši. Izklāstīju savu pamatojumu arī viņiem.

Maskavā, Krievijas Ārlietu ministrijā, mani aicināja uz sarunu ārlietu ministra vietnieks Boriss Leonidovičs Kolo-kolovs. Protams, ka tajā laikā Krievijas Ārlietu ministrijā neviens no maniem priekšniekiem par manu atgriešanos Latvijā neko nevēlējās dzirdēt. Kolokolovs man uzreiz piedāvāja īpašo uzdevumu vēstnieka amatu. Cienijams amats. Uzdevumi ir ļoti dažādi. Uzdevumu specifika atkarīga no tā, saistībā ar kuru ārvalsti uzdevumi risināmi. Eiropas valstu grupas ietvaros parasti īpašo uzdevumu vēstnieks mēneša laikā risināja vienu jautājumu. Šis amats paredzēja biežu došanos komandējumos uz konkrēto valsti un jautājumu risināšanu kopā ar Krievijas vēstnieku attiecīgajā valstī. Man kā īpašo uzdevumu vēstniekam pašam vajadzēja lemt, kuru jautājumu un kādā secībā risināt. Šāds pats īpašo uzdevumu vēstnieka amats joprojām ir arī Latvijas Ārlietu ministrijā. Šādu amatu, pirms kļūšanas par ārlietu ministri, ieņēma mūsu diplomāte Baiba Braže.

Tādējādi man tika izrādīts liels gods ar mērķi, lai motivētu mani pārdomāt, ko darīt tālāk. Šajā postenī pabiju dažus mēnešus. Tomēr atteicos arī no šā amata. Saprātu uzreiz, ka tas jau ir tikai tāds pagaidu variants. Uz to brīdi man pienācās Ārlietu ministrijas noteiktā pensija par trim nostrādātiem mēnešiem Krievijas Federācijas kā valsts diplomātiskā dienesta darbiniekam – 9 dolāri mēnesī. Mans darba stāžs PSRS bija zudis.

To izdarīju un jutos atvieglots. Es jutos, it kā būtu nonācis atpakaļ savā “ādā”. Biju dziļi pārliecināts, ka mans uzdevums ir kalpot latviešu tautai. 1993. gada maijā atgriezos Rīgā, kur mani dzelzceļa stacijā uz perona sagaidīja mana mīļā ģimene.

Biju gatavs iesaistīties Latvijas politiskajā dzīvē. Premjers Māris Gailis un ārlietu ministrs Valdis Birkavs jau uzreiz lika saprast, ka man kā bijušajam Krievijas vēstniekam nekādas perspektīvas nav un nevar būt.

Birkavs kā ārlietu ministrs gan vēlējās mani iecelt par Valsts protokola šefu. Taču, tiklīdz mans uzvārds nonāca uz premjera Māra Gaiļa rakstāmgalda, tā tiku noraidīts. Par to gan īpaši neuztraucos. Birkava kungs man izteica pateicību par darbu, ko veicu Latvijas labā.

Darbs privātos uzņēmumos (1993–2010)

1993. gada martā atgriezos Rīgā. Par laimi, bija, kur atgriezties, jo dzīvokli man piešķīra laikā, kad strādāju par ārlietu ministru, vēl pirms došanās uz Zambiju. Visu to laiku, kamēr atrados Zambijā, dzīvoklis stāvēja tukšs. Līdz ar mūsu atgriešanos sākās pamatīga rosība. Rīgā, dzelzceļa stacijā, mani sagaidīja mans uzticamais palīgs Latvijas ārlietu ministra amatā Alberts Bindulis. Viņš palīdzēja nest koferus, kuri man pat šķita esam lielāki par pašu Binduli. Dzīvokli sarīkojām pamatīgu ballīti. Galds tika pārkrauts ar visdažādākajiem ēdieniem un, protams, arī dzērieniem. Šajā ziņā, jāatzīst, nenoliedzami Latvija mani sagaidīja cieņīgi. Biju atgriezies pavisam jaunā valstī, citādā, nekā tā bija tad, kad es to pametu, lai dotos uz Zambiju.

Latvijā valdīja demokrātija, reāla strādājoša daudzpartiju sistēma. Mani patīkami pārsteidza, ka Latvijā pie varas politikā un valsts pārvaldē strādāja ļoti daudz jaunu cilvēku, kuri bija arī gados jauni. Pārsteidza arī tas, ka daudziem Latvijas valdības pārstāvjiem tomēr nebija droša valsts nākotnes redzējuma. Daži no viņiem uzskatīja, ka Latvija kā

neatkarīga valsts ilgi nespēs pastāvēt un atgriezīsies atpakaļ pie Krievijas. Precīzāk to varētu noformulēt tā, ka tolaik ļoti daudzi ticēja Latvijai kā neatkarīgai valstij, taču klusībā loloja cerības atgriezties Krievijā. Ja reiz valstī veiksmīgi funkcionē daudzpartiju sistēma, tad lai tā arī notiek, tad arī es nebūšu tas, kurš malā stāv, vēro un kritizē. Iestājos Republikāņu partijā. Tur darbojos nepilnu gadu. Kopā ar mani partijā aktīvi strādāja miljonārs, kādreizējais savienības “Turība” valdes priekšsēdētājs, tobrīd līdzīpašnieks AS “Rīgas piena kombināts”, SIA “Baltijas lāse”, AS “Trikātas siers”, SIA “Minhauzena Unda” Ivars Strautiņš un Austrumu slimnīcas galvenais ārsts Kārlis Puriņš. Darbojoties partijā, nācās kontaktēties ar daudz un dažādiem cilvēkiem. Mani motivēja strādāt partijas vadības dotā uzticība. Sniedzu intervijas presei, radio un televīzijai. Skaidroju partijas kursu un mērķus, uz kādiem tā virzīsies, strādājot Saeimā. Par partijas nopelniem neko daudz nevarēju pastāstīt, jo tādu tolaik vēl nebija. Nācās atbildēt uz dažādiem jautājumiem, tostarp par sadarbību ar politiskajiem konkurentiem un līdzgaitniekiem. Galvenie mūsu partneri un arī sāncenši politikā skaitījās partijas “Latvijas ceļš” un “Zemnieku savienība”. Nekādi neņemam apgalvot, ka ar sāncenšiem naidojāties, drīzāk sadarbojāties. Politikā kā jau politikā. Tuvojās jaunas, 1995. gada, Saeimas vēlēšanas. Mainīju partiju. Pievienojos slavenajam latviešu uzņēmējam lauksaimniekam Albertam Kaulam un pasaulē zināmajam ķirurgam Viktoram Kalnbērzam – Latvijas Vienības partijai.

1995. gada septembrī laikraksts “Diena”, kuram tolaik ļoti simpatizēja partija “Latvijas ceļš”, publikācijā “Kaula “nostalgijas” partija” rakstīja: “Vakar “Dienā” varēja izlasīt

Alberta Kaula stūrētās Latvijas Vienības partijas kandidātu sarakstu 6. Saeimai. Bijušo kolhozu priekšsēdētāju Kaula (“Ādaži”), Viestura Gredzena (“Tērvete”), Jāņa Rubuļa (“Druva”) un Edgara Bāna (“Padomju Latvija”) vārdi šajā listē būs atpazīstami daudziem, sevišķi lauciniekiem. Acīmredzot tāds arī bijis saraksta sastādītāju mērķis – radīt nostalgiju pēc aizgājušajiem laikiem. Nostalgiju, tātad ilgas pēc dzimtenes. Acīmredzot pēc padomju Latvijas. Vismaz pagaidām šo partijnieku nodomus plašāka publika nevar saprast citādi. Kāpēc tik daudzi lauksaimniecības darbinieki pulcējušies kopā ar ķirurgijas profesoru Viktoru Kalnbērzu un pēdējo Latvijas PSR ārlietu ministru Eiženu Poču?

Pēc partijas līdera izteikumiem presē un, kā rēķina, par aptuveni 70 000 dolāriem nopirktajā reklāmas raidlaikā Latvijas Televīzijā joprojām nevar izsecināt noteiktu politisko programmu.”

Mani ne tolaik, ne arī tagad neizbrīna, kādēļ “Diena” tik nievājoši rakstīja, ka mūsu partijai nav noteiktas politiskās programmas. Bet kā reiz tieši mūsu partijai tāda bija. Proti, stiprināt un veicināt nacionālās tautsaimniecības izaugsmi, jo īpaši zemnieku saimniecībās. “Dienai” vajadzēja rakstīt tikai labu par saviem politiskajiem favorītiem.

Pārmetumi mums, ka mēs skatāmies atpakaļ vēsturē, PSRS laikos, bija aplami pēc savas būtības. Mēs tieši aicinājām savus vēlētājus pirmām kārtām raudzīties uz Eiropas Savienību. Mēs mēģinājām rast atslēgas punktus, caur kuriem iespējams Latviju pietuvināt ES. Otrkārt, pēc mana ieteikuma, mudinājām Latvijas uzņēmējus un varasvīrus uz ciešāku sadarbību ar Skandināvijas valstīm, Somiju, Zviedriju, Norvēģiju.

Darbs politikā nozīmēja darbu ar cilvēkiem. Jau no sākta gala kļuva skaidrs, ka man būt pašās politiskajās augšās neizdosies. Kādēļ – iemesls vienkāršs – esmu sarkanais latvietis, nācis no Maskavas un vēl strādājis augstā amatā Krievijas Ārlietu ministrijā. Tomēr politika līdz pat šai baltai dienai mani saista. Pie citiem apstākļiem es noteikti darbotos tajā. Jūsmoju par “Vienotību” un tās talantīgajiem politiķiem.

Taču, arī neesot aktīvās lielās politikas priekšplānā, tas man nekādi netraucēja būt noderīgam un atrast sev tīkamu un citiem noderīgu pielietojumu. Tā laika ietekmīgākais un bagātākais vīrs Ainārs Gulbis (mūsu slavenā tenisista Ernesta tēvs) un viņa biznesa partneris Māris Forsts mani pazina vēl no Ādažu kolhoza laikiem, viņš bija šī bagātā kolhoza priekšsēdētāja un mana politiskā līdzgaitnieka Alberta Kaula vietnieks. Kauls pēc Ādažiem atvēra savu saimniecību, pie Cēsīm. Viņi man piedāvāja strādāt akciju sabiedrībā “Inter Latvija” par vienu no direktoriem, kas pārziņa ārlietas. Deviņdesmito gadu sākumā “Inter Latvija” un “SWH Rīga” bija vieni no ietekmīgākajiem uzņēmumiem valstī. Šo uzņēmumu grupu arī vadīja Ainārs Gulbis un Māris Forsts. Jau kopš 1990. gada abi uzņēmēji prātoja, kā taisīt lielo biznesu. Sākotnēji biznesa virziens bija tirdzniecība ar datoriem, taču tam pievienojās naftas un naftas produktu tranzīta business. Forsts ieminējies Gulbim, ka vajagot aizbraukt uz Ventspili pie Ventspils galvas Aivara Lemberga, Forsta drauga no studiju laikiem Latvijas Universitātē. Forsts ar Lembergu esot iepazinušies, vadot studentu celtnieku vienības. Gulbis ar Forstu devušies uz Ventspili. Aizsākusies sadarbība. Sākuši spriest un analizēt, kādi varētu būt pirmie kopējā privātā biznesa projekti, un nonākuši pie slēdziena, ka jārod iespējas

privatizēt Ventspils ostas teritorijā esošo kālija sāls pārkraušanas kompleksu. Secinājuši, ka privatizācija ir vienīgais ceļš, kā taisīt lielo biznesu. Arī par kompāniju “Ventspils nafta” bija vistiešākā saruna.

Gulbis publiski ir atzinis, ka deviņdesmito gadu pašā sākumā nevienam nekādas pieredzes privatizācijā neesot bijis. “Kā mācējām, tā darījām. Kālija sāls pārkraušanas kompleksa privatizācijas veidu mēs pielietojām arī citos Ventspils uzņēmumos. Proti, valsts nāca iekšā ar savu ieguldījumu. Valsts ieguldījums tika novērtēts pēc bilances vērtības, kam nav nekāda sakara ar to, kā pašreiz novērtē kompāniju – pēc naudas plūsmas vai pēc tirgus vērtības. Toreiz no padomju laikiem bija palikusi kaut kāda vērtība, pēc kaut kādiem kursiem un kaut kādā veidā tā tika aprēķināta. Beigu galā tika noteikta cena. Lai gan arī tā likās ļoti augsta, jo [privātajam uzņēmējam] bija jāgulda pretī šim valsts ieguldījumam. Lai arī valsts cena bija ļoti augsta, tomēr tā bija nesamērojami zema, salīdzinot ar to vērtību, kas bija faktiskā tirgus vērtība,” atminējies miljonārs.

Gulbis atcerējās, ka privātie uzņēmēji, ar valsti slēdzot kopuzņēmuma dibināšanas līgumus, deviņdesmito gadu sākumā varēja ieguldāmo naudas apjomu iemaksāt pakāpeniski. Tas nozīmē, ka daudzos gadījumos valstij maksājamiem līdzekļiem tika maksāti nevis no uzņēmēja kabatas, bet gan no uzņēmuma peļņas. Kālija parka gadījumā pie šīs privatizācijas tika izmantota paša uzņēmuma nauda. Nauda, kas atradās kontos, tika aizdota, vienlaikus parakstot visus nepieciešamos līgumus. Tajā laikā privatizācija tā īsti nebija sākusies, tās bija 1991. gada beigas, deviņdesmit otrais, deviņdesmit trešais gads. Nebija ne tikai kaut kādi

likumi, bet pat īsti kārtība nebija aprakstīta, kā tas notiek, un faktiski katrs nodarbojās ar pašdarbību. Kas nebija aizliegts, tas bija atļauts, tāda bija Gulbja pieeja.

Kālija tranzīta biznesam bija nepieciešams kāds, kurš spēj nodrošināt kravu plūsmu. Tika piesaistīts Grigorijs Lučanskis, kuram savukārt bija pazīšanās Soļikamskā, kālija sāls ieguves rūpnīcas vadībā. Atlika tikai atrast kādu, ar kuru varētu doties uz ārzemēm, lai vestu sarunas par kravu noietu.

Kur viens labs darbs, tur parādījās arī otrs, trešais, ceturtais. Tieši tā – vienu brīdi vienlaicīgi strādāju četrās darbavietās, arī saldumu rūpnīcas “Staburadze” komercdirektora amatā, divās augstskolās par pasniedzēju – Latvijas Universitātē un Policijas akadēmijā lasīju lekcijas par starptautiskām publiskām tiesībām. Tostarp biju arī ārlietu padomnieks pie ekonomikas ministra Ata Sausnīša. Atminos gadījumu, kad Sausnīša kungs man palūdza doties uz Monako, uz augsta līmeņa ekonomisko pārstāvju sanākumi. Tur piedalījās dažādu pasaules valstu premjeri un ministri. Mūsu ministrs tobrīd bija aizņemts ar citām valstiski svarīgām lietām. Man ministra vietā vajadzēja uzstāties ar referātu par Latvijas ekonomisko stāvokli. To arī godam paveicu, turklāt ar labām sekmēm. Pēc atgriešanās Rīgā ministra kungs par paveikto man izteica pateicību.

Tomēr tik daudz darbu vienlaicīgi – tas nu jebkuram būtu par grūtu. Kādā no apspriedēm Sausnīša darba istabā kopā ar mani un ministru piedalījās arī bijušais “Ventspils naftas” prezidents Jānis Blaževičs. Viņš tikko kā bija beidzis pildīt “Ventspils naftas” prezidenta pienākumus un pārgājis strādāt citā amatā Ventspils tranzītbiznesa struktūrās. Pēc

apspriedes Blaževičs pienāca pie manis un vērsās ar tiešu un skaidru piedāvājumu kļūt par “Ventspils naftas” pārstāvniecības vadītāju Maskavā. Man tas bija pilnīgi negaidīts piedāvājums. Sākumā apstulbu. Ar Blaževiču vienojāties, ka padomāšu par šo piedāvājumu un par to turpināsim runāt pārskatāmā nākotnē.

Pēc dažām nedēļām mani sameklēja “Ventspils naftas” komercdirektors Laimonis Junkers un pārjautāja, kādas ir manas domas par Blaževiča piedāvājumu? Viņš man vaicāja, vai nav nekas iebilstams satīties ar Blaževiča pēcteci “Ventspils naftas” amatā – prezidentu Igoru Skoku un akciju sabiedrības “Ventbunkers” prezidentu Olafu Berķi. Devu savu piekrišanu. Kopš šīs sarunas pagāja daži mēneši, un tad pēkšņi mani uzaicināja ierasties “Ventspils naftas” pārstāvniecībā Rīgā, Vaļņu ielā. Tur mani sagaidīja Ventspils mērs Aivars Lembergs, Igors Skoks un Olafs Berķis.

Lemberga saruna ar mani bija īsa – pajautāja, kādi ir mani plāni par turpmāko, vai es nealkstu atgriezties Maskavā? Viņš kaut kur steidzās un ātri pameta pārstāvniecību. Abi kungi mani detalizētāk izvaicāja par manu nodarbošanos un apgalvoja, ka es esot vienīgā kandidatūra uz “Ventspils naftas” pārstāvniecības vadītāja vakanci Krievijā. Vienojāties, ka man jāiepazīst Ventspils tranzītuņēmumu darba specifika, jāaizbrauc uz Ventspili un tur, tiekoties ar attiecīgām personām, jāsaņem vajadzīgās instrukcijas. Skoks teica, ka reizi mēnesī man no Maskavas būs jālido uz Ventspili ar atskaitēm par padarīto darbu. Ventspilī manos pienākumos ietilpa tikties arī ar Aivaru Lembergu personīgi, un šīs tikšanās iepriekš jāsaskaņo pa telefonu.

Pēc kāda laika jau devos uz Maskavu. Sākumā dzīvoju viesnīcā. “Ventspils naftas” pārstāvniecības telpas pašā Maskavas centrā, Lubjankas laukumā, beidzot tika atrastas kāda nejauša gadījuma rezultātā ar “Ventspils naftas” darbinieka Valentīna Kokaļa palīdzību.

Darbs Maskavā bija intensīvs. Regulāri no Ventspils pie manis pārstāvniecībā ieradās uzņēmēji. Visbiežāk mani apmeklēja “Ventspils naftas” komercdirektors Laimonis Junkers. Es iegādājos divus jaunus automobiļus – vienu sedanu un vienu mikroautobusu. “Ventspils naftas” vadība, arī Lembergs bieži bija Maskavā, lai piedalītos dažāda līmeņa starptautiskos simpozijos, konferencēs, sanāksmēs un apspriedēs. Galvenā tēma – naftas un naftas produktu eksports caur Latvijas ostām, galvenokārt no Krievijas.

“Ventspils naftas” galvenie partneri – lielie klienti, mūsu biznesa pamatu pamats, naftas ieguves un pārstrādes kompānijas “Jukos” un “Rosneftj” un, protams mūsu kopuzņēmums “LatRosTrans”. Šajā biznesā visu mūsu Latvijas puses pārstāvju uzdevums bija gaužām vienkāršs, bet tajā pašā laikā filigrāns, sarežģīts, proti, panākt, lai šīs Krievijas kompānijas savu naftu transportē tieši caur mums, caur Ventspili. “Jukos” un “Rosneftj” ir naftas produktu īpašnieki, – mēs vienkārši pakalpojuma sniedzēji, kuri piedāvā savas transporta iespējas. Mūsu vienīgais un galvenais uzdevums – veidot attiecības ar īpašniekiem tā, lai viņi izmantotu tieši mūsu pakalpojumu. Mums tas izdevās. Strādājām pie līgumiem, gājām kopējās pusdienās, darījām visu iespējamo un pat dažkārt neiespējamo, lai tikai klientus iepriecinātu.

Strādājot par pārstāvniecības vadītāju, regulāri lidoju uz Londonu, kur katru gadu piedalījos naftas nedēļā. Tur uzstājās mūsu valsts naftas speciālisti, citu valstu galvenie rīkotāji, dažādu valstu ministri. Vajadzēja doties komandējumos ne tikai uz Londonu, bet arī uz Odesu, Sanktpēterburgu, Minsku.

Īpaši jāuzteic Jānis Blaževičs. Viņš Maskavā ieradās ar saplānotu pasākumu programmu, kur ietilpa ne tikai biznesa sarunas, bet arī kultūras pasākumi – teātru un koncertu apmeklējumi. Jānis Blaževičs ir goda vīrs ar savu viedokli un dziļām zināšanām. Ļoti izceļas ar savu mecenātismu, kas veicina kultūras, reliģijas, latviskā stiprināšanu Latvijā. Viņš ir kompetents mākslas jautājumos. Atrodoties Maskavā, viņš vienmēr izmantoja laiku, lai apmeklētu kādu no kultūras pasākumiem.

Noteikti jāpiemin arī “LatRosTrans” padomes priekšsēdētājs Vladimirs Krastiņš. Viņš brauca uz Maskavu, ne tikai lai risinātu naftas un naftas produktu tranzīta jautājumus, bet arī mīlēja apmeklēt dažādus kultūras pasākumus, jo īpaši koncertus.

Ar akciju sabiedrības “Ventbunkers” vadītāju Olafu Berķi un pēc tam ar akciju sabiedrības “Ventspils nafta” padomes priekšsēdētāju Mamertu Vaivadu man izveidojās cieņpilnas attiecības. Galvenais, lai sakari būtu auglīgi. Informēju viņus par naftas un naftas produktu situāciju pasaules tirgos, par to, kā būtu jārikojas mums attiecīgajās situācijās.

Igors Skoks, kā man likās, bija ļoti šerps, taču vienmēr “savējais”. Viņa vadībā “Ventspils naftas” sēdes noritēja kompakti un sakarīgi. Viņš prasīja darbiniekiem sagatavot

apspriežamos jautājumus sīkumos. Pret mani sākumā izturējās diezgan vēsi. Ar gadiem viņa attieksme mainījās. Kad Skoks ieradās Maskavā jau kā “Ventspils naftas” prezidents, viņš attiecās pret mani pilnīgi citādāk.

Laimonis Junkers vienmēr bija laipns un dzīvespriecīgs un, protams, vienmēr ļoti aizņemts. Pirmās divas dienas pēc ierašanās viņš tikai strādāja. Man viņam bija jāgatavo tikšanās ar lieliem un maziem priekšniekiem, un tajās piedalījās arī es. Regulāri notika “LatRosTrans” padomes sēdes, kur Laimonim Junkeram bija svarīgas uzstāšanās. Raksturīgi, ka viņš bija korekts, vienmēr izturēts, jāsaka, pedantisks. Ar Junkeru, bez darba jautājumu risināšanas, es bieži braucu uz Sīkragu Baltijas jūras krastā, kur viņam piederēja privātīpašums. Atceros grandiozu pasākumu vasaras vidū, kad viņš gatavoja plašu pasākumu programmu ar sporta un kultūras pasākumiem. Ar viņu man izveidojās labas attiecības līdz pat viņa mūža galam.

Līdzīga, intensīva programma vienmēr bija “Ventspils naftas” padomes priekšsēdētājam Uldim Pumpuram. Parasti viņš Maskavā ieradās, lai tiktos ar galvenajiem naftas un naftas produktu eksportētājiem, parakstītu līgumus par sadarbību un pēc tam veselīgi atpūstos. Uldis Pumpurs – “Ventspils naftas” padomes priekšsēdētājs, kompānijas “Puses” viens no īpašniekiem, īsts goda cilvēks. Varu sacīt, ka mūs vienoja ne tikai profesionālas īpašības, bet arī pasēdēšanas pie kafijas tases, arī pirtī uz lāvas. Viņš parasti ir introverts ar sarunu biedriem, kā vienmēr mazrunīgs, bet brīžiem ļoti daudz runājošs. Dzīves gudrs cilvēks. Kad viņš devās uz Maskavu, viņam vienmēr bija līdzīgs tenisa rakete un sporta tērps. Pumpurs zināja, ka es spēlēju tenisu. Mēs tikāmies gan divatā, gan rīkojām “starptautiskus mačus”.

Ar Lembergu man bija korektas attiecības un stabili, regulāri sakari. Viņš bija lietas kursā par maniem labajiem saka-riem ar iepriekšminētajiem “Ventspils naftas” pārstāvjiem. Es viņu informēju par politiskajiem notikumiem Krievijā. Sūtī-ju materiālus par izmaiņām Krievijas valsts varas struktūrās. Man kā bijušajam diplomātam nebija nekādu problēmu ana-lizēt, kas notiek Krievijas politikā un kādi politiskie spēki lemj Ventspils uzņēmējus interesējošos jautājumus. Ar Lembergu sazvanījos katru mēnesi. Vienojāmies par manām vizītēm Ventspilī, lai tiktos ar viņu personīgi. Sākumā mēs bijām uz “jūs”, bet pēc kāda laika pārgājām uz “tu”. Tas notika pēc viņa iniciatīvas. Maskavā Lembergs piedalījās augsta ranga pasā-kumos, uzstājās ar referātiem. Pāris reizes es ar viņu lidoju uz Maskavu ar mazo lidmašīnu, kuru viņš īrēja. Pusdienas, kuras viņš rīkoja Krievijā, bija ar zināmu kontekstu, un tajās piedalī-jās augsta ranga varas pārstāvji, vadošie Krievijas politiskie un biznesa cilvēki. Tai skaitā Krievijas premjera vietnieks Ņem-covs, prezidenta administrācijas darbinieki.

Joprojām atminos, kā mēs ar Lembergu gājām kājām pie Ņemcova, uz viņa biroju, netālu no Kremļa. Tikšanās laikā pārsvarā runāja tikai Ņemcovs. Ar dažādiem piemēriem un salīdzinājumiem viņš raksturoja esošo ekonomisko situāci-ju KF, bieži pieminēja savu dzimteni Krievijas pilsētu Niž-ņijnovgorodu, arī Vladivostoku. Šīs tikšanās rezultāti mūsu darbu īsti neizmainīja un arī kravu apjomus neietekmēja. Taču sarunājām, ka tiksimies vēl. Otrajā tikšanās reizē jau runājām par konkrētiem uzdevumiem. “Ventspils nafta” cerēja un gaidīja Ņemcova atbalstu sarunās ar lielajām naf-tas kompānijām par nepieciešamību un izdevīgumu trans-portēt naftu caur Ventspili.

Starp citu, Lembergs lieliski pārvaldīja attiecību veidošanas nianses. Viņš lika man sameklēt pašu dārgāko konjaku 1000 ASV dolāru vērtībā. Uzdevu to savam vietniekam izdarīt, un viņš arī atrada tādu konjaku. Ko ar to dārgo dzērienu Lembergs darija, tas jājautā viņam pašam, bet skaidrs, ka to lietoja ne jau paša personīgajām vajadzībām.

2000. gadā pie varas nāca prezidents Vladimirs Putins. Nekādas tūlītējas izmaiņas nenotika, taču kļuva aizvien pamanāmāks, ka lielo naftas kompāniju vadītāji tiek spiesti pie sienas. Ne tikai lielo naftas kompāniju vadītāji, bet arī citi tā dēvētie Krievijas oligarhi. “Jukos” pamazām izputināja, arī Ņemcovs devās opozīcijā. Šiem notikumiem vēl pārklājās aktivitātes Latvijā. 2006. gadā uzsākās aktīvas kriminālprocesuālās darbības pret Aivaru Lembergu. Lai arī šie procesi tiešā veidā mūsu pārstāvniecības darbu neskāra, tomēr pamazām samazinājās pārstāvniecības vajadzībām iedalītais līdzekļu apjoms. Dēļ šiem uzsāktajiem kriminālprocešiem gan Ventpilī, gan arī Latvijā – novērošanām, izsekošanām, kratīšanām – visapkārt valdīja īpaši stresaina, nelāga atmosfēra.

Lembergs kā vienmēr strādāja ar pilnu jaudu. Viņš brauca uz Maskavu, uzstājās konferencēs, tikās ar politiķiem, Krievijas premjera vietniekiem. Viņš strādāja līdz pēdējam brīdim, līdz viņam 2007. gada martā piemēroja drošības līdzekli apcietinājumu. Tas bija briesmīgs laiks. Nevēlos to atminēties. Arī mana veselība stipri vien dēļ šiem stresiem sašūpojās. Dabūju infarktu un vēl visādus nelabumus.

Neraugoties uz visu to jezgu un ņemšanos ar un ap Lembergu, es viņu cienu un cienu viņu asā prāta un lielo

darbspēju dēļ. Viņš spēja paturēt prātā vissīkākās detaļas, spēja iedziļināties un izprast ne tikai naftas tranzīta smalkumus, bet arī teicami orientējās Latvijas un Krievijas iekšpolitiskajos jautājumos.

* * *

Un tā 2010. gadā noslēdzu savas aktīvās darba gaitas. Pabeidzu darbu “Ventspils naftas” pārstāvniecībā. No 1996. gada līdz 2010. gadam vadīju “Ventspils naftas” pārstāvniecību Maskavā. Es biju pirmais un vienīgais “Ventspils naftas” pārstāvniecības vadītājs.

Jutos brīvs kā putns. Nodevos dzīves baudīšanai, ģimenei un draugiem. Bieži tikos ar saviem draugiem no bērnības, pusaudža un kopīgā darba gadiem. Paldies par kopā pavadīto laiku saku savam kaimiņam Leonam Tutānam, draugam no Aizputes, ar kuru kopā mācījāties vienā kursā Liepājas Pedagoģiskajā institūtā un kopā muzicējām, Arno Šneideram, manam darba karjeras virzītājam pēc armijas rīdziniekam Jānim Šneideram, aizkrauklietim Albertam Tesviņam, Dailes teātra galvenajam režisoram Arnoldam Liniņam, ar kuru iepazinos, kad kā jūrnieks dienēju flotē Bolderājā. Mūsu iepazīšanās sākās no viņa izbrīna, ka Bolderājas kara daļā dienē latvietis, paldies Latvijas Nacionālās operas un baleta teātra izpilddirektoram Miervaldim Dābolam, pateicoties kuram man bija pieejamas praktiski visas repertuāra izrādes, paldies starptautiskās lietās erudītajam Latvijas Rakstnieku savienības biedram Robertam Anspakam, paldies manam draugam, izcilajam PSRS un Krievijas diplomātam

Aleksandram Bessmertniham, paldies par kopā pavadīto laiku Daumantam Znatnajam, Latvijas Sporta komitejas priekšsēdētājam, ar kuru arī iepazīnos Bolderājā un gadiem turpinājām uzturēt kontaktus, paldies manam intelektuālajam iedvesmotājam rakstniekam, publicistam Ērikam Hānbergam, talantīgajam valsts pārvaldes speciālistam Albertam Bindulim, kuru iepazīnu Limbažu rajonā laikā, kad tur strādāju par komjaunatnes pirmo sekretāru, paldies uzņēmējam un politiķim Ivaram Strautiņam un ilggadējam draugam Leonam Madžulim. Arī Stradiņu Universitātes profesoram un zinātņu doktoram Osvaldam Jokstam, arī lielu paldies ir pelnījis mans sens draugs Zigfrīds Tomsons, Rīgas muitas priekšsēdētājs.

Paaudžu sarunas

Grāmatas otrā izdevuma tapšanas gaitā, kad radošajā procesā intensīvi iesaistījās manas meitas un znoti, interesi par notiekošo izrādīja arī mani mazbērni. Tiekoties ģimenes lokā, bieži pārrunājām pirmajā grāmatā atspoguļotos notikumus, un, tos atceroties, mani mīļie ģimenes locekļi bieži vien atminējās epizodes, kuras es pavisam biju piemirsis. Šajās sarunās arī izkristalizējās doma, ka grāmatā vēl tik daudz nepieminētu nianšu gan no manas sadzīves, gan iesaistes diplomātiskajā darbā un politikā. Aizvien biežāk mūsu sarunas klausījās un tajās arī iesaistījās mazbērni. Arī viņi sāka mani izvaicāt par lietām, kuras man pašam līdz šim šķita pašsaprotamas un tādēļ garlaicīgas. Mazbērnu jautājumi man atkārtoti lika apjaust, cik strauji mainās laikmets. Tas savukārt liek pārdomāt pagātnes atmiņu vērtību, liek saprast, ka pagātne ne tikai ir jāatceras un jāstāsta saviem bērniem un mazbērniem, bet šīs atmiņas vēlams arī nostiprināt kārtīgā lasāmā, saprotamā tekstā. Arī maniem mazbērniem taču būs bērni un viņu bērniem bērni. Pasau-
le mainās, un mēs maināmies tai līdzīgi. Zemāk pievienoju dažus fragmentus no sarunām ar mazdēlu un mazmeitu.

Fragmenti no sarunas ar mazdēlu Nilu

Kuri no pienākumiem, kurus Tu pildīji diplomāta darbā, bija visgrūtāk izdarāmie?

Es ļoti pārdzīvoju daudzu svešvalodu nemācēšanu. Angļu valoda – tā, protams, laba lieta, galvenā saziņas valoda pasaulē, bet, strādājot diplomātiskajā darbā, ļoti izjutu to, ka neprotu franču, spāņu un vācu valodas. Ļoti bieži nācās tikties ar cilvēkiem, kuri nerunāja angļiski. Viņi labprāt ar mani būtu runājuši franciski vai spāniski. Piemēram, Zambijā ļoti daudzi runāja tikai franču valodā.

Komunicējām arī ar franciski runājošajiem, taču ar tulku starpniecību. Sarunas ar tulku starpniecību vienmēr ir visai formālas, tehniskas. Zūd emocijas un dažādie diskusiju smalkumi.

Citi darbi gan man lieliski veicās. Tomēr trīs gadi studijās Diplomātiskajā akadēmijā, un viss notika pēc strikti sastādīta plāna. Kopš studiju gadiem man ierasts strikti plānot dienaskārtību – ar ko, kur, cikos tikties utt.

Vai ir kaut kas tāds, ko Tu nožēlo, ka neizdarīji vai nepaspēji izdarīt savas karjeras laikā?

Par neapgūtajām franču, spāņu un vācu valodām jau pieminēju. Grūts un smalks jautājums vienmēr ir izšķiršanās pareizo lēmumu pieņemšanā īstajā laikā un vietā. Lemjot tu nekad nezini, vai tai brīdī tava izvēle ir pareizā. To, vai esi pieņēmis pareizo lēmumu, parāda tikai laiks.

Ļoti bieži domāju par to, vai pieņēmu pareizo lēmumu nepalikot darbā Maskavā un doties atpakaļ uz Rīgu, uz Latviju. Cerēju, ka būšu noderīgs Latvijas politikā un varēšu dot savas zināšanas un pieredzi. Tikai skaitītus mēnešus nostrādājis politisko procesu veidošanas centrā, līdz ar Valda Birkava nozīmēšanu par ārlietu ministru tiku nobīdīts malā. Strauji, bez jebkādām emocijām, bez jebkāda paldies par veikumu. Birkavs jau man piedāvāja amatus – Latvijas protokola šefs es varētu būt. Taču, kolīdz jautājums nonāca pie premjera Māra Gaiļa, atskanēja strikts – nē, viņš neder! Padomju cilvēks, komunist!

Smagi vērtēt manu izšķiršanos atgriezties Dzimtenē, jo pirms tam man piedāvāja augstus amatus – Krievijas Federācijas īpašo uzdevumu vēstnieka amatu, ierādīja Krievijas Ārlietu ministrijas galvenās ēkas 7. stāvā atsevišķu kabinetu, kur uzturējos 2,5 mēnešus, piedāvāja izvēlēties kļūt par Krievijas Federācijas vēstnieku jebkurā Eiropas valstī. Vēl vismaz divdesmit gadu man būtu nodrošināta spīdoša karjera un pārticība. Toreiz jau arī to visu sapratu... bet mani vilka uz Latviju... Un sekoja vilšanās Latvijas politikā. Arī kabata kļuva tukša. Grūti teikt, vai šo izšķiršanos nožēloju. Laikam jau kaut kur dziļi sirdī...

Kā sanāca tā, ka ārlietu ministra amatā biji tik neilgu laiku? Vai Tavu darbu Latvijas ārlietu ministra amatā ietekmēja Latvijas Augstākās padomes vēlēšanas?

Augstākā padome bija tā laika Latvijas parlaments. Es kā ministrs pārstāvēju izpildvaru. Mani amatā izraudzīja premjers, kurš tolaik saucās Ministru padomes priekšsēdētājs, Vilnis Bresis. Viņš atrada mani un ieteica Augstākajai padomei apstiprināt manu kandidatūru ministra amatā. Pirms amatā apstiprināšanas, deputāti mani ļoti detalizēti izprašāja. Atceros, deputāts Juris Bojārs man vaicāja, cik Latvijai ir zelta rezervju un kur tās atrodas? Atbildēju, ka Anglijā, protams. Bet, cik daudz zelta ir Latvijai, es nezināju un nezinu arī šodien. Dzirdēju, ka apmēram 12 000 tonnu. Tiku apstiprināts. Un tad, pēc nepilna gada, notika parlamenta vēlēšanas.

Kāds bija īstais iemesls, kāpēc Tu atteicies no darba Zambijā un pēc tam arī no Krievijas Federācijas īpašā uzdevumu vēstnieka amata?

Jau ir daudz runāts un rakstīts. Vēlējos atgriezties Latvijā, mājās. Jau laikā, kad Latvija sāka strauju virzību uz valstiskās neatkarības atgūšanu, pie sevis prātoju, kā man būt. Savu karjeru diplomātijā PSRS un pēc tam Krievijā veidoju kā nacionālais kadrs. Nacionālais kadrs nozīmēja to, ka diplomātiskās karjeras starta pozīcija man tika piešķirta tieši kā nacionālajam kadram, proti, Latvijas PSR paredzētā studenta vieta Diplomātiskajā akadēmijā, kurā es veiksmīgi iestājos un to absolvēju ar izcilību. Ja es Diplomātiskajā akadēmijā būtu iestājies uz vispārējiem principiem konkursa

kārtībā, tad es nebūtu nacionālais kadrs, būtu kā viens no PSRS, pēc tam Krievijas pilsoņiem. Ienākšana diplomātiskajā elitē – tā nav vienkārša. Tā kā biju ienācis kā nacionālais kadrs, šis nacionālā kadra atspulgs tā vai citādi saglabājās. Krievija kļuva neatkarīga valsts. Tas nozīmē, ka es kā citas neatkarīgas valsts pārstāvis pildu svarīgus Krievijas valsts uzdevumus. Uz mani vienmēr skatītos caur prizmu, ka es esmu latvietis. Latvietis – tādā ne īsti savējais, ne īsti tāds, kuram var līdz galam uzticēties. Šis arī ir tas galvenais jautājums par manu turpmāko karjeru Krievijā.

Lai arī pieņēmu izaicinājumu stāties īpašo uzdevumu vēstnieka amatā, tā arī nepaspēju nevienu uzdevumu izpildīt. Paralēli darbam Krievijā pārsvarā braukāju uz Latviju.

Fragmenti no sarunas ar mazmeitu Anitu

Tavā pirmajā grāmatā pamatā atspoguļotas atmiņas, kuras saistītas ar darbu. Vai vari atminēties kaut vienu no spilgtākajiem ar darbu nesaistītiem notikumiem no pavadītā laika Maskavā, Vašingtonā, Rīgā, Indonēzijā vai Zambijā?

Prasi Līvijai par šādiem notikumiem. (*Smejos.*) Reiz Indonēzijā, kā gadījās, kā ne, okeānā nejauši uzkāpu virsū jūras ezim. Drausmīgas sāpes kājā. Es prasu indonēzietim, ko darīt? Kā to ezi dabūt nost? Šausmīgi sāp, bet nekādi to ezi nevaru nokratīt. Indonēzietis man sāka skaidrot, lai es uz tā eža čurāju virsū un tad viņš no manas kājas nokritīšot. Tā arī darīju – sparīgi čurāju virsū ezim un trāpīja arī kājai. Ezis nokrita, kā lēmēts. Izrādās, pēc tam tā inde, kuru ezis kājā salaidis, arī jāārstē ar paša urīnu. Tā nu man kādu laiku nācās čurāt virsū savai kājai. Patiesi izārstējos. Paldies indonēzietim par padomu.

Vēl atminos vienu mulķīgu gadījumu ASV. Mēs ar kolēģi diplomātu Trifonovu izlēmām braukt makšķerēt uz

Akotinka ezeru pie Vašingtonas. Jāceļas agri, pulksten četros no rīta. Pie ezera esam pēc pieciem no rīta. Aust gaisma. Sēžu laivā, turu makšķeri. Redzu, mans kolēģis sāk iemigt. Pārbaudīju makšķeri un jau pēc brīža arī es aizmiglu. Pēc stundas pamostamies. Makšķeres peld pa ūdeni. Neviena zivs tā arī nav pieķērusies. Tur noteikumi tādi – ja zivi noķer, tad jāliek uz svariem un ezera apsaimniekotājam jāmaksā nauda.

Vēl viens traks gadījums risinājās Zambijā, ceļā uz Tančanikas ezeru. Vairs neatminos, kam tā trakā doma ienāca prātā, bet bija tā, ka nolēmām doties izbraucienā pa sarežģītu apvidu. No karstuma un sliktā ceļa seguma dēļ riepas sprāga viena pēc otras. Beigās jau līdz tuvākajai apdzīvotai vietai atbraucām uz diskjiem. Lieki piebilst, ka auto servisu kā tādu nebija desmitiem kilometru rādiusā. Dabūjām nakšņot pie vietējiem akmens/māla mājiņās, ieskauti ar miljoniem malārijas odu. Piedzīvojums izvērtās par ļoti bīstamu braucienu. Labi, ka izkļuvām dzīvi un veseli. Kolēģis, vēstniecības trešais sekretārs Šičko, mums toreiz brauca līdz. Pēc dažiem gadiem viņš Zambijā nomira, 35 gadu vecumā nomira.

Kuras izcilas personības, ne no diplomātiskā korpusa, no kolēģu vidus, kuras esi saticis klātienē, Tevi visvairāk iespaidojušas un kāpēc?

Nelsons Mandela un Romas pāvests Jānis Pāvils. Mandela mani iespaidoja ar savu mieru un pozitīvo attieksmi pret dzīvi. Viņš 27 gadus bija pavadījis cietumā un spējis saglabāt sevī cilvēcīgo, labo spējis saglabāt un vairot apņēmību

cinīties par savas zemes un tautas labklājību. Mani būtiski iespaidoja stundu garā saruna ar viņu Lusakā. Viņš Zambijā ieradās, lai piedalītos ekonomikas konferencē. Arī es piedalījos šajā konferencē un tās gaitā uzaicināju viņu uz sarunu. Viņš dalījās ar mani savās atmiņās par cietumā pavadīto laiku, stāstīja par ieslodzījuma vietu, salu okeānā. Viņš aizraujoši stāstīja par to, cik šī sala ir jauka. Tu vari iedomāties, pēc 27 cietumā pavadītiem gadiem atminēties, cik ieslodzījumā bija jauki? Ar Jāni Pāvilu man divatā neizdevās parunāties. Bet biju viņa tuvumā. Romas pāvests – pasaulē ļoti ietekmīgs cilvēks. Viņš viesojās Latvijā, Aglonā.

Grāmatā Tu pieminēji publiskās uzstāšanās, lekcijas ārzemēs dažādu vecumu un amata rangū auditorijās. Kuru ļaužu priekšā Tev bija visgrūtāk uzstāties? Kādā valodā Tu uzstājies? Vai radās arī grūtības saprast cilvēkus, ņemot vērā valodu un kultūras atšķirības?

Studentu priekšā gāja visgrūtāk. Viņi uzdeva tādas jautājumus, uz kuriem viennozīmīgi nemaz nevarēja atbildēt. Reizēm apjautu, ka nemaz nemāku atbildēt. Viņi vaicāja kaut kā tā netieši. Piemēram – par hokeju un sportu kā tādu. Viņi reizēm vaicāja ļoti specifiskas lietas, kā, piemēram, par hokeja spēlēm augstākajā līgā un šo spēļu norišu elementiem. Viņi daudzām lietām piegāja no citas puses un notiekošo arī savādāk uztvēra. Bieži vien jautājumos dominēja dažādi zemteksti, kurus es īsti nesapratu. Protams, ka manas uzstāšanās notika tikai angļu valodā.

Lasīt lekcijas dažādās ASV pilsētās un dažādās augstskolās bija mans pienākums. Braukāju pa ASV, gan pa

Austrumu, gan pa Rietumu krasta pilsētām, vēroju, kas valstī notiek, runājos ar cilvēkiem, stāstīju par Padomju Savienību. Visi mani braucieni bija jāsaskaņo ar ASV Valsts departamentu. Bez tam par brauciena rezultātiem jāziņo arī Maskavai, PSRS Ārlietu ministrijai.

Indonēzijā un Zambijā plašas publikas priekšā neuzstājos. Tikos ar politiķiem, teicu runas televīzijā un pieņemšanās.

Vai pēc aiziešanas no ārlietu dienesta Tevi nomāca nožēlas brīži par savu lēmumu? Ja jā, kā Tu ar to tiki galā?

Līvija to atceras vislabāk. Nu, jā, par šo tēmu vārdi no manis jāvelk kā ar stangām ārā. Nu paraudāju un tiku ar to visu galā! (*Smejos.*) Līvija daudz stāsta par to, kā es pēc atgriešanās Latvijā notikušo esmu pārdzīvojis. Jo īpaši tajos brīžos, kad atskārtu, ka viss nenotiek tā, kā gribētos. Sāku slimot. Parādījās kuņģa čūla. Saprātu, ka man arī Latvijas politikā vairs nav vietas. Stress. Neko darīt. Izmaiņām jāpielāgojas. Jāsāk dzīve gandrīz no jauna. Draugi palīdzēja. Mazliet vēlāk arī jaunie pienākumi Ventspilī. Pamazām.

Un tagad Jūs visu šo sarunāto nodrukāsiet grāmatā? (*Gara pārdomu pauze.*) Labi. Lai tā būtu!

INTERVIJAS PRESEI

Laikraksts "Cīņa", 1990. gada 26. aprīli.

PĒC 100 DIENĀM
"Tēvzemes Avīzes" redakcijas
kolēģijas locekļa saruna ar Latvijas
ārlietu ministru EIŽENU POČU

– Cienājamo ministr, šodien aprit tieši simt dienas, kopš jūs esat pārņēmis Latvijas Ārlietu ministrijas vadību. Nepilnas divas nedēļas vēlāk notika mūsu iepriekšējā tikšanās, kurā jūs runājāt par saviem nodomiem, par atklātības diplomātiju. Laika posms nav ilgs, bet tomēr – kas paveikts, kuras ieceres jau sākušas realizēties, kādi jauni jūsu resora rīcības apvārsņi pavērušies? Īpaši šajos pēdējos 3 mēnešos, kad visapkārt mutuļo visai dramatiski notikumi – mūsu Latvijā, Padomju Savienībā, Eiropā, pasaulē.

– Atzīšos, ka no iecerētā ir izdarīta tikai daļa. Izrādījās, ka no visiem deficītiem lielākais šai simt dienu periodā bija laika deficīts. Stājoties amatā, šķita, ka varēs paveikt to, kas pirmajam laikam bija iecerēts, bet dzīves īstenība tomēr ir citādāka, nekā to bieži iztēlojamies, pirms uzsākam kādu lielu darbu, svarīgu un atbildīgu. Galvenais jau bija ienākt

Latvijas sabiedrībā, atrast savu vietu republikas mērogā, tai skaitā arī valdībā. Un domāju, ka zināmā mērā tas izdevās.

Šeit gribētu skart trīs manas darbības ceļus. Pirmkārt, izsaku pateicību maniem kolēģiem valdībā par to, ka viņi bija man labvēlīgi, nekādā ziņā neizjūtu kaut kādu atturību no viņu puses sakarā ar manu ienākšanu šinī valsts darbā. Tas bija viens darbības ceļš.

Otrais ceļš – tas ir skatiens uz āru. Tā bija ļoti svarīga sastāvdaļa manā darbā, un tas arī pilnīgi saprotami, jo strādāju Ārlietu ministrijā. Lielais ārzemnieku skaits, kas tagad iebrauc Latvijā, tās tikšanās, kas bija Ārlietu ministrijā un ārpus ministrijas ar ārzemju oficiāliem viesiem un neoficiālām delegācijām, saimniecisko aprindu, tirdzniecības, biznesa pārstāvjiem, izglītības, kultūras un citu sfēru cilvēkiem, – tas viss veidoja ļoti piesātinātu šo simts dienu periodu. Bija nozīmīgas darba tikšanās, darba sarunas, tai skaitā ar citu valstu diplomātiem, ģenerālkonsuliem, kuri plašā skaitā mīt Ļeņingradā, Maskavā akreditētiem diplomātiem un žurnālistiem. Tas arī sakrita ar svarīgiem notikumiem Latvijas dzīvē.

Trešais būtu tās tikšanās, kas bija ar mūsu cilvēkiem: iznāca pabūt vairākos rajonos un to centros – Jelgavā, Valkā, Talsos, Stučkā, Jēkabpilī (tur interesantas sarunas bija arī Viesītē un Aknīstē), kur mani aicināja. Arī Rīgas auditorijās. Bija patīkami tikties ar cilvēkiem, sajust, ko viņi domā, ko spriež par notikumiem republikā un ārpus tās. Turklāt man bija svarīgi tie daudzie jautājumi, kas tika uzstādīti. Tas viss radīja arī lielu gandarījumu, ka mūsu Ārlietu ministrija neatrodas nomaļus, bet iekļauta visā šajā notikumu virpulī,

varbūt brīžiem pat epicentrā. Tāpēc vien dažkārt grūti uzreiz atsaukties uz tiem lūgumiem, kas adresēti ministrijai. Vēl svarīga sastāvdaļa manā darb dienā ir tikšanās ar žurnālistiem – Latvijas, PSRS un ārzemju preses pārstāvjiem, kuru vidū pasaules lielo preses aģentūru korespondenti.

– Tātad tikšanās ar diplomātiem, ar darījumu aprindu cilvēkiem, ar žurnālistiem. Varbūt ir kādas tikšanās, kas palikušas spilgtākā atmiņā, kuras uzskatāt mūsu republikai par nozīmīgām?

– Visas tikšanās jāuzskata par politiski nozīmīgām. Ja tas ir ģenerālkonsuls vai kādas vēstniecības padomnieks, vai cita ranga darbinieks, viņš taču pārstāv savu valsti un sarunās ar mani apzinās, ko viņš saka un ko viņš uzklausa, un te ne vienmēr var teikt, ka tā ir mana personiskā lieta. Jo, lai arī atsaucamies uz to, ka izsakām personiskās domas, jāreķinās, ka aiz mums, aiz manis stāv Latvija, bet aiz viņa – viņa valsts. Loti interesantas sarunas bija ar Japānas, VFR un Polijas ģenerālkonsuliem, kas darbojas Ļeņingradā, ar diplomātiem no Maskavas.

Sarunās ar ārvalstu diplomātiem pārlicinājos, ka visa Baltija ir pasaules sabiedrības, tās politisko aprindu uzmanības centrā. Pasaulē pašlaik nav svarīgāku problēmu kā atbrūošanās, Vācijas apvienošana un Baltijas jautājums. Bet, kad runājam par Baltiju, arī par Latviju, tad, tēlaini sakot, šīs trīs republikas gribētos pielīdzināt Bermudu trijstūrim. Visi ļoti dzīvi, pat detalizēti interesējas par mums, bet, kad sarunas gaitā vai nobeigumā uzstādu kontrjautājumu, piemēram, kā tad jūs pats vērtējat, vai jūsu valdība mūs atbalsta vai neatbalsta, vai kaut ko tamlīdzīgu, tad allaž nācies

sastapties ar ļoti zīmīgu parādību: sarunu partneri izvairās no konkrētas atbildes, cenšas būt atturīgi, ļoti piesardzīgi. Tāpat kā Bermudu trijstūra sarežģītajā ceļā lidmašīnas un kuģi, arī politiskie, oficiālie pārstāvji manevrē, cenšas neiejaukties šajos svarīgajos procesos un nesteidzas ar politiskajiem secinājumiem kā, retrospektīvā, tā perspektīvā. Jo jebkurš tāda rakstura secinājums prasās pēc garantijām. Līdzīgām kā bankas, kad tās izsniedz kredītu tikai pēc citas bankas garantijas saņemšanas. Arī politikā valstis vai valdības sniedz garantiju, ievērojot apsvērumus par svarīgiem politiskās un ekonomiskās dzīves jautājumiem.

Pasaules mērogā, vismaz spriežot pēc informācijas, kas nonāk manā rīcībā, pašreiz Baltijas jautājumi un procesi politiku komentāros, oficiālo pārstāvju izteicienos tiek apzīmēti ar krīzi. Tam varam piekrist vai nepiekrist, bet tas nav ignorējams.

– Šajā aizvadītajā simt dienu periodā bija vesela virkne starptautisku notikumu Rīgā. Viens no tiem, piemēram, ir Zviedrijas ģenerālkonsulāta nodaļas atklāšana.

– Bija vēl tāds svarīgs notikums kā Latvijas Kultūras forums, arī tajā viesu vidū bija vairāku valstu pārstāvji. Summējot šīs starptautiskās aktivitātes, bija patīkami konstatēt, ka tā ir reāla Latvijas izešana Eiropā un pasaulē, atgriešanās Eiropas kultūras, mākslas un ekonomikas dzīvē un līdz ar to arī politikā.

Runājot par Kultūras foruma viesiem, pirmām kārtām jāmin tādas personības kā Zviedrijas institūta direktors A. Klāsons un Dānijas kultūras institūta ģenerālsekretārs P. Himmelstrups. Ar šiem diviem viesiem iznāca visvairāk

būt kopā, un man ar viņiem bija sarunas arī par oficiālām lietām. Šie cilvēki uz mani atstāja iespaidu. Tāpat arī Dānijas avīzes "Politiken" galvenais redaktors H. Pundiks. Tieši Kultūras foruma gaitā panācām galīgo vienošanos, ka visai drīz Rīgā tiks atvērts Dānijas kultūras centrs.

Atgriežoties pie Zviedrijas ģenerālkonsulāta nodaļas atvēršanas, jāsaka, ka pie mums tā ir pirmā politiska rakstura ārvalsts iestāde, bez jau esošajām ārzemju ekonomiskām un tirdzniecības firmām. Šī nodaļa pārstāvēs Zviedrijas Ārlietu ministriju Rīgā, tātad Zviedrijas valdību. Tādējādi nodaļas namā Lāčplēša ielā 13 mēs uzsāksim sarunas par aktualitātēm, kas saistās ar dažāda līmeņa kontaktiem starp Latviju un Zviedriju.

– Vai Zviedrijas ģenerālkonsulāta nodaļa Rīgā ir akreditēta Maskavā vai Rīgā?

– Tas ir profesionālas dabas jautājums, un man jāsaka, ka Zviedrijas ģenerālkonsulāts Ļeņingradā ir akreditēts PSRS Ārlietu ministrijā, un tātad šī nodala ir kā papildinājums savam ģenerālkonsulātam un arī akreditēta Maskavā. Latvijas valdība ar šo iestādi sadarbosies ikdienā. Varētu jautāt, kāpēc netika parakstīti oficiāli dokumenti par konsulārās nodaļas atvēršanu. Te jāņem vērā politika, kādu piekopj Zviedrijas valdība attiecībā pret Padomju Savienību: visā sadarbībā ar jebkuru PSRS republiku, tai skaitā ar Latviju, netiek ignorēta lielā politika.

– Iepriekšējā sarunā jūs skārāt Latvijas līdzdalību Ziemeļvalstu padomes darbā.

– Šis jautājums ir aktuāls arī šodien, tā var būt realitāte, kad runājam par sadarbību ar ārzemēm. Ziemeļvalstu

padome izrāda interesi par mums, kad ir runa par Baltijas jūras saglabāšanas problēmām, par sadarbību vides aizsardzības jomā. Un ne tikai tas. Ievērosim, ka Ziemeļvalstu padome nodarbojas arī ar ekonomiska rakstura jautājumiem, veicina kontaktus starp cilvēkiem. Baltijas jūra nevis šķir Latviju un Skandināvijas valstis, bet vieno, tāpēc mūsu tuvākie partneri kā vēsturiski bija, tā arī turpmāk būs Skandināvijā, plašākā vērienā skatot, visas Ziemeļvalstis. Projektu veidā ir izteikti konkrēti priekšlikumi, bet galīgais Ziemeļvalstu sadarbības plāns vēl top.

– Kā Latvija pašreiz izskatās, ja raugāties no ārzmēm?

– Pēdējā laikā iznācis būt divās zemēs, tepat kaimiņvalstīs – Zviedrijā un Somijā, kur biju mūsu premjera Viļņa Breša, tā teikt, komandā. Tā bija īsta darba vizīte. Apmeklējām daudzas sabiedrības, firmas, bankas, fermas un ar piezīmju grāmatiņām rokās cītīgi studējām jautājumus, kas varētu būt ļoti svarīgi un noderīgi mums ekonomiskās politikas izveidē. Guvām daudz iespaidu, pārvedām mājās parakstītus dokumentus ar divām zviedru firmām. Viens – par Zviedrijas satelīta izmantošanas perspektīvām ekonomiskās informācijas apstrādē un izmantošanā. Otrs – par telekomunikāciju izveidi. Vairākas idejas no šī brauciena iedzīvinās praktiskā darbībā. Mums bija tikšanās arī politiskajās partijās, parlamentos, ar Somijas premjerministru, ar citiem šo zemju valdību locekļiem. Gribētos vēl atzīmēt, ka zviedri izteica tādu spriedumu, ka mēs esot pārāk kautrīgi savos priekšlikumos. Igaunī izrādot daudz lielāku aktivitāti. Skandināvi gaida, ka mēs atraisīsimies no tiem kompleksiem, kas acīmredzot saistās ar latviešu mentalitāti.

Tātad gaida no mums konkrētākas domas un izsaka gatavību pozitīvi reaģēt uz mūsu priekšlikumiem. Vispār izrāda lielu gatavību sadarboties un meklēt kompromisu, jo jāievēro, ka Latvijas valsts kasē nav konvertējamas valūtas, un jāmeklē aplinkus celi.

– Mūsu sabiedrībā un arī ārzemju latviešu sabiedrībā atskan reizēm runas, ka starptautisko ekonomisko sakaru centieni, ko iedzīvotāji veic pēc savas iniciatīvas, dažkārt ir visai nekorekti un apšaubāmi. Kādas ir jūsu domas šai ziņā?

– Pašlaik, manuprāt, notiek liela skriešana uz Rietumiem. Skriet vēlas gan tie, kam ir kaut kas rokā, somā, kabatā, gan arī tie, kam nav nekā. Uz to mudina arī tās iespējas, kādas tagad ir pavērušās, kad runa ir par Latvijas ekonomisko patstāvību, tie attiecīgie PSRS valdības lēmumi, kas pavēra ceļu šādai sadarbībai bez Maskavas ziņas un sankcijas. Mudina arī minimālais formalitāšu apjoms un izbraukšanas nokārtošanas laiks, jo daudzas birokrātiskas barjeras, kas kādreiz bija primāras, vairs neeksistē.

Atgriežoties pie sadarbības ekonomiskajā jomā, nedrīkstam nonākt ārzemju firmu atkarībā, nedrīkstam ar pastieptu roku prasīt žēlastības dāvanas. Līdzīga diedelēšana savā laikā bija jūtama attiecībās ar mūsu tautiešiem ārzemēs.

– Vai jūs darba jautājumos esat bieži mūsu parlamentā un mūsu valdībā?

– Valdībā esmu tiešām bieži, piedalos tās sēdēs. Darba kontakti ar valdības vadību ir katru dienu, tāpat regulāri ar ministriem, ar valsts komitejām, ar Ministru Padomes nodaļām.

Parlamentā, kad notika sesijas, vienmēr biju klāt. Esmu arī vairākās republikas mēroga komisijās, kuras darbojas Augstākās Padomes uzdevumā.

– Kādās?

– Vispirmām kārtām, lielajā komisijā, kas izstrādā Latvijas politiskās un ekonomiskās neatkarības koncepciju. Šī komisija tika apstiprināta pēdējā Augstākās Padomes sesijā. Arī politiskā darba grupā, kas ir šīs komisijas ietvaros, tajā tiek prognozēti konkrēti praktiski soļi, kā mēs vedīsim sarunas ar PSRS valdību. Darbojos arī valdības izraudzītā Dziesmu svētku komisijā, Ulmaņa pēdējo dzīves dienu izpētes komisijā. Lūk, tā visur satiekos arī ar kolēģiem no Augstākās Padomes un Ministru Padomes, no citām valsts iestādēm, no politiskām partijām un organizācijām. Tas ir svarīgs darbs, un par to ir jānes pilnīga atbildība.

– Jūs pieminējat savu darbību Neatkarības komisijā. Vai esat apmierināts ar šīs komisijas līdzšinējo darbu?

– Varbūt šīs komisijas darbība nedaudz ieilgusi. Koncepciju izstrādājot, ir jāreķinās, ka mēs atrodamies jaunā parlamenta sasaukšanas priekšvakarā, un, protams, var rasties situācija, ka jaunajiem deputātiem varētu būt konkrētas domas, kuras ir atšķirīgas no tām, kādas ir mūsu galvas. Bet, lai kā tas būtu, šī koncepcija jāformulē pēc iespējas kvalitatīvāk un neatliekot.

– Kādu jūs iedomājaties jaunās Latvijas Augstākās Padomes Ārlietu komisiju, īpaši, kad runājam par neatkarīgu Latviju?

– Kāda būs Augstākā Padome, tāda būs arī Latvijas ārējā politika. Visa šī lielā atbildība gulsies uz Augstākās Pado-
mes locekļiem, uz jaunievēlētiem deputātiem. Nešaubos,
ka Ārlietu komisijā būs kompetenti cilvēki. Man jau ir bi-
jusi izdevība pārliecināties, ka dažiem no viņiem ir augsts
profesionālisms. Ņemot vērā šo faktoru, ir pamats būt op-
timistiem un cerēt, ka parlamenta veidotais ceļš uz Austru-
miem un Rietumiem, uz visu pasauli būs veiksmīgs.

**– Ārlietu ministrijā palielinās konsulārā nodaļa. Kā-
das perspektīvas turpmāk paredzamas vīzu izsniegšanā?**

– Manī rada trauksmes sajūtu viss, kas pašlaik notiek
ministrijas šauro telpu dēļ. Sakarā ar pavasara iestāšanos
izbraucēju skaits ar katru dienu strauji palielinās, bet kon-
sulārās nodaļas štati paliek līdzšinējie.

– Cik katru dienu ir to pilsoņu, kas vēlas saņemt vīzas?

– Aptuveni līdz 200 cilvēkiem dienā. Iedomājieties šīs šau-
rās kāpnītes, uz kurām cilvēkam ir jāpavada vairākas stundas,
jo katras pases apstrāde prasa laiku. Ak, šīs telpas... Baidos, ka
pēc mēneša šī rinda būs jau līdz Daugavai. Savu satraukumu
par šādu situāciju vairākkārt esmu izteicis tiem cilvēkiem,
kuru kompetencē ir lemt par telpu jautājumu. Tas ir jārisina
vistuvākā laikā un ar perspektīvu, nevis kā kompromisa vari-
ants. Jāsaka, ka katru dienu dzirdu priekšlikumu Ārlietu mi-
nistrijai atgriezties savās pirmskara telpās K. Valdemāra ielā
3. Tā patiešām būtu visatbilstošākā ēka, turklāt ar vēsturisku
nozīmi. Ja reiz mēs iestājamies par Latviju kā par starptautisko
tiesību subjektu, tad arī Ārlietu ministrijai ir jābūt šī statusa
cienīgai (arī telpu ziņā). Ministrija taču nedrīkst atrasties ne
Imantā, ne Ķengaragā. Tai ir jābūt pašā Rīgas centrā.

– Ko tad dara Iekšlietu ministrijas vīzu daļa?

– Tā risina visus privātpersonu izbraukumus un iebraukšanas. Mēs tikai oficiālos.

– Janvārī runājām par to, ka mūsu Ārlietu ministrija darīs visu iespējamo, lai atvieglotu ārzemju tautiešiem ceļošanu pa visu Latviju. Kas šajā jautājumā panākts? Tuvojas Dziesmu svētki ar tautiešu pieplūdumu.

– Jūs satrauc jautājums, kuru man uzdod visās auditorijās. To jautā vai katru dienu. Un tas liecina, cik aktuāls tas ir. Un katrs šāds jautājums rada lielāku vēlēšanos cīnīties un nonākt līdz pozitīvam rezultātam. Taču šī problēma risinās nevis Latvijā, bet Maskavā, dažādu resoru līmeņos. Protams, arī ar mūsu aktīvu līdzdalību. Vienlaicīgi tas ir arī starptautiska rakstura jautājums, jo uz brīvu pārvietošanos pa citu valstu teritorijām pretendē arī padomju pilsoņi. Brīva pārvietošanās – tas ir bez īpašām atļaujām un iepriekšējās saskaņošanas.

– Citiem vārdiem, mūsu tautieši ir cietēji tāpēc, ka kaut kur citur pasaulē ir tādas vietas, kurās nav pilnīgas ceļošanas brīvības PSRS pilsoņiem?

– Daudzās ārvalstīs uzskata, ka PSRS ir “aizliegto zonu” iniciatore. Varam apšaubīt šo secinājumu vai tam piekrist, bet cilvēkiem ir jādod iespēja brīvi ceļot uz jebkuru valsti un rajonu. Izņemot, protams, militāra rakstura vietas, kuras ir visās valstīs, ja vien tur ir armija. Bet runa taču neiet par šādām vietām, bet gan par iespēju ārzemniekam apciemot savus radus un draugus, pabūt savu senču mājās, nolikt ziedus uz piederīgo kapiem, nevis uzturēties tikai viesnīcā Rīgas centrā. Par to šajās simts dienās esmu visur

iestāties. Domāju, ka tuvāko mēnešu laikā šī problēma tiks atrisināta. Jāpiebilst, ka attiecīgas Latvijas iestādes visumā ļoti liberāli izturas pret šīm aizlieguma barjerām, kādas diemžēl vēl pastāv. Un, ja vēlēšanās izteikta, šādas atļaujas faktiski saņem jebkurš labas gribas cilvēks, kurš tiko paceļot pa Latviju.

– Jācer, ka arī pa Latgali būs brīvāka ceļošana?

– Domāju, ka attālumam no Rīgas nav principiālas nozīmes.

– Tuvojas XX Vispārējie latviešu Dziesmu svētki. Visas pasaules latvieši brauks uz šejieni. Kāda būs Ārlietu ministrijas loma?

– Kā jau minēju, esmu Dziesmu svētku sagatavošanas komisijas loceklis. Komisijas redzeslokā ir arī paredzamā ārzemnieku ierašanās uz šiem svētkiem. Un tas skaits, kas pašlaik ir aptuveni zināms, ir vairāk par tūkstoti ārzemju viesu, tai skaitā mūsu tautieši no dažādām pasaules malām. Ir neapšaubāmi svarīgi, kā mēs viņus Latvijā uzņemsim. Turklāt ieradīsies arī oficiālie pārstāvji, mūsu kolēģi diplomāti, kas uzturas Maskavā un Ļeņingradā. Ieradīsies arī ārzemju žurnālisti. Pirms Dziesmu svētkiem būs speciāli čārtera avioreisi, tai skaitā no ASV. Tātad – ārzemnieku skaits būs liels. Un, vai mēs būsīm spējīgi viņiem radīt to minimālo komfortu, uz kādu viņi pretendē, tas ir cits jautājums. Taču viņi tiek laikus brīdināti būt pieticīgiem un saprotošiem, ņemot vērā milzīgo cilvēku daudzumu, kāds tajās dienās būs Rīgā.

– Iepriekšējā sarunā stāstījāt, ka ar Pasaules brīvo latviešu apvienības priekšsēdētāju Gunāru Meierovicu esat draudzīgi pastaigājies pa Potomakas krastiem

Vašingtonā. Meierovics pirms neilga laika bija Rīgā, bet jūs janvārī izteicāt domu, ka labprāt ar viņu pastaigātos pa Daugavas krastu. Vai jums tas izdevās?

– Man bija patīkams pārsteigums, nesen ieraugot Meierovica kungu Latvijas Televīzijas ekrānā. Pēc tam, kamēr es lūkoju sameklēt viņa atrašanās vietas telefonu, Ārlietu ministrijā atskanēja Meierovica kunga zvans. Mēs žigli vienojāmies par tikšanos. Un tik tiešām mums bija interesanti atcerēties to, kas noticis vairāk nekā pirms desmit gadiem. Salīdzinājām tos laikus ar mūsdienu notikumiem gan Amerikā, gan Latvijā, gan arī citās pasaules zemēs. Pastaigājāmies pa vakarīgo Rīgu, pa Daugavas krastmalu. Pirms simts dienām man bija grūti paredzēt, ka tas notiks jau tik drīz.

– Meierovica kungs acīmredzot bija visai labi informēts par procesiem, kas pašlaik notiek Latvijā. Kādi ir viņa uzskati par tiem, un kā jūs vispār skatāties uz ārzemju latviešu redzamāko personību klātbūtni šajos procesos?

– Vienaldzīgi viņi nav, un tas ir pilnīgi saprotams. Domāju, šīs vizītes laikā Meierovica kungam bija daudzas sarunas, tikšanās. Viņš šeit nebija viens. Kopā ar viņu bija arī citi pasaules latviešu organizāciju pārstāvji. Sarunās akcentējām ekonomisko sadarbību, jo Latvijā jāveido jauns ekonomiskās attīstības modelis, un te ārzemju latvieši varētu sniegt mums praktisku palīdzību, kaut vai atbilstošu ideju veidā. Es pilnībā saprotu, ka politiskā situācija Latvijā ir jebkura latvieša uzmanības centrā. Bet šie procesi jāvērtē kopumā ar ekonomisko stāvokli un tā attīstības reālām iespējām. Tiekoties ar svešatnes latviešiem, allaž pārlicinos,

ka vienam Latvijas vērtējums balstās uz emocijām, citam – uz gatavību ekonomiski sadarboties, trešam ir nogaidoša pozīcija, bet ceturtam varbūt ir pārāk radikāli uzskati.

– Gribētos, lai jūs dažus vārdus veltītu gaidāmajai PSRS prezidenta vizītei Amerikas Savienotajās Valstīs. Neapšaubāmi, pasaules mēroga notikums. Bet līdz maija beigām vēl var sekot daudz ārkārtīgi svarīgu politiska rakstura notikumu kā Baltijā, tā pasaulē. Protams, ka tie var atstāt iespaidu uz paredzamo vizīti.

– Jau šodien var apgalvot, ka Baltijas jautājums būs viens no centrālajiem, ja vien šī tikšanās notiks. Kaut gan oficiāli šī tēma darba kārtībā nav ieslēgta. Būsim reāli domājoši un teiksim, ka Baltijas jautājumam šāda līmeņa sarunās būtu jāierāda pienācīga vieta. Divu prezidentu viedokli Baltijas jautājumā gaida ne tikai šo triju republiku tautas, bet arī pasaules sabiedrība. Būtu apsveicami, ja šis viedoklis būtu kopējs, nevis atšķirīgs, un atbilstu Baltijas tautu interesēm ceļā uz neatkarību. Vizītes laikā tiks analizēta PSRS un ASV savstarpējās ekonomiskās sadarbības situācija, jo pašlaik saimnieciskās saites, runājot prezidenta Mihaila Gorbačova vārdiem, ir visai minimālas, virzās uz priekšu ļoti lēnām un neapmierina Padomju Savienību. Atbrūošanās un bruņojuma ierobežošanas jautājumi arī būs darba kārtībā, tiek gatavoti konkrēti projekti, kuri Eduarda Ševardnadzes nesenās vizītes laikā Vašingtonā tika pārskatīti un fiksēti atbilstoši tām iespējām, kas ļautu parakstīt jau konkrētus nolīgumus. Eiropas drošības un sadarbības problēmu analizē galvenais, bez šaubām, būs Vācijas apvienošanas jautājums.

– Kādas ir jūsu domas par demokrātiskajiem procesiem, kādi notiek Baltijā?

– Demokrātiju pirmām kārtām ir jājūt. Pareizi dara tie, kas apgalvo, ka demokrātija nav visatļautība ne vārdos, ne darbos. Demokrātija ir ļoti dārga, daudz dārgāka par jebkuru diktatūru. Tāpēc cienīsim un virzīsim šos procesus. Taču atcerēsimies, ka demokrātijas saturu regulē likumi. Un, jo lielāka demokrātija, jo stingrākiem jābūt likumiem. Ar cilvēku apziņu ir par maz. To pierāda pasaules prakse. Piemēram, ASV cilvēku brīvība, to pilsoniskās tiesības tiek nodrošinātas ar likumiem un līdz pēdējam sīkumam pārdomātu normatīvo aktu palīdzību. Pie mums likumi pagaidām atpaliiek no demokrātijas procesiem, tāpēc brīžiem šķiet, ka tie nav regulējami un kļūst stihiski. Tas cilvēkus baida, vieš viņos neticību, haotisma sajūtu. Bet mēs visi taču gribam justies pilnīgi droši un ar civilizētiem likumiem aizsargāti. Demokrātiska sabiedriski politiska iekārta ir ļoti prasīga, pat neapmierināma.

– Visbeidzot par politizāciju, par to, ka cilvēki daudz diskutē, daudz spriež par politiskām tēmām un no tā varbūt pat cieš ekonomiskie rezultāti, ražošanas gaita gan pilsētās, gan laukos.

– Šķiet, ka pārāk ilgi Latvijas sabiedrība ir dzīvojusi politiskās apātijas apstākļos un cilvēkiem jādod iespēja ne tikai brīvi domāt, analizēt, bet arī izteikt savu viedokli publiski. Katram jādod iespēja izdarīt attiecīgu secinājumu, ar kuru partiju iet kopā, kādu politisku spēku atbalstīt, kādu viņš redz Latvijas rītdienu. Līdz ar to, lai cilvēks var ieņemt savu aktīvu politisku pozīciju rītdienas veidošanā. Un nevis pasīvi vērot vai pastāvīgi kritizēt visu, kas notiek viņam apkārt.

Uzskatu, ka mums jārunā nevis par depolitizāciju, bet gan par deideoloģizāciju. Jo politika bija, būs un tai ir jābūt. Citādi nemaz nevar funkcionēt suverēna, patstāvīga valsts. Ņemot vērā politisko spēku plurālismu Latvijā, domāju, ka politizācijas procesi nav apturami. Taču nav cilvēka Latvijā, kuram nebūtu sava politiska viedokļa. Tas ir apsveicami. Runa varētu būt par ideoloģisku darbu valsts iestādēs, ražošanā. Valsts aparātā, manuprāt, galvenajam kritērijam jābūt tādām, lai tur strādātu cilvēki, kuri atzīst valsts politiku, tās ģenerālo līniju, neatkarīgi no viņu tautības, ticības, piederības pie kādas politiskas organizācijas. Pats galvenais – būt labam speciālistam, atbilstošam tā resora prasībām, kur viņš strādā. Viss, kas neskar tiešos pienākumus, darāms tikai ārpus darbavietas un ārpus darbalaika.

– Toreiz, janvārī, runājām, ka PSRS Ārlietu ministrija ar ļoti labu ceļavēju pavadīja Eiženu Poču atbildīgajā Latvijas ārlietu ministra darbā uz Rīgu. Vai šie labie novēlējumi ir realizējušies? Kāds tagad ir Latvijas Ārlietu ministrijas kontakts ar PSRS Ārlietu ministriju?

– Ar PSRS Ārlietu ministriju kontaktējos tad, kad jāaizstāv Latvijas intereses starptautiskajā sfērā. Bez Maskavas nav veicams darbs, kas saistās ar tālāku Latvijas un PSRS sadarbības izpēti 20. un 30. gados. Vēl daudz kas sakāms par 1939.–1941. gadu. Ir pacelts Latvijas zelta, valūtas un nekustamā īpašuma jautājums, kas virzāms kopīgi ar vairākiem PSRS resoriem un attiecīgām ārvalstīm. Bijusi virkne citu diskutējamo jautājumu, kam liela nozīme Latvijas šodienā un rītdienā. Jāsaka, ka PSRS Ārlietu ministrija saņemto protoši izturas pret mūsu priekšlikumiem, respektē mūsu uzskatus. Vārdu sakot, ļauj strādāt patstāvīgi.

– Kādu iedomājaties starptautisko tiesību subjekta statusa atgriešanu?

– Par to ir jācīnās. Jāsaka, ka šī cīņa jau ir sākusies. Pašlaik ceļi ir jābruģē caur Maskavu. Jāsāk sarunas ar PSRS valdību, attiecīgo ministriju un resoru vadītājiem, visbiežāk, protams, ar PSRS Ārlietu ministrijas vadību. Bez Maskavas ziņas neviena pasaules valsts vai starptautiska organizācija neizies uz tiešiem kontaktiem ar mums kā pilntiesīgu starptautisko tiesību partneri. Kā jūs zināt, ar PSRS politiku pasaule rēķinās, un ignorēt prezidenta Gorbačova nostāju reti kāds vēlas. Un tāpēc mūsu uzdevums kontaktos ar Maskavu panākt, lai mēs varētu jau šogad ieiet Helsinku procesā, tā attiecīgās darba grupās, Ziemeļvalstu padomē, Eiropas padomē, ANO.

Sarunās ar PSRS vadību ir jāpanāk, lai Latvijai būtu pilnīga patstāvība lemt jautājumus par savu diplomātisko, konsulāro, ekonomisko un kultūras pārstāvniecību atvēršanu ārzemēs. Šī gatavība no padomju valdības puses ir jāfiksē attiecīgā savstarpējā līgumā, kurš jādara zināms pasaules sabiedrībai. Uz abpusējas ieinteresētības principa varētu turpināties ārpolitiskās darbības koordinācija. Vienlaicīgi ar jau minēto jābūvē tilti ar kaimiņvalstīm Eiropā.

– Ārlietu resoram ikvienā valstī plašs darbalauks. Par to varētu runāt vēl daudz, arī idejās. Piemēram, par mūsu diplomātiskajiem pārstāvjiem ārzemēs. Nobeigumā tomēr atcerēsimies kādreizējo Baltijas valstu ārlietu ministru sadarbību. Atsevišķos laika posmos tā gan nebija visai ideāla, bet varbūt tagad?

– Ļoti svarīgi tieši šajā laika periodā attīstīt regulārus kontaktus ar Igaunijas un Lietuvas ārlietu ministrijām. Es pat domāju vēl perspektīvāk. Nesen parakstītais līgums par triju republiku ekonomisko sadarbību un kopēja tirgus radīšanu būtu jāuzskata par konkrētu soli uz Baltijas savienoto valstu veidošanu. Domāju, ka Eiropa ar saviem ekonomiskajiem un var būt pat politiskajiem institūtiem mūs neatraidītu. Tiesa, šajā sadarbībā mums vajadzētu vairīties no pagātnes, 20. un 30. gadu kļūmēm, ja runājam par vienu Baltiju.

* * *

Simts dienas pagājušas. Pārkārtojumu un jaunu virzienu ārlietu resora darbā ir daudz. Tālāko ceļu lielā mērā noteiks Latvijas jaunais parlaments.

Ar Eiženu Poču runāja P. Ducmanis

Izdevums: "Neatkarīgā Cīņa", 1993. gada 10. februārī

Eižens Počs – tikai Andrim Jakubānam un Ērikam Hānbergam

Jūs esat pēdējais Latvijas PSR ārlietu ministrs, tātad var teikt, pat vēsturiska persona.

Jā, šāds fakts manā biogrāfijā ir. Katrs jau vēsturē ar kaut ko ieiet.

Aiziedams no šī amata, jūs pazudāt arī no Latvijas ap-rites. Tagad NC lasītāji ar jums jāiepazīstina gandrīz no jauna, tāpēc pastāstiet par sevi!

1989. gadā, kad man piedāvāja atgriezties Dzimtenē un strādāt Breša komandā, manu likteni lēma gan Latvijas vadība, gan PSRS Ārlietu ministrija, kur tolaik vadīju vienu no lielākajām pārvaldēm. Pats šo uzaicinājumu pieņēmu ar lielu ticību, gatavs startēt kopā ar tiem cilvēkiem, kuri bija noformulējuši Latvijas galvenos mērķus, kas arī man šķita ārkārtīgi pievilcīgi. Tiesa gan, todien, kad Augstākajā Padomē mani apstiprināja amatā, kāds cilvēks teica: «Dārgais Eižen, diez vai tu šajā darbā esi uz palikšanu. Procesi attīstās tik strauji un radikāli, ka vecā gvarde, tātad arī tu,

var izrādīties nevajadzīga jaunai Latvijai.» Tomēr es gribēju savai Dzimtenei palīdzēt, centos darīt visu, ko spēju. Tikai bez galvenā saskatīju vēl citus ceļus, manus kapilārus, kas arī vērsti uz sirdsdarbību Latvijas organismā. Jo, manuprāt, ar vienu vien ceļu ir par maz, valsts attīstība, infrastruktūra taču iet paralēlēs. Iespējams, ka mani ieteikumi un spriedumi daudziem toreiz šķita, kā miglā tīti. Kad Breša valdība demisionēja, Ševardnadze mani aicināja atgriezties Maskavā, Ārlietu ministrijas sistēmā, par vēstnieku. Godmanis gan piedāvāja palikt un darīt kādu darbu, taču nebiju pārliecināts, ka tas varētu būt paliekošs. Līdzīgi domāja arī tie Tautas frontes pārstāvji, ar kuriem biju atklātās, draudzīgās attiecībās. Un tāpēc braucu atpakaļ uz Maskavu. Jebkurš zaldāts vēlas kļūt par ģenerāli. Ja runā par diplomātisko darbu, mans mērķis un cerība, tāpat kā pirms divdesmit diviem gadiem, bija strādāt par vēstnieku.

Vai jūsu attiecības ar Ševardnadzi ietekmēja tas, ka esat no Latvijas?

Daļēji. Toreiz, 1989. gadā, par manu atgriešanos Latvijā PSRS Ārlietu ministrijā lēma Ševardnadzes vadītā kolēģija, kas novērtēja gan manu veikumu iepriekšējos gados, gan analizēja situāciju Baltijā un Latvijā, deva man pat zināma veida ieteikumus. Tāpat bija, kad atkal ierados Maskavā, Ševardnadze, es pat teiktu, meistarīgi vērtēja notikumus šeit, bez kritikas un viszinīgiem spriedumiem. Taču mūsu individuālās sarunas tad jau vairāk saistījās nevis ar Baltiju, bet ar Āfriku. Ševardnadze ļoti vēlējās mainīt ārkārtīgi iesūnojušās un stipri ideoloģizētās attiecības starp Padomju Savienību un zemi, uz kuru man piedāvāja braukt.

Tātad jūs esat bijis ļoti tuvu aizkulišu politikai? Vai par to drīkstat pastāstīt?

Ārlietu ministriju uzskatu par tās bijušās valsts valdības sastāvdaļu, kura relatīvi progresīvi reaģēja uz notikumiem gan valsts iekšienē, gan attiecībās ar citām pasaules zemēm. Direktīvu ierobežot, krasi iejaukties, lietot spēku vai izmantot necivilizētas metodes – neko tādu nejutu. Bet varbūt par to nezināju, jo ne jau visus jautājumus risināja manā klātbūtnē. Lielā politika valsts iekšienē, Kremļa politika; Ārlietu ministrija tur varēja būt klāt un varēja arī nebūt.

Vai savu aiziešanu no ārlietu ministra amata šeit novērtējāt kā uzskatu sadursmes, savu kļūdu rezultātu vai kā dabisku iznākumu?

Sirdsapziņas pārmetumu man nebija un nav arī tagad. Sarūgtinājums bija, bet ne sašutums un personīgs aizvainojums. Manuprāt, viss notika dabiski. Man nebija domstarpību ar Tautas fronti vai kādu politisku spēku. Taču *post factum* spriežu, ka mēs tomēr varējām un mums vajadzēja rīkoties citādi, norisēs straujāk un enerģiskāk iesaistīt Latvijas jaunos politiskos spēkus. Kaut gan tā toreiz bija ļoti delikāta situācija, tik grūti vērtējama, raugoties uz ārējiem sakariem. Latvija taču bija PSRS sastāvdaļa, kaut ko izdarīt patstāvīgi bija praktiski neiespējami, un to zināja visi.

Vai sirds neieknudas, kad Jurkāns brauca pa pasauli un saņēma Latvijas pirmās starptautiskās atzīšanas?

Tas bija apskaužami patīkami, kad sākās milzīgais Latvijas atzīšanas vilnis. Ziedi, smaidi, lielās pasaules tribīnes, jebkuras valsts karaļu, premjeru, kancleru un visu Eiropas un pasaules līderu sirsnīgā viesmīlība. Domāju, ka nebija

tik svarīgi, kādas prominentas personas bija šinī laikā pie Latvijas varas pulsts, starptautiska atzīšana būtu nākusi jebkurā gadījumā, tas bija objektīvs process. Būdams piecpadsmit tūkstošu kilometru attālumā no Dzimtenes, šeit notiekošajam jutu līdzī kā vienkāršs latvietis. Tiesa gan, jau tad varēja nojaust, ka fanfaras ilgi neskanēs, sekos smags un sarežģīts darbs, prasības augs.

Kā Jurkāna kungam nodevāt savas darba lietas?

Pēc ievēlēšanas amatā viņi abi ar Godmani ieradās pie manis Ārlietu ministrijā, bet vēlāk ar Jurkānu sarunu turpinājām. Jau divatā vaļširdīgi atbildēju uz visiem viņu interesējošiem jautājumiem. Nākamajā dienā, kad viņš ieradās ministrijā, uzaicināju kolēģus savā kabinetā un lūdzu arī pret jauno ministru būt lojāliem un uzdevumus pildīt pēc labākās sirdsapziņas, kā viņi to darīja manā laikā.

Kā jūs kā profesionālis vērtējat Jurkāna un tagad arī Andrejeva darbību?

Pēdējā laikā diemžēl nevarēju būt informēts par itin visu šeit notiekošo, jo avīzes saņēmu tikai no saviem tuvākajiem radniekiem, nevis ar starptautisko pastu. Tagad, atgriezies Latvijā, pirmām kārtām cenšos izprast Latvijas galvenos ārpolitiskos virzienus, lai varētu vērtēt un spriest kompetenti. Mans viedoklis – Latvijai kā neatkarīgai valstij tomēr jābūt vairākām prioritātēm, arī ārpolitikā. Patiesa ir atziņa: jo lielāks ir mērķis, jo lielāki sasniegumi.

Līdz šim galvenā uzmanība vērsta uz Rietumiem, ar ieešanu dažādās politiskās un ekonomiskās struktūrās, bet vai tas nav bijis drusku vienpusīgi?

Sadarbība līdzsvaroti jāvirza uz visām debespusēm, jo tādējādi pasaules sabiedrību ātrāk var informēt par to, ka tāda Latvija vispār pastāv. Pagaidām vēl ir daudz valstu, kas ar grūtībām uzaustājušas tikai tās ģeogrāfisko stāvokli, bet politiskā karte vēl nav ievilkusi jaunās politiskās un ekonomiskās kontūras, kas varētu dot lielu un vajadzīgu impulsu Latvijas ātrākai iekļūšanai pasaules procesos.

Zambijai, kur bijāt PSRS, vēlāk Krievijas vēstnieks, ar Latviju praktiski nav nekādu attiecību?

Nav gan. Taču, kad no turienes braucu prom, Zambijas prezidents un ārlietu ministrs paziņoja, ka tuvākajā laikā šī valsts ir gatava noslēgt diplomātiskās attiecības, ka Zambijas vēstnieks Latvijā un abās pārējās Baltijas valstīs varētu būt tas diplomāts, kas patlaban strādā Stokholmā. Apliecinot savu cieņu pret paveikto, prezidents «kronēja» mani par Zambijas goda sūtni jebkurā valstī, pēc manas izvēles. Tas ārkārtīgi savīļņoja. Notikumi Baltijā izraisa, protams, interesi arī Zambijas valdībā un tās kaimiņzemju vadītājos. Pievilcīgs tur šķiet arī šejienes ģeogrāfiskais stāvoklis un vēsturiskie aspekti. Savukārt mūs varētu interesēt arī dažas Āfrikas valstis, īpaši tās dienvidu daļā.

Kādi, jūsuprāt, iespējami kontakti ar tām?

Piemēram, Zambija ir bagāta ar minerāliem un krāsainajiem metāliem; tur ir augsti attīstīta kalnrūpniecība, milzīgi dabas krājumi; ir pierādīts, ka ir zelta un dārgakmeņu atradnes, tikai nav bijis finansiālu iespēju pilnībā veikt pētniecības darbus. Šajā valstī ražotie lauksaimniecības produkti, ja arī nav pavisam ekoloģiski tīri, tad noteikti daudz tīrāki nekā šeit. Zambija, piekrītot jebkādiem noteikumiem, ir gatava eksportēt tēju, kafiju, apelsīnus, citronus, papaijas un ananasus.

Ko Latvija šiem dārgumiem varētu pretim piedāvāt?

Tagad, kad Zambijā, tāpat kā šeit, notiek privatizācija, jebkurš balto cilvēku piedāvājums tiek ļoti rūpīgi uzklauts. Arī daudzas Eiropas valstu sabiedrības un firmas tagad tur iekārto savus ofisus un sāk darboties tirgus ekonomikas apstākļos. Zambijas galvenajā universitātē jau strādā vairāki augstskolu speciālisti no Lietuvas, Maskavas, no citām bijušajām Padomju Savienības republikām. Slimniekus ārstē mediķi no Krievijas, Armēnijas. Starp citu, Āfrikā pacienti vairāk uzticas baltajiem ārstiem, savukārt vietējie speciālisti parasti dodas turp, kur viņiem maksā vairāk, jo dzimtenē viņu algas ir krietni zemākas nekā ārzemniekiem. Tātad uz Zambiju varētu doties mūsu speciālisti strādāt, piemēram, kalnrūpniecības, zivsaimniecības, lauksaimniecības, izglītības vai medicīnas jomā un līdz ar to veidot mums izdevīgu tiltu starp Baltiju un piekto kontinentu.

Bads, sausums, nabadzība. Kā baltais cilvēks jūtas Āfrikā?

Par Zambiju tur saka: “This is a real Africa”. Pagājušajā gadā bija nežēlīgs sausums – astoņus mēnešus ne lāses lietus. Miljoniem afrikāniešu dzīvoja uz bada robežas, kaut gan viņi vispār ir ļoti pieticīgi: ja kukurūzas biežputrai var pielikt saknes vai gaļu, labi, ja nav, iztiek tāpat. Balto cilvēku Āfrikā ir diezgan daudz, palikuši tur no koloniālisma laikiem.

Kā viņi tur jūtas?

Daudzuprāt, labāk esot būt cienītam un pārtikušam Āfrikā nekā šādam tādām sava tēva dzimtenē Anglijā. Un nav jau tajā eksotiskajā zemē nekā tik briesmīga! Klimats visumā normāls, dzīvsudraba stabiņš augstāk par trīsdesmit pieciem

grādiem parasti neuzkāpj, vakari un naktis ir patīkami silti, turienes ziemās temperatūra noslīd līdz plus pieciem grādiem, Dienvidāfrikas Republikā pat mīnusus, un tad ir auksti. Baltie cilvēki ir ļoti komunikabli, brīvdienās parasti pulcējāmiešos kādos saietos, mājās, baznīcās, medībās, sporta sacensībās vai lai kopīgi noskatītos kādu filmu. Tagad eiropeišus ieinteresējusi privatizācija, turklāt viņiem ir nauda un arī galvas strādā citādi. Daudzi portugāļi atgriežas, piemēram, Mozambikā, un pat saņem daļu no saviem īpašumiem, ko zaudēja, kad tā sevi pasludināja par neatkarīgu. Arī uz Angolas milzīgajām dabas bagātībām pretendē gan Portugāle, gan citas attīstītās zemes, īpaši DĀR.

Tātad pasaule pamazām iet it kā atpakaļ?

No šī viedokļa vērtējot, jā. Arī Zambijā ierodas fermeri, kas valsti atstāja pirms trīsdesmit gadiem.

Vai melnādainie nav nacionālisti?

Baltais cilvēks nedrīkst pretendēt uz politiķa, līdera statusu. Viņam ir jābūt ekonomikā, un tad pret viņu izturas iecietīgi. Piemēram, Zambijā valdības kabineta sastāvā ir tikai viens baltais ministrs, lauksaimniecības, taču viņu uzskata par «tīrasinīgo» vietējo, jo šajā valstī ir dzimis gan viņa tēvs, gan pats. Vispār ādas krāsu atšķirība pastāv, tomēr zambieši arvien ir viesmīlīgi un smaidoši, baltais cilvēks viņos neizraisa negatīvas emocijas, vismaz tās netiek izrādītas. Daudzas sievietes šeit apprecējušās ar ārzemju studentiem un aizbrauc viņiem līdzi.

Vai jums kā valsts sūtnim ir bijuši gadījumi, kad viņām jāpalīdz atgriezties?

Nē, nav. Kādas sešdesmit sievietes ir apprecējušās ar zambiešiem, taču, šķiet, meklējot nevis mīlestību, bet materiālo izdevīgumu. To viņas nemaz neslēpj un atgriezties Krievijā nevēlas.

Kā viņas jūtas?

Manuprāt, personiskie pārdzīvojumi nav publiski apspriežami.

Vai jūs viegli iedzīvojāties svešā vidē, tādā eksotiskā zemē?

Vēstnieki, šķiet, nevienā valstī nedrīkst izjust neērtības, pat ja tās sagādā dabas stihijas. Es Zambijā peldējos baseinā, iriģētajā rezidences lauciņā kopu rozes un centos izvairīties no odiem, kas ir potenciāli malārijas izplatītāji. Turklāt ne baltie, ne melnie cilvēki, šis apzīmējums viņiem gan patīk, no šīs kaites nevar izsargāties ne ar kādām zālēm. Es, paldies Dievam, ar malāriju nesisirgu, taču mana sieva un meita to izslimoja. Paaugstināta temperatūra, pilnīgs nespēks, vismaz nedēļa jāpavada gultā, arī sāp dažādās ķermeņa vietās.

Ko jūsu ģimene Zambijā darīja?

Kādreiz bija drakoniski likumi, kas padomju diplomātu sievietēm ārkārtīgi ierobežoja saskari ar ārpusauli, slimīgi vērtēja jebkuru patstāvīgu kontaktu, taču tagad arī vēstnieku dzīvesbiedres drīkst strādāt. Vienmēr gan viņas nevar darīt savai profesijai vai interesēm atbilstošu darbu. Arī laika vēstnieku sievietēm ir pamaz. Mana sieva darbojās PSRS, vēlāk Krievijas kultūras sakaru biedrībā, to Maskavā vada Tereškova. Mūsu jaunākā meita mācījās vietējā zambiešu skolā un

bija ļoti apmierināta, bet vecākā ar savu vīru dzīvo Maskavā. Iepriecināja mani ar mazmeitu. Viņa jau runā latviski. Arī mūsu bērni ar lielu interesi seko notikumiem Latvijā.

Vai, atgriezies Latvijā, jutāt, ka no Āfrikā ierastā kaut kā pietrūkst?

Es par savu atgriešanos gribētu atbildēt plašākā nozīmē. Varēju vēl ilgi strādāt, un Maskavā bija diezgan lieli iebildumi pret manu aiziešanu no darba, tomēr es nolēmu aiziet.

Vai drīkst starpjautājumu? Vai Krievijas vēstniecības sabiedrībā nevarēja rasties aizdomas pret jums, kas nācis no brīvās Latvijas, vai ir bijušas kādas iebildes?

Iesākumā šādas domas mani nomāca, taču tās izklīdināja kolēģu labvēlīgā attieksme, varbūt arī tāpēc, ka iepriekš tajā amatā strādāja cilvēks, kas atradās ļoti tālu no diplomātijas, bijušais partijas funkcionārs. Taču, kļūvis par Krievijas sūtni, pēc kāda laika izlēmu, ka gan no ētiskā, gan no morāles viedokļa nebūtu pareizi pildīt šīs funkcijas, jo esmu latvietis, Latvijā dzimis, un ar šādu demisijas rakstu griezos pie Krievijas valdības, pie prezidenta.

Kāda bija reakcija?

Man atbildēja, ka Krievija ir daudznacionāla valsts, ka galvenais ir pildīt savas funkcijas tāpat kā iepriekš, ka pret mani iebildumu nav un mani lūdz turpināt darbu vismaz vēl vienu vai divus gadus. Tomēr es savu lūgumu atkārtāju, un man pamazām izdevās pārliecināt par sava lēmuma pareizību un par to, ka Krievijā ir pietiekami daudz zinošu cilvēku, kam šo amatu varētu uzticēt. Protams, es apzinājos,

ka atgriežos Latvijā tai grūtā laikā no labi situētas dzīves. Taču ilgojos pēc Dzimtenes. Atgriezies, ne uz ko nepretendēdams, vienkārši gribēdams būt šeit.

Politiskā situācija Latvijā nav stabila; apstākļi sarežģīti: pilsonība, krievu kapitāls, latviešu nabadzība. Un ko jūs tomēr šeit cerat? Varbūt gribat būt jaunsaimnieks, namīpašnieks, diplomāts? Jo pagaidām taču esat gluži vienkārši bezdarbnieks.

Atgriezies nesen. Man gribas izprast, kas te notiek, un tad izlemt par darbu. Nepretendēju uz amatiem, īpaši līdz lielajam notikumam, Saeimas vēlēšanām. Man nebūs pretenziju, ja pēc tām varēšu būt noderīgs jaunajai valdībai. Bet līdz tam kādu darbu darīšu, izmantojot savu pieredzi, un noteikti ārpus politiskajām struktūrām, kādas tagad ir Latvijā. Varbūt kaut ko uzrakstīšu par redzēto. Esmu pabijis apmēram 25 valstīs bez NVS. Ir doma izveidot starptautisko problēmu asociāciju, ja vien sponsori būs atsaucīgi.

Vai esat bijis mūsu Ārlietu ministrijā?

Sarunas ir bijušas, taču ārpus ministrijas. Domu apmaiņa ir notikusi. Man bija patīkami uz klausīt arī Andrejeva nosvērtos spriedumus par to, kas risinās Latvijā, kādi ir tās mērķi. Tāpat tikos ar daudziem citiem šejienes politiķiem, lai par valstī notiekošo saņemtu informāciju no pirmajām rokām. Manuprāt, kompetencei nav vienas mērauklas, tāpat nevar būt absolūti vienādu spriedumu, un tas ir interesanti, lai veidotu alternatīvu kopainu.

Un tomēr mums šķiet, ka jums bija žēl atteikties no vēstnieka darba, kas jums, jūtami, ļoti patika. Jūs taču varējāt izdarīt vēl tik daudz!

Paldies, ka ievērojāt. Mans darbs man tiešām ir ļoti pie sirds. Taču, līdz izšķīros par aiziešanu no amata, ilgi domāju un savu lēmumu pieņēmu bez šaubīšanās. Nenožēloju. Es arvien esmu bijis patstāvīgs, mani nekad nav bīdījusi, kā saka, kāda spalvainā roka. Sevi uzskatu par *self-made-man* un nepieskaitu sevi zvaigžņu grābstītājiem. Arvien rūpīgi esmu darījis savu darbu, nekad neesmu uzstājies pret Latviju. Kaut gan 1990. gadā man pārmeta, ka kādreiz Vašingtonā it kā neesot gribējis kontaktēties ar Amerikā dzīvojošajiem latviešu emigrantiem. Biefs! Es centos un tiecos to darīt, kaut arī tādējādi riskēju. Bija taču aukstā kara periods! Tomēr par sevi nebaidījos.

Vai tagad, pirms Saeimas vēlēšanām, kā politiķis un diplomāts jau sveraties uz kāda strāvojuma pusi?

Domāju, ka gan Latvijas pilsoņi, gan pārējie cer, ka Saeimā ieies cilvēki ar karstu sirdi un vēsu prātu. Jo tikai tādiem var droši uzticēties.

Bet Saeimā var ievēlēt tādus, kas savā starpā tikai plēsīsies un Latvijas nākotnei neko konstruktīvu nedos. Bail, ka tāpēc no valsts attīstības varētu pat gadus izvītrot.

Kur gan neplēšas! Un vai tad tas vienmēr ir slikti? Es domāju, lūk, par ko. Laikrakstos jau publicētajās partiju programmās ir ļoti daudz sakritību, atšķirības varbūt tikai pilsonības jautājumā. Bet kā šo partiju pārstāvji strādās Saeimā? To paredzēt nav iespējams. Jo cilvēki var ļoti izmainīties. Protams, evolūcijai jānotiek, situācijas mainās, taču nedrīkst lavierēt, lemjot par tik principiāliem jautājumiem kā, piemēram, par pilsonību, būt vai nebūt civilizētai sadarbībai ar Krieviju, Baltijas valstu antantei. Es atkal velku paralēles ar Āfriku. Tur ir daudz ekonomisku, politisku,

muitas, finanšu organizāciju, kas pirmām kārtām orientējas uz tuvākajiem kaimiņiem, vienalga, vai tur ir diktators vai progresīvs prezidents, jo kaimiņš ir kaimiņš! Jāsadzīvo. Īpaši krīzes situācijās, lai izvairītos no turpmākiem sarežģījumiem. Un vēl. Gribas ticēt, ka Saeimas deputāti tik strauji nemainīs savus priekšvēlēšanu uzskatus, kā to darīja daudzi no tiem, kuri ienāca 1990. gada vadības struktūrās.

Jūs rūpīgi iedziļināties Latvijas norisēs. Kādi ir jūsu vērojumi?

Mani, piemēram, uztrauc tas, ka nepilsoņi šeit var kļūt par privātpašniekiem. Tas nav ekonomisks, bet politisks temats. Tāpat ārpolitiskās attiecības. Latvija tās noslēgusi ar Taivānu. Savulaik arī Āfrikā ar to nodibināja diplomātiskos sakarus, taču jau nākamajā dienā Pekina ar šo zemi sarāva visas saistības, jo Ķīnas Tautas Republikā nolemts... Ar to gribu teikt, ka politika un ekonomika nav viens un tas pats gan attiecībās ar Austrumiem, gan ar Rietumiem. Par valdību. Lūdzu neuzskatīt mani par pārgudru kritiķi un soģi. Atkal vilkšu paralēles ar Āfriku, kur valda demokrātiskas iekārtas. Piemēram, Zambijas valdība reizi divos mēnešos rīko preses konferences ne tikai žurnālistiem, bet arī diplomātisko pārstāvniecību vadītājiem. Prezidents sniedz īsu pārskatu par pēdējiem notikumiem valstī, pirmo reizi paziņo par paredzamajām izmaiņām kabinetā, tādējādi apsteidzot iespējamās baumas. Šajās preses konferencēs piedalās arī visi kabineta locekļi, atbild uz jautājumiem, bet presē vēlāk parādās pārskats par šo cilvēku reitingiem attiecīgajā laika posmā. Tas ir ļoti vērtīgi!

Par kredītu izmantošanu. Divas trešdaļas no tā atvēl komercprojektiem, lai uzreiz varētu gūt peļņu, bet

pārpalikumu novirza sociālajiem mērķiem. Tas ir pilnīgi skaidrs, ja reiz ekonomika ir vai būs privatizēta, tad nau-
da jāiegulda ekonomikā tikai caur komercstruktūrām, un
valstij nav zaudējumu. Pasaulē tagad procentu likme vidēji
sasniedz piecdesmit procentus. Mēs gan pasauli esam ap-
steiguši. Šeit likme noteikta simt sešdesmit procentu apmē-
rā. Vēl gribēju pateikt, ka valstij jāuzņemas rūpes par pri-
vatizāciju. Piemēram, Zambijā to paredzēts pabeigt piecos
gados. Tas gan ir ilgs laiks. Valdība daudzās privatizējamās
struktūrās stratēģiski svarīgos jautājumos ieiet ar saviem
četrdesmit deviņiem procentiem, ne vairāk.

**Vai drīkst uzdot delikātu, ar politiku nesaistītu jautā-
jumu?**

Lūdzu.

**Ja jūsu sieva pavaicātu: «Eižen, kā tu skaties uz afrikā-
nietēm?», ko jūs atbildētu?**

Kādreiz Amerikā dzirdēju sarunu, ka kāds melnādainais esot apprecējis balto sievieti un draugi viņam teikuši: «Vai, Džon, kā tev nepaveicās!» Starp baltajiem un melnajiem cilvēkiem, labākajā gadījumā, var būt civilizēta līdzās-pastāvēšana. Par savstarpēju mīlestību runāt diez vai var. Konkursam «Mis Africa» katra valsts izvirza savu skaistuli. Televīzijā vēroju. Jā, viņas ir pievilcīgas un šarmantas. Taču man katrā gribas saskatīt kaut ko eiropeisku. Melnādainās sievietes, manuprāt, nav priekš mums, un arī mēs neesam radīti viņām. Varbūt vienīgi no materiālā viedokļa.

Sarunu publicēšanai sagatavoja
INA EGLĪTE, ARNIS BLUMBERGS

GODA UN AMATU MAN PIETIKA

"Lauku Avīze" ielūdza viesos redakcijā EIŽENU POČU – cilvēku, kurš ir it kā "aiz kadra". Mēs gribējām uz-
zināt, kā viņam klājas pašlaik.

EIŽENS POČS bija Latvijas PSR pēdējais ārlietu mi-
nistrs. Ar to vien pietiek, lai ietiktu vēsturē. Un nu viņš ir
no lielās politikas prom. Tā reiz tas ir gadījies, ka darbs, ko
līdz šim bija darījis (var droši apgalvot – pats profesionālā-
kais no Latvijas nākušais diplomāts), kā bumerangs pašam
trāpījis pa pieri. Maizes darbs ir kļuvis par hobiju.

**– Kādreiz pat Latvijā centās izmantot speciālistu zi-
nāšanas, kas kalpojuši caram. Latvijas resoros jums vie-
tu vairs nepiedāvāja?**

– Vēl ne tik sen Jānis Jurkāns (pirmais neatkarīgās Latvi-
jas ārlietu ministrs. – Ģ.K.) presē izteicās, ka Ārlietu minis-
trijs bija pirmā un varbūt vienīgā, kas atbrīvojās no iepriek-
šējo laiku diplomātiem. Jādomā, ka tas bija teikts arī par
mani. Tagadējais ārlietu ministrs Georgs Andrejevs aplie-
cināja, ka bijušajiem diplomātiem darbs ministrijā netiek
piedāvāts, jo viņi var darboties pret Latvijas valsti.

– Kā ļūs jūtaties ārpus profesionālās darbības?

– Paldies Dievam – es nekāroju pēc amatiem. Man viņu ir bijis pietiekami daudz un pietiekami augsti. Es sasniedzu praktiski visu, ko man varēja piedāvāt laiks un politiskā sistēma. Savā laikā labprātīgi aizbraucu no Latvijas, jo man gribējās sasniegt kaut ko vairāk. Es biju diplomāts Āzijā, Āfrikā un ASV. Negribu teikt, ka es to nožēloju. Sāku no vizzemākā ranga un nokļuvu līdz vēstnieka amatam. Nevēlos šos gadus izsvītrot no savas dzīves. Kāpēc gan tiem būtu jāvelk krusts pāri? Neviens taču nedzīvo divus mūžus.

Agrāk nodarbojos ar politiku un saņēmu par to algu. Tagad sekoju tai kā savas valsts pilsonis. Tiesa, reizēm pārdzīvoju, redzot, ka ir lietas, kuras varēja izdarīt citādi un krietni labāk, tikai cilvēkiem pietrūkst pieredzes. Bet gan tā nāks.

– Bet vai tomēr nekad nav gribējies teikt: “Kungi, tā nedrīkst darīt. Pasaulē tā nav pieņemts!”

– Jā, protams, ir bijis arī tā. Kad ievēlēja prezidentu Gunti Ulmani, pasaules skatieni bija pievērsti tieši viņam. Kāds būs Latvijas jaunais prezidents? Svarīgs bija katrs viņa žests, katrs izteikums. Prezidenta ienākšana lielajā politikā ir visas valsts lieta. Toreiz es piezvanīju uz prezidenta kanceleju un lūdzu nodot Ulmaņa kungam dažus padomus. Uzskatu, ka tādējādi neaizvainoju prezidentu, bet izpildīju savu pilsoņa pienākumu. Es taču redzēju, kā ir, un zināju, kā jābūt. Taču ticiet, es nevēlos būt neitrāls viszinis.

– Mūsu valstī nav valstsvīru sagatavošanas kursu, bet kā ar smalkām manierēm ir bijis pirmskara Latvijas diplomātiem?

– Šajā ziņā ļoti izcēlies Zigfrīds Meierovics. To var redzēt vecās kinolentēs un lasot viņa izteikumus grāmatās. Tie ir pārdomāti, neprasa asas atbildes. Tur maz vārdu “jā” un “nē”, atbildot uz kādu jautājumu. Diplomātijā vispār šādu kategorisku viennozīmīgumu ir maz. Ir vesela gamma citu terminu, kas ļauj atstāt durvis pusvirus un tās neaizcirst pat tad, kad tas it kā būtu jādara. Mainīsies situācija, nāks citi cilvēki, un šodien neatrisināms jautājums rīt vai pēc mēneša nokārtosies pats par sevi. To Meierovica kungs ir sapratis lieliski. Tāpat, lasot dokumentus, kurus parakstījis Kārlis Ulmanis, var redzēt, ka šie papīri rokas nededzina.

– Tas solīdums un pieklājība varbūt bija tāpēc, ka tajos laikos viņi viens otru sauca par ekselencēm?

– Tad nu paskatīsimies, kas tā ekselence ir. Daļa par tādiem piedzimst un nomirst. Tie ir, piemēram, karaļi, ar parastiem cilvēkiem ir citādi. Par ekselencēm parasti sauc prezidentus, ārlietu ministrus, kad viņi ir viesos citā zemē un tiem grib parādīt īpašu godu. Tāpat uzrunā arī sūtņus, jo tie nav tikai politiķi, bet pārstāv savas valstis un tautas. Tas gan vairāk atkarīgs no viņu godkāres. Taču, iedomājieties, kurš gan no ASV prezidentiem ir saukts par ekselenci. Tik praktiska tauta kā amerikāņi šādas greznības apiet.

Vēl etiķete kādreiz prasa par ekselenci nosaukt premierministru. Bet tas arī viss. Par pārējiem var sacīt, ka par nosaukumu būtu mazāk jādomā, jo cilvēku par ministru tiklab ieceļ, kā atceļ.

– Esam nokļuvuši līdz diplomātiskajam protokolam. No malas raugoties, tā ir dzīves sarežģīšana, taču droši vien tam ir kāda jēga.

– Laika gaitā diplomātiskais protokols no sarežģīta ceremoniāla ir kļuvis daudz vienkāršāks. Tomēr daudzi kanoni tiek saglabāti. Visa svinīgo un lietišķo pieņemšanu jēga ir cieņas izrādīšana cilvēkam un valstij, no kuras viņš nāk. Te spēkā ir princips: kā jūs man, tā es jums. Lieli diplomātiskā protokola meistari bija francūži, pat Napoleons. Bet cieņas apliecināšanas veidi ir ļoti dažādi. Indijā, piemēram, viesiem ap kaklu apliek ziedu virtenes, bet Bali salā Indonēzijā rīko rituālu dejas, kas atgaiņā ļaunos garus.

– **Dažkārt etiķete prasa parādīties melnos uzvalkos, bet citreiz valstu vadītāji sit viens otram uz pleca, tērpušies rakstainos džemperos vai vējjakās.**

– Tad, kad plāno vizītes, tiek saskaņoti arī, teiksim, uzvalku jautājumi. Un tad ir zināms, kurā brīdī prezidents būs tērpiet smokingā, kurā viņam mugurā būs batikas krekls, tādas garderobes maiņas parāda, ka cilvēka dzīvē notiek arī kaut kas vairāk par sarunām pie galda karaļu pilīs kreklos ar iestērķelētām apkaklēm. Tikšanās golfa laukumā norāda, ka prezidents ir tikai cilvēks ar saviem vaļaspriekiem. Kas tur slikts, ja, piemēram, Jeļcins ārzemēs uzvelk kaut kur Sibīrijā ražotu pufaiķi. Cilvēkiem to patīk redzēt. Un cik nu sen ir tas laiks, kad diplomātus, kas nāca no PSRS, kaut kur pasaulē gribēja tīkoties arī aptaustīt un palūkoties, vai viņiem nav ragu.

Āzijas un Āfrikas valstīs nacionālais ietērps ir safari ancuks vai nacionālais tērps. Tajā nav karsti, un nav grēks šādā apģērbā ierasties uz visaugstākā līmeņa pieņemšanām.

Tomēr ne jau tikai apģērbs visu nosaka. Svarīgi ir tikšanās reizē parādīt pašu labāko, kas ir intelektuālajā, emocionālajā

un mentālajā laukā. Es domāju, ka arī Latvijai šajā ziņā ir ne mazums – skaisti cilvēki un daba. Kad es strādāju Āzijā, tieši cilvēkiem bija vislielākā nozīme. Tas bija tas cilvēciskais faktors. Indonēzijā man reiz teica: lai nu paliek visas tās politiskās partijas, mums ir patīkami kontaktēties ar jums kā ar cilvēku. Meklējot draugus vai partnerus, nevajag aizmirst, ka “human touch” (cilvēciskais faktors) ir būtiskākais.

Dzišanās pēc mantas un ātras peļņas dažkārt var samaitāt ne tikai personas, bet arī visas valsts reputāciju.

– Ceturtdaļgadsimta darba gados diplomātijā jūs būsiet uzkrājis gana pieredzes, kā veidot attiecības un kā tās sabojāt.

– Speciāli jau nekas vākts nav, bet apgūts pamazām. Pasaulē visērtākais sarunāšanās veids ir ārpuskabinētu tikšanās. Tad var sastapties un aprunāties ar vajadzīgajiem cilvēkiem. Tur atmosfēra ir visbrīvākā. Tā, piemēram, diplomātiskās brokastis un pusdienas kokteiļu laikā ļauj daudz nepiespiestākā atmosfērā pārspriest dažādus jautājumus. Tur gan ir savas īpatnības. Svinīgās pieņemšanās, kur visi sēž pie klātiem galdiem, jāzina, ka viscienījamākais viesis sēž namamātei pie labās rokas, nākamā godavieta ir namamātei pie kreisās rokas. Tikai tad sēž pārējie vai nu pēc rangiem, pēc alfabēta, vai tā, kā to vēlas viesību rīkotāji. Skaidri jāzina, ko teikt uzrunās, jāprot uzklaut citus runātājus, bet vēl būtiskāk ir nesniegties pāri galdam pēc sālstrauka un nežāvāties namatēva runas laikā vai sūkstīties par studentu gados mantoto māgas kaiti.

– Labas manieres ne vienam vien diplomātam ir palīdzējušas tikt pie ziņām, kādas parasti tur aiz daudzām

atslēgām. Tas ir mājiens uz to, ka diplomātija saistīta ar izlūkdienestu. Tā vismaz raksta avīzes.

– Nu, ko es te varu sacīt. Viss, ko teikšu, var tikt apšaubīts. Izmantojot situāciju, es vēlreiz un vēlreiz par sevi varu pateikt: “Nē!” Taču zemēs, kur es strādāju kā diplomāts, zem ārvalstu vēstniecības jumta darbojās dažādi dienesti un darbs, es domāju, bija strikti norobežots. Pat ja to sauktu par spiegošanu, ir jāredz, kāpēc tas tiek darīts. Cilvēkiem, kuri lemj valstu likteņus, ir jāzina simtprocentīgi viss, kas šobrīd notiek tajā vai citā zemē. Svarīgi ir tas, lai šis darbs neceltu barjeras starp valstīm un cilvēkiem. Atcerēsimies, kura tad ir otrā pēc vecuma profesija pasaulē, šķiet, kamēr pastāvēs valstis, neiztikt arī bez “neredzamās frontes”. Oficiāli neviena valsts šādu informācijas iegūšanas veidu neatzīst, taču praktiski visas tā dara. Reizēm gan lasām ziņojumus, ka tāda un tāda diplomāta rīcība nav saskaņojama ar viņa statusu un viņš tiek pasludināts par personu *non grata*, kas nozīmē izraidīšanu no valsts. Ar mani personiski tas nekad neatgadījās, jo tam nebija pamata.

– Diplomātu valoda, kuru jau pieminējām, ir mājienu pilna. Tā arī reizēm neklūst skaidrs, ko nozīmē “siltas, draudzīgas vai konstruktīvas” sarunas.

– Dažreiz jau nav tik svarīgi, kādas sarunas bijušas. Žurnālisti diplomātiem biežāk pārmet mazrunību. Tas it kā ir pamatoti. Taču reizēm dažādu divpusēju, reģionālu vai globālu apsvērumu dēļ diplomātisko sarunu puses nolemj, ka valstu interesēs dažas dienas ir jāpaklusē. Varbūt tas saistās ar kādu taktisku vai stratēģisku plānu, pozitīvu pārsteigumu vai diemžēl supervalstu lieluma mānijas izpausmi.

Ja atceramies Persijas liča karu, tad Vašingtona ziņoja Maskavai ne tikai par dienu, bet pat par stundu, kad tas sāksies. Arī mans darbs Āfrikā tika pakļauts vienīgi šim notikumam, jo to, kādas būs kara sekas, neviens nevarēja paredzēt. Bija jāpaiet kādam laikam, lai nāktu oficiāli paziņojumi presē.

– Vai diplomātija, kuras turpinājums šad tad ir karš, nav pārvērtusies tikai par vīriešu darbalauku?

– Vispār es domāju, ka sievietēm diplomātijā ir milzīga nozīme. Neielaižoties garākās sarunās, varu apgalvot, ka sieviete ar saviem smiekliem, klusēšanu vai tērpju un virtuves māku bieži var padarīt vairāk nekā vīrieši pie galda tikai ar sarunām vien. Dāmām ir daudz tādu priekšrocību, kādu nav viņu kungiem, kaut arī viņi ir valstsvīri. Tikai to jāprot likt lietā.

– Tuvojoties noslēgumam, vaicāšu – ko jūs gaidāt no Latvijas ārpolitikas kā ierindas pilsonis?

– Es labprāt gribētu uzzināt, kāda īsti ir mūsu valsts ārpolitikas koncepcija. Bez šaubām, Krievijas armijas izvešana kā primāra problēma nav tikai Ārlietu ministrijas, bet visas tautas galvenā rūpe. Tautai būtu jāzina primārās un sekundārās tendences, sadarbojoties ar visām debess pusēm, tas ir, laikā un telpā. Cilvēks, kas apstrādā zemi, ir tiešs zināt, vai Skandināvijā viņu kāds gaida vai ne. Arī viņš taču var palīdzēt paplašināt sadarbības ģeogrāfiju. No tā Latvija tikai iegūtu.

– Bet varbūt mūs nemaz tur negaida? Kas zina, vai Latvijai nav jāskatās kaut kur tālāk, teiksim, uz Āfriku.

– Tās ir pasakaini bagātas zemes, kuras Rietumi vēl nav paspējuši aptīrīt. Uzskatu, ka Latvijai nekā cita nav kā cements, šokolāde, meži, zivju konservi un vēl šis tas. Taču nevajag aizmirst savu intelektuālo potenciālu ar tradīcijām, kas sakņojas 20. un 30. gados. Neaizskalojot smadzenes par labu Āfrikai, es domāju, ir cilvēki, kas spētu palīdzēt gan sev, gan savai, gan kādai Āfrikas valstij. Pagaidām nojēga par Latviju melnajā kontinentā ir visai maza. Tiesa, jau tad, kad es tur strādāju, viens otrs sāka interesēties par mūsu zemi kā tranzītvalsti, kur uzglabāt savas preces ceļā uz citām valstīm Rietumos un Austrumos, par mums kā speciālistiem, spējīgiem veikt viņu preču apstrādi.

Jāatzīst, ka ar Āfriku ir ļoti daudz kā kopīga: visi ejam uz tirgus ekonomiku. Ja palūkojamies uz Dienvidāfrikas Republiku, redzam, cik daudz viņi ir paveikuši, būdami nošķirti no pārējās pasaules. Tas ir apbrīnas vērts. Un mēs tur daudz varam gan mācīties, gan sadarboties. Galvenais neignorēt ādas krāsu, vienalga, vai tā ir melna vai dzeltena, tad arī mēs paši būsime baltāki.

Katrā ziņā ārpolitika ir jāekonomizē, jāveido vairāk pragmatisma.

– **Cerams, Poča kungs, ka šī nebūs mūsu pēdējā saruna.**

– Cerēsim!

Sarunu pierakstījis G. Kondrāts

Fotogalerija

Mana dzimta. Augšējā rindā no kreisās: brālis Vladislavs (Voldis), māsa Tekla, brāļi Jāzeps un Jānis. Apakšējā rindā no kreisās: māte Tekla Poča, dzimusi Pastare, es Eižens Počs, tēvs Antons Počs Andrieva dēls (1946).

Liepājas
Pedagoģiskā
institūta
kopmītnēs
vingrinos
muzicēšanā
(1958).

Mūsu muzikālā "banda" dzīves ceļos (1958).

Dzīves
baudišana
studiju
gados.
Kaut ko
garšīgu
brāļīgi
salejam
(1958).

Studiju laikā
Liepājas
Pedagoģiskajā
institūtā
muzicējam: no
kreisās mans
studiju biedrs
Arno Šneiders un
es ar akordeonu
(1960).

Mūsu Liepājas Pedagoģiskā institūta studentu pūtēju
orķestris (1960).

Klausāmieš runātājus kopā ar saviem dienesta biedriem matrožiem (1962).

Jūras kara flotes matroža ikdiena. Bolderāja (1963).

Arī dienesta laikā muzicēju. Armijā mums izveidojās vareni brašs orķestris (1964).

Pēc dienesta armijā kopā ar savu māti Teklu (1964).

Četri brāļi Poči sava tēva bērēs. Augšējā rindā no kreisās: es Eižens Počs, mani brāļi Jānis Počs, Voldis Počs – pēdējais no labās brālis Jāzeps Počs – kopā ar citiem radiniekiem (1966).

Leonards Bartkevičs – Latvijas Komjaunatnes CK 1. sekretārs (1963–1969), no 1985. gada Latvijas PSR ārlietu ministrs un Ministru padomes priekšsēdētāja vietnieks. Arī viņš, līdzīgi kā Edmunds Johansons, izšķirošos dzīves brīžos sniedza savu atbalstu un padomu. Cita starpā Latvijas PSR ārlietu ministra amatu 1989. gadā pārņēmu tieši no Leonarda.

(Foto: no <https://www.periodika.lv> – Zarja Komunizma (Krāslava), Nr. 66, 04.06.1966.)

Komjaunatnes Centrālkomitejas instruktors Edmunds Johansons uzstājas ar priekšlasījumiem komjauniešiem. Iepazinos ar viņu tad, kad viņš apmeklēja Jūras spēku bāzi Bolderājā mana dienesta laikā. Liktenis bija man lēmis iepazīt cilvēku, kurš manas karjeras sākumā nospēlēja ievērojamu lomu. 1990. gadā viņš kļuva par LPSR VDK priekšsēdētāju, pēdējo šīs organizācijas priekšsēdētāju.

(Foto: no Edmunda Johansona personiskā arhīva, 60. gadu sākums.)

Dzimisarakstu
birojā Rīgā.
Vedējtēvs no
kreisās Andrejs
Pļavinskis (1966).

Es, mana sieva Guna un mūsu pirmdzimtā meitiņa Iveta (1968).

Ciemos pie Gunas vecākiem. No manis pa kreisi Gunas tēvs Alfons Melnis, pa labi Gunas māte Klementīna Melne un Guna. Mūsu pirmo automašīnu "Moskvič" ar melno jumtu apbrīvoja gan kaimiņi, gan dažādi automiļi. Šāds krāsu salikums PSRS laikos nebija ierasts (1969).

Viens no retajiem foto, kurā esmu kopā ar savu labu paziņu un cilvēku, kurš manā dzīvē daudz palīdzējis karjeras veidošanā. Nikolajs Beluha – no 1963. gada Latvijas kompartijas Centrālkomitejas 2. sekretārs, biroja loceklis. No 1966. gada LKP CK loceklis, 1971.–1981. PSKP CK locekļa kandidāts. PSRS Augstākās Padomes deputāts 1962.–1979., LPSR AP deputāts no 1967. gada (1970).

Diplomātiskā
akadēmija
Maskavā.

Foto: no
Diplomātiskās
akadēmijas
mājaslapas.

Andrejs Ivanovičs
Stepanovs, prorektors
Diplomātiskajā
akadēmijā. Pazīstams
PSRS un pēc tam
Krievijas Federācijas
diplomāts,
arī Maskavas
Starptautisko
attiecību institūta
(MGIMO) rektors.

Viktors
Ivanovičs
Popovs –
manā laikā
Diplomātiskās
akadēmijas
rektors.

Foto: no
Diplomātiskās
akadēmijas
mājaslapas.

Lekcijā Augstākajā diplomātiskajā skolā. Esmu ceturtās rindas vidū (1972).

Diplomātiskās akadēmijas mana kursa studenti kopā ar pasniedzējiem.
Fotogrāfijā esmu redzams otrajā rindā trešais no kreisās. Mans
lietuviešu draugs Petras Edmundas Dapkunas (kinoaktrises Ingeborgas
Dapkunaites tēvs) – trešajā rindā piektais no kreisās (1973).

Mans brālēns
Konstantīns Poča
ASV, Arizonas štātā,
strādā pie raķešu
lietu pētījumiem –
radinieks, ar kuru
lepojos un kurš
man vienmēr ir bijis
iedvesmas avots.

Foto: no Konstantīna
Poča personiskā arhīva,
kurš glabājas Latgales
Kultūrvēstures muzejā
Rēzeknē (1966).

Konstantīns
Počs Bostonā
(ASV) savā darba
kabinētā strādā
pie zinātniskajiem
aprēķiniem.

Foto no Konstantīna
Poča personiskā arhīva,
kurš glabājas Latgales
Kultūrvēstures muzejā
Rēzeknē (1973).

2021. gada 7. augustā Viļānos notika unikāla daudzskaitlīgās Maltas Poču dzimtas tikšanās. Dzimtas vēsture detalizēti atspoguļota mana radnieka akadēmiķa, ekonomista Remigija Poča grāmatā. Es biju viens no šīs grāmatas līdzautoriem. Pats Remigijs tumšā uzvalkā sēž lejā kopā ar suni. Es un mana ģimene augšā vidū.

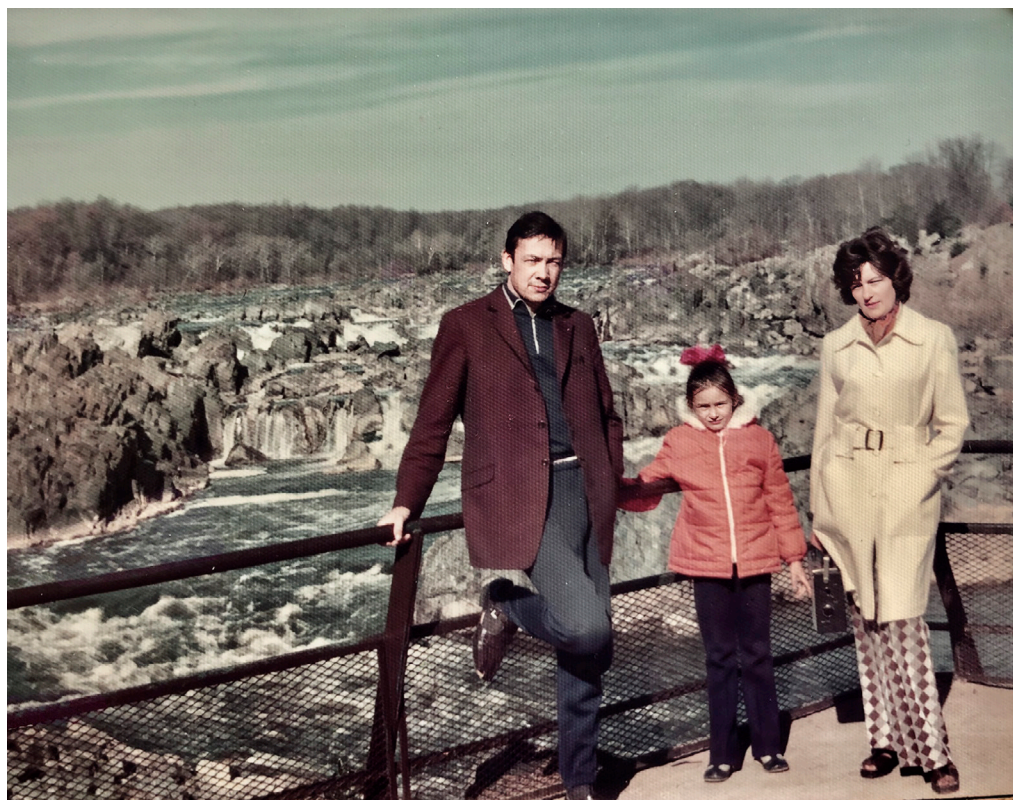
Padomju Savienības ārlietu ministrs 28 gadu garumā (no 1957. līdz 1985. gadam) Andrejs Gromiko ir iegājis vēsturē kā “Misters Nē” dēļ savas nemainīgi stingrās nostājas sarunās, kas simbolizēja aukstā kara laikmetu. 1970. gados amerikāņu un padomju politiķi un diplomāti vienojās par svarīgiem instrumentiem starptautiskās spiedzes mazināšanai. 1974. gada jūnija fotogrāfijā, kas uzņemta Maskavā, Gromiko (labajā pusē) un ASV valsts sekretārs Henrijs Kisindžers (kreisajā pusē) apmainās ar parakstītajiem dokumentiem par padomju un amerikāņu sadarbību zinātniskajos pētījumos. Otrajā plānā: pa kreisi – PSKP CK ģenerālsekretārs un faktiskais PSRS vadītājs Leonīds Brežņevs, pa labi – ASV prezidents Ričards Niksons.

Foto autors: Jurijs Abramočkins, “RIA Novosti”. Avots: https://aif.ru/society/history/mister_net_kak_andrey_gromyko_derzhal_na_plechah_ravnovesie_mira.

Anatolijs Dobriņins kopā ar Henriju Kisindžeru brucina aukstā kara sienu, lidojot helikopterā 1974. gada 25. janvārī. Dobriņina privātās konfidenciālās tikšanās personīgi ar ASV prezidentu un prezidenta padomnieku nacionālās drošības jautājumos Kisindžeru būtiski veicināja uzticības vairošanos starp abu valstu vadībām. Starp padomju vēstnieku un Balto namu darbojās tieša slēgtā telefona līnija. Foto: no avota *United States Government Work (U.S. Foreign Policy History)*.

Author unknown. <https://www.flickr.com/photos/statephotos/>.

Iespējams, šī ir mūsu pirmā ģimenes fotogrāfija Amerikā. Es ar Ivetu un Gunu pie Lielajiem ūdenskritumiem Potomakas upē netālu no ASV galvaspilsētas – viena no populārākajām vašingtoniešu atpūtas vietām (1973).

Savā kabinetā PSRS vēstniecībā Vašingtonā (1975).

Mans pirmais
priekšnieks Vašingtonā,
sūtis-padomnieks
PSRS vēstniecībā ASV
Jūlijs Voroncovs.

Foto avots: https://russiaun.ru/ru/permanent_mission/istorija.

Vēstnieks Anatolijs Dobriņins (centrā) ar sievu Irinu (tālāk pa kreisi) un
vēstniecības darbiniekiem. Es esmu pa kreisi no vēstnieka.

Pie ASV Valsts departamenta.

Mēs ar Ivetu Vašingtonā dzīvoklī praktizējam klavierspēli. Cik labi, ka tētis ir mūziķis – priecājas Ivetā. (1976)

Kopā ar ģimeni un draugiem ASV Neatkarības 200. gadadienas svinībās Vašingtonas ielās 1976. gada 4. jūlijā

Kopā ar
Muhamedu
Ali saviesīgā
pasākumā
PSRS
vēstniecībā
Vašingtonā.

Vienā no oficiālajiem kultūras pasākumiem Vašingtonā, kurā piedalījās arī ASV prezidenta Džimija Kārtera sieva Rozalīna Kārtere. No kreisās: Rozalīna Kārtere, Guna un es (1978).

Arkādijs Ševčenko un viņa sieva Jeļena, 1978. gads. 70. gadu vidū PSRS ārlietu ministra Gromiko palīga Arkādija Ševčenko karjera sasniedza augstāko punktu: viņš tika nosūtīts darbam ANO, vispirms par Ukrainas pilnvaroto pārstāvi, bet pēc tam kļuva par ANO ģenerālsekretāra vietnieku. 1978. gada aprīlī izcēlās septiņdesmito gadu lielākais diplomātiskais skandāls: augsta ranga padomju diplomāts, atsakoties atgriezties PSRS, lūdza politisko patvērumu ASV. PSRS paziņoja, ka ASV viņu vardarbīgi piespiedušas pārbēgt. Vēlāk noskaidrojās, ka uzreiz pēc augstā amata saņemšanas ANO Ševčenko savervēja Centrālā izlūkošanas pārvalde, kurai viņš dāsni sniedzis slepenu diplomātisko informāciju. Ševčenko ASV pilsonību saņēma 1986. gada 28. februārī. Viņa sieva Jeļena atgriezās Maskavā un drīz izdarīja pašnāvību, saindējoties ar miegāzālēm.

Foto: Ron Edmonds, ASSOCIATED PRESS.

Mans tautietis un
PSRS tulks ANO
Ņujorkā Imants
Lešinskis ar sievu
Rasmu un meitu
levu 1978. gada
vasarā Floridā (ASV),
īsu brīdi pirms
politiskā patvēruma
pieprasīšanas.

Foto avots: <https://www.kinoraksti.lv/sarunas/spiegs-kurs-mans-tevs-vairak-par-tevu-577>.

Šad tad tikos un runājos ar slavenā latviešu diplomāta Zigfrīda Annas Meierovica dēlu Gunāru. Ar Gunāru runājām par neatkarīgās Latvijas vēsturi, pirmajiem valsts vadītājiem, par Kārli Ulmani, kurš, starp citu, bija Gunāra krusttēvs. Par mūsu regulārām tikšanās ar Gunāru nevienam nestāstīju. To turēju lielā slepenībā, jo kā nekā Gunārs strādāja Pentagonā – ASV Aizsardzības ministrijā. 1993. gadā Gunārs tika ievēlēts Saeimā un izvirzīts kā Valsts prezidenta kandidāts, taču savu kandidatūru atsauca, atbalstot Gunti Ulmani.

Foto avots: Vītolu fonds.

Darba laikā Vašingtonā man bija visinteresantākās sarunas ar Juri Vīksniņu, latviešu izcelsmes Džordžtaunas universitātes makroekonomikas profesoru 1964.–2003. gadā. 1970.–1980. gados viņš konsultēja ASV Federālo rezervju sistēmas valdi, Pasaules Banku un Starptautisko Valūtas fondu, un no 1992. līdz 2005. gadam – Latvijas Banku. Viens no izcilākajiem mūsdienu Latvijas ekonomistiem Juris Vīksniņš sniedza vēsturiski būtisku ieguldījumu Latvijas nacionālās valūtas stabilitātes stiprināšanā, uz labklājību un ilgtermiņa attīstību vērstas ekonomikas veidošanā un jaunas ekonomistu paaudzes veidošanā.

Foto: Aivars Liepiņš / LNB Digitālā bibliotēka

Pie sevis dzīvoklī Vašingtonā uzņemam kultūras darbinieku delegāciju no Latvijas. No kreisās: komponists Uldis Stabulnieks, aktieris Juris Lejaskalns, Latvijas Rakstnieku savienības biedrs Roberts Anspaks, tolaik tautā ļoti populārais un mīlētais duets dziedātājs Ojārs Grīnbergs un dziedātāja Margarita Vilcāne un es amerikāniski rūtainajā kreklā, kas tolaik bija moderni (1977. gada septembris).

Sēžam ar Gunu pie sudrabeglēm parkā Vašingtonā (1978).

Uz PSRS starpkontinentālā pasažieru lainera "Odesa" ceļā no Baltimoras uz Odesu. Īsi pēc atiešanas no krasta kuģa kapteinis Oļegs Deņisovs rīkoja pieņemšanu. Fotografijā redzams, kā kapteinis sasveicinās ar manu meitu, aiz viņas mana sieva un es. Uz kuģa nedēļa līdz Odesai pagāja vienās dzīrēs (1978).

Atlantijas okeāna pludmalē pārrunājam sadzīviskus jautājumus ar manu labu draugu un kolēģi, tolaik PSRS sūtnīpadomnieku ASV vēstniecībā Aleksandru Bessmertnihu (1979).

Kopā ar Augustu Vosu.

Pie Augusta Vosa vasarnīcā Lielupē. No kreisās sēž: mana sieva Guna, Augusts un viņa sieva Nadežda Mihailovna; stāv: Augusta mazmeita un mana meita Iveta.

Viena no manām mīļākajām nodarbēm Vašingtonā – skaņuplašu iegāde un to klausīšanās uz kvalitatīvas atskaņojošās aparatūras (1979).

Turu rokās mūsu otro dārgumu, Vašingtonā dzimušo meitiņu Līviju (1980).

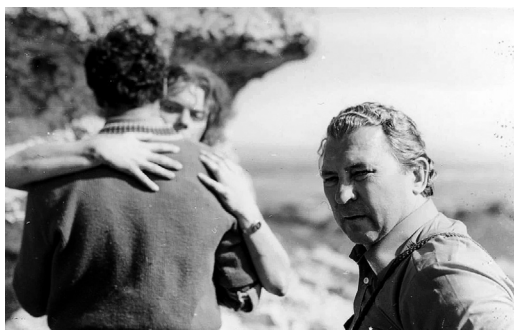

Mana sešu gadu darba beigas Vašingtonā tika svinīgi nosvinētas vēstniecības “zelta zālē” (1980).

PSRS Ārlietu ministrijas ASV un Kanādas nodaļas vadītājs Viktors Komplektovs – mans tiešais priekšnieks pēc manas atgriešanās no Vašingtonas Maskavā.

Foto: no Wikipedia.

Slavenais režisors Alois Brenč filmas “Mirāža” uzņemšanas laukumā ar Mirdzu Martinsoni un Mārtiņu Vilsonu. Pēc Brenča lūguma mans priekšnieks Komplektovs atļāva man pievienoties darbam pie šīs filmas kā konsultantam ASV (1983).

Foto avots: <https://dzen.ru/sovietscreen>.

PSRS
ģenerālkonsula
uniformā
Surabajā kopā
ar Gunu (1986).

Vienā no Indonēzijas svinīgajiem pasākumiem Surabajas ostā kopā ar
Indonēzijas jūras flotes virsniekiem (1987).

PSRS
ģenerālkonsulātā
Surabajā kārtējā
pieņemšanā mēs ar
Gunu gatavojamies
teikt uzrunu
saaicinātajiem
viesiem (1987).

Surabajas tenisa kortā kopā ar Vahono kungu, Austrumu Javas
provincies gubernatoru, ietekmīgāko Indonēzijas politikas veterānu un
viņa padotajiem (1987).

Piedalos Surabajas ielu satiksmē Indonēzijā (1987).

Indonēzijā ar sievu Gunu un meitu Līviju pie Prambananas tempļa (1988).

Savas meitas lvetas kāzās uzspēlēju akordeonu (1987).

1989. gada 28. martā mūsu dzīvokli Maskavā svinam manu 50. dzimšanas dienu. Esmu lielākās PSRS ĀM pārvaldes priekšnieka pirmā vietnieka amatā. Galda runu saka mans draugs un kolēģis PSRS ārlietu ministra pirmais vietnieks Aleksandrs Bessmertnihs.

Eduards Ševardnadze – viena no aukstā kara izbeigšanas procesa atslēgas figūrām. Viņa vadībā PSRS ĀM kardināli izmainīja savu darba un attieksmes stilu. Ministers divas reizes 1987. un 1990. gadā vistiešākajā veidā ietekmēja manu karjeru diplomātijā. Šajā fotogrāfijā Ševardnadze redzams kopā ar ASV valsts sekretāru Džeimsu Beikeru ceremonijā Baltajā namā, parakstot vēsturiskās vienošanās starp PSRS un ASV, ar viņiem kopā ir PSRS prezidents Mihails Gorbačovs un ASV prezidents Džordžs Bušs seniors. 1990. gada 1. jūlijs.

UPI Photo/Cliff Owen

Gatavojos kļūt par Latvijas ārlietu ministru. Mani lielajiem darbiem iedvesmo: Raimonds Pauls, Nikolajs Neilands, Ivars Kezbers un Jānis Peters. Mēs ar Raimonu Paulu vienlaikus tikām apstiprināti par ministriem Latvijas PSR valdībā (1989).

Latvijas ārlietu ministra amatā sniedzu interviju Dānijas nacionālās dienas avīzes "Politiken" izpildredaktoram Herbertam Pundikam (no labās).

Avots: nedēļas laikraksts "Literatūra un Māksla", 1990. gada 24. marts.

Vilnis Bresis. Viņš mani atminējās vēl no komjaunatnes darba laikiem. Bresis mani aicināja kļūt par Latvijas valdības ārlietu ministru. Rūpīgi viņu uzklausījis, pateicos par izrādīto godu un atbildēju, ka man priekšlikums jāizvērtē. Nolēmu piekrist.

Foto: Lauris Nagliņš/LETA.

Lidostā "Rīga" sagaidu kolēģi Aleksandru Bessmertnihu, kurš ieradies pie manis ciemos (1990).

Dienestā Zambijā
PSRS un vēlāk
Krievijas ārkārtējā
pilnvarotā vēstnieka
uniformā (1991).

Svinīgās ceremonijas laikā Lusakā sarunājamies ar Zambijas valsts
prezidentu Kaundu (1991).

Ciešais rokas spiediens ilggadējam Zambijas prezidentam Kaundam, kurš nēsāja savu slaveno balto kabatas lakatiņu, apsaitētu ap pirkstiem, un divas pildspalvas kabatā (1991).

Foto tapis sarunas laikā ar pasaulē slaveno brīvības cīnītāju un vēlāk Dienvidāfrikas prezidentu Nelsonu Mandelu (1991).

Zambijā PSRS
vēstnieka amatā
apmeklēja Zambijas
vara raktuves (1991).

Ar meitu Līviju
un pavadoņiem
dodamies
pārgājienā pa
Āfrikas safari
(1991).

Zambijā, PSRS vēstnieka rezidencē, Līvija un Guna kopā ar pazīstamo padomju un Krievijas TV programmas "Dzīvnieku pasaulē" vadītāju Nikolaju Drozdovu (1991).

Mani paziņas no Latvijas caurbraucot ceļā uz Dienvidāfriku. No kreisās Māris Toms, Guna, es un Viktors Kalnbērzs (1991).

PSRS ēras beigas Zambijā: ceremonijā vēstniecības teritorijā nomainām PSRS karogu ar Krievijas karogu (1992. gada janvāris).

Guna un citu valstu vēstnieku sievas tradicionālajā pieņemšanā *Zambia State House* 1992. gada 4. martā.

Ceļojam pa Āfriku: pie Zambijas un Botsvānas robežpunkta kopā ar ģimeni. No kreisās: Ivetas vīrs, mans znots Andrejs, es, Guna un Iveta (1992).

Mēs ar Gunu Viktorijas ūdenskritumā (Zambezi upē starp Zambiju un Zimbabvi). Tā 1708 metru platums apvienojumā ar 108 metru augstumu padara to par pasaulē lielāko krītošā ūdens loksni (1992).

Guna, mana jaunākā meita Līvija un es braucam laivā pa Tangaņikas ezeru Zambijas ziemeļos (1992).

Foto: "Latvijas Vēstnesis", 1995. gada 5. oktobris.

Divas reizes piedalījies Latvijas Republikas Saeimas vēlēšanās – 1993. un 1995. gadā, abas reizes diemžēl neveiksmīgi. Foto: es (no kreisās) Latvijas Vienības partijas tikšanās laikā ar Latvijas Republikas Valsts prezidentu Gunti Ulmani (no labās) pēc Saeimas vēlēšanām 1995. gada oktobrī. Ar Gunti Ulmani sasveicinās viens no partijas līderiem, akadēmiķis, ķirurgs Viktors Kalnbērzs.

Rīgā, "Ventspils naftas" pārstāvniecībā, kādā no svinīgiem pasākumiem kopā ar Ventspils mēru Aivaru Lembergu (1997).

Viena no darba sastāvdaļām "Ventspils naftas" Maskavas pārstāvniecības vadītāja amatā – tikšanās ar uzņēmējiem un nemitīgas pārrunas. Man pretim "Ventspils naftas" prezidents Jānis Blaževičs. Viņam blakus uzņēmējs Uldis Pumpurs.

Augsta līmeņa sanāksmes Maskavā. No kreisās: Igors Skoks, Aivars Lembergs, Krievijas Federācijas Ministru padomes priekšsēdētāja vietnieks Boriss Ņemcovs, Krievijas valdības pārstāvis, malā es (1998).

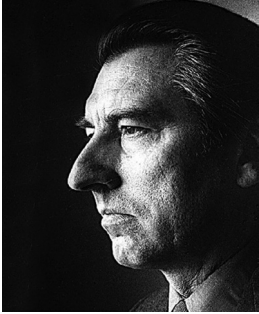
“Ventspils naftas”
pārstāvēniecībā
kopā ar
“Ventspils naftas”
prezidentu Igoru
Skoku (2000).

Degvielas un
enerģētikas
sanāksmē Maskavā.
Pārstāvu “Ventspils
naftu” (2000).

Noslēdzot
medības Ventspils
puses mežos.
No kreisās: es un
bijušais Saeimas
priekšsēdētājs
Alfrēds Čepānis.

Mans draugs Ēriks
Hānbergs.

Avots: www.literatura.lv.

Mans draugs
Ivars Strautiņš.

Foto: no www.iddk.lv.

Mans draugs Atis
Sausnītis.

Foto: no www.rtu.lv.

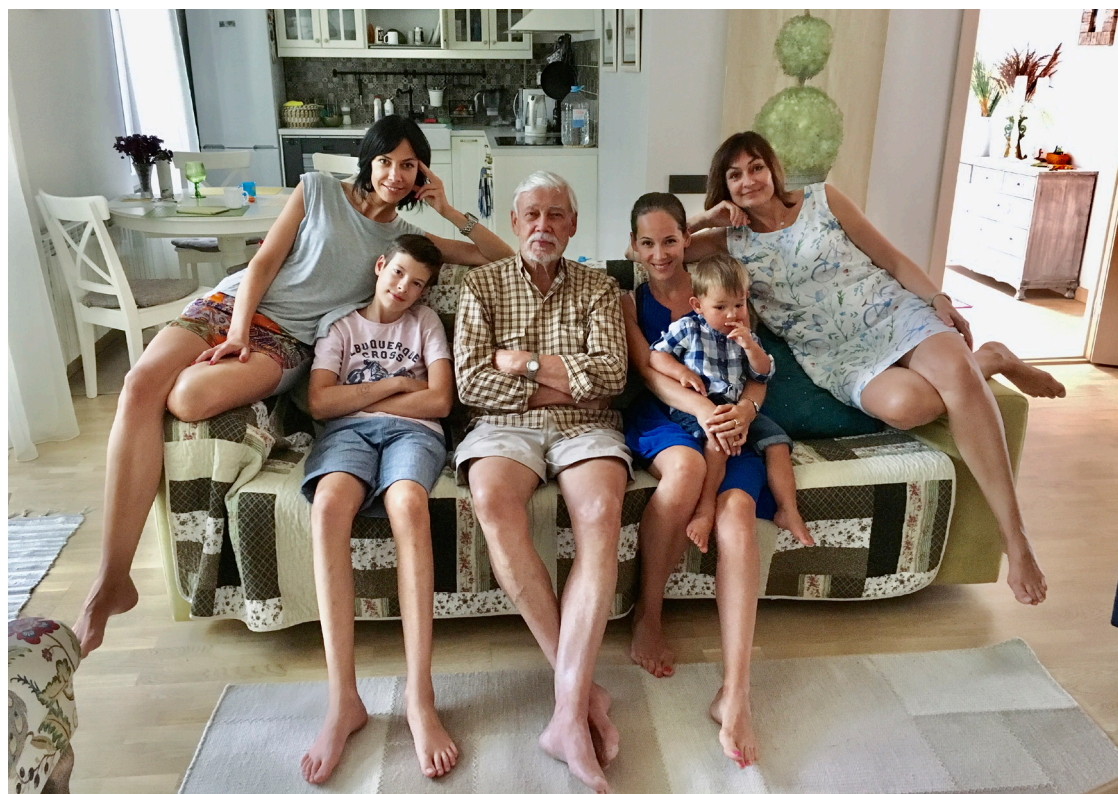

Privātā brauciena laikā pa ASV uzmetu acis savai kādreizējai
darbavietai 16. ielā Vašingtonā. Ielas galā pavēras skats uz Balto
namu, aiz kura redzams Vašingtona monuments (2010).

Ņujorkā, Krievijas
Federācijas
pastāvīgajā
pārstāvniecībā
ANO, tiekos ar
savu bijušo kolēģi
Vitāliju Čurkinu
(2010).

Dažādas
atmiņas –
skumjas un
jautras – aiz
muguras mana
daudzu gadu
darbavieta. Ar
meitu Ivetu pie
Krievijas ĀM
augstceltnes
Smoļenskas
laukumā
Maskavā (2020).

Četras paaudzes uz viena dīvāna. Kopā ar ģimenes jaunāko daļu – no kreisās: meitu Liviju un viņas dēlu Nilu, mazmeitu Anitu un viņas dēlu, manu mazmazdēlu Timofeju un vecāko meitu Ivetu (2016).

Jūrmalā mazbērni Anita un Nils mani izprašņā par pagātnes notikumiem (2024).

67 gadus pēc *alma mater* absolvēšanas Viļānu vidusskolā man ir tas gods manu memoāru pirmo izdevumu pasniegt tagadējai simpātiskajai skolas direktorei Ilzei Valeniecei (2024).

Mēs ar Gunu daudz apspriedām domu par šīs grāmatas rakstīšanu.
Un ilgu laiku es neticēju, ka pat uzņemšos to uzrakstīt.

Eižens Počs – bijušais PSRS diplomāts, pirmais sekretārs PSRS vēstniecībā Vašingtonā, PSRS ģenerālkonsuls Indonēzijā, PSRS Ārlietu ministrijas Konsulārās pārvaldes priekšnieka pirmais vietnieks, PSRS un pēc tam Krievijas Federācijas ārkārtējais pilnvarotais vēstnieks Zambijā, Latvijas PSR pēdējais ārlietu ministrs.

Otrais būtiski papildinātais izdevums ar Eižena Poča atmiņām par Latgales zemnieka dēla izlaušanos PSRS diplomātijas augstākajās virsotnēs, par sarunām ar Imantu Lešinski, Gunāru Meierovicu, Augustu Vosu, Nelsonu Mandelu un citām personībām vēsturisko laikmetu krustcelēs, par diplomātisko darbu ASV, Indonēzijā un Zambijā, PSRS Ārlietu ministrijā un Latvijas PSR ārlietu ministra amatā, par līdzdalību politiskajā un biznesa dzīvē Latvijā pēc neatkarības atjaunošanas.

9 789934 875502